

SURÁNYI MIKLÓS MŰVEINEK EMLÉKKIADÁSA
14.

SURÁNYI MIKLÓS
SORSOK

TARTALOM

KETTEN

A MADONNA INGE

A FÉREG

FLORICHE

A FANFARE

AZ ORVOS FELESÉGE.

HÁROMEZER DOLLÁR.

A KÉT SZENTTAMÁSY

SYLVIA

A KISASSZONY.

EZ A SZERELEM

KETTEN

I.

Nincs miért szépíteni a dolgot: Barabás Kálmán kopasz volt, szemöldökétől a tarkójáig kopasz. Eleinte ügyeskedni próbált. A füle mögött néhány szálat hosszúra növesztett s ezt a tincset átfésülte a másik fülére. Később a tarkójáról fésült a feje búbjára néhány ritka fürtöt, de ezzel csak még jobban elárulta, hogy végkép megkopaszodott.

- Miért teszed ezt? - kérdezte öreg barátja, a nyolcvanéves archivárius. - Hiszen mindenki látja, hogy az egész dolog hiábavaló és kínos erőlködés. Te kopasz ember vagy, Kálmán, ezen nem lehet segíteni. És ez nem is szégyen. De ha takargatod, ha naiv, félrevezető trükkökhöz folyamodol, akkor elárulod, hogy kicsinyes és hiú ember vagy és ravaszkodó jellem. Egyenes-lelkű ember kiteszi fejét az emberek kíváncsi tekintetének és szembeszáll...

- De ilyen fiatalon! - sóhajtott Barabás.

- Ilyen fiatalon.

- És a nők! A leányok!

- A nők érdekesnek fogják találni, hogy már harmincéves korodra megkopaszodtál. És csak annál inkább észreveszik széles válladat, karcsú és nyulánk termeted délcegségét, arcod rózsás fiatalságát és mosolygásod gyermekességét.

- Igazán?

Barabás megvigasztalódott és azóta nullásgéppel vágatta a haját. Kár, hogy ugyanezt nem lehetett megcselekedni a szemöldökével is, amely mintha ellensúlyozni akarta volna azt, amit a természet a haja körül elhanyagolt. Olyan bozontos és dús szemöldök árnyékolta be jóságos, kék szemét, hogy a kisgyerekek, ha meglátták, sikoltozni kezdtek.

Rengeteg szemöldök, harcsa-bajusz, félelmes pofaszakáll és ragyogó, rózsaszínű, kopasz koponya: talán mégsem volt igaza Barabás öreg barátjának, mert tény, hogy a leányok nem epedtek el Barabás csókjáért. Barabás fiatalsága örömtelenül és szerelem nélkül suhant el és ez a derék, teleszívű, jóságos és szentimentális ember aggregény maradt.

Mindenki tisztelte és dicsérte. A férfiak a becsület és tisztesség eleven szobrának nevezték. Minden lovagias ügyben segéd vagy becsületbíró volt és a hivatalos ranglétrán könnyedén és szabályszerűen lépkedett fölfelé. A vármegyét szolgálta. Negyvenötéves korában már valóságos főjegyzővé választották meg és aranytollú főjegyzőnek hívták. Az asszonyok is nagyon megbecsülték: neki mesélték el szerelmeiket. A kis vidéki városban minden szerelmi titkot az ő gyengéd és meleg kezeibe tettek le. A titkok jó helyre kerültek és Barabást lassanként annyira elfoglalták a mások szerelmi ügyei, hogy eszébe sem jutott sajátmagának is részt követelni ebből a gyönyörűségből. Ifjú párok boldogságát egyengette, zord apák szívét lágyította, haragos szerelmeseket kibékített, félreértéseket szétoszlatott és csalódottakat vigasztalgatott; ezeket a kalandokat maga is átélte és együtt könnyezett a boldogtalanokkal és végig-szenvedte a viszonzatlan szerelem minden kínját mások képviselőjében. Mire vármegyei főjegyzővé választották, megkopaszodott, bajusza és szemöldöke megőszült, negyvenhatéves lett és még soha senkinek eszébe nem jutott, hogy megkérdezte volna:

- Hát, kedves Barabás, maga nem gondol arra, hogy jó volna megházasodni?

Nem, ilyen kérdéssel nem ostromolták meg őt sem a leányos mamák, sem a koros hajadonok. Barabás közkinccs volt, veszélytelen házibarád, gyermekek keresztpapája, násznagy, leánykérő, hölgyek kísérője, férjek biztonsága, szalmaözvegy menyecskék gyámja, asszonyok tanácsadója... szegény Barabás.

Lassanként egészen meg is feledkezett arról, hogy ő is aktív szereplője lehetne annak a tragi-komédiának, amelyet életnek neveznek. Az élet: a mások ügyes-bajos dolga és a hivatalos akták.

Hivatalos akták és közügyek.

Nyolc órakor vacsorázni ment, vagy elnézett valamelyik zsúrra. Ott az volt a szokás, hogy az asszonyok maguk között éltek szalonéletet. A főispánné vagy az árvaszéki elnök felesége néha ötven asszonyt is összehúzott és - csodák-csodája - mégis unatkoztak valamennyien. Csak úgy nyolc óra tájban kezdett felmelegedni a dermesztően fagyos hangulat. Akkor jöttek ugyanis a férjek. A férjek jöttek, hogy hazavigyék a feleségüket. Ez így volt szokás, de senki sem tudta volna megmondani, hogy ennek mi értelme van. Csak annyi bizonyos, hogy ilyenkor a hölgyek között nagy izgalom támadt. Nagy érdeklődés fogadott minden beköszönő férjet. És minden belépőnél a tekintetek feléje röptek valamelyik hölgynek. Nem az illető úr feleségének. A kis vidéki városban azzal szórakoztak, hogy a férjeket és feleségeket szelíd gyanúval összevissza kompromittálták. Enyhe, mosolygós, játékos, alaptalan gyanúsítással. Csak úgy mulatságból, mert különben halálra únták magukat. Kis pletykák, apró kis regények szálltak szájra-szájra, anélkül, hogy azoknak valaki valaha is hitelt adott volna. Olyan kicsi volt a város, hogy ott komoly titok egy óránál tovább nem maradhatott volna leleplezetlenül. De arra szükségük volt, hogy sajátmaguk által kitalált, kiszínezett, rejtélyessé és érdekessé tett semmiségekből szerelmi tragédiákat, titkos viszonyokat, kis, futó családi drámákat komponáljanak, hogy kedves kis ördögöket fessenek a falra, hogy egymás képzelt kalandjaiban éljék ki magukat, hogy meg nem történt szenzációkkal elégtételt vegyenek ki éhes fantáziájukat.

Minthogy pedig a jelenvaló és reális élet kevés szenzációt nyújtott, sokan az okkultizmusban kerestek kárpótlást. Divatba jött a spiritizmus és Barabás Kálmán készséggel vállalta ezen a téren is a hölgyek mulattatását. Neki különben is nagy volt erre a fantáziája és érzékeny az idegrendszerre. Eleinte csak udvariasságból vezette a lélekidéző szeánszokat, később mély meggyőződéssel mondott ilyeneket:

- Spiritisza vagyok. Nem hívő spiritisza, mert a hiten már túl vagyok. Én tudok. A túlvilági szellemvilágban éppoly kézzelfogható tünetények vannak, mint a materiális életben.

- Mire alapítja ezt? - kérdezte az árvaszéki elnök felesége.

- Nekem megadatott, hogy ezeket a tünetényeket ujjaimmal tapintsam, fülemmel meghalljam, szememmel meglássam.

Barabás úgy beszélt a túlvilágról, mint Amerikáról, vagy a brit szigetekről. Mintha tegnap érkezett volna onnan repülőgépen és még ma felállítaná háza tetején a túlvilággal összekötő rádió-állomást.

Aztán elmondta, hogy ő négyszáz évvel ezelőtt már egyszer járt itt a földön s akkor a francia király udvarában igen előkelő hivatalát töltött be.

Nem csoda, hogy a hölgyek szeme felcsillant és egyszerre Barabást találták a legérdekesebb embernek az egész társaságban.

- Meséljen, Barabás!

- Édes Kálmán, maga csakugyan élt már négyszáz év előtt is?

- Milyenek voltak akkor az asszonyok?

- Istenem, mennyi titkot tudhat!

- Beszéljen bátran, nincs lány közöttünk.

Barabás megmondta a király nevét, leírta az udvart, intimitásokat árult el az udvari dámák életéből és könnyes szemekkel emlékezett meg szegény, jó feleségéről, aki marquise volt és sokat szenvedett mellette.

- Hűtlen és léha férj voltam. De talán nem is én voltam ennek az oka, hanem a kor erkölcsei! Mindegy. Sokat vétkeztem és most négyszáz évvel ezelőtt elkövetett bűneimért kell szenvednem.

- Biztos vagy ebben? - kérdezte egy férj, aki gyanakodva nézett feleségére, mert az asszony szeme extázisban lobogott.

- Biztos, - felelte Barabás és végigsimította kopasz koponyáját.

- Emlékszel rá?

- Nem.

- Hát?

- Tudom.

- Tehát kétszer éltél, a mostani életteddel együtt?

- Óh nem, - tiltakozott Barabás kedvesen. - Sokszor éltem már. A középkor elején is éltem. Résztvettem a keresztesháborúkban is. A római császárok korában szintén éltem már. És azelőtt is jártam itt e földön. De minél mélyebbre megyek vissza a múltba, annál homályosabb az emlékezetem.

- Minden ember így van? - kérdezte egy szép, szőke asszony, aki nemrég került Erdélyből Máramarosszigetre.

- Mindenki, - felelt udvariasan Barabás. - Az ember újra és újra születik.

A szőke asszony tágra meresztette szemét.

- Miért?

- Hogy előbbi élete vétkeit levezekelve.

Az asszonyok közül egyszerre tízen is felsikoltottak.

- Hát csak ezért születik az ember?

- Ezért.

- Mert bűnösök voltunk?

- És hogy bűnhődjünk?

Az asszonyok pajkosan nevettek, a férjek bosszankodva csóválták fejüket. Némelyek aggodalmasan kutattak feleségük szemében az évszázadok előtt elkövetett bűnök után.

Az árvaszéki elnök felesége bátor asszony volt: egyenesen nekivágott az izgató problémának.

- És a régi élet bűneiért új életünkben is felelősek vagyunk?

- Hogyne! Épp azért bűnhődünk.

- Hát akkor arra is féltékenyek lehetünk, amit a férjünk száz évvel ezelőtt vétkezett ellenünk?

- kérdezte látható élvezettel az elnök felesége.

- Ez kissé túlságos szigorúság volna, - iparkodott a hangulatot felderíteni Barabás. - Az ember lelke a hosszú vándorlások alatt folyton tökéletesedik. Ha aztán egészen megtisztult, akkor nincs szüksége többé a durva testre, erre a szennyes és terhes munkaruhára és lesz belőle tiszta, mezítelen szellem...

...Ilyen ember volt Barabás Kálmán és ezért szerették őt férfiak, asszonyok, anélkül, hogy ebből neki valami haszna is lett volna.

II.

Hogy Barabásnak valami magánélete is lehet, arra még nem gondolt senki Máramaros-szigeten. Most megtudták, hogy a római császárok, a keresztesháborúk és XIV. Lajos francia király életében olyan is volt neki. Volt magánélete, de azt a napkirály élete alkonyán végleg beszüntette.

Barabás pedig nem beszélt önmagáról soha. Sokáig úgy volt, hogy nem is gondolt rá. De aztán megúnta, hogy mindig csak harmadik személyben gondoljon magára és körülbelül harmincötéves korában felfedezte magában az ént.

Ennek több mint tíz esztendeje.

Barabás szerelmes lett egy apró leánykába. A leány tizenötéves volt és bácsinak hívta Barabást. De erről majd később.

Előbb el kell mondani, hogy a világháborúban Barabás nem volt katona, csak polgári érdemkeresztet kapott és vagyonát hadikölcsönbe fektette. Ilyenformán ő is elvesztette a háborút.

A kisleánnyal akkor került össze, amikor a háború alatt az oroszok betörték Máramaros-szigetre. Borzasztó éjszaka volt az. Barabás ott állt a máramarosszigeti pályaudvaron.

Barabás rémülten nézte ezt az apokaliptikus kavarodást.

Egyszerre valaki megragadta a télikabátját:

- Bácsi, bácsi, az Istenért!

Egy vékony, finom szőke kis úrileány volt.

- Kisasszony!

- Apám! Apuskám! Édesapám!

Barabás őrült izgalomba esett.

- Kisasszony, gyermekem, ön talán...

- Nem találom az édesapámat!

- Hogy hívják?

- Kovács Márta.

- Kovács! Hé, Kovács úr! - ordított Barabás a sistergő, prüsszkölő, robogó mozdonyok közé.

- Apuka!

- Kovács!

Senki sem válaszolt.

A kis Kovács Márta sohasem találta meg többé az édesapját, aki vasutas volt, állomástiszt a határszélen, özvegy ember s a kis tizenötéves leányával az egyik mozdonyon ide menekült Máramarosszigetre. Kovács Gábor vasúti tiszt lefordult az egyik mozdonyról s az utána torlódó mozdony kerekei alá sodródott. A pályaudvar annyira zsúfol volt, hogy a holttestet nem is vették észre. Csak Kovács Márta kereste hiába az édesapját. Kovács Márta, aki kétségbeesésében belekapaszkodott Barabás főjegyző úr télikabátjába...

III.

Ennek éppen tíz esztendeje...

Azóta Barabás három évig újra eljárógatott a máramarosszigeti kaszinóba és be-bekukkantott az asszonyok zsúrára. Még mindig háború volt, de már megszokták. A máramarosiak nem sírtak többé. A kaszinóban a győzelemről beszélgettek, a zsúrokon a spiritizmusról. Semmi sem változott, csak mindig több és több asszony hordott fekete ruhát. Barabás már nem rendezett szeánszokat, de kitartott amellett, hogy most harmadszor vagy negyedszer él már a földön és vezekel kétezeréves bűneiért.

- De most megtisztulok, - jelentette ki meggyőződéssel és elmondta, hogy a keresztesháborúk idején Damaszkuszban megházasodott, feleségül vette egy kopt pénzváltó gyönyörű leányát, akitől gyermeke született. Három évig élt Damaszkuszban, azután visszatért.

- Hova? - kérdezte tőle az árvaszéki elnök felesége.

- Barcelonába. Akkor spanyol lovag voltam. Harcos, kemény, könnyelmű, kóbor lovag.

- És mi történt a feleségével?

- Ott hagytam Damaszkuszban.

- Volt szíve?

- Gonosz, durva, zsoldos vitéz voltam. Otthagytam az asszonyt kisleányával együtt. Mártának hívták az ártatlan teremtet.

- Mártának?

- Igen. Ez is amellett bizonyít, hogy úgy igaz az egész, ahogy mondom, nagyságos asszonyom. És most találtam meg az elhagyott leányomat.

Barabás a kis Kovács Mártáról beszélt, aki az oroszok betörésekor az ő kabátjába kapaszkodott. Márta az ő gyengéd és gondviselő szeretetében megtalálta azt, amit apjával elvesztett. Azóta Pesten nevelkedett. Finom és drága intézetben, Barabás költségén. És Barabás boldogan viseli az apai tisztet... mindig többszámban beszél... a mi házunk, a hadikölcsönkötvényeink... majd csak megélünk mi ketten... Ketten... - ez a szó olyan gyönyörűséggel önti el a lelkét, hogy majdnem elsírja magát.

Három évig tartott ez az állapot s akkor vége lett a világháborúnak.

Barabás Kálmán eladta házát, a máramarosi takarékpénztárból kivette pénzét, hadikölcsönkötvényeit és értéktárgyait. És ő is, mint a többi Barabás, az egész Erdély, Máramaros, a Kárpátok, a Bánát és Bácska összes Barabásai, a sokszor megtiport, hontalan, bujdosó, árva Barabás... vándorbotot fogott és elmenekült Pestre.

- Most már mind a ketten itt vagyunk, - sóhajtott Barabás, amikor kiszállott Pesten a Keleti pályaudvaron és Mártára gondolt, aki szép és finom életet él a francia apácák nevelőintézetében.

IV.

A belügyminisztériumba osztották be Barabás Kálmán menekült megyei főjegyzőt. Fizetése a mindennapi kenyérre alig volt elég. De Barabásnak nem is volt egyébre szüksége a mindennapi falat kenyérnél; vagyonát, amelyet szerencsésen átlopott az új országhatáron, Márta neveltetésére szánta és ahogy papiroson kiszámította, öt évre ez sem okozott túlságos nagy gondot. Ő maga kis hónapos-szobát bérelt egy tisztviselőtársa lakásában; csak éjjel járt haza. Ez okból elég volt neki a négy lépés hosszú és három lépés széles sötét udvari szobácska. Mártát minden héten egyszer meglátogatta és elemózsiát vitt neki a hóna alatt, gondosan átkötött csomagban.

- Valahogy csak majd megélünk ketten, - vigasztalagta magát csendesén és az a szó: ketten, nagy, meleg boldogsággal telítette az idegrendszerét.

Egyebekben pedig azt leste, hogy a háború és forradalmak után, hogy éled fel újra az emberi élet? Déli két óráig hivatalban volt; aztán megebédelt; ebéd után egy kis kávéházban feketét ivott és elolvasta a reggeli lapokat. Délután négykor felkelt a székéről.

- No, most mennem kell, - szólt a társaihoz. - A Gellérthegyen építkezünk.

A kávéházban összemosolyogtak.

- Hová megy, Barabás?

- Kálmán építkezik.

- Ejha, olyan sok milliója van?

- Ágrólszakadt koldus. A fizetéséből él. De rögeszméje lett az építkezés. Meghibbant.

Nevettek.

Barabás pedig felballagott a Gellérthegyre. Ott, a Balogh-utcában egyszerre három villát építettek. Igen, egyszerre hármat. A közepső előtt megállt és büszkén tekintett végig a téglarakások, terméskövek, állványgerendák és meszesgödörök során. Ragyogott az arca.

A kertekből sárgarigó füttye hívogatta a párját. Egy álmos, részeg, sóvárgó fülemile néha elsírta magát. A kőfaragók termésköveken kopácsoltak. Gyönyörű hangja volt a fülemilének és a kövön kattogó acélalapácsnak. Nagy, nehéz lovak tégláskocsit vontattak a meredek úton. Barabás szeretett volna segíteni a neki-nekilóduló, visszatántorodó, izzadó, nagy kövér lovaknak. Ő is megizzadt, ahogy nézte. Tarka zsebkendőjével izzadó homlokát törülgette. Hogyne! Rettentő nehéz ilyen hőségben követ törni, kocsit húzni, teherautót felvontatni a meredekre. Hamar elfárad az ember, ha lelkével együtt dolgozik emberrel, állattal, géppel. Barabás kifulladt, le kellett ülnie.

- De azért csak hajrá, ne csüggedjünk emberek! - intett a szemével a kőművesek felé.

És magában, hangtalanul, lelkesítő szónoklatot tartott.

- Csak dolgozzunk, építsünk, rakjuk a falat, siessünk, iparkodjunk, emberek! Jaj, ha tudnátok, milyen boldogság, szépség, hatalom, diadal az: házat magasba húzni, gerendákkal, vassal, cseréppel, bádoggal befödni, hogy aztán hadd jöjjön az asztalos ajtót gyalulni, lakatos meg-

vasalni, üveges táblát vágni, parkettás padlót csiszolni, villanszerelő, bádogos, kályhás, festő, tapétás, kárpitos emberi kényelemmel kibélelni a földből, mészből, kőből, fából való fészket.

Nem hallotta senki, nem is feleltek rá, csak az acélkalapácsok csengtek a köveken és a bokorból szerelmes vörösbecg utánozta a fülemilét.

Nagy, nehéz por úszott a levegőben. Barabás megszédült, nagy volt a forróság, úgy látszik, Kálmán véredényei már erősen elmeszesedtek.

Az orgonabokrok, bodza- és kerti virágok illata bujává tette a levegőt. Barabás kéjes gyönyörűséget érzett szédülő fejével.

Egyszerre autótülkölés rázta fel ájultságából. Erős, fényes, fehérre lakkozott városi gép közeledett a lejtős kanyarulatnál. A benzin szaga - az is édes élettillat, drága munkaszag - összekeveredett a sárga akác, a sístergő mész, a szürke vakolat, a kőpor, a szigetelő aszfalt mennyei parfümjével. Barabás lelke ujjongott és sírdogált.

- Építkezünk, gyarapodunk, dolgozunk, teremtünk, élünk, szegény nyomorult mimagunk, magyarok.

Az autó elrobogott. Pírosra festett ajkú, fehér, puha, szőke dáma nézett ki a karosszériából.

- Talán ennek készül a terméskőből rakott oszlopos új nyárilak? - kérdezte magától Barabás. - Lehet, hogy hitvány, céda, szemétről szedett bestia, de szeretném a kezét megcsókolni, hogy valakit rácsábított az építkezésre. Mit tudja az a puha, pírosajkú némbér, hogy micsoda aranybányát vájnak itt a Balogh-utca végén... Emberek, ne is törődjeteK vele, kinek építkeztek, csak rakjátok a falat, mert ez az a szőlőtőke, amelyen aranyfürtök teremnek: a munka, vesződség, jókedv, éhes gyomor étvágya, lakodalmi tor, szép friss magyar virágoskertben boldog elfáradás, vigasztalás, álom, egészséges, tiszta szerelem...

Szerelem?

Itt Barabásnak megdobbant a szíve.

És eszébe jutott, hogy talán... Istenem...

De nem.

Egy kőműveslegény cífrát káromkodott a benzinfüstöt okádó automobil után. Barabás megremült, hogy a legény megharagszik. Odaugrott a kőműveslegényhez, kivette szívtartárcáját és megkínálta:

- Ha meg nem sérteném, fiatal barátom!

A legény álmétkodva nézte Barabás aggodalmas, de reménykedő arcát.

- Köszönöm.

- Szívesen.

Aztán mentegetődzött.

- No, de most mennem kell. A Hűvösvölgyben is építkezünk.

A kőművesek nevettek.

De Barabás titokban megmosolyogta a nevetőket.

Ezek nem tudják, mi fő az ő fejében s hogy mily sok köze van neki az építkezésekhez.

- Nekünk is lesz ilyen kis villánk - mormogta magában ravasz, mosolygós, irígy titkolózással.

- Amelyben mi ketten lakunk majd. Ketten. Én és a kis leányom.

Barabás kiszámította, hogy ha minden értékét pénzzé teszi, háromszobás, kényelmes, finom kis úri villát tud építeni itt, vagy a Húvösvölgy elején. Az lesz a kis fészek, amelyben ők ketten meghúzódnak. És várják a boldogabb időket. És az lesz Márta öröksége. Öröksége? Nem. A hozománya lesz. A kettőjük nevére iratja a házat, Márta férjhez megy és ő velük lakik holtig. Hopp! De akkor három szoba kevés. Négy kell legalább is. Hogyne. A fiataloknak kell ebédlő-, háló- és dolgozószoba a férjnek, aki mérnök lesz, vagy hivatalnok, vagy esetleg valami üzleti vállalkozó. És neki is kell egy kis odu, kicsike kis lyuk, ahol megpihenhet. Tehát négy szoba.

Barabás elszomorodott.

Hát férj is jön a házhoz?

Hát hárman lesznek ott?

Nem. Az még messze van. Nem is gondol arra. Márta még fiatal. Mindössze tizenkilenc. Még egész gyermek. Csak ketten éldegélnek ott, a kis budai házban. Ketten. Apa és leánya. Márta ráér férjhezmenni huszonöt éves korában. Nem is való gyerekésszel családot alapítani. Ebből származik a legtöbb boldogtalanság. Túlságosan fiatal ember még nem is tudja kiválasztani az igazi párját. Az igazi csak később jön, néhány csalódás és kiábrándulás után. De akkor már késő. Akkor jön a családi dráma, a szerencsétlen és tragikus szerelem. Ő meg fogja erre tanítani Mártát és meg fogja óvni a korai és elhamarkodott házasság veszedelmétől.

Tehát csak ketten.

Ők ketten.

Apa és leánya.

V.

Barabás azóta folyton építkezett. Házhelyeket nézett, költségvetéseket csinált, mérnökökkel és építkezési vállalkozókkal tanácskozott és figyelte az építkezéseket.

És e közben elmúlt egy esztendő.

Barabás ijedten vette észre, hogy a házépítés mindig többbe és többbe kerül és a pénze minden nap kevesebbet ér. Igaz, hogy több pénze volt neki, mint ahogy barátai sejtették, de sokkal kevesebbje, mint ahogy ő gondolta. Még szerencséje volt, hogy pénzét idegen valutára váltotta, amikor Máramarosból Pestre menekült. Volt vagy négyszázezer cseh koronája. Egész kis vagyon. Egy bankházban ezért annyi kamatot kapott, hogy abból minden hónapban ki tudta fizetni Márta intézeti számláját és ruhaköltségeit.

A második év végén Mártát kivette az intézetből. A kisleány leérettségizett.

Barabás tűnődött.

A házat még nem építtette fel. Mártát valahol el kell helyezni, vagy külföldre kellene küldeni tanulmányai folytatására.

Márta gyönyörű hajadonná nőtt. Húszéves volt. Magas, karcsú, feketeszemű, mosolygós, pirosajkú, elegáns teremtés, a férfiak utána fordultak, ha Barabás karján végigment az utcán. Barabás büszke volt és az arca a kielégített hiúság büszke pirosságában égett. Mindenki megbámulja az ő gyönyörű kisleányát.

Eleinte arra gondolt, hogy Mártát kiküldi külföldre, vagy elhelyezi valamelyik leányotthonban. Sokáig küszködött magával. Az esze azt tanácsolta, hogy Mártát valami neki való környezetbe vigye. De a szíve élénken tiltakozott. Hát ezért vette magához? Hát ezért építkezik ő már két esztendeje? Hát így akarja ő megvalósítani azt a gyönyörű, édes, meleg tervet, amelyet abban a *ketten* szóban tudott összefoglalni öt esztendő óta? Ketten? Ketten. Apa és leánya. Meg kell építeni a kis budai házat.

Ez a terv is csak két napig látszott megvalósíthatónak. A harmadik nap rájött, hogy erre nincs idő. Az építkezés legalább egy esztendeig tart. És Márta már hetek mulva elhagyja az intézetet. Itt sürgősen cselekedni kell.

Például?

Kész házat kell venni.

Barabás ide-oda futkosott, megnézett egy pár eladó házat, ügynökökkel tárgyalt, de nyolc nap alatt belátta, hogy amelyik tetszenék, az drága, amelyiket pedig meg tudná vásárolni, azért nem érdemes kidobni a pénzt. És egyébként is baj van. Ha a pénzét ingatlanba fekteti, miből fogja Mártát nevelni és tovább taníttatni?

Barabás rájött, hogy álmok és illúziók helyett, reális számvetéssel kell megalapozni a jövő életet. Elhatározta, hogy egyelőre lakást bérel és bebútorozza. Háromszobás lakás. Egy Mártának, egy neki és egy közös nappali, étkezésre és esetleg, vendégek fogadására.

Lakás után nézett.

Csak nagy pénzért és kínos szaladgálás, protekció, vesztegetés és kilincselés után sikerült kis háromszobás lakást kerítenie a Zsigmond-utca elején. Be is kellett bútoroznia. Amire kész volt, a vagyona felét elköltötte már. De Barabás nem vesztette kedvét. Fődolog, hogy megvan a kis fészek, amelyben ők ketten elhelyezkedhetnek. Márta beiratkozott az egyetem orvosi fakultására. Drága dolog, de biztos egzisztencia. Szép jövő. Független és önálló leánynak megfelelő pozíció társadalmilag is. Barabás gratulált magának, hogy ezt ily jól kieszelte.

Ismét elmúlt egy esztendő. Barabás azonban tizet fiatalodott. Úgy érezte, hogy csak most érdemes élni. Egész nap dolgozott, de amellett ráért, hogy az élete is megismerje, az új életet, amely oly égbekiáltó módon különbözött az apák életétől. Látta, hogy az emberek letértek az évszázados útról, amelyen keresztülballagtak az életen. Új utakat vágtak az új viszonyok rengetegeiben. Régi magyar családok ivadékai, akiknek ősei évszázadokon át a hazáért verekedtek, a hazát mentették, az alkotmányt védték, vagy a vármegyét igazgatták s akik el sem tudták képzelni, hogy másból is meg lehessen élni, mint az ősi föld ingyenterméséből: az aratásból, a gyapjúból... Ejha, - gondolta Barabás - valamire mégis jó volt a világháború!

Szabó Zsigmond barátja jutott az eszébe. Igazi dölyfös, zabolátlan, hetyke magyar oligarcha volt. Négylovas hintóban járt a vármegyeházára, amelyen úgy uralkodott, mint egykor Csák Máté a magyar Kárpátokon. És, lám, a fia tőzsdebizományszeretőt nyitott és csak úgy söpri be a milliókat.

Igen. Ez az élet.

Ő is belenéz ebbe az új életbe.

Szabó Zsigmond fia boldogon ölelte keblére Barabást.

- Kedves Kálmán bátyám, a vagyonod, hallom, leolvadt felére. Igaz ez?
- Sajnos, még annál is kevesebbre, fiam.
- Mennyi pénzed van még?

- Százötvenezer cseh koronám van.

Az ifjú Szabó Zsigmond összecsapta kezét.

- Dúsgazdag ember vagy!

- Hogyan?

- Ezen a pénzen papírokat veszünk.

- És?

- És hetenként forgatjuk.

- Mégis... én kicsit félek a tőzsdétől. Inkább csak a felén vegyünk papírokat.

- A másik felével mi a szándékod?

- Azt kettéosztjuk, fiam.

- És?

- Az egyik felét kosztpénzzel kamatoztatjuk.

- Brillións gondolat!

- A másikon dollárt vásárolunk.

- Zseniális ötlet.

- Helyesled?

- Bátyám, te valóságos fináncángelme vagy.

Igy került bele Barabás a szerencse forgatagába.

Azóta a Zsigmond-utca 5. szám alatt pompás kényelem és gondtalanság közepette éltek ők ketten... Barabás és Márta... apa és leánya.

VI.

Márta hét órakor szokott hazamenni az óbudai fészekbe. Addig az előadásokat hallgatta, nyelvleckéket vett s a menzán ebédelt, kicsit sétált a korzón és ott szokott találkozni nevelőapjával.

Barabás ma is a Dunaparton álldogált. A nap lassan csúszott a látóhatár alá s a budai hegyek konturjai kékecsszürkén rajzolódtak a bíborszínű égre.

- Szél, vagy záporosó lesz, - jósolta egy vén hajóslegény közönyösen, amint az uszályhajó ércökteleit szorítgatta a vastuskóra.

A parton kirakodó munkások verejtékeztek az óriási ládák súlya alatt. Fuvarosok káromkodtak a legalsó parton, ahol a villamossínek alatt alacsony korcsmaboltok csalogatják a Duna rabszolgáit.

Barabás gyönyörűnek találta ezt az életet itt a mélyben, a korzó alatt, a vízmosta kőlépcsők partján. Kis faházikók gubbasztottak itt-ott, a propellerhidak, jegyszédőcsarnokok, vámolók, hivatalos mérlegek, pénzügyőri kabinok között. A faházikók előtt rendszeren egy nyomorult, görbe, árva, sem élni, sem meghalni nem tudó fácska zöldell, árnyékot erőlködik adni, egy tenyéryn; az árnyék alatt mégis meghúzódik egy nyomorult, görbe, árva, sem élni, sem meghalni nem tudó anyóka. Minden hajóskabin mellett egy fácska és egy öreg néni. Egész

pontosan, mindegyik mellett így van ez s az anyóka harisnyát foltoz vagy csecsemőt ringat a karján.

Barabásnak az jutott eszébe, hogy ezek az anyókák jelentik itt az örökkévalóságot, a folyton körben forgó változandóság egyhangúságát. Hetven év múlva ez a csecsemő foltoz itt majd harisnyát, aki most az öreganyja ölében pihen.

- Ezek is kedves kis fészkek, - gondolta Barabás, ahogy a tágas kabinokat elnézegette. - És ezekben is ketten éldegélnek, ketten vetik meg az ágyat, ketten raknak fészket... ketten.

Barabás szívét furcsa forróság hevítette át.

Megnézte az órát.

- Még nagyon is korán van, - gondolta. - Márta csak egy jó óra múlva ér ide, szokása szerint.

Márta!

Barabás megint érezte azt a furcsa forróságot. De hamarosan megállapította:

- Nagyon jó, meleg érzés ez az apai szeretet.

És nyugodtan, szórakozottan, boldogan nézegette a jövő-menő utasokat. Budáról katonazene hangjait hozta át a szél; a Mátyás-templomban megkondult a harang; háta mögött, a parton, a korzó népe nyüzsgött.

Aznap nagy dolgok történtek a földön. A nemzetgyűlési képviselők majd felfalták egymást, a tőzsdén fekete péntek volt, az angol bányászok kimondták a sztrájkot, egy üstökös közeledése ítéletnapjával fenyegette a földet, de Barabás nem gondolt egyébre, mint hogy milyen édes, meleg, boldog érzés az apai szeretet.

Egyszerre csak észrevette, hogy fehércsipkés, sötétkéruhas, karcsú, magas hölgy lép a hajó-hídra.

Barabásnak eszébe jutott, hogy előbbi élete valamelyikében, a keresztesháborúk, vagy a Lajosok alatt, esetleg a barcelonai udvarban már látott ilyen gyönyörű teremtest. Kár, hogy kissé messze van és nem látja az arcát.

A hölgy csak néhány pillanatig maradt egyedül. Köszönés nélkül elébe toppant egy monoklis férfiú, huszonöt-harminc körül, erős, izmos, vállas legény. Karcsú, ruganyos, acélos ifjú dalia, pompás fehér nadrág, tenniscipő, selyeming, minden nagyszerű és kifogástalan rajta, olyan volt, mint az angol felsőház egy igen ifjú tagja. Csak az arca volt vörös és égési sebekkel torzított.

Barabás arra gondolt, hogy ez az ifjú bizonyára a Doberdón kapta a sebeit, srappell pukkant az arcába és az marta fel a bőrét olyan borzasztóan. Pedig a profilja nemes volt, okos, előkelő, kemény és mégis finom.

Férfi és nő egy ideig heves taglejtések között, gyors szavakkal, villámló szemmel vitatkoztak.

- Szegények - szánakozott Barabás. - Ha tudnák, hogy milyen ostobaság ez a szerelmi perpatvar. Bizony Isten, szeretném nekik megmondani ezt.

E pillanatban a hölgy megfordult és Barabás meglátta az arcát. Meglátta és majdnem felordított meglepetésében. Egy ideig levegő után kapkodott és kezével a szívét nyomogatta.

- Szentséges Ég! Hisz ez a kis Márta!

Barabás egy pillanatig nem tudta, mitévő legyen. Odafusson-e kettejük közé, inzultálja a férfit és elragadja Mártát, vagy elszaladjon innen, hogy ne legyen tanuja Márta rettentő bűnének?

De sem az egyiket, sem a másikat nem tudta megcselekedni. A lába gyökeret vert a rakodópart kőkockáiban és szívdobogva nézte, hogy mi történik a fiatalok között.

Látta, hogy Márta elmosolyodik és lebiggyeszi az ajkát. És látta, hogy a férfi dobbant a lábával és sebhelyes arca bíborszínben ég. Mi ez? Márta egy erőszakos és durva zsarnok karmaiba került?

Barabás közéjük akart ugrani. Gyűlölte a férfit és szeretne volna öklével leütni. De nem tudott megmozdulni.

Mitől?

Attól, hogy Mártát is gyűlölni kezdte. Fájdalmas, szívszorító, égő, kétségbeesett gyűlölettel kezdte gyűlölni az ő egyetlen, édes, szeretett kis leányát.

- Ilyen szörnyű katasztrófa - sóhajtotta elkeseredve és pokoli gyönyörűséget érzett abban a vágyban, hogy végignézi, meglesi, mi történik Márta és a sebhelyes között.

A férfi - úgy látszik - valamiért kérdőre vonta Mártát. Márta mentegetődzött, de nagyon hetykén és fölényesen. Erre a férfi felbőszült, mire Márta egy pillanatra ellágyult és kérő szemeit ráemelte a sebhelyesre.

Barabásban megremegett a lélek.

Márta így tud ránézni egy idegen férfira!

És a felbőszült ember mégsem tudott Mártának megbocsájtani.

Barabás nem tudta, örüljön-e vagy fölháborodjék s amikor Márta végül megúnta a veszekedést és dacosan elfutott a villamossínek alatt épített kőlépcső alá, amely a korzóra vezet, utána akart szaladni, de előbb arra is kíváncsi volt, hogy mi történik a sebhelyessel.

A szélesvállú monoklis ott állott a kikötő hídján egyedül, süketen, némán, kétségbeesetten a jövő-menő utasok között. Most már egész világosan látszott, hogy főhadnagy volt ez az ember a doberdói csatában. Srapnell pukkant bele az arcába, de akkor nevetett. Három hétig csak rothadt konzervát evett, kőoduban aludt, állandóan feje fölött lebegett a halál, mint egy fekete felhő s amikor megszaggatta arcát a szilánkok száza, akkor csak nevetett. Egészen bizonyos. Most pedig szabályos időközökben meg-megrándul az arca, mintha idegsokkot kapott volna a boldogtalan. És monoklija oly kómikus fájdalommal csillogott ki a sötét kétségbeesésből, a vonagló düh és eszeveszett dac grimaszaiból, hogy az öreg néni, aki ott, a nyomorúságos, árva fáska alatt a csecsemőt dajkálta, megsajnálta őt.

- Hopp! - kiáltott egy kocsis magasan rakott társzekér tetejéről. Majdnem elgázolta a sebhelyes daliát.

- Vigyázat! - ordított egy hordár is és majd belökte őt iszonyú poggyászával a Dunába.

- Tessék beszállni! - vezényelt egy ökölnyi hajósgyerek és titokban utánózni kezdte maszatos kis pofáján a sebhelyes rángatózásait.

A férfi mozdulatlanul állt ott és arcán táncoltak a ráncok. Most látszott, hogy milyen öreg ember lett ott kinn a Doberdón ez a fehérnadrágos világfi.

Barabás elképedve nézte a sebhelyest. A szeme káprázott és elhomályosult. Ugy látta, hogy a világ fordul egyet, eltűnik a Duna, a korzó, a kőpart, a kis hajóskabin és valami varázslat Damaszkuszt, a középkori Damaszkuszt tette helyébe. És ott áll egy katona, fehér, falusi ház mellett az izzó napsütésben... a sebhelyes főhadnagy helyén és a damaszkuszi leányt várja égő türelmetlenséggel. Hát így megy ez éveken és évszázadokon át és évezredek át örökké, egyforma változatlansággal! Igen, ő áll ott és szerelmes, ezer év óta folyton szerelmes

valakibe... persze, hogy ő az a katona, vagy ha nem ő, akkor az ő fia, akit elhagyott damaszkuszi feleségével együtt. Ez a sebhelyes katona az ő fia, aki most születik negyedszer vagy ötödször a világra, hogy levezekelve ezer évvel ezelőtti elkövetett bűneit.

- Eh, örültség! - nyögte keservesen és kinevette magát. - Egészen megmértelyezte a fantáziát ez az együgyű okkultizmus. Hogy jutott most eszembe ez a damaszkuszi mese, amit a máramarosszigeti hölgyek mulattatására magam találtam ki?

Aztán arra gondolt, hogy ennek az egész képzettársításnak csak annyi értelme van, hogy ő együtt szenved Mártáért, azzal a sebhelyes vitézzel.

- Talán én is szerelmes vagyok bele? - kérdezte magától eliszonyodva. - Ez rettenetes volna.

Mégegyszer odanézett, hogy mit csinál a fehérnadrágos, monoklis főhadnagy.

Látta, hogy a férfi izgatottan tekintget körül, majd valamerre merően odaszegzi égő tekintetét. Barabás is arra nézett és látta, hogy Márta a villamossínek alatt a lépcsőn a főhadnagy felé kandikál és várja, hogy az visszahívja őt.

- No, hát visszahívja-e vajjon a haragvó férfi?

Nem. A monokli megcsillant, a sebhelyes arc egy szörnyű fintorban összerándult, a hajóhídon vezénylő kölyök felkacagott és mesterien utánozta a rángást kétszer egymásután. A szegény sebhelyes észrevette ezt, elsápadt, befutott a hídra és eltűnt a hajón.

Barabás hirtelenében nem tudta, hogy hová tűnjön el szomorúságában és szégyenkezésében.

El akart futni és el akart bújni, hogy ne találkozzék Mártával és ne kelljen a szemébe nézni annak, akinek a titkát alattomosan és bűnösen kileste. Tétován állt egy darabig a hajóhíd előtt. Két lépést tett jobbra és kettőt balra, jegyet akart váltani, hogy a legközelebbi propellerrel ő is átmenjen Budára, de meggondolta, inkább felfelé megy a Petőfi-tér felé és majd valami hazugsággal kimentí magát, hogy miért nem várta meg Mártát a korzón.

E pillanatban egy édes leányhang csendült meg a háta mögött.

- Apám, hát maga hogy került ide?

Barabás megrázkódott és nagy büntudattal megfordult.

- Márta!

Márta a nyakába ugrott.

- Milyen véletlen!

Barabás dadogott.

- Csak úgy elbámészkodtam.

- Én a korzón vártalak.

- Engem? - kérdezte Barabás csodálkozva.

- Hát kit? - nevetett a leány.

- S hogy vettél észre?

- Onnan a rács mögül.

- Régóta figyelsz?

Most egy kicsit Márta is meghökkent.

- Csak e pillanatban.

- Hála Isten! - sóhajtott Barabás.

- Mit mondtál?

- Semmit. Örülök, hogy összetalálkoztunk.

Ekkor már mind a ketten kutatva néztek egymás szemébe. Mind a ketten féltek. Márta attól félt, hogy az apja meglátott valamit. Barabás attól reszketett, hogy az ő kis ártatlan, édes, igaz és őszinte gyermeke tovább fog hazudozni neki.

Megfogta Márta kezét és felvezette a lépcsőn.

Hazamentek.

Az úton egyikük sem beszélt.

Otthon Barabás körülnézett a lakásban. Mindent barátságталannak és ridegnek talált.

- Mit nézel, apa? - kérdezte a leány.

- Semmit.

- Valami nem tetszik? Valami rendetlenséget láatsz?

Barabás ijedten mentegette magát.

- Semmi. Csak olyan furcsa. Talán mégis elhamarkodtuk.

- Mit?

- Ezt a lakásvételt.

- Nekem nagyon tetszik. Nem is tudok pompásabb otthont elképzelni.

- Csak egy kicsit szűk.

- Nekünk kettőnknek elég. Mi ketten jól megférünk benne, - felelte meghatottan Márta.

- Mi ketten? - kérdezte zavartan Barabás és arra gondolt, hogy Márta most magára és a sebhelyesre gondol, amikor azt mondja: mi ketten jól megférünk benne.

- Hát persze, hogy mi ketten, - felelt kissé ijedten Márta és mintha elpirult volna, ahogy ezt kimondta. - Mire gondolsz, apa?

Barabás végignézett mind a három szobán. És semmi sem tetszett neki a lakásban. Pedig mily nagy gonddal és mennyi áldozatkészséggel rendezgette be! Akkor úgy gondolta, hogy remekelt a bútorok, függönyök, szőnyegek és képek összeválogatásával. Most mindent ízléstelennek, pöffeszkedőnek és kiábrándítóknak talált. És hazugnak látta a kényelmet, az otthonosságot, a melegséget, az ízlést, az egész benyomást. Idegen volt minden és hazug.

Ránézett Mártára.

Az is idegen volt és hazug.

- Vagy talán ezért érzem oly rosszul magamat ebben a bútorraktárban, - jutott hirtelen eszébe - mert csalódtam Mártában?

Ma nem tudtak kedélyesen és bizalmasan elbeszélgetni. Márta leült a zongorához, néhány taktust játszott valamelyik Chopin-etüdből, aztán becsapta a zongora fedelét.

- Nem tudom, ma olyan ideges vagyok.

- Én is - felelte Barabás mogorván.

Egymás szemébe néztek s aztán mindegyik bement a maga szobájába.

A vacsorát szótlan ették végig.

- Lefekszel? - kérdezte Márta félénken, ahogy Barabás egy-két harapás után felkelt a székéről és jóéjszakát kívánt.

- Álmos vagyok.

- És nagyon rosszkedvű, apa.

- Nem tagadom.

- Miért? - kérdezte hízkelkedve és már majdnem könnyes szemmel a lány.

- Csak. Rossz kedvem van. Isten tudja. Öregszem. Mogorva vén medve vagyok.

- Aranyos, édes, jó apám vagy nekem.

- Unalmas vén medve. És sajnállak téged, kis leányom, nagyon. Borzasztó lehet így neked, az én börtönömben, drága kis gyermekem.

- Apa, te olyan furcsákat beszélsz! - ijedt fel Márta és két kezébe fogta Barabás nagy, kopasz fejét.

- Furcsákat. De majd meg fogod érteni.

- Apám, én félek.

- Ne félj. Csak rossz hangulatban vagyok.

Márta nem bírta tovább.

- Apám, te láttad...

- Mit? - kiáltott Barabás rémulten. - Mit láttam? Nem láttam semmit. És különben is mit láthattam volna?

Márta odaborult Barabás vállára.

- Apám, ne tagadd... te jó vagy és te sajnálsz engem... de én tudom, érzem, hogy te mindent láttál...

...Mind a ketten sírtak...

VII.

Barabás azon az estén többet nem beszélt vele. Gyűlölte magát, gyűlölte a sebhelyest és ijedten vette észre, hogy majdnem gyűlöli Mártát is.

Fantáziája vadul nyargalászott, olyan területeken, amelyeken az ő szemérmes lelke eddig soha el nem kalandozott. Mártát látta egy titokzatos és szennyes szerelem labirintusában bujkálni a sebhelyes emberrel.

Márta szerelmes!

Ez a gyanú éles fájdalommal hasított keresztül a lelkén.

Mártának viszonya van!

Ez volt a második gyanú és erre megundorodott.

Úgy érezte, hogy az egész élete összeomlott és nevetséges tragédiába zuhant. Ő minden álmát, illúzióját, egész életét ráarkta és ráépítette erre a kis leányra. És az? Az az első

alkalommal megcsalta és meggyalázta őt. Szerelmes lett az első emberbe, aki megkívánta és magához hívta. És nemcsak szerelmes, de kacér és kegyetlen kis bestia, aki szeretőjét is kínozza... Istenem, talán csalja is. Ha ez igaz volna! És miért ne volna igaz? A férfi arcát oly őszinte és mély fájdalom torzította el és Márta oly léhán és cinikusan nevetett ezen a szörnyű szenvedésen! Szörnyű kiábrándulás.

Majdnem leroskadott erre a harmadik gyanúra.

Szobájában majd megfulladt, vette a botját és kalapját és lement az utcára. A hűvös esti szél egy kicsit kijózanította.

Gondolkozni kezdett.

Az bizonyos, hogy Márta már megismerte a szerelmet... De talán... még...

Nem merte tovább gondolni.

Nem, az lehetetlen.

Márta kis flörtje ártatlan játék... látszik az ő egész vidám és gondtalan lényéből. Ha Márta vétkezett volna, az rá volna írva az arcára, az kicsendülne a hangjából, az kisugározna a szeme lángjaiból... nem, az csak gyermekes ábránd, játékos csiny, ártatlan kacérkodás...

Istenem, hisz Márta már elmúlt húszesztendő. Márta már nem gyerek. Sokan ilyen korban már rég férjhez mentek, sokan már anyák, óh Istenem, a háború hány húszéves asszonyt tett özvegyé és árvák anyjává... Amit ő ma Mártától megtudott, azt minden apa tudja és mosolyog rajta. Ha minden apa úgy kétségbeesnék a leánya első szerelme fölött, akkor csupa dühöngő és kétségbeesett apa szaladgálna föl s alá az utcán. Az apák, ezt tudják, az anyák is tudják és mosolyogva behunyják mind a két szemüket. Kis ártatlan kaland - mondják az apák és eszükbe jut, hogy ők is így udvarolgattak egy húszéves lánynak, akinek az ő gyermekei most azt mondják: anyám! A leányom már eladó sorban van - mondják az anyák és titokban jól megnézik azt a sebhelyes gavallért, aki ott settenkedik az eladó leány körül. Ez a természetes, egészséges, optimista belátás engedi szabadjára a fiatalok apró, kis szerelmeit... s neki, aki önként vállalta az apaságot, nem szabad szigorúbbnak lenni, mint akit a vérség köteléke fűz a gondjára bízott fiatalsághoz.

És ő mégis elviselhetetlennek érzi, amit Mártáról megtudott.

Barabás a Dunaparra ért és izgatottan járkált a Margit-híd körül.

- De hátha komoly, nagy szerelem fűzi őket össze? - kérdezte magától és erre egyszerre újból megdobbant a szíve.

- Nos, akkor pedig segítségükre kell sietned, hogy egymásé lehessenek, - súgta neki egy okos és tiszta hang a lelke bensejéből.

- Egymásé legyenek? - riadt fel Barabás - hát az is lehetséges?

És érezte, hogy a feje zúg, a szíve hevesen kalapál és szinte összevacog a két fogsora. Ha most valaki megszólítja, a rémület izgalmától nem tudott volna beszélni.

- Az lehetetlen, hogy valaki Mártát elrabolja tőlem.

Ezt érezte Barabás oly ellentmondást nem tűrő bizonyossággal, hogy ha valaki ennek az ellenkezőjét most be tudta volna bizonyítani, ő rögtön a Dunába ugrik.

- Nem, nem, nem, - ismételte magában - ez lehetetlen és örült feltevés. Márta az enyém és én nem adom oda senkinek. Mártát én teremtettem a semmiből és most érzem igazán, hogy egyes-egyedül és kizárólag magamnak... igen... én Márta nélkül nem tudok és nem akarok élni.

Barabás boldog volt, hogy ezt meg merte magának vallani. Megnyugodott és lelkében megerősödött. A kedélye feltisztult és büszke volt a maga erejére.

- A feleségem lesz - jelentette ki magának energikusan és biztosra vette, hogy Márta boldogan és hálás elragadtatással fogadja ezt az újabb ajándékát az ő nagylelkűségének.

Visszament a lakásába, úgy szaladt fel a két emeleten, mint egy húszesztendős suhanc, belopódzott a szobájába és boldogan elaludt.

De másnap reggel már nem látta ilyen egyszerűnek a helyzetet és nem szólt Mártának semmit abból, amit az este elhatározott.

- Várok és figyelek még kissé - tette fel magában és palástolni próbálta remegő izgatottságát.

VIII.

Nem beszéltek a sebhelyesről sem másnap, sem pedig azután. Barabás közben elgyávult és úgy érezte, hogy először tisztába kell jönnie Márta lelki életével. Aztán azt is megpróbálta, hogy tisztán apai álláspontra tudjon helyezkedni. Mi volna a teendője ilyenkor az édesapának?

Ha valóságos apja volna neki, az más. Akkor kötelessége volna utánanézni, hogy ki érdekli Mártát és nem fenyegeti-e veszedelem a gyermek lelki biztonságát. De így?

- Még így is! - dörmögött és végigsimított fényes koponyáján. - Barabás, vén fickó, te apja vagy ennek a kis árvának és vele szemben ugyanannyi jogod és kötelességed van, mintha a te véred volna. Ki vigyázzon rá, ha te nem vigyázol? A nagyváros forgatagában könnyen eltévedhet a tapasztalatlan és hiszékeny gyermek, akiben most ébrednek a női ösztönök. Barabás, neked az a kötelességed, hogy szemmel tartsd és kalauzold az egyenes úton.

De egy másik hang, egy gúnyos és kegyetlenül őszinte közvádoló, rögtön elnémította benne az apai lelkiismeretet.

- Barabás, - így szólt az ironikus démon - te nem atyai kötelességet akarsz teljesíteni, belőled a féltékenység beszél. Te szerelmes vagy a fogadott leányodba. Ezen az alapon pedig nincs jogod az ő magánügyébe beleavatkozni.

Ez a két álláspont napokon keresztül véres harcot vívott Barabás lelkében.

Végre is egyszer, amikor Márta egy órával később jött haza, mint ahogy szokott, Barabás nem bírta tovább. Magához vonta Mártát és megsímogatta a leány keskeny, finom arcát.

- Márta, belátom, hogy te már nem vagy többé gyermek.

- Hogy érted ezt, apa?

- Te már másodéves medika vagy és elmúltál huszonegy esztendő.

- Nos?

Barabás zavarba jött. Köhögött és kopasz fejét kétszer, háromszor végigsimította.

- Semmi. Csak ismerni szeretném.

- Kit? - kérdezte Márta őszinte megrökönyödéssel.

- A sebhelyest, - nyögte ki Barabás keserves sóhajjal. Márta elpirult és lesütötte a szemét.

- Apám, te tévedsz.

Barabás meghökkent.

- Hát nem?

- Nem.

- Nem ő az?

- Már nem.

- Márta, hát csak kaland volt?

Márta most már összeszedte magát.

- Apa! Hát jó. Igazad van. Nekem nem szabad, hogy titkom legyen előtted, apám. Elmondok mindent. Kérdezz.

- Hogy hívják?

- Gerlóczy Ferenc. Tanársegéd. Az egyetemen ismerkedtünk meg. Haragszol?

- Csak félek. Azt mondod, hogy már nem...

- Nem. Már nem szeretem őt.

- Bántott? Nem szeret? Megcsalt?

- Nem tudom.

- Szeretted?

- Igen.

- Hát? Mi történt köztetek?

Márta felsikoltott.

- Mire gondolsz, apám? Csak nem hiszed?

- Semmire sem gondolok, leányom. De az élet...

- Ne folytasd! Én is tudok egyet-mást az élet borzasztó titkaiból. De ne félj... Mi sokkal jobban szerettük és becsültük egymást...

- Hát akkor mi a baj?

- Feri nagyon beteg.

- Láttam. Nagyon neuraszténiás. Szervi baja is van?

- Nem úgy értem. Lelkileg beteg. Eszeveszettül féltékeny.

Barabás megdöbbsen. Neki megvolt a véleménye a férfiak féltékenységről, ő tudta, hogy a féltékenység forrása a gyanú, a gyanú a látszat és a látszat a valóság. A féltékeny ember ritkán téved: legalább is igaza van abban, hogy a látszat is hűtlenség, mert a tiszta és hű ember el tudja oszlatni a látszatokat is. Megdöbbsen, hogy a sebhely és tanársegéd gyanúja nem alaptalan. Megdöbbsen, hogy Márta kacér és léha kis teremtés és hízeleg a hiúságának, hogy szépsége felhívja rá a férfiak figyelmét.

- Féltékeny? - kérdezte mély szomorúsággal.

- Az - felelte Márta és a hangja remegett, az ajaka meg-megrándult és a nyakáig elpirult.

Barabás is olyan izgatott lett, hogy alig volt képes beszélni. De nagynehezen mégis megkérdezte:

- Csak úgy általánosságban?

- Nem. Ferencnek egy szörnyű és beteg gyanú emésztí a lelkét.

Barabás most már nem tudott uralkodni magán.

- Talán okot szolgáltatnál rá?

- Apám!

- Kacérkodnál valakivel?

- Soha.

- Más udvarlását is elfogadtad?

- Soha.

- Hát akkor kire féltékeny? - kiáltott fel kétségbeesett haraggal Barabás.

- Terád, édesapám, - sírta el magát Márta és az apja nyakába borult.

Barabás szelíden eltolta magától a leányt és két lépést hátrált.

- Ez az egész? - kérdezte megkönnyebbülten. - Akkor semmi baj. Majd beszélek vele.

- Semmi baj? - zokogott a leány. - Hát azt hiszed, hogy neked elhiszi?

- Mit?

- Hogy... hogy... jaj, édes Istenem!

Barabás most már felháborodott.

- De hát mit gondol az a szerencsétlen örült? Honnan meríti ezt az undorító, piszkos feltevést?

Márta szomorúan nézett Barabás szemébe.

- A barátaink mondják.

- Kik? - hördült fel Barabás.

- Valamennyien. A tisztviselőtársaid, a jóbarátaid, akik még Máramarosból ismernek, akik tudják, hogy mi hogy kerültünk össze, akik látják, hogy mily határtalan áldozatkészséggel viseled az én gondomat, akik hallották, hogy az én kedvemért csaknem egészen kifosztod és tönkreteszed magad... akik gyűlölnék engem és akik féltének téged...

- ...S akik a maguk rothadt fantáziája szerint ítélik meg embertársaik minden lépését, - fejezte be a mondatot Barabás és éktelen haraggal csapott öklével az asztalra. - De majd elbánok velük.

- Hogyan? - kérdezte Márta mély szomorúsággal.

- Kérdőre vonom őket...

- És?

- És betapasztom a piszkos szájukat.

- És a gondolataikat...

- Azokkal nem törődöm...

Márta könnyes szemekkel nézett Barabásra.

- De a gondolatot nem semmisítheted meg. És a gyanút nem oszlatod el. És... és... őt nem nyugtathatod meg azzal, hogy ha botrányt csinálsz és hangos ordítózással teszed azt, amit most csak négyszemközt sutognak.

Barabás tágra meresztette jószágos kék szemét.

- Hát így állnak a dolgok? És ő elhiszi?

- Nem. Csak szenved. És a szenvedésével engem is gyötör. Csak fél. Csak irtózik ettől a látszattól. Azt mondja, hogy a látszat sokszor több, mint a valóság. És azt mondja, hogy a tiszta ember a látszatot is el tudja oszlatni.

Barabás megrendült.

- Azt mondja? És te tűröd?

- Nem tűröm. Látod, apa, hogy nem akarom tűrni. Eleinte csak tréfára vettem. Csak mosolyogtam rajta. Azt hittem, ha jobban megismer, majd eloszlanak az aggodalmai. Amikor te a Dunaparton láttál...

- Akkor is?

- Akkor is erről az örülségről volt szó.

- És azért hagytad el?

- Azért.

- Jól tetted. Nem érdemel mást. Ő is olyan nyomorult gazember, akárcsak a többi...

Márta elsápadt.

- Gazembernek tartod?

- Legalább is tisztátalan és romlott fantáziájú embernek.

- Tisztátalan...

- És ostoba, vak, kicsinyes intellektusnak.

- Ostoba...

- És aljas, gyenge, hitvány jellemnek.

- Aljas...

Barabás nem látott, nem hallott féktelen dühében.

- Jól tetted, hogy ott a faképnél hagytad... S nem szeretném, ha a szemem elé kerülne az a gyáva és kegyetlen fickó... De igen. Szeretném. És keresni fogom is az alkalmat, hogy a szemébe vágjam piszkos és kegyetlen, otromba és durva jellemtelenségét. Igen. Felkeresem és olyan leckét adok neki... Provokálom és megtanítom tisztességre... Gazember, gazember, sötétlelkű, orgyilkos gazfickó!

- Apám!

- Megyek. Egy percet sem várok...

Barabás kirohant a házból.

Márta utána szaladt a lépcsőn lerohanó, lihegő, fujtató, köhögések között fuldokló boldogtalan embernek. A lépcsőházban érte utól és megragadta a kabátja szárnyát.

- Apám! Az Istenért!

- Eressz el!

- Apám! Emlékszel?

- Mire? - kérdezte a fáradtságtól és felindulástól fuldokolva Barabás. - Mire?

- Hogy így kapaszkodtam a kabátodba ezelőtt hat esztendővel is. A máramarosszigeti pályaudvaron. Akkor megmentettél engem. Most is arra kérlek.
 - Mire? - kérdezte még egyszer ugyanazzal a szóval, megrémülve, ellágyulva, roppant gyámoltalanul a szerencsétlen ember.
 - Hogy még egyszer ments meg...
 - Mit beszélsz? Hiszen éppen attól az aljas feltevéstől akarlak megmenteni...
 - Nem, nem erről van szó. Te Gerlóczyt akarod bántani... Gerlóczyt és magadat és engem, engem, engem...
 - Nem értlek... Nekem kötelességem...
 - Apám!
 - Engedj! Én tudom, hogy mi a kötelességem. És te is mélyen megbántva, sőt meggyalázva érzed magadat...
 - De nem ő az oka.
 - Ő is.
 - Miért?
 - Mert elhiszi...
 - Azért hiszi el, mert nagyon szerelmes...
 - De ez a szerelem beteg és sértő és kegyetlen.
 - De szeret... és...
 - És?
 - És én is szeretem őt, apám, - zokogta Márta és összetett kézzel rimázkodott, hogy Barabás jöjjön vissza és csillapodjék le és vele együtt eszeljen ki valamely megoldást, amely leveszi kettejükről ezt a szörnyű átkot.
- Barabás majd elájult az izgalomtól. Lassan botorkált felfelé a lépcsőn és az egyik fordulónál hirtelen megállt, Márta szeme közé nézett és megkérdezte:
- Szereted?
 - Szeretem, - felelte Márta, odasimult az apja reszkető karjai alá és feltámogatta őt az emeletre.

IX.

Barabásnak rettenetes éjszakája volt. Hajnalig le nem húnyta a szemét. Először amiatt dühöngött, hogy az embereknek milyen szennyes fantáziájuk van. Aztán emésztően gyötrő lelkiismeretfurdalások között fetrengett az ágyán. Mert megvallotta magának, hogy ő csakugyan szerelmes volt a fogadott leányába. Hogy titokban sokat gondolt arra, hogy ők ketten... jaj, ez a szó, hogy ketten... olyan ijesztő és borzalmas jelentést kapott... Aztán sajnálta Mártát és nem tudta elképzelni, hogy mi módon oszlathatja el a fejük fölé sűrűsödő szörnyű gyanúsítást. Gerlóczyt gyűlölte, de meg tudta érteni. Hiszen ő csakugyan... igaz... ott a Dunaparton oly tisztán érezte jogait Mártához. Istenem, ha ezt Gerlóczy tudná.

Borzasztó lelki gyötrelmeket érzett. Az emberek kitalálták az ő titkos vágyait és úgy vették, mintha azokat már meg is valósította volna. Hiszen csakugyan, annyi látszat támogatta ezt az aljas elképzelést.

Nem tudta, hogy mitévő legyen.

Reggel felé elnyomta az álom. Szörnyűséges és nyugtalan alvásából tíz órakor ébresztették fel. Ifjú Szabó Zsigmond, a tőzsdebizománnyos, akinek ősei Mátyás király udvari főméltóságai voltak, a máramarosi oligarcha alispán fia, kereste Barabást.

Az ifjú pénzember siralmas állapotban volt.

- Kálmán bátyám, - hebegte halálsápadtan és remegő ajakkal - rossz hírrel jövök.

Barabás kiugrott az ágyból.

- Mi történt, beszélj.

- Baj van.

- A papírok?

Szabó lemondóan legyintett.

- Rettenetes krach!

Barabásnak valami hirtelen az eszébe jutott.

- Ugy-e, megjósoltam?

- Meg.

- Ugy-e mondtam, hogy a tőzsdében hinni nem lehet?

- A bőrömön érzem.

- Mi az, vesztettél, fiam?

- Mindent.

- Hej, a mindenit! Talán tönkrementél?

- Teljesen.

- Hát nem mondtam, hogy nem szabad mindent értékpapírokba belehajigálni?

- Most már késő. Végem van.

Barabás csak most eszmélt magára.

- Hát akkor én is jócskán károsodtam. Mennyit vesztettem a papírjaimon?

- Mindent.

Barabás felhördült.

- Ördög érti ezt a misztifikációt. Hát most semmit sem érnek a részvények? Az nem tehet, öcsém! Valamit csak érnek?

- Érnének, ha megvolnának, bátyám.

- Ha megvolnának? Hát hova a pokolba tűntek el?

- Elnyelte a bessz.

Barabás ezt nem értette meg. De megtudni megtudta, hogy ifjú Szabó Zsigmond a maga gyönyörű vagyonával együtt az övét is elveszítette. Barabás elhült, dühbe jött, elsápadt, nekivörösödött, átkozódni és fenyegetőzni kezdett, de aztán nem tudta, hogy kit sajnáljon inkább, magát-e, vagy szerencsétlen ifjú barátját.

- Neked semmi sem maradt?

- Semmi. Még betevő falatom sem, bátyám. Neked még jó, hogy ez a szép kis lakásod megvan. A bútoraid és szőnyegeid egész kis vagyont érnek, ha jól összeszámítjuk, édes Kálmán bátyám. És van egy gyönyörű leányod.

Barabás olyan szívből jövő kétségbeesett kacagással felelt a fiatal Szabó vigasztalására, hogy az ijedten nézett az öreg úr arcába.

- Eredj, fiam, Zsiga, - küldte szelíden a megrémült Szabót - hagyj magamra most. Ha tudnád, hogy milyen jókor jöttél.

- Hogyan?

- Te hoztad a legkisebb bajt a házhoz... ez most az én legkisebb bajom...

Szabó Zsiga értetlenül csóválta a fejét.

- Nem beszél komolyan, kedves Kálmán bátyám.

- Eredj, eredj, hadd gondolkozzam, mitévő legyek.

Barabás magára maradt és most látta csak tisztán a szörnyű helyzetet. Most itt áll minden támasz nélkül az elkényeztetett Mártával, boldogtalanul, reménytelenül, a jó hír, becsület és tisztesség dekórumától is megfosztva, anyagilag és erkölcsileg lerongyolódva, koldus-szegényen és megalázva...

És eszébe jutott, hogy ebben a tragédiában mégsem ő az, aki legtöbbet veszített. Márta még a tiszta hírnevét is elvesztette, még azt a lehetőséget is, hogy egy szerető férj oldalán új életet tudjon elkezdni... És ezt a katasztrófát egyenesen ő okozta önző és határtalan szeretetével. Úgy érezte, hogy hat esztendővel ezelőtt csak azért mentette meg az elpusztulástól, hogy most a saját kezével ölhesse meg Mártát.

- És meg is öltem szegényt - sóhajtotta az örület határán.

E pillanatban új látogató csengetett a lakásba.

Barabás maga nyitott ajtót.

- Barabás Kálmán főjegyző urat keresem - szólalt meg egy mélyzengésű hang.

Mintha villám csapott volna le az egekből, olyan rázkódást érzett Barabás minden tagjában.

Gerlóczy Ferenc, a sebhelyes tanársegéd állott előtte fekete kabátban, monoklival, hajadonfővel és az arca meg-megrándult a belső izgalomtól. Éppúgy rángatózott ez a sebhelyes, de szimpatikus, arisztokratikus és hősies férfi arca, mint ott a Dunaparton, a hajókabin mellett.

- Bocsánatot kérek - hebegte a fiatalember és bemutatkozott.

Barabás úgy érezte, hogy most itt az alkalom: leszámolni mindenkivel és mindennel, ami útjában állt az életének. De zavarában nem tudott mást mondani, mint hogy akadozva és kopasz fejét végigsimítva, ijedten megkérdezte:

- Mivel szolgálhatok?

És a vendéget bevezette a közös fogadószobába.

Egy percig kínos némasággal bámultak egymás arcába. Végre megszólalt Gerlóczy.

- Szabó Zsiga barátommal találkoztam itt a ház előtt.

- Igen.

- Mindent elmondott a szerencsétlen fickó.

Barabás visszanyerte önmagát és fölényes arccal kérdőre vonta vendégét:

- És önt mi okon érdeklik az én magánügyeim?

A sebhelyes arc ismét háromszor megrendült.

- Főjegyző úr nem hallott még rólam sohasem?

- És ha hallottam? - kérdezte vissza Barabás türelmetlenül.

- Akkor tudnia kell, hogy én...

Barabás felugrott és közbekiáltott:

- Hogy ön aljas módon meggyanusította a leányomat. Ennyit tudok önről. És ez az, amiért nekünk le kell számolnunk egymással. Uram!...

Barabás lovagias pózba vágta magát, bár belül, a lelkében reszketett, hogy az idegei mindjárt felmondják a szolgálatot s szégyenszemre ájultan esik a vendég lába elé.

A sebhelyes arc azonban elborult és két könnycsepp buggyant ki a monokli alól. Gerlóczy megragadta Barabásnak mind a két kezét.

- Édes bátyámuram, bocsásson meg nekem... Én nagyon sokat szenvedtem a saját örültségem miatt.

- Igen, ön örült, éspedig elvetemült örült! - csattant fel Barabás, aki meghatottságát és meglepetését alig tudta elpalástolni.

- Igaza van, bátyám...

- Nos, akkor végeztünk.

- Nem. Csak most kezdem a dolgot.

- Csak röviden.

- Igen, csak röviden. Szabad egy kérdést tisztelettel megkockáztatnom? Igen! Nos, kedves bátyámuram, volt valaha szerelmes?

Barabás elképedt.

- Micsoda kérdés ez?

- Csak azért kérdezem, - felelte a monoklis - mert akkor minden örültséget meg tud érteni.

Barabás megnémult. Igen. Ezt ő tudja legjobban. De ezt le kell tagadnia, ha beleszakad is.

- Én nem foglalkoztam soha az örültek lélektanával - jelentette ki gondosan és végignézett a reszkető arcú fiatalemberen.

- Hát akkor mást kérdezek, hogyha megengedi.

- Nos?

- Nos, kedves főjegyző úr, ön meg tudna nekem bocsátani... kedves bátyám... kedves főjegyző úr? Nem? Akkor minden elveszett... akkor mindennek vége...

Barabás elérzékenyedett.

- Hát kérem - dadogta és már szeretne volna megragadni és kérdezni ezt a fickót, akitől félt, hogy öt perc múlva végleg leveszi a lábáról és őt is meghódítja. - Hát kérlek, - ment át öntudatlanul a tegeződésbe - hogy akarod rendezni a dolgot?

Gerlóczy szeme kigyúlt és most rettenetesen elkezdett rángatózni a sebhelyes arc.

- Én kigyógyultam az örültségemből.

- És milyen alapon?

- Azon az alapon, hogy elfáradtam.

- Mibe?

- Az önmagam ellen való küzdelemben. Én megadom magam... Én szeretem, kedves bátyám, az ön leányát és nem tudok Márta nélkül élni...

X.

Barabás elköltözött a Zsigmond-utcai lakásból és visszament kis hónapos szobájába. A lakást átadta Gerlóczy Ferenc tanársegéd úrnak és feleségének, Barabás Mártának.

Ennek már három esztendeje. Minden vasárnap ott ebédel náluk és minden vasárnap szebbnek és melegebbnek találja a pompásan berendezett boldog kis tanyát. És mindig megjegyzi:

- Jó gondolat volt! Jó, hogy még idejekorán megraktam ezt a kis fészket. Éppen két embernek való. Ketten... kettecskén pompásan el lehet helyezkedni benne... az ilyen viharban.

És beszélgettek a fészkekről és a viharokról, amely ott künn az életben tombol szakadatlan.

Aztán Máramarosról is beszélt egy kicsit és meg-megjósolta, hogy mikor lesz abból újra Magyarország.

Aztán hazaballagott, néhány hasáb fát dobott a vaskályhába, leült egy nagy bőrszékre és rágyújtott a pipára.

- Minden úgy van jól, - gondolta - ahogy van. Most már értem a végzet rendelését. Így kell vezekelnem az én évszázadokkal ezelőtti szörnyű vétkeimért.

A damaszkuszi asszonyra gondolt, akit hűtlenül elhagyott.

És úgy érezte, hogy most visszatért hozzá a damaszkuszi asszony.

- Bolondság ez? - kérdezte néha önmagától. - Lehet. De én érzem, hogy itt van az ő lelke és nem vagyok magam. Ketten vagyunk. Ketten.

A pipa kiesett Barabás szájából. Bizonyára csak álmodta a damaszkuszi asszonyt... Meg-rezzent, a pipája után nyúlt, de újra elnyomta az álmot.

A MADONNA INGE

I.

Ezernyolcszáznegyvenkettőt írtak s még olyan volt akkor a pesti élet, mintha az egész egy vidéki gavallér álmodta volna végig. A Nemzeti Színházban Olgát, a moszkvai nőt Laborfalvy Róza játszotta, a Vigadóban mandolin-hangversenyt hirdetett Wagner József, a Váci-utcai műáros, a német színházat Gundy György dirigálta s arcunk mását Hóra János festőművésszel örökítettük meg a Miatyánk-utcában. 1842-öt írtak és színház után a Hajóhídon lámpásos gyerek világított utat a sötét éjszakában.

A hajóhíd mellett fából, vasból, állványokból és csónakokból álló szörnyeteg feküdt a vizen, a készülő Lánchíd, amelyen, mint ezer törzsű erdön, apró harkályok, serényen kalapáló, kopácsoló, éneklő, pipáló munkások mászkáltak.

Ennek a szörnyetegnek budai fejénél, a Várba vezető keskeny, kacsaringós út mellett balra, egy duplatetejű öreg rokokó-ház előtt gyakran voltak láthatók álmoszemű, zizegő selyembe burkolt, sápadt arcú, finom, sovány mágnásasszonyok, akik francia és német nyelven kérdezősködtek Literáty Nemes Sámuel régiségkabinetje után. A régiségboltnak ők voltak a törzsvendégei és sokszor elhozták magukkal Pulszky Ferencet, Fejérváryt, báró Brudernt, vagy Domoszlay Farkast, hogy azok Literáty Nemes Sámuel csodálatos kincseit elmagyarázzák. Ámbár jobb, kedvesebb és vonzóbb kalauz nem kellett magánál a boltosnál, aki hosszú és csontos fehér kezével elegáns gesztusokat írt le a levegőben, amikor a ritkaságok romantikus zűrzavarából valamire rá akarta terelni a figyelmet. Mondják, hogy a régiségkedvelő asszonyok, főrangú hölgyek, színésznők, nyugatról jött ballerínák és gazdag bécsi dámák nem mindig a damaszkuszi selymek, a kínai és japán aranyhímzések és a bizánci emailok, hanem inkább a boltos érdekes egyénisége kedvéért jártak a félhomályos, rejtelmes, ódonszagú, izgató levegőjű, legendáshírű kabinetbe. Ezekben a körökben, ahol szép és finoman elromlott emberek művészi dologtalanságban holtrafáradva élik ki az életet, azt beszéltek, hogy Literáty Nemes Sámuel, a mesés gazdagságú és páratlan eleganciájú kereskedő, régiségtudós és történetbűvár nagy, titkos szerelmek hőse és a német színház vendégszereplő művésznői, akik Literátyt Bécsből, Párizsból és Londonból ismerték, mindig tettek egy röpke, de felejthetetlen látogatást az öreg régiségkabinetben...

A boltban ilyenkor meggpendült egy-egy ritmikus ária valamelyik rokokó vagy empire óra alabástrommehében, egy majdnem elfelejtett minét, vagy régi opera áriája, amelyben ezüstcsatos, selyemharisnyás, tearózsaillatú szerelmi banditák hűtlenségét siratja egy megcsalt szép fiatal leány. A látogató ilyenkor megborzongott, strucc tollboáját összehúzta a nyakán, sóhajtott egyet és majdnem sírva fakadt.

- Elhiszi-e, Literáty, hogy maga volt az első!

És Literáty gyengéden, mosolyogva segítette be a zavarában majd elájuló asszonykát a kocsiba, amelynek magas lépcsőjére alig lehetett fellépni némi kacérság és büszke pirulás nélkül...

- Ez volt a legjobb régiségbolt Moszkvától Párizsig - emlegették a boltot nagyanyáink, s még évtizedek múlva is gyengéd pirosság ömlött szét arcukon, ha a Lánchíd mellett levő sötét kis kabinetre gondoltak.

Az emberiség négyezerestendős szelleme lebegett a bolt ódon falai között. Az egyiptomi, asszír és föníciai kultúrától a restauráció-korabeli hétköznapiakig mindenből volt itt valami, ami jellemző, vagy bizarr, stílusos, vagy egyéni, valami, ami megható, bizalmas, megragadó vagy hangulatos. Egy etruszk váza vagy egy itáliai tanagra, a római házi oltárok egy ügyes, megbízható és szolgálatkész elefántcsontistenkéje. A polcokon legfelül, néhány középkori kódex, hártypapírra, bőrre miniálva, gyöngyös, bársonyos, emailos kötésben; lejjebb aranyveretes aszúrfoglalásban kis amulettek, középkori varázseszközök, renaissance-edények, fegyverek, női ékszerek, gyöngyös párták, csipkék, firenzei és veneziai kurtizánok piperéi, finom és szemérmetlen emlékei antik hálószobák titkainak. A másik sarokban a Rococo halhatatlan haszontalanságainak tarka-barka tömege hevert, legyező, csipke, csat, miniatűr-kép, szelencék, bonbonnière-ek, amiknek Jean Penicaud festette email díszét csak négy szemközt, intim barátnőknek mertük megmutatni. De nem hiányzott Borgia Lukrécia és Farnese Julia aranykeresztcskéje sem, amelyet e ragyogó asszony mindig vakító keblén hordott, hogy a szerelem óráiban megvédelmezze minden alattomos és helyrehozhatatlan malheurától.

Literáty a szinte görnyedő kincses polcok között lábujjhegyen lépegetve, gyengéden és szerelmes kézzel simogatta a bronzok, márványok és porcellánok finom felületét, szobrok és reliefek enyhe és bizarr hajlásait, szőnyegek és selymek, aranyfonalas gyolcsok és brokátok csiklandozó szövetét. Ha szép női testek mását érezte az ujjai alatt, egy műértő anatómus s egy lantpergető trubadúr lelke ölelkezett az övében. Ilyenkor fájdalmas örömmel rakta, rendezte buja gazdagságba összehordott csecsebecsét, egy-egy kimagasló műremek, vagy történelmileg érdekes vagy becses holmi köré. Keze, szeme, lehelle, szíve, vágya és szeretete mindegyik tárgyat külön megölelte, megsimogatta, becézte, mint fiatal anya az első csecsemőjét, mint naív és rajongó asszony titkos szeretőjének drága levelét, mint kis gyermek a babáját, amelynek igénytelen szösze feje köré a látomások, mesék és hallucinációk egész drámáit fűzi és variálja. Ilyenkor leült valamelyik renaissance-székre, talán egy szép és fiatal bíboros kedvenc pihenőhelyére, lábait drága bokharai szőnyegen nyugtatva, beburkolódzott egy hatszáz éve porladó velencei doge fehér palástjába, s a boltablakon beszűrődő napsugárkéve táncoló aranyporába bámult.

És ha ilyenkor meggazdagodott pesti építőmester, vagy gabonakereskedő kövér felesége becsengetett mindig bezárt és lefüggönyözött boltjába, sírva tudott volna fakadni bosszúságában és fájdalmában. Elgondolta, milyen jó lett volna valamikor valahol az Akropolisz alatt, Perikles korában, Phidias és Euripides, athéni fuvoláslányok és Aspázia társaságában élni s egy szép bronzbokájú hetaira lábai előtt egy hemiciklon hús márványán jószagú olajfák árnyékában szundikálni.

- Tudja-e, lelkem, ki volt Medici Lorenzo, és hogy hívták Lodovico Sforza szeretőjét? Van-e valami sejtelve arról, hogy ki tervezte ezt a hajlós lábú bronzbetétes szatinfá-konzolt? Álmodott-e ön valaha Lambella hercegnő kesztyűdobozáról, gall zománcról és tyranti arany-szővetről?

Ilyen kérdésekkel rohanta meg a boldogtalan és vakmerő parvenűt, aki együgyű halszemeit rá merészelte vetni Borgia Lukrécia imakönyvére, vagy Farnese Julia gyöngyös keresztjére. A megbántott vevő duzzogva hagyta ott a goromba műkereskedőt, aki mindennap idegesebb, türelmetlenebb, bágyadtabb és féltékenyebb lett vevőivel szemben. A melle összeszorult, ha valaki egy-egy féltett kincsét piszkos bankókkal magához akarta váltani. Ilyenkor képtelen árakat követelt, lekritizálta a saját portékáját, megvetőleg nyilatkozott a korról és stílusról, amelyet az képviselt és áradozva magasztalt egyéb hasonló, de neki kevésbé kedves holmikat. És ha minden erőlködés hiábavalónak bizonyult, ha a nyakas és keményszívű vevő semminemű árat nem tartott magasnak, ha semmiképpen sem akarta beadni derekát Literáty lesújtó kritikáinak, a régiségkereskedő arca krétafehérré vált, a szeme ravaszkodva akart

nézni, de a tekintete fenyegetővé és sötétté borult és remegő szájjal suttogta a szörnyeteg vevő fülébe:

- Megvallom, hitvány hamisítvány, rongy utánzat az egész.

Volt olyan, aki - ismerve Literátyt - még így sem tágított. Volt olyan elvetemült és barbár vadállat, aki nevetett, fizetett s mint egy kalóz, aki a pérai kikötőben génuai hajókat rabolt, mint egy rajnamenti várúr, aki mainzi, steieri és lübecki kereskedőkaravánokat fosztogat, - egyszerűen magával vitte a kincset... Akadt ilyen förtelmes gonosztevő nem egy a báró Brudernek és Pulszkyak fajtájából, s Literáty, eliszonyodva önmagától, majdnem leküzdhetetlen vágyat érzett, hogy utána osonjon, és legyilkolja őt és visszavegye tőle zsákmányát.

II.

Literáty Nemes Sámuel egyszer Toscanában Firenze körül kóborolt és eszébe jutott, hogy meglátogatta Vinci falut, emberi és művészi ideáljának, a csodálatos Leonardónak szülőfaluját. Vinci falva a Monte Albano nyugati lejtőjén feküdt s benne még most is olyan sugár, barna és nevetőszemű leányok laktak, mint Leonardo anyja, Katarina. Itt, a falu fölött trónoló ötszázéves barnaköví templomban az oltár mellett ösmerkedett meg Literáty Nemes Sámuel a vincii Madonnával. A Madonna kőből volt, rózsaszínű márványból és magas emelvényszerű szinte a vendég elé sietni látszott. A renaissance valamelyik későbbi évtizedében, vagy a barocco hajnalán faragta valamelyik túlságosan hellenizáló kóbor szobrász. A művész eredetileg talán nem is Madonnának szánta. Ha véletlenül nem itt, az oltár mellett, hanem valahol a borókabokrok és olajfák ligetében láttad volna ezt a márványképet, bizonyára Minerva vagy Aphrodite képmásának tartod. Alighanem annak is készült alapjában, de a művész nem tudta eladni és a jámbor, együgyű vincieknek Madonna gyanánt a nyakukba sózta. A Madonna karcsú és érzéki testén az akkori idők lenge tunikája feszült. Semmi egyéb. A Madonna majdnem meztelen volt s lassanként bizony szégyenkezés és gúny tárgya kezdett lenni a vincii polgárok között. A szomszéd falubeliek elhíresztelték, hogy a vinciek Madonnája meztelenül didereg a hideg márványoszlopok között és ekkor egy gazdag és ájtatos asszony, egy gyapjúkereskedő, vagy hajótulajdonos özvegye - csipkéből, fátolyból és puha kínai selyemből, amelybe arannyal csodaszép figurák voltak hímezve - pompás és drága inget borított a Madonna testére.

Az inget a jó asszony bizonyára egy nagy és művészi lelkű kurtizántól vette, aki babonából - vagy fogadalomból egy nagy szerelmi csalódás után - megvált hivatásának ragyogó szimbólumától. Vagy ki tudja? Talán megégették a szerelem szép és bűnös papnőjét s az inge hóhérok kezén keresztül jutott a templom jótévőjéhez és attól a Madonnához. A szegény vincii parasztok bizonyára nem gondoltak efféléket. Nekik az volt a fődolog, hogy ruhát kapott a meztelen Madonna, akitől azelőtt pirulva fordult el maga a templom plébánosa is. Pedig az bizonyára bátran szembenézhetett az asszonyok meztelenségével.

A jó vinciek az aranycsipkés ingben a szemérem és a felöltözöttség tisztos szimbolumát látták és idővel észre sem vették azt, amit a régi Aphrodite-szoborból a kurtizán inge nem hogy eltakart volna, de még jobban hangsúlyozott. És hogyan is gondoltak volna arra, hogy vannak finom és gyenge és romlott emberek, akik nem a meztelenségben, hanem az ingben látják az asszonyi bujaságot.

Literáty Sámuel megbűvölten nézte a remekművet, amely a szegény vinciek szándéka ellenére hihetetlenül érzéki és bizarr hangulatot árasztott. A Madonna a templom félhomályában egy ágyából kilépő fehér kurtizán alakját vette föl, aki drága és csábító ingében fürdőjébe készül.

Literáty szeme lázasan tapadt a szobor szép vállára, amelyről gömbölyű és finoman hajló térdéig omlott le a csipkefelhős áttetsző ing. Sohasem volt még szobor olyan meztelen, mint ez a Madonna az ő finom és drága ingében.

A templomban néhány perccel előbb végezték az esti ájtatosságot, a levegőben még ott terjengett a tömjénfüst édeses, mámoros, ünnepélyes szaga. Az egyházfi közönyösen oltogatta a gyertyákat, a nap utolsó sugaraival tarka fényben fürösztött embert, szobrot, síma márványt és aranyozott gyertyatartót. A meleg, száraz levegő kiszárította Literáty torkát s valami jó parasztillat, kenőcsök, kerti virágok, rózsavíz, szárított füvek és fiatal lányok szaga tömte meg orrán keresztül fantáziáját. Eszébe jutott a sok szép etruszk éjszaka, a kis olasz lány, aki a vincii csapszékben almabort árul, s aki éppen olyan friss, hajlékony, barnaszemű és szerelmes, mint Leonardo anyja, a szép Katarina.

- De jó volna ezt a Madonnát megszerezni - gondolta magában és beleereszkedett a szoborral szemben álló gyóntatószékbe. A Madonna mosolygott és Literáty Sámuel úgy érezte, hogy egyenesen feléje tart. Csodálatos, eddig soha nem érzett meghatottságot, ellágyulást és szinte hisztérikusan édes fájdalmat érzett s majdnem felkiáltott boldog extázisában. Literáty agyán hirtelen végigvágott az élete minden eseménye s úgy érezte, hogy eddig mindig boldogtalan volt, de most hirtelen megtalálta életének célját és értelmét: azt, ami után az ember egész életén keresztül fut, roham, vagy vonszolja szegény kifáradt testét. Madonna, a te boldogtalan lovagod e pillanatban érezte, hogy halálosan beleszeretett a rózsás márványarcodba és aranyhímzésű fehér tunikádba.

- Óh, ha meg tudnám szerezni e csodaképet - sóhajtott halkan a régiséggyűjtő, aki még sohasem érzett ehhez fogható vad és ösztönös elragadtatást.

- Vagy legalább a köntösét! - tépelődött magában tovább és sírni tudott volna, hogy a nagy darab márványt lehetetlen zsebrevágnia.

- De az inge az enyém! - gondolta és ez az elhatározás lángragyújtotta a lelkét és énekelni tudott volna örömében.

Az ing fodrába apró igazgyöngyök voltak applikálva, a fátyolban habos csipkerózsácskák között ezüst csillagok ragyogtak és szemernyi kis gyémánttörmelékek sugárzottak a selyemhímzések redőiből.

Az est egészen leereszkedett, betelt vele a kis templom és elsüllyedt benne a Madonna szobra. Az egyházfi vígan fűtyörészett a szentelt falak között és harminc arany tallérért eladta a Madonna ingét. Azonban a derék sekrestyést is meg kellett szöktetni a Monte Albano vidékéről, mert a nép dühe agyonverte volna a szentségtörés és hűtlenség miatt.

Azóta a köntös a budai hídfő mellett balra a ritkaságok boltja legbensőbb szentélyében egy régi oltár márványkövén fekszik kiterítve.

III.

Nem mult el nap, hogy Literáty az inget meg nem igazította, ki nem teregette, redőkbe nem ráncolta volna, s mindennap felöltöztette vele a vincii Madonnát, akinek arcát sohasem láthatta viszont. Az erekljét egy percre sem hagyta őrizetlenül. Utazásaira magával vitte, kocsiban, idegen és barátságtalan vendéglőkben éjjel dereka köré csavarta, otthon a boltjában mindennap megvizsgálta, ezerszer és ezerszer megbámulta gyönyörű selymét, finom arany fonalainak csavargását, tömött hímzését, puha csipkéinek fantasztikus miniatűrrajzait,

gyöngyeinek, gyémánszemeinek misztikus ragyogását. És ha valaki szentségtelen kézzel hozzányult volna, ijedten ugrott a drága kincshez:

- Bocsánat, ez nem eladó.

Szerette volna elrejteni a közönséges halandók szeme elől, de beteg volt, ha az oltárra pillantva nem látta az inget. Az volt lelkének tápláló energiaforrása, az ing habos redőibe sírta minden ki nem elégített vágyát s fejét a Madonna köntösére hajtva, az oltár lépcsőjén töltötte éjszakáit, az utolsó hónapokban már lázasan és rettentő álmokkal viaskodva.

Ezentúl igazán és őszintén nem érdekelte senki és semmi. Sem a művészi emlékek, sem a régiségek, sem az asszonyok. Mindenből volt már elég - gondolta - és folyton a vincii templom félhomálya és a lépcsőről lelépő Madonna után sóvárgott. Vallásos lett és csendesen imádkozott, vagy ábrándozva üldögélt boltjában és bámulta az oltárra akasztott inget.

Nem érdekelte, ha ajtaja előtt megáll egy puhán gördülő, ringó rugókon himbálódzó főúri hintó és annak magas lépcsőjéről nyestprémes bunda alól kinyulik egy hosszú, karcsú, középen szelíden vastagodó selyemharisnyás lábszár, s jó puha bőrből szabott magassarkú cipő, amely még kisebbnek tűnteti fel a fiatal hölgy kissé kifelé és erősen lefelé feszített lábait.

Most hiába símogatta homlokára lógó ritka, puha haját a német színház legszebb vendégművésznője. Literáty nem tudott másban gyönyörűséget találni, mint a fátyolból komponált ing titokzatos redőiben, amelybe beleképzelte a büszke, bájos, mosolygós asszonyt, akin Pallas Athéne szépsége, Mária mennyei misztikuma és Phryne fullasztó érzékisége egy nagyon komplikált és emberfölötti harmóniába olvadt.

Még sohasem érzett ehhez fogható nagy szerelmet.

*

Egy este - a barátok templomából áthallatszott a harangszó a Dunán - Virgilnek, az óbudai kőfaragómesternek leánya, Katarina állított be Literáty boltjába.

- Azt hallottam, hogy szép lombardiai hímzései vannak az úrnak.

Literáty a homályos fülke mélyéről ellenséges pillantással mérte végig a leányt.

- Én is tudok hímezni... A régi monte-albanói csipkeverést is értem.

A leány hangja tömör, erős és mély volt, mint egy organistrum zengése. Literáty rávilágított a lámpásával.

- Szentséges Isten, a vincii Madonna!

Pillanatig sem kételkedett abban, hogy a Madonna megsajnálta őt és felkereste budai magányában. Sírni tudott volna meghatottságában és bánatában, amely mégis oly édes és diadalmas volt, mint mikor valaki, egy drága és fenséges nő, akire alig mertünk rápillantani, egyszerre csak karjainkba omlik. Boldog extázisban, többször felkiáltott:

- A Madonna, a vincii Madonna!

A leány, Katarina, szép, tiszta lombardiai típus volt, akit méltán lehetett volna beállítani klasszikus szobrok modelljének. Símára hátrafésült haja, kissé széles és domború homloka, naívnul néző nagy mandulaszeme, kicsiny, mosolygós szája bizonyára a nagy Leonardo anyjának, Katarinának idejéből való tiszta, keveretlen faj jellegét mutatta.

Literáty kimeredt szemmel, félősen és szerelmesen nézte a leányt, aki mosolyogva tekintgetett széjjel és megpillantotta a Madonna ingét.

- Lombardiai csipke! - kiáltott örömeiben. - Én is tudok ilyent.

A régiségbúvár megbűvölve nézte Katarinát. Szinte elérzékenyedett annak tizenhét éves, erős, szilaj és rugalmas törzse, fürgé lábai, mindig himbálódzó pompás csipői és angyali módon ártatlan arca láttára.

- Katarina vagyok, Óbudáról és hímezni tudok. Munkát keresek - szólt a lányka s Literáty úgy érezte, hogy régi óráinak belsejéből sohasem hallott ennél szebb zenét. Megfogta a leány kezét és szerelmet vallott néki. Pénzt, selymet, gyöngyöt, aranyat ígért. Hízelt, könyörgött, fenyegetett, sirt és leborulva kérte:

- Vetközz le és vedd magadra a Madonna ingét. Egy ujjal sem nyulok hozzád, csak modellnek állj naponta félórát. Ugyebár tudod, hogy mi az a modell? Ti olasz lányok nem találjátok azt megbecstelenítőnek. Csak modellt állj s adok neked százezres hozományt és mindent, amit akarsz.

Katarina megrémült és kiszaladt a boltból..

Azt hitte, hogy a régiségkereskedő megőrült.

Literáty pedig mozdulatlanul, sápadtan, zavaros szemmel bámult a leány után s megmerevedve az ígézettől, székéből nem tudott felemelkedni. Baljóslatú csend és bánatos sötétség telepedett a bolthajtásos öreg falak közé.

Literáty sirt. Szégyelte magát.

Egyszerre régi hangszerek - lyra di gamba, archiviólák és organistumok - hangja szólalt meg a sarokban, láthatatlan ujjak érintése alatt. És e jelre a régiségek és ritkaságok egész múzeuma megmozdult. Lelket kapott a sok szobor, a képekből kiléptek az alakok s a porcellánfigurák kecses táncot lejtettek hárfák és citerák pengésére. A bolt falai széjjeltolódtak, mint egy színpad vászondíszletei. A kis műkereskedés megnyult, kiszélesedett, nagy csarnok dimenzióit vette föl s benne sűrű tömegben hullámozott a bronzok, ezüstök, elefántcsontok és márványok megelevenedett népe. Faunok és Szilének vad táncot jártak, Aspázia, Thais, Phryne kéjesen nyújtóztatták klasszikus testüket. A kódexből halk zsolozsma hangjainál - bársony-, bőr- és emailsírkükből kilépő kísértetek - másoló barátok, miseruhát hímző apácák szálltak ki, a miniatűr-portrék rózsásan, hajporosan, illatosan léptek ki aranyazsúros keretükből, régi szerelmesek sóhajtása, megtévedt asszonyok zokogása lándzsás, muskétás vitézek harci dalával olvadt össze. A bronzveretes, intarziás szatinfák titkos fiókjaiból hűtlen komornáknak, irigy udvarhölgyeknek, léha poétáknak és memoáíróknak levelei hulltak ki, telve kifecsegett titkokkal, gyónásokkal és bűnbánattal. A templomi keresztet láthatatlan kéz meglóbálta, a monstanciák felemelkedtek, mintha térdrehullott népnek akarnák magukat megmutatni. Közben apró ministránsgyerekek csengetyűje szólt, orgona bűgött, csatakürtök recsegő hangja, puzónok éles harsogása szárnyalt a boltívek alatt... egy zugban lengeruhás, törékenytestű kis nők összefogóztatva táncoltak, s a végén, kimerülve egy vasvértess, sisakrostélyos vitéz karjaiba hulltak. Két bronzvitéz, akik évtized óta pókhálósan, mozdulatlanul, patinásan álltak egymással szemben egy törött vitrina tetején, most megsuhintották kardjukat és élethalálharcot vívtak a vincii Madonnáért.

Mindez egy nagyszerű szimfónia hangszerelésében hallatszott, a kereszteslovagok kardja csattogott, a sekrestyés erősen lóbálta tömjénfüstölőjét, bibornokok ruháinak selyme suhogott, hercegnők kacagtak, ezüst- és aranyedények csengtek-bongtak, csörömpöltek és ebben a zengő, bűgő, orgonáló szimfóniában, Literáty egyszerre csak rémült arccal fordult egy mind tisztábban, hódítóbban és fenyegetőbben kialakuló jelenés felé. Arcából minden vér kifutott, ajka reszketni kezdett és fogvacogva susogta:

- A vincii Madonna!

Levegőben lebegve, ködből való lépcsőről lépkedett alá a Madonna, akinek egykor szép, piros arcáról eltűnt a vér és a mosoly és bánatos szája szélén mintha sírás rángatóznék.

- A ruhámért jöttem - szólt lágyan, szemrehányóan és szégyenlősen az égi szűz.

- A ruhámért jöttem - ismételte a hófehér, félénk és szemérmes asszony, mint aki megérti a férfi szenvedélyét, megbocsátja az ellene elkövetett bűnt, de szigorú, merev, tiszta és szent és visszaköveteli, ami az övé.

...És a Madonna gyengéden, de ellenállhatatlan erővel félretolta Literáty karját. Kezébe vette az inget, magára öltötte és eltűnt.

A hárfák újból megcsendültek, az archiviola húrjai diadalmas himnuszban törtek ki, a bronz-bajvívók leeresztették karjukat, az egész pogány kompánia szétmállott, megsemmisült. Szaporán rázták csengetyűiket a ministránsgyerekek, az etruszk lámpából apró kis öröklángok lobbantak ki... a tömjénfüst kékes, opálos felhőbe burkolta a boltot, amelynek ajtaját valaki erősen becsapta, ahogy szelesen belépett. Katarina volt, az óbudai szobrász lánya, aki meggondolta a dolgot.

- Hibátlan testtel modelt állni nem szégyen, - mondták neki tapasztalt óbudai olasz asszonyok.

Literáty Nemes Sámuelnek azonban nem volt szüksége modellre. Ott feküdt a földön, s az ajkán szivárgott a vér.

A FÉREG

I.

- Jaj nektek, Boetok fiai, átkozottak legyenek lándzsáitok!
- Átok, átok a Hanánok családjára! Átkozott legyen kígyósziszegésük!
- Jaj nekünk, ha nem irtjuk ki viperafajzatukat!

Igy harsogott Jeruzsálem utcáin a nép éneke, mely dörgő volt és félelmetes, mint a tenger hullámozása. A jámborok megszaggatták ruháikat, a zeloták élesre fent tört szorongattak rongyaik alatt, fehérruhás esszénusok sápadt arccal ténferegtek a templom előcsarnokában, ahol a Hanán-család galambjait árulták. A farizeusok portól, könnytől, vértől, verejtéktől piszkos arca dühben és szégyenkezésben rángatózott. A főpapok, a Boetok, a Kantárosok, a Hanánok, a symhedrion arisztokratái nem mertek mutatkozni. A férfiak tornácában sovány, égőszemű rabbik és mesterek prédikáltak zúgó, jajgató, káromkodó, nyöszörgő tömegnek.

Mindenki a görög filozófiában és pogány erkölcsökben elpuhult szadduceusokat káromolta azért, mert a császár helytartója elrendelte Neró szobrának felállítását a Jeruzsálemi templomban. Néhányan védelmezni próbálták a főpapokat:

- Ne feledjétek, hogy Áron és Lévi nemzetsége mentette meg önkormányzatunkat és szer-tartásaink szabadságát. Ha ők nem istápolják a római hadvezérek, prokonzulok, helytartók és kvesztorok barátságát, ha mérhetetlen kincseket nem gyűjtenek vala a templom köré, amelyekkel időnként betömik az éhes fenevadnak, Rómának torkát, - akkor nem volnának iskoláink Babylonban és Alexandriában, nem virágoznának telepítvényeink az Eufrát, Nilus és a Duna mentén, akkor Jeruzsálemben nem éghetne örökkön-örökké az isteni láng, amely kisugározza a Messiásban való hit melegét az egész világra.

- Káromkodik - ordították a hosszú rojtokat és hatalmas phylaktériumokat viselő jámborok, akik görnyedt háttal hajladoztak a szentély felé.

- Törvényeink tartották fenn az Isten országát, - rikácsolta egy komor, villogószemű, egzaltált rabbi, az idumeai Jonathán. - Tartsd meg a törvényeket, amiként megtartom én s akkor el-jövend a megváltó Isten fia, aki Emanuelnek fog neveztetni, a próféták világossága, aki elkergeti a császárokat és a bukott angyalokat.

A templom tornácán lézengő római katonák szót sem értettek a dühös kiabálásból. Ők a szép galileai leányokat méregették éhes tekintetükkel. Az asszonyok a férfiak tornácának végében sűrögtek-forogtak, mint hímes, gyengehúsú és kövérkés madarak. Gyönyörű szemük égve bámult a kikelt arcú férfiak felé. Jobbkarjukat magasra tartották, megtámasztván vállukon az agyag amfórákat. Szoknyájukba gyermekek kapaszkodtak és nyomukban balzsamillat úszott a nehéz hagyma- és ürühússzagú levegőben. A nap rásütött a vállukra és barna bőrük úgy csillogott, mint a bronz.

Egy római katona odaszólt a társának:

- Ronda egy fajzat ez mindenképpen, de az asszonyok olyan tömöttek, mint Vénusz anyánk galambjai a Kapitóliumon.
- Van is gyerekek elég - nevetett a másik.
- A legbujábbak az egész birodalomban.

- De csak maguk között szeretkeznek e buta állatok - dörögött amaz haraggal, megvetéssel és sóvárgással.

- Megszentségtelenítik a szentélyt, idegen bálványokat állítanak az egy igaz Isten hajlékába - sírt a felbőszült tömeg és nekiesett a szerencsétlennek, aki védőbeszédet mondott a főpapok érdekében.

És újra és újra olvasták a latin és görög hirdetőtáblákat, amelyek megparancsolták a zsidóknak, hogy papokat és szertartásokat rendeljenek ki az isteni Neró tiszteletére.

Jeruzsálem tömve volt vidékiekkel. Sabbati esztendő volt s ilyenkor a mezei munka szünetelt, nem dolgoztak a földművelők, emberekkel, állatokkal, szerszámokkal együtt a föld is pihent és kénye-kedve szerint, játékos, alkotó szeszéllyel termette meg a mezőn a tavalyi magról szőkent gabonát. A pálma ekkor is meghozta gyümölcsét s a könnyező, fekete, keménykérgű fügefafa roskadozott az édességtől. A szőlő megburjánzott hosszú indáin, szabadon lógtak a fürtök Isten nevében a szegények számára. A karavánok szakadatlan sora járta a Sion felé vezető utakat. Damaszkusból, Cézáréből, Antiochiából, Alexandriából csapatostól jönnek a zarándokok, hogy Isten keblén megpihenjenek. Amerre a római birodalom útjai elvezettek, a fehér kőpor zsidó karavánok léptei alatt felhődzött ég felé. Az emberek imával, böjttel, szertartásokkal, politikával és kalandos vállalkozásokkal könnyítettek lelkükön. Harag, elfojtott és ki-kilendült ábrándok, kínzó nyugtalanság, kúsza hősi tervek és buja ernyedtség váltakoztak keblükben a nagy csalódások napjaiban.

A zsidó Istent, Júda országát, a jeruzsálemi templomot a rengeteg római oroslán torka elnyeléssel fenyegette: a zsidók tehát egymás ellen fenték dühök és elkeseredésük fegyvereit. Próféta támadtak, orgyilkosok és önfeláldozó samaritánusok, aszkéták és tobzódók a kéjben. Mágusok jelentek meg, ördögűzők, csodadoktorok és jóvendőmondók. Ez évben el-sokasodtak a dologtalanság betegei, az illúziók fanatikusai, a böjt és a bujaság örültjei.

- Nos, mitévők legyünk? - kérdezték a kétségbeesettek, mikor a zürzavar elhalt a félelem nyomán.

Ezekielost, a tragédiaíró unokáját, aki Alexandriából jött és nagyszerű filozófus volt, sápadtan hallgatták, ahogy szólani kezdett.

- Úgy kell tennünk, mint ahogy Philon tett Caligula császár idejében. Iratot kell szerkeszteni, amelyben Aristoteles, Epikur és Zeno rendszerében be kell bizonyítani...

- Le vele! - ordította a villogószemű, sötétarcú idumeai Jonathán. - A mi Istenünk nem szorul Aristotelesre. Jó, hogy éppen Philonról beszélsz. Lám Caligula is elrendelte, hogy képmását fel kell állítani a templomban. Isten éppen abban a pillanatban sujtotta halálra a császárt, amikor helytartója, Petronius, hajóra rakatta a bálvány kődarabjait. Én azt mondom, hogy a nagy átok erejével kell sujtani ellenfeleinket. Ezsaiás, Illés, galileai Júdás és Zadok erejével kell perbeszállni az istenkáromlók ellen. Szervezzünk hadsereget, mint a Makkabeusok és az Eufráton túl lakók nyomban hozzánk csatlakoznak.

A galileaiak nem helyeselték ezt a beszédet. Egyikük megragadta a szót:

- Ne legyetek dölyfösek és hiúk. Vak, aki nem látja, mily erős az ellenség és mily gyengék a mi kiaszott karjaink. Ismerem a rómaiakat és tudom, hogy légioik száma, mint a tenger fővénye. Én tudom, hogy nincs ellenük más fegyverünk, mint arany és ezüstedényeink, igaz-gyöngyeink, talentumaink, drachmáink és sikulusaink.

A galileai, aki gömbölyded volt és szelidábrázatú, szép kék szemével barátságosan mosoly-gott és puha tenyerével hatalmas kecskebőr-övére csapott.

- Ez kell a rómaiaknak.

- Bolond galileai - rikoltozták a fukar jeruzsálemiek, - a rómaiak, ha akarják, erőszakkal is elveszik az aranyaidat.

- Nem adózunk! - kiáltották szüntelenül a zelóták. - Átkozott, aki csak kezébe is veszi a császár képével díszített érmeiket.

- Ó balgák és dicsekvők, képmutatók és dölyfös hitetlenek, mit beszéltek ennyit e semmiségekről? Jöjjetek velünk a Holt-tenger partjára, dobáljátok szét kincseiteket, kergessétek el asszonyaitokat, öltsetek fehér köntöst és az Engaddi oázisában éljete szűzen és Isten törvényeiben.

Ezt az esszénusok mondták, akik még a jeruzsálemi templomnál is többre becsülték a Jordán vizét, amelyben mosakodtak, a pusztát, ahol mannát és sáskát találtak, a szegénységet, amelyben megtalálták lelkük függetlenségét és elméjük angyali szűzességét.

Igy forrongott a nép a szent falak között, fehérre meszelt sírok táján, az öt domb lejtőjén, az Olajfák ligetei között, mígnem az est leereszkedett, a templomot becsukták, a nappali hőséget elűzte az alkonyati szellő s a pálmák és balzsamfák árnyéka szétterjedt az apró kőkunyhók lapos tetőzetén. A római katonák kaszárnijában megszólalt a kürt s a falak kapuit bezárták. A kapuk elé kilopóztak a keleti örömlányok, a zarándokok lecsatolták szamaruk hátáról a nyeret és lefeküdtek a kökőrcsinek és sziklarózsák közé. Lassan kigyúltak az őrtüzek s a leáldozó nap utolsó sugaraiban a szentély aranyfedele úgy ragyogott, mint a frissen kiöntött vér.

Elcsendesült a város, de a lelkek tovább háborogtak az éjszakában. Az asszonyok hiába várták karjaik közé a férjüket. A szívek tele voltak haraggal, aggodalommal, sötét tervekkel és kétségbeeséssel. Nem aludt senki és nem volt boldog aznap senki Jeruzsálemben.

II.

A synhedrion elnöke összehívta a hetvenegy tagból álló testületet. A veszedelem oly nagy és a védekezés oly sürgős volt, hogy maguk a szadduceusok is gyors cselekvést követeltek.

A nászi röviden előadta a szomorú helyzetet. Sidonban föníciai művészek már elkészítették a császár hatalmas emlékszobrát és alája vésték a szörnyűséges szavakat: »Claudius Nero, a most megjelent legfőbb istenség«. Félix helytartó megkapta a parancsot, hogy a szobrot a szentélyben, ott, ahová a főpap is csak évente egyszer tehetette a lábát, Istennek szóló szertartások között felállítsa.

- Ezt nem lehet megengedni - suttozták az arisztokraták, akik egyébként teljesen közömbösek voltak vallás dolgában, jobban ismerték Plátót, vagy a pitagoreusokat, mint a szentkönyveket s többet jártak az amphiteatrumba, mint a zsinagógába.

- Ennek nem szabad megtörténnie - rázták fejüket a papok, akiknek ugyan több gondjuk volt a tizenhárom superolba helyezett ajándékokra, mint a törvényekre, de e ponton hajthatatlan volt a lelkük, mint a templom cédrusgerendája.

Az elnök szomorúan folytatta:

- A nép kétségbeesett és ördögtől megszállott csorda gyanánt örvöng az utcákon. Lelketlen emberek felhasználják a gyászt és izgatottságot és orgyilkosok garázdálkodnak az ünnepi gyülekezetekben. Tegnap megölték Jonathan főpapot.

A synhedrion tagjait a borzalom reszketése rázta meg s néhányan könnyekre fakadtak fájdalmukban.

- Egy egyiptomi mágus harmincezer embert csődített ide, hogy azokkal kiverje a helyőrséget. A mágus elfutott, de testvéreinek százai haltak meg a keresztfán e gaz kaland után.

- Ó az Isten keze! - sóhajtott egy fiatal pap, akinek elrabolták a feleségét és megbecstelenítették a mágus testőrei.

- Álpróféták, rablók és gyilkosok kezébe estünk és ha nem sietünk az orvossággal, önkezésről hullik el Izrael népe utolsó szálig valamennyi - jaidult föl a főpap s fogai vacogtak a félelemtől.

Ekkor felállt a gyülekezet egy ifjú tagja, a huszonhétéves József, Matathias fia. Szép, barnafürtű dalia; vállai, mint két bronzága a templom gyertyatartójának, arca, mint az erős Makkabeusé, törzse, mint a Libanon cédrusa, beszéde, mint a balzsamfa enyhétadó nedve, szeme a sasé, lába a zergéé, karja a gladiatoré, hangja néha az oroszláné, másikor a galambé. Mindenki a tudós, okos, jámbor ifjúra tekintett, reményteljes pillantással. Tudták róla, hogy Rómában sok barátja van tanulókorából, hogy ismeri a görög filozófia, a római jog, a keleti mágia; az egyiptomi csillagászat tudományát, a szentkönyveket és hagyományokat és jó zsidónak tartották, habár olajjal keni a haját, vágja a szakállát, kezefog az idegenekkel, eljár a cirkuszba és nem fél az idegen asszonyok ölelésétől.

- Sürgősen és okosan kell cselekednünk - kezdte beszédét József, Matathias fia. - Hogy mit kell cselekedni? Egyik azt mondja, hogy bőjtöljünk és imádkozzunk. A másik, hogy az Úr haragjára bízzuk a császár életét, a harmadik aranyainkban, a negyedik ügyes szónokainkban bízunk, melyik az Isten szava ezek közül? - kérdezték a gyülekezet tagjai. - Valamennyi - folytatta a fiatal pap komolyan és vigasztalóan. - Ki tudja megmondani, melyik ösvényen száll le hozzánk az Úr és kinek a szájával beszél hozzánk az Örökkévaló? Ő sokszor a legalábbvalót tünteti ki azzal, hogy rajta, mint csatornán keresztül ömlessze ránk mennyei irgalmaságát. Azt indítványozom, hogy tegyünk meg mindent. Rendeltessék el a bőjtök szigorítása, a mosakodás, az elmélkedés és az áldozatok gyarapítása.

- Bizonyára nem árt - jegyezte meg csendesen a főpap és szakállába sülyesztette finom hajlott orrát, amelyet bántott a gyülekezet izzadtságos, nehéz kigőzölgése. A főpap szakállá alexandriai ambrával volt beillatosítva.

- Nem elég - bizalmatlankodott a Beth-Din, a gyülekezet alelnöke, aki abban a gyanúban állt, hogy mágiával foglalkozik és Melkart és Militta tiszteletére hoz titkos áldozatot.

- Legyen meg a kedve a népnek - intette le őt a főpap, aki tudta, hogy mily sóvárogva áhitozza a tömeg a bűnbánatot és önsanyargatást.

- Ne türelmetlenkedjétek, Áron és Lévi ivadécai. Nem ismeretlen előttem sem az ima ereje, sem az átoknak és az Örökkévaló haragjának a mennydörgő hatalma. De tisztában vagyok a pogányok romlottságával is, akik siketek a próféták átkaira és nem indulnak meg az angyalok könyörgésén. Ennélfogva a kincstár töltsön meg hatalmas ládákat drágaságokkal s indítsa útnak felét Cezareába a helytartónak, felét Rómába a császár hivatalnokainak. Szónokok és filozófusok menjenek küldöttségbe és nyerjék meg maguknak Senecát, a császár nevelőjét, aki nem süket sem a fennkölt beszéd, sem az arany csengése iránt.

- Az Úr lelke szól belőled - hagyta helyben a főpap, aki okos és tapasztalt főúr volt, mindig szőnyeget terített a lába elé, ha kilépett az utca porába s ismerte az embereket az eszűkről, az asszonyokat a csókjaikról és az isteni császárokat a zsebükről.

...A küldöttség vezére József lett, akit római barátai Josephus Flaviusnak hívtak. József maga mellé vette a farizeus Jonathánt, az alexandriai filozófust, Ezekielost, az esszénus Matathiaszt és az öreg Áront, a főpapok nemzetségéből. Mert József bölcs férfiú volt és azt akarta, hogy szükség esetén kéznél legyen a próféta átka, a retorikájának, az aszkéta jámborsága és az öreg epikureus finom diplomáciája.

III.

Mikor József és társai Rómába érkeztek, a város jajjal és siránkozással, halottakkal és gyászolókkal volt tele. Az ifjú pap, aki fiatalságának rózsás éveit e márványoszlopok között, a császári kertekben, az Agrippa-tavon és a meredek, szűk, árnyas, hűvös utcák árkádjai alatt töltötte, szívszorongva látta a pusztulást, amelyet a nagy tűzvész okozott. Róma tizennégy kerülete közül csak négy maradt épen, s a nép nagyrésze a Mars-mezőn és a császári kertekben tanyázott hevenyészett sátrakban, fából épült kaszárnnyákban, hajókon, szekereken és barlangokban. A leomlott utcák helyén kötörmelék, kormos gerendák, bűzös hulladékok között csavargó koldusok, kóbor kutyák ütötték fel tanyájukat. A csupasz oszlopok égre-rimánkodó árvasággal meredeztek ki a romhalmazból és az égető napsugarak tikkasztó hősséggel perzselték a járókelőt.

József elsősorban megtudakolta, hogy kik most a császár kedvencei. - Seneca, a bölcs, Tigellinus, a testőrség parancsnoka, Vitellius hadvezér - mondták neki régi ismerősei a bölcsészeti iskolákban.

- Nem jó - türelmetlenkedett József. - Ezekhez csak úgy nem juthatunk el, mint magához az Augustushoz. Az egzotikusok, az örömlégények, a gladiátorok, a szabadosok, a rabszolga-leányok és a hárfások közül szerezzetek nekünk protektorokat.

Azok elküldték őt Pythagorashoz, egy kaldeus pap fiához, az örömlégényhez, akivel Néró nemrég ülte lakodalmát, arcán menyasszonyi fátyollal, nyilvánosan felbontott hitvesi ágyban.

- Ez az én emberem - jelentette eléggülten József.

Jonathán, az idumeai, megmosakodott és bedugta füleit, hogy megtisztuljon és ne hallja ez istentelen beszédet. Pythagoras néhány aranytál és igazgyöngy ellenében kieszközölte számukra a fogadtatást Tigellinus magas színe előtt. A testőrparancsnok egy tömlő aranypénzt kért, amiért Seneca elé vezeti a küldöttséget. Seneca egy alkonyati órát ígért Josephus Flaviusnak és társainak kihallgatására.

Multak a napok és még közelébe sem jutottak az imperátornak. Nérót túlságosan elfoglalták Tigellinus tivornyai, s a saját gyilkosságai, amelyek után a szenátus hálaadó istentiszteletet rendezett neki és feleségének, Poppeának. Elfoglalták a daljátékok, a lant és a citera, amellyel esténként néhányszáz keresztény mártír eleven fáklyája mellett üdvözölte legújabb barátját, a felkelő holdat.

József és társai mindenütt nyomon követték az udvart. Csak Jonathán, a farizeus nem tartott velük. Ő zugutcákon és falvakon kívül álló zsinagógákban látogatta hitsorsosait, s őket a császár ellen lázította. Ha kimozdult a gyülekezetből, pokoli kínokat szenvedett a pogányok láttára. Minduntalan letörölte csizmáiról a port, hogy tisztátalanságától megszabaduljon. Nem bízott senkiben. Nem evett, nem ivott, nem hált, csak a legmegbízhatóbb rabbiknál. Imádság, böjt, hőség, fáradság, prédikáció elgyengítette és beteggé tette. Váltóláza volt és éjszakánként félrebeszél. Szívaja kiújult és gyakorta epileptikus görcsökből vonaglott. Megbánta, hogy eljött, s átkozta Józsefet, amiért a császárt cirkuszba, amphiteatumba követi, fajtalan férfiakkal érintkezik, s lelkét beszennyezi a pogányok érintésével.

József azonban nem tárgított. Ott volt mindenütt, ahol Néró és udvara. Megnézte, hogy öltözik a császár Mercurius, Apollo és Mars jelmezeibe, sugárövezte koronával a fején, balkezeiben az íjjal, jobbában a Gráciák képével. Nem fordult el, amikor a császár Venus, Diana, és Juno alakját öltötte magára és hitvesének, Pythagorasnak karján kövér, lágy, petyhüdt és szőrös combjait mezítelenül mutogatta a népnek. Egyszer majdnem elcsípték a császárt, amikor a Mars-mezőn, Agrippa kertjének ajtaján, kilépett. A pretoriánusok elkergették őket. Azután a városon kívül fekvő mezei villája elé merészkedtek, s itt sikerült elébe kerülniök Senecának.

A szónok Ezekielos volt, az alexandriai filozófus. Ékes görög nyelven kezdte szavait és magasztalta Seneca halhatatlan erkölcsbölcseletét.

A bölcs türelmetlenül félbeszakította és megvetően nézett Ezekielosra.

- Nem szégyenled filozófusi szakálladat, holott olyan néphez tartozol, amelyik miben sem különbözik a disznóktól és a keresztényektől. Nemde, ti vagytok azok, akik nem akarjátok isten gyanánt tisztelni felséges császárunkat, de nem resteltek vadszamarat imádni szentélyekben? Ti lusta kutyák, akik minden hetedik évben henyéltek, kovász nélkül sütitek a kenyereket, nem eszitek a disznóhúst, nem borotváljátok állatokat, akik nem ismeritek a szobrok és képek magasztos szépségeit és az élet örömeinek szent kultuszát? Ti vagytok azok, akik megölik királyotokat és főpapjaitokat, gúnyoljátok a császári jelvényeket és veszedelmes titokzatossággal veszitek körül magatokat, mint a birodalom ellenségei?

József, Ezekielos és az öreg Áron ereiben meghűlt a vér. Csak az esszéus mosolygott nyugodtan és gúnyosan. Örült, hogy e hiú és vakmerő arisztokratákat ily megszegyenülés éri.

- Mi a panaszotok? - kérdezte kegyelmesen a bölcs.

József elmondta, hogy a zsidók inkább egy szálig felkoncoltatják magukat, mintsem megszenteltetnék templomukat.

- Ugyan hagyjátok el a ti nyomorult zsinagógákat - riadt fel Seneca ingerülten. - Láttátok, mit művelt a tűzvész Róma szent dombjain? Elhamvadt az ősrégi szentély, amelyet Servius Tullius a hold istennőjének épített. Rommá omlott a kápolna és oltár, amelyet Aeneas Evander a harcrakész Herculesnek szentelt. Elpusztult Romulus Jupiter-Stator temploma, s kőrakás mutatja csak, hol volt Numa királyi palotája és Vesta kápolnája. És ti nem szégyenlitek magatokat, hogy a jeruzsálemi templomért siránkoztok? Jó, hogy eszembe juttattátok. Hogy isteneiteket kiengeszteljük, leromboljuk a ti ocsmány templomokat is.

- Azt megteheted, óh bölcs Seneca - válaszolt méltósággal József - de ezzel nem öregbíted dicső hírnevedet az utókor előtt.

- Tulajdonképpen nem vagytok ti rossz emberek, csak ostobák és piszkosak - legyintett kedvetlenül a bölcs és otthagya a megdermedt követséget.

Igy ment ez napról-napra sokáig. A küldöttség folyton a császár nyomában. Józsefet és társait naponta több hitsorsosa követte, úgy, hogy később egész tömegek loholtak a követség nyomában. A katonák zendüléstől tartottak és többször szétkergették a jajveszékelő, könyörgő, izzadva lóto-futó zsidókat. A küldöttség elköltötte minden pénzét, elajándékozta minden drágaságát, elfecsérelte minden idejét, tisztátalanná tette lelkét, elsorvasztotta testét, lerongyolta ruháját, mindannyian olyanokká lettek, mint a kikötők és a fórum söpredéke.

Jonathán a farizeus, nem tűrte tovább. Kiállt a fórumra, a szószékre lépett s ott prédikált nyilvánosan a zsidóknak és a naplopóknak. Megverték, megköpdösték és megcsúfolták a szabadosok, kacagtak és mulattak rajta a kofák, a mesteremberek és teherhordó rabszolgák. Jonathán az égre fohászkodott és megátkozta a várost, az idegen isteneket és a császárt.

- Juttasd ezeket éhségre, Uram és hányd őket fegyver hegyére. Legyenek az ő asszonyaik magtalanokká és özvegyekké, férjeik és ifjaik pedig a halál martalékaivá. Törj rájuk sereggel és hirtelen jöjj el, Uram, mint a keselyű és terjeszd szárnyaidat Róma fölé. Pusztítsd el e várost, mint ahogy Sodomát és Gomorrát elpusztítottad. Ott sem voltak bűnösebbek a te teremtményeid. Nyisd meg a földet és süllyeszd el e cifra palotákat, e faragott képeket s e festettarcú bujálkodókat vesd a porba kénköves tüzesőddel. Tudd meg, Uram, hogy éretted szenvedek gyalázatot.

A csőcselék vidáman nevette az oroszlánhangú, remegőszakállú, görnyedt, sovány zsidót, aki márványportól sebes szemeit égre emelte és figyelt, hogy az Úr meghallgatja-e nyomban Jeremiás panaszait?

De a nap enyhe mosolygással merítette aranyfürdőbe a fórum épen maradt márványfalait. Az oszlopok között Vénus galambjai turbékoltak. Szakállas cinikusok undorító szavakat súgtak a matrónák füleibe s a pretoriánusok gondtalanul ölelgették a vízhordó leányokat. Az árusok nevetgélve kínáltak vöröshagymát, égetett mandulát, mézeskalácsot, frissítőket, ujságárusok torkukszakadtából kiabálták legújabb híreiket. Énekes menetek szórtak rózsát az öreg zsidó fejére, egy szép kurtizán leszállt gyaloghintójáról és illatos rózsaszín körmeivel megrázta az izgalomtól elaléló Jonathán pizkos szakállát.

- Nem lennél a szeretőm, drága szép prófétám? - gúnyolta, vakító fehér fogait rácsillogtatva a dévaj, buja némbér.

A jeruzsálemi küldöttség úgy érezte, hogy elhagyta az Isten és megpróbálja az ő fiait kegyetlen kísértésekkel. Csak az esszénus volt nyugodt és csendesen odaszólt társainak.

- Énekeljete az Úrnak, mert ő a szegények lelkét megszabadítja a szorongattatástól.

- Hogy gondolod ezt, Matathias? - kérdezte tőle József kételkedve.

- Nem tudom, uram - felelte jámbor és együgyű képpel a fehér ruhás aszkéta. - Csak azt tudom, hogy az Isten nem hagyja el az ő fegyvernökeit.

Matathias lefeküdt, behúnyta a szemét és nyomban úgy aludt, mint kecskegödölye az anyjának emlői alatt.

A többiek pedig virrasztottak.

IV.

Hajnalfelé vendég kopogtatott József és társai szállásán, egy szegény varga házában, aki ingyen adott ételt, italt, ágyat a szerencsétleneknek.

- Béke veletek. Üdvözlégy, rabbi - fordult a látogató Flavius József felé. - Alytiros vagyok, a színész.

József megbiccentette a fejét, az öreg Áron bosszúsan dörögött a szakállába, az esszénus szeliden mosolygott, Jonathán pedig dühösen kiköpött a földre.

- Megbecsteleníti a hajlékunkat! - kiáltotta undorodva és elment mosakodni. - Útközben hangosan mormogta: - Átok reá, aki hárfára veszi az úr nevét és megrövidíti az isteni törvényeket.

József zavartan mosolygott.

A vendég leült a padra s megtörölte verejtékező homlokát. Gyönyörű fiú volt, alig lehetett több húszesztendősnél. Erős, vállas, inas, de finom és arányos, mint a rózsakoszorúzott ifjú Dionysius. Arca fehér volt és simára borotvált, az ajka festéktől bíbor, fogai vakítók, fülében aranykarika, haja aranyporral behintve, ruhája messziről árasztotta a keleti rózsák illatát. A szoba tele volt a bűn, a szerelem, a bujaság kábító szagával.

- Kinek vagy a rabszolgája?

- Az isteni Szabina Poppea kedvence vagyok.

József szeme felragyogott.

- Mit kívánsz tőlünk, Alytiros?

- Áldásokat, atyám. Én szegény bűnös fia vagyok Izraelnek.

- Zsidó vagy?

- Apám és anyám zsidók voltak, de mind a kettőt korán elvesztettem.

- Színész vagy?

- Női szerepet játszom a Palatinuson.

- Bűnös vagy. Tudod-e, hogy aki a stádiumban, vagy színházban ül, olybá vétetik, mintha embervért ontana?

- Két tulkot áldozok az Örökkévalónak.

- Gúnyolod az Istent.

Az idegen szemében könnyek csillámlottak.

- Hallottam, hogy mi járatban vagytok. Seneca beszélt a császárnénak.

- Fickó, te dicsekszel. Hogy kerülsz te a császárnéhoz?

A színész keserűen nevetett.

- Most jövök az ágyából, rabbi.

- Álmodtál talán.

Az ifjú megvetőleg biggyesztette az ajkát.

- Poppea szép asszony, de a lupanarokban nem fetreng olyan alávaló hárfáslány, mint amilyen a császár felesége. Három nappal ezelőtt vett észre egy előadáson.

József megrázkódott. Ő látta az asszonyt, Titus Ollius leányát, aki valamikor Rufius Crispinus, majd Otho, végül Néró felesége lett. Azóta mindenkié, azaz mindenki az övé, akit telhetetlen étvágya megkíván. József agyát elöntötte a vér és megfájdult a feje. Zavartan szólt a színésznek:

- Beszélhetnél Poppeával.

- Már beszéltem - mondotta egyszerűen a színész. - Két hónapja mult, hogy először szóltam neki tirólatok.

- És ő?

- Kinevetett.

- Gyáva voltál.

- Könyörögtem.

- Nem eléggé ostromoltad.

- Kigúnyolt.

- Abbanhagytad?

- Megvertem.

- Ah! - kiáltott fel az öreg Áron, - ezt jól csináltad. - Meg kell vesszőzni az asszonyokat.

- Annál inkább követelte a szerelmet. Ez az asszony szereti, ha verik.

- Minden asszonynak jól esik, - jegyezte meg a tapasztalt öreg.
- Miért nem állottál ellen vágyainak? - kérdezte József, s úgy érezte, hogy torka kiég az izgalomtól.
- Valóban azt cselekedtem, rabbi - válaszolt a színész és nyújtózkodott egyet. Nyakán, csuklóján, és lábikráján megcsörrentek az aranyabroncsok. Az ujjain vakított a smaragd és a rubin. A körmei hegyesek voltak, rózsaszínűek és fényesek, mint a drágakövek.
- Nos? - kérdezte mind a három zsidó kíváncsian.

A színész vállát vonogatta.

- Nos, megkorbácsoltatott. Éheztetett. Szomjúhozott. Ölelt és egész testemet végigcsókolt, hogy felkeltse bennem a gerjedelmeket.

József lehúnyta szemét és cserepes ajkait úgy összeszorította, hogy kiserkedt a vére.

- Elbuktál?

- Mindig eszembe tartottam, hogy mennyit vétkeztem a törvények ellen. Gondoltam magamban: itt az alkalom, hogy kiengeszteljem az Örökkévalót.

- Az Úr legyen veled.

- Velem is volt, rabbi. Kétszer volt azóta holdtölte és én naponta válogatott kínokat álltam ki az Úr hajlékáért. Tegnap este megtört az asszony. Alávaló némben. Közönséges szemét.

A színész arcára az utálat kifejezése ült.

- Hogy történt, meséld el, - suttogta Áron és térdét felhúzta az álla alá.

- Napok óta dühöngött, sírt, koplaltatott és bántalmazott. Nézzétek a hátamat. Csupa friss seb és régi forradás. Almatlan, étlen-szomjan fetrengtem két napig egy rothadt pincelyukban. Egyszer csak felvittek hozzá, az asszony a torkomba harapott és a fogaival fojtogatott. Erős voltam. Erre felfeszítettett, kötelekkel erősített a bitófához s csak akkor vettetett le a keresztről, amikor kifordult a nyelvem. Tegnap este megtört a nőtény kutya, ez a fehérbőrű, jószagú, szőke vadállat. Megfürdetett, beillatosított, ezt a cifra rongyot terítette rám és a szobájába rendelt napnyugta után. Átadta a császár parancsát.

Mind a hárman felugrottak.

- Mutasd a rendeletet!

Az öreg Áron kigöngyölítette a tekercset és amint végigolvasta a sorokat, hörgött a boldogságtól. A császár nem kívánja a zsidók vallásos érzékenységét megbántani. Ordítva futott ki a tornácra és bekiáltotta Jonathánt.

- Idumea, jöjj be és nézd meg ezt az embert. Ez a féreg felkelt a sárból és levetette magáról a bűn ocsmány hüvelyét. Fehérebb ő a hónál és tisztább a Chedron patak vizénél.

József magánkívül sírt örömeiben, az esszéus csendesen imádkozott:

- Az Isten mindenható. A halandó, az féreg és az embernek fia hernyó. Az Isten azt teszi a férgekkel, ami neki tetszik. Van ösvény, amelyet nem ismer a sas, sem a sólyom szeme nem lát. Az Isten néha ilyen ösvényeken jár, ráveti kezét a kovakőre és a hegyeket töviből kiforgatja. Vajjon ki ismeri azokat az ösvényeket, amelyeken hozzánk az Isten hatalma le-surran?

Jonathán ámulva hallá a történeteket, leborult, fejét a mellébe süllyesztette és sokáig imádkozott. Aztán felkelt és kijelentette, hogy itt van az ideje a mosakodásnak.

- Megfertőzte e ház levegőjét a bűn.

Megvetőleg mutatott botja végével a színészre, mint egy bélpoklosra. Utálata jeléül feléje köpött és magában dörögött:

- Hálát adok az én Uramnak, Istenemnek, hogy nem vagyok olyan, mint ez a férgektől hemzsegő hullá.

A színész nagy erszény pénzt adott át Flavius József társainak.

- Ezt a császár küldi nektek útravalóul. Távozzatok békével és vigyétek el a parancsot Félix helytartónak.

Aztán alázatosan meghajolt a rabbik előtt, kisurrant a házból és futva-futott vissza a Palatinus felé. Mint mikor a fórum törmelékei közül elősurran és eliramlik a féreg. Csak a bűn és kék illata maradt utána a varga sötét, dohos szobájában.

FLORICHE

I.

Fagyos januári napon érkeztem Pestre édesanyám áldásával s néhány papírpénzzel, amit papbátyám nyomott markomba búcsúzáskor. Fekete ruhában, kis kopott táskával, feszes, rosszul szabott papos télikabátban, gögösen, leereszkedően és naivul, mint egy király, vagy mint egy fiatal klerikus. A keleti pályaudvar üvegcsarnok-tetejét alacsonynak, szegényesnek és falusiasnak találtam; a fiakkerok lovait gebéknek, a villamosokat piszkos talyigáknak, a szállodákat vidéki kocsmáknak és egész Pestet alacsony, zegzugos, kicsinyes és kezdetleges fészeknek láttam magamhoz képest és arra gondoltam, vajjon megérzi-e ez a város, hogy e pillanatban ki lépett be nyomorúságos falai közé...

Az érvényesülés gyorsan ment. Másnap már egy napilap szerkesztőségének udvari szobájában ültem. Piszkos, barna tapéták foszlányokban lógtak a falakon, poros, roskatag és bütykös volt a padló. Az asztalok barnára festett fenyű falécekből voltak összetákolva, - mindegy, ez a szoba a sasfészek, amelyből ki fogok repülni büszkén, hódítóan, nyílegyenesen föl, neki a napnak.

Nyomorúságos és ostoba kis hely volt ez, de egyszerre csak belépett vékony kék kabátjában, simára borotvált arcán ragyogó monoklijával, arisztokratikus halvány kezével, hosszú láb-száraival és keskeny cipellőjével, ritka szőke hajával és vékony, fekete irattáskájával Ő.

Feje tetejétől a cipője talpáig egyszerre jelent meg előttem, egyetlen mozdulattal egész egyénisége betoppant a lelkembe és szerettem volna elkiáltani magam: Ő az!

Ő volt. Az az ember volt, akit az én húszéves lelkemben elevenen, szépen, dicsőségesen már régen megkomponáltam. Ő volt az utolsó bohém, a nagy trubadur, a művész, az ember, Floriche.

...Asszonyom, aki valamikor ez emlékezések kusza sorait olvasod és Floriche nevének láttára netalán-tán úgy vélnéd, hogy még sohasem találkoztál ilyen nevű úrral, kérlek, gondolj vissza ifjúságodra, amely szép, aranyos felhők között vágatott el az emlékek mennyei birodalmába, fessítsd meg kissé emlékezőtehetségedet, tarts alapos kutatást lelked romantikus hagyományai között s bizonyosra veszem, hogy rábukkansz a fiatal Floriche hosszú, szőke alakjára, finom és jószagú írásaira és szomorú, szép történetére. Asszonyom, aki most izgatottan keresgél a fiókod alján, régi szerelmeslevelek avarjában, bizonyára olvastad a kis Cigarette történetét s mielőtt először megcsaltad volna derék és rövidlátó férjedet, bizonyára Floriche bájos erkölcstelenségeiből merítetted hozzá az ihletet. Tudom, hogy már hosszas, halovány arcára, ritka, szőke hajjal árnyékolt, magas homlokára is emlékszel, meg az ő hasonlíthatatlanul ártatlan kék szemére, - az egyiken, úgy-e, mindig monokli csillogott, hogy kissé hetykévé és cinikussá tegye majdnem naív és szomorú arcát. Vékony, hosszú lábát is látod már, drága, szép barátnőm, asszonyosan keskeny lábát, amelyen mindig finom bőrből való, kitűnő szabású, bár néha sajnálatosan elnyűtt cipők feszültek és sötétkék, duplasoros ruhája is szemed előtt lebeg, az a kopott, kifényesedett, gyűrött kék ruha, amelynél elegánsabb, arisztokratikusabb és művészibb öltönyt azóta sem láttál soha életedben.

Hála Isten, - drága Asszonyom - csak hogy már emlékszel Floriche gyengéd és kissé mindig zavart beszédére, amely csodálatosan szép dolgokat mesélt neked a szajnaparti antikváriusok ócska könyveiről, a férfi és asszony bőrének szimpátiájáról, középkori krónikák stílusáról, a

Quartier Latin diákhoteleiről, Rimbaudról és a parnasszistákról, a sidibel-abbesi légió hétköznapijairól, valamint a fontainebleau-i erdő vasárnap-estéiről.

Nem tudom, el kell-e mondanom, hogy Floriche már öreg ember, ötvenéves, de még most is szép szál magyar, szőke fajta, felvidéki, valahonnan a Pulszkyak szomszédságából, ahonnan a múlt század harmincas éveitől fogva nagy és veszedelmes kultúráramlatok, európai gondolkodás, jó modor, közgazdasági ideák, a művészet és irodalom kultusza kelt szárnyra öreg udvarházak, tornácos, fehérre meszelt, bolthajtásos magyar kúriák dolgozószobájából. Floriche apja több vármegye táblabírája volt, régi érmekeket és kardokat gyűjtött. Széchenyi után sóhajtozott az ötvenes és hatvanas években, amiért csaknem hazaárulónak és Bach-huszárnak tartották fiatal kortársai. Egyébként szántott, vetett, agarászott, kártyázott és ivott. Mellette német asszony felesége halálra aggodalmaskodta magát, sohasem panaszkodott, de szüntelen sirdogált korhely és hűtlen ura kalandjai miatt és minden magyarozgatás ellenére sem tudta megérteni: miért kell kétezer hold földet elkártyázni amiatt, mert németül vezetik a törvényhatóság kataszteri bejegyzéseit és az erdőrendészeti tervezeteket. Közben néhány gyermeket szült szép és tékozló férjének, akiben egy középkori várúrnak minden jó tulajdonsága egyesült, de földesúrnak és családfőnek, tizenkilencedik századbeli polgárnak végzetesen alkalmatlan volt.

Nem csoda, hogy a vékonycsontú, nagyon szőke és átlátszó bőrű, sokat szenvedett, német asszony szívbajt kapott a sok busulástól s egy nedves tavaszi hajnalon - égő gyertyát tartva egyik kezében, a másikban Heine daloskönyvét - csendes sóhajtással itthagyta férjét, orvosáigait, ritka hollandi tulipánhagymáit és három gyermekét. Heine könyvével temették el őt s Floriche, aki akkor tizenhároméves gyerek volt és egyet-mást már megértett a német romantika utolsó erdei csalogányának dalaiból, egész nap és egész éjjel zokogott a ravatal fölött. Könnyei édesanyja kezére és a Heine-könyvre folytak s azt az alabástrom-fehér, jéghideg kezet, meg Heine verseit sohasem tudta elfelejteni.

Mindezt nemrég tudtam meg Florichetől, de születése, anyja, Heine-imádata, apja magyar sírvagadása rajta volt az arcán, amelyről folyékonyan le lehetett olvasni a Sors tragikus végzéseit.

Ő volt az, aki elém toppant a szerkesztőség poros, linoleumszőnyeges, népgyűlések plakátjaival és nagy publicisták arcképeivel dekorált előszobájában s a szívembe lépett.

...Vidéki utcákon, este hét órakor, korzózás idején sokszor látunk pelyhedzőajkú, nyurga, feketeszemű, bozontos hajú ifjakat, akik jogot hallgatnak, ügyvédi irodában, vagy szerkesztőségek szobájában ülnek és verseket írnak. Szép rózsás arcukon mindig valami lázas kíváncsiság, nagy, álmos illúziók reflexe; tervezgetnek, sóhajtoznak, tétlenkednek és mindig sietnek; lopva körütekintenek, hogy nézi-e őket valaki; lángolóan lelkes, vagy rezignált arcot vágnak, hogy a gondolkodó, tartalmas, boldogtalan és nagyratörő fiatal lángész benyomását keltsék az emberekben. Sétálás közben álmodoznak. Nagy várost látnak. Hónapos szobát, szerelmeket, finom, illatos nőket hálóköntösben. Önálló, szabad, független életet, sok csókkal, borral, muzsikával. Nagy és sok erotikummal fűszerezett művészetet. Éjszakákat. Zenét hallanak, rózsaszínű fátyol mögül, nagy télikertekben hentergő diadémos hetairákat, kis aranycipőket, ezüstpillangókat, nagyszemű virágáruslányokat fedeznek fel víziók ködös perspektívájában... ha láttok ilyen fiatalembereket az utcán, vidéken, korzón, vagy a vasúthoz vezető aszfaltos úton, ne nevéssétek ki őket, emberek. Ők azok, akik ezen a földön magukba rejtve, konok és gyermekes daccal, isteni ostobasággal kisajátították a boldogságot. Le a kalappal az élet e nagy cézárai előtt, akik a hatalmat, az erőt, a boldogságot hátgerincükben, idegeikben és kimeríthetetlen fantáziájukban hordják.

Lángész korunkban mindegyikünknek van egy eszményképe. Nekem egy idősebb, viharvert, de fenséges bohém, szép és finom hőse a szenvedéseknek és az illúzióknak, mártírja az

emberek gonoszságának és ostobaságának. Ő az a nagy élőkép, a hírnök, a keresztelő Szent János, a harcedzette vén keresztes lovag, aki bölcsességének kifogyhatatlan olajos korsójából fejedelmileg ontja a tanítást apródjainak.

Ez volt nekem ő, akit e pillanatban mint egy jelenést, hódolattal és félelemmel üdvözöltem.

Floriche volt.

Odajött hozzám, megölelt s kissé magas, idegenszerű hanglejtésével (tizenkét évig nem beszélt magyarul) lelkemnek, fiamnak szólított és kijelentette, hogy tehetséges, szimpátikus, szép fiú vagyok, régen várt és örül, hogy siettem, mert ki tudja, hogy ő meddig bírja ezt az életet.

Bennem meghűlt a vér. Honnan ismer engem ez az ember? Miért várt éppen én reám?

- Velem jössz a vörös Kerubinhoz, - mondta kedélyesen; aztán a szerkesztőnek bevitte a tárcát, néhány kellemes bókot mondott a gépirókisasszonynak s térdben magasra emelgetve nadrágját - melyből mintha száraz lábszárát otthon felejtette volna - kilendült a szobából. Engem magával ragadott, mint ágról lehullott gyenge falevelet az erős reggeli fuvalom...

Szédültem és fogamat összeszorítva, - hogy butaságot vagy tiszteletlenséget ne mondjak - hallgattam Floriche csevegését.

- Itt élek ebben a rengetegben boldogtalanul, szerényen, munkával és szerelemmel kinlódva. Alig tudom megszerezni hús koronámat, amelyet a vörös Kerubinnál hagyok átlagos napi egyezmény gyanánt tea, sör, likőr és abszint árában. De nem baj, úgy élek, mint a vén Szilénosz a nimfákkal és najádokkal tele erdőkben, tiszta forrásvizek mellett. A patakok nálam a vörös Kerubin likőrös hordóiból fakadnak ugyan, de a mámor ugyanaz, mint a vén Szatír istené volt, aki falernumi aszutól rúgott be. Nem köszönök senkinek. Nem ismerek senkit. Nem tartozom senkinek, nincs földem, cselédem, gondom és feleségem. Florichettem van néha: kis francia leány innen, a Svájci Ház-ból, régi párizsi éltem társainak egy apró képmása; kis semmirekellő, hűtlen és bájos gyermek, eleven és fürgé, emlékeztető az ifjúságra s a valódi francia abszintra. Van néhány régi nürnbergi könyvem a XV. század elejéről s ha nem csalódom, öreg bibliám, amely a Naumburgban tartott Péter-Pál-napi vásárokon is megfordult, alighanem a kölni Birckmannok, vagy a párizsi Josse Bade alkotása. Augustinusból, Ambrosiusból, Hieronymusból és Gregorból, valamint Gourmont Gilles héber és görög könyveiből is találhatsz nálam egyet-kettőt, bár ezért házigazdám, Stern foltozó-suszter, a nagy antiszemita, tréfásan bóchernek szokott gúnyolni. Badius Etienne és Didot néhány elrongyolódott töredéke is hever valahol a szekrényem tetején - Istenem, ha meg tudnék válni ezektől az imádott ócskaságoktól, az árukon szép birtokot vehetnék Szent-lőrincen vagy Gödöllőn. Onnan be-bejárogatnánk a vörös Kerubinhoz s hozományt adnánk Florichette-nek, ha férjhez kívánczik egy fiatal könyvelőhöz, vagy szeszkereskedőhöz. Szőlőlugasok között álló, hófehérre meszelt egyemeletes kis kastélyt szeretnék, melynek erkélyére sötétkék klematisz és karminvörös krimzon futna fel. A földszinti szobáknak bolt-hajtásosoknak kell lenniök, a cseréptetőn szélkakas nyikorogjon és kopogtatót tennék a nagy vasalt tölgyfaajtóra. Kopogtasson, aki meg akar látogatni. Nem is képzeled, hányszor gondoltam már erre, de nincs lelkem, hogy régi szerelmeimet harminc ezüst pénzért lelketlen zsidó antikváriusoknak, vagy stréber múzeumi igazgatóknak kezére játsszam. Nem képzeled, mily édes fájdalmat érzek, hogy öreg napjaimra, amikor nem tudok több ostobaságot írni a lapok vasárnapi mellékleteinek, lassankint kenyérre, meleg szobára, orvosságra és temetési költségekre kell beváltani krónikáimat, hindu és szanszkrit írásaimat és Szíriából, a libanoni kolostorból való breviáriumomat.

- Floriche, ha szabad önt így szólítanom, fogadjon el engem barátjának - szóltam meghatva és rajongással.

Floriche nagyot nevetett és megcsókolta az arcomat.

Aztán a fejemet a kezébe véve, hosszasan és ellágyulva nézegette vonásaimat.

- Szép fiatal fiú vagy, a nők bizonyára sok örömet találnak majd benned, ha vékony, hegyes, élesre csiszolt keselyűkörmeik közé kaparintanak. Sajnálak, fiam, mert elpusztulsz az öröm és fájdalom két borzasztó malomköve között, amit együttesen szerelemnek neveznek. Apró utcák roskatag házaiba cipelnek, adnak édes bort és fűszeres ételleket, kémiai úton előállított hipnotikus illatokkal szédítenek el és kiszívják nyakadból a vért. Azt hiszed, hogy te vadász-tad ki őket az élet dzsungeléből, pedig te vagy az üldözött vad, aki megsebzí lábát az eléje vetett törökön és belebonyolódik a maga készítette hálóba: szeretném, ha megértetted volna, amit mondani akartam.

Egy szót sem értettem. Csak zengő hangot hallottam és fiatal, szép szerelmes asszonyok képzete gyulladt ki az agyamon. Boldog voltam, hogy olyannal ijesztgetnek, amire mindennél jobban vágyakozom.

Floriche megállt egy bolt kirakata előtt és nekitámaszkodott az üveg elé vont rézkorlátnak.

- Író akarsz lenni?

- Szeretnék.

- Naturalista, úgy-e?

- Nem tudom. Csak valami szépet, nagyot, okosat, komolyat szeretnék csinálni.

- Tudom. Mindegyikünk ezt akarja. Ismerek egy gazdag és szép kereskedőt, egy vasalt nadrágot, egy vörös szekfűt, egy selyemnyakkendőt; az is írónak hívja magát, az is könyvet ír, az is nagyot és szépet akar. Soha még álmában sem volt egyetlen eszméje sem. Egyetlen gondolat sem hagyta még el agyát, pedig a feje túlfutott meg van tömve adatokkal, eredményekkel, kincsekkel, amiket mások bányásztak ki a szellemi világ geológiájából. Mindent tud, amit mások tudtak, mindent érez, amit mások éreztek, az agya szüntelen dolgozik, mint egy őrlőmalom, de valahol hiba van ebben a gépezetben, mert egyetlen szem sem őrlődik meg a kövek között, a garat üresen jár, a szavak kiperegnek belőle szárazon, korpásan, durván, szemcsésen, anélkül, hogy liszté válna benne a gabona és kenyeret lehetne sütni belőle. Ez is nagyot és szépet akar és nem lehet rá haragudni, bármily ostoba, bármily ellenszenves és felháborító is az üressége. Egyáltalán borzasztó az, mennyit írnak az emberek, anélkül, hogy a legkevesebb szükség volna az írásukra. Azt hiszem, ebben igazat adsz nekem!

A torkomat valami keserű csalódás szorongatta. Floriche láthatólag megsajnál.

- No, nem azért mondom. Azért csak írjunk. Össze-vissza mindent. Írjanak a tehetségesek és a tehetségtelenek. Írjunk a kiadóknak és az asztalfióknak, az ujságunk és a szeretőnk, az ország és a magunk számára. Írjunk éjjel-nappal, mindig, amikor nem tudunk okosabbat cselekedni. Írjunk, ha kifáradtunk a szerelemben, az olvasgatásban, az utazásban, a bánatban és az örömben. Írjunk édesanyánk halálára, kisgyermekünk születésére és szeretőnk első hűtlenségére. Hogy érdemes volt-e írni vagy nem, ezzel ne gondoljunk sokat. A magunk szempontjából bizonyára érdemes. Mi megkönnyítettük magunkat, mint ahogy a léghajó kidob egy-egy zsákot, ha felfelé akar emelkedni. Ne búsulj öcsém, száz év múlva majd elválík, érdemes volt-e kitálatni halkán zümmögő verseidet, házasságtörési drámáidat vagy társadalmi regényeidet. Néhány évtized múlva eldőli, mennyit ér a parnasszisták l'art pour l'art vignettájával ellátott irodalmi fagylaltja vagy Rimbaud, Sully Prudhomme, Verlaine és Mallarmé impresszioniz-musa, amely vegykonyhában készült, mint a bíborfesték, amelyet Lyonban gyártanak. Csak írjunk, fiatal barátom s ne aggasszon bennünket, hogy csak tíz-húsz vagy ötven év múlva dől el, hogy érdemes volt-e drága, rövid életünk, idegeink, vérünk és halhatatlan lelkünk zsilipjeit

megnyitni és belőle legszebb emberi energiánkat kifolyatni. Bolond és okos, szép és rút, erkölcsös és perverz, nagy és kicsiny most hadd ömöljék belőlünk dús, vastag sugárban, mint a meglőtt katona szívéből a vér... majd később, a dolgok nagy elrendezése, az eredmények summázása idején megállapítják rólunk, hogy érdemes volt-e elvérezni eszmében és érzésben, mint Shakespeare hőseinek a fórumon. Napoleon katonáinak Jénánál és Austerlitznél, a mártiroknak Róma cirkuszaiban, vagy a keresztes vitézeknek Aleppó falai előtt. Mi akkor már nem leszünk az élők között és nem fáj, sem nem boldogít a történelem kritikája. De addig legalább voltak illúzióink s az illúzió az egyetlen komoly és kézzelfogható valóság.

Floriche szavai úgy hatottak a lelkemre, mint száraz zsindelytetőre az égő zsarátnok. Attól féltem, hogy kigyulladok és elégek a magam lángján. Floriche egy pillanatra megpihent és eleresztette a kabátom gallérját, amelyet eddig hüvelyk- és mutatóujja között szorongatott. Rámutatott egy elrohanó elegáns automobilra:

- Látod, abban egy borkereskedő ül, szép szőke asszonyt cipel magával perzsaszőnyeggel, indiai selyemfüggőnnyel, flamand képekkel, ó-angol metszetekkel, préselt francia bőrtapétával kibélelt barlangjába. Ott aztán kitergeti, megkóstolja s ha izlik neki, bordeauxi pezsgővel, osztrigával, vörös borban fűrosztott őszi barackkal és illatos likőrrel elfogyasztja. Megvette és megeszi. Pihenésül. Mert a nap többi részét, reggeltől déli két óráig bőr-árfolyamokkal, rendelésekkel, kötésekkel, kamatok és differenciák kiszámításával, házak vételével és szőlők eladásával töltötte, óránként száz koronát, naponta kétezernégyszáz koronát, évente hétszázezer koronát vesz ki magának az emberiség közös kasszájából, amelyben az élvezetekre szóló utalványok vannak. Naponta kétezernégyszáz darab egykoronás utalványt vesz ki és nekem mindössze húsz ilyen utalványra volna szükségem, hogy jóérzést árásszon a testemben, kibékítsen az emberekkel és megnyugtasson a felől, vajjon érdemes-e élni. Érted most már, miről beszélek?

Floriche megindult és megtörölte monokliját, amely elhomályosult a borkereskedő automobiljának benzingőzétől.

- Ez az, - szólt keserűen. - Mi a felhők régióiban képzeljük kosarunkat, mint Arisztophanesz Szokratesze és egy borkereskedő automobilja megtanít bennünket arra, hogy a föld sarában járunk és orrunk egy vonalban van az ő benzintartójával. Ilyenkor szeretnék mindenkivel összeveszni, aki azt mondja, hogy a költő és a művész kiemelkedik az emberekből, mint a Gheopsz gúla a sivatag homokjából. Ördögöt! A művész éppen olyan állat, mint a többi. Sokat enni, sokat szeretni s teli hassal, elnyújtózkodó, kielégített idegekkel szeretne pipázni, mint a tőzsdeügynök, aki kihasználta a hosszt és elheveredik ebéd után szundikálni. Ne beszéljetek nekem isteni küldetésekről, szent szegénységről, tiszta, büszke s lenéző öntudatról, lelkiismereti szabadságról és függetlenségről. Martialis őszinte volt és nyíltan beismerte, hogy a költőnek mindenekelőtt pénzre van szüksége és egy tógáért, köpenyért mindenkinek, császárnak, hadvezérnek, hetairának, Veszta-szűznek, cirkuszi gladiátornak és utcasarki filozófusnak rendelkezésére áll. Jusztiniánusz Szophia templomát nem szent örület, hanem nehéz aranytallérok építették fel s Leonardo da Vinci a firenzei köztársaság, a Borgiaék, a francia király és Lodovico Sforza zsoldjában nemcsak Giocondákat, hanem lófejformájú ezüstlantokat, lakodalmi tréfákat, tortamodelleket is összetákolt hitvány aranyakért. Rubensnek minden gondolata, Balzacnak minden vágya, Rembrandtnak minden keserősége a pénz, amely hol volt, hol nem volt, de sohasem volt annyi és akkor, amikor kellett volna. Voltaire vajjon miért kinlódott Nagy Frigyes fogságában, Corneille miért fogadta el urától a százfrankos kegydíjat, Chopin miért adott zongoraórákat, Cervantes miért foglalkozott tengerentúli üzletekkel, Dante, Michelangelo miért görnyedtek uraik baromi szeszélye alatt, Shakespeare miért vesződött színházigazgatással, miért izzadnak, lihegnek, vonaglanak szent és halhatatlan szellemek, mint Heine, Wilde Oszkár, Poe Edgar az ujságkiadók zsarnoksága alatt s miért

túrték el az egyiptomi gulák szobrászai hátukon a felügyelő korbácsütéseit, ha nem a mindennapi marék rizskásáért, amit a gazdagok, a papok, a királyok, a trösztök, az ujságkartellek, a köztársaság, a kormány, a színházak igazgatói, a közönség ezerfejú, de fukarkezű és bevarrottzsebé tirannusa hullat kolduló markukba? Élni, fiatal barátom, élni, gyönyörködni, nézegetni, jól enni, nyugodtan, lomhán, jóllakva és ostobán pihenni, aludni, reggel megfürödni, gondtalanul sétálni, finom, alsóruhába burkolni elpuhult és érzékeny testünket, színekben, hangokban, dallamokban, eszmékben, szép leányokban, szemérmes felkínálkozásokban ellágyulni, meghatódni, terveket megvalósítani, könyveket megvenni, házat berendezni, jachtot bérelni, szüretelni, aratni... leszüretelni és meginni az örömök édes, izgató, mámoros levét, örökké fiatalnak, sóvárnak és szerelmesnek lenni! - ez az élet, amiért még prédikálni, még küzdeni, még írni is érdemes!

- És Ön? - kérdeztem félve, szinte öntudatlanul.

- Én? - kiáltott Floriche oly böszön és borzasztóan, hogy az emberek hátrafordultak és botrányra éhesen tágranyitották a szemüket. - Én? - kérdezte aztán mosolyogva és bánatosan - én már elintéztam az életet. Egy jó pohár pálinkát szeretnék.

- Bocsánat, Uram, ha talán bizalmaskodó voltam.

- Micsoda beszéd ez? Köztünk nem lehet szó sem tapintatról, sem arroganciáról. Csak ki az igazsággal! Vén kivert kutya vagyok, hála Istennek. Persze, te ezt nem érted. Te lenn vagy a völgyben, ahol jó meleg levegő simogatja az arcodat. Lábad alatt ezüstös patak vize csorog, amelyben pisztrángok fickándoznak és apró élősdiek bujnak meg a kavicsok között, hogy a halak bőven lakmározzanak. Szép zöld gypszyonyegben süpped meg a lábad és orrodát mezei virágok egészséges szaga csiklandozza. Nekidöntöd hátadat egy korhadt fűzfa törzsének és felbámulsz a hegyre, amely előtted meredezik kopár, mohos, sárga szikláival. Az öregség hegyét bámulod öcsém, ahonnan szikla mély gyomrából fakad a patak, ahol jeges, zuzmarás hólé csörgedezik a kőóriások repedéseiben, ahol kiszáradt, kifagyott a vegetáció, ahol hideg szelek járnak... hideg van itt öcsém... csunya északi szelek járák át a csontomat és csúzt meg reumát fújnak az izületeimbe... Persze, mindezt szépnek és romantikusnak látod onnan alulról, a fiatalság meleg, párolgó, termékeny, fülledt völgyéből.

- Floriche, - szoltam újra lángoló szeretettel és részvétellel - vállaljon engem fiatal barátjának.

- Már régen ismerlek. Te vagy az én fiatalságom, a lelkem jobbik, szebbik, okosabbik színe. Te vagy a kezdet, ahol én állottam s a folytatás, ami utánam következik.

Kissé megborzongtam, mert láttam, hogy Floriche gyenge, beteg ember és gyógyíthatatlan, leromlott, halálraítélt öreg alkoholista, magányos, borongós, vén kutya, akit csak a mámor tud megbarátkoztatni a mostoha étellel.

Floriche vígan fütyörészett e közben valami nekem nagyon idegen, de szinte hipnotizáló dallamot. Saint-Saëns egy szöveg nélkül való dala volt, amit később sokszor hallottam éjfélkor, hajnal felé, tárca- vagy regényírás közben, a felhajtott pohár abszint után Floriche szép és gyengéden összecsucsorított ajkai közül. Minden indulatát ezzel a pár taktussal fejezte ki. Úgy tudta fütyülni, hogy az ember vele együtt örült, szomorkodott, tépelődött, vagy panaszkodott. Sohasem hallottam sem azelőtt, sem azóta olyan groteszk kétségbeesést, mint mikor nagy baj, idegesség, harag, vagy ijedtség esetén megszólalt a fütyű Floriche vértelen ajkain. Yvette Guilberte-től tanulta.

Most erőteljes Mars-ütemben hangzott a fütyű s erőteljesen lépkedtünk mi is a vörös Kerubin felé. Útközben mesélte Floriche:

- Kis szőke barátnőm vár a bodegában. Kis szőke Florichette. Senki sem tud úgy teát főzni nekem, mint ő. Mert a teafőzés az olyan, hogy arra születni kell. Abban éppen annyi egyéni

báj, a fölfogásnak éppen olyan jellegzetes, eredeti zamatja nyilvánul meg, mint egy madrigálban, vagy a japán kispasztika valamely remekében. A tea olyan, mint egy akkord, vagy egy futam a hárfán. Egy csésze tea néha félénk gyermekleányok első szégyenlős vallomását, máskor érett asszonyok szerelmi rohamának viharzását juttatja az ember eszébe. Ha jó teát iszom, mindig indiai hangszerek érzéki egyhangúsága és álmodozó melanchóliája száll a lelkemre. Petrarca rég elfelejtett szonettjeinek rímjei csendülnek meg a fülemben, ha Florichette teáját iszom s tisztán érzem, amint erős, édes és tüzes melódiák szivárognak le a torkomon.

És komolyan, méltóságteljesen, de egyszersmind örömtől és várakozástól ragyogó arccal nézett a messzeségbe Floriche... édes likőrök, erős abszintok és teafőző, sovány, barna francia leányok felé... Közben elmondta, hogy anyja halála után tíz esztendőn át Pesten és Bécsben korhelykedett, mígnem utolsó hold földjének ellicitálása után beállott a francia idegenlégióba.

- Itt gyalázatosan becsaptak bennünket, magyar legényeket. Megigérték, hogy tisztékké fognak kiképezni és gyarmati expedíciókban - ragyogó kalandos afrikai vállalkozásoknál - alkalmazni. De csak egy esztendeig szívta a tüzes sisi-beli-abbasi nap az agyvelőmet. Egyszer csak, mint a tűzököket és a tevéket, behajtottak bennünket nagy teherszállító gőzösökbe, elszállítottak Marseilleba s ott nyomban, a mólón, ötszáz frank végkielégítéssel valamennyiünket szélnek eresztettek.

Floriche hangosan kacagott s monokliját megigazította a szemén. Egy nyulánk és villogó szemű prémes hölgyet nézett meg áthatóan és komoly, ünnepélyes gyönyörűséggel. Olyan szuggesztív volt a tekintete, hogy a nő zavarba jött, félrehúzta a száját és fájdalmasan mosolygott.

- Tíz, vagy tizenkét évig Párizsban éltem ezután.

- Tíz év Párizsban! - sóhajtottam elragadtatással és szerettem volna leborulni Floriche lábai elé.

Floriche abbahagyta a visszaemlékezéseket. A kirakatok előtt nagy tömegek álltak s az orosz-japán háború jelentéseit olvasták. Floriche idegesen tolta félre az embereket - mindig haragtól szikrázott a szeme, ha tolongásban emberekhez ért, vagy kerülgetnie kellett azokat - de ahogy kikerültünk a forgatagból, jókedvvel és könnyedén a Florichette-jeiről beszélt.

- Azelőtt egy fényképész-leányka volt a múzsám. Mintha valahonnan Ithaka szigetéről, egy olajberek mélyéről hozták volna... barna bőre, nagy, oválismetszésű, sűrű, feketén árnyalt szeme az Iliasz egy versét juttatta az ember eszébe és olyan természetes, egyszerű, naív, tisztalelkű és romlott kis bestia volt, mint akármelyik athéni utcasarki Aphrodite... mint egy tilinkós- vagy hárfás-lány az Akropolisz alatt. Rongy kis óbudai zsidó lány volt, de gyönyörűen énekelt és remekül értett a portrétirozáshoz. Most Váryt, a muzsikust szereti. Majd meglátod.

Reszketett a szívem, micsoda fenséges perspektívák nyílnak meg előttem! Fényképészlányok a bodegában!

- Látod fiam, ide jutottunk. Francia bonnok a Svájci Házból, fuvoláslányok Óbudáról... az óbudai Aszpázia most Váryt, a muzsikust szereti, - tette hozzá elgondolkodva.

- Szapperlipopett! - ez a kis zsidó lány megérdemelné, hogy márványba faragják a testét, a derekán felül. A lába kicsit vastag. Borzasztó baj ez a zsidóknál.

Kiértünk a Nagykörútra. Villamosok csilingeltek, kocsisok héjoppoztak, szekerek nyikorogtak s az üzletek rollóit lehuzogatva, durva, disszonáns, harsogó zörejek rázták meg az ember dobhartáját. A túlsó sorra kellett átevickélni. Egy lágyan gördülő, zöld karosszériás fogat majdnem elütötte Floriche-t.

- Az ördögbe! - kiáltott keserűen - bizonyos, hogy így halok meg egyszer. Nem tudok a kocsik elöl kitérni. Ez attól van, hogy amikor járni-kelni, nagy tömegben sűrögni-forogni, emberek közül kikeveredni tanultam, akkor mindig én ültem kocsin.

Bosszusan kezdett a Saint-Saëns-áriába és utána nézett a fogatnak, amelynek lovai majdnem térdrebuktak a gyeplő erős rántása alatt.

- Áh! - csattant fel magas, rövid, torokból jövő kiáltással Floriche és monoklija, mely pedig mintha be lett volna konstruálva az arcába, lehullott a meglepetéstől.

- Áh! - hangzott a megdöbbenés, bosszúság és gúny kiáltása Floriche keskeny, vértelen ajakáról - a feleségem!

A kocsiban Floriche felesége ült, aki ezelőtt tizenkét esztendővel megszökött az urától s most H-y főispán felesége.

Floriche sohasem beszélt a feleségéről. De megtudtam, hogy egy esztendeig éltek együtt s ez az egy esztendő a legényélet örült dőzsölései és az idegenlégióban töltött vezeklés közé esett. Floriche nagyon szerette a feleségét, a szép, okos s magából szerelmet sugárzó zsentri leányt. Az asszony is nagyon szerette a férfit. Mind a ketten imádták egymást, de olyan szép volt az asszony, hogy nem lehetett tisztességesnek maradnia. Most egy főispán felesége s amennyivel elmúlt már húszesztendő, annyival szebb és fiatalabb is, mint akármelyik húszéves asszony Budapesten.

- Áh! - ennyit mondott Floriche a felesége láttára és idegesen füttyülte Saint-Saëns áriáját az utcán, ahol hivatalnoklányok, banktisztviselők, iskolásfiúk, hordárok, katonák, a szerelem utcai papnői s a fölöttük örködő rendőrök banális, szívtelen, zürzavaros, ostoba és aljas tömege hullámozott a villamoslámpák sápasztó fényében úgy, mint a felhők felett levő mennyország angyalai, nekem olyan szépen, olyan fenségesen.

A vörös Kerubin bodegája elé értünk.

II.

Húszesztendő vagyok s amikor Floriche oldalán a dunaparti korzón déli harangszó alatt kopott, kis fekete felöltőmben sétálgatok, nem tudom megállapítani, vajjon lépegetés közben egyáltalán éri-e a lábam a földet. Inkább hajlandó vagyok azt hinni, hogy a testem egészen súlytalan s ha nem vigyázok, szárnyaló lelkem egyszer elragad és fölemel az emberek feje fölé.

Körülöttem ezalatt halkan zakatol az élet, mint az egyetlen igaz és örökkévaló örökmozdony. Bár nagyon csodálkozom rajta, de a déli órák reám nézve is az evés idejét jelentik és őszintén szégyelem, hogy az éhség érzete támad a gyomromban.

Ah, Floriche már túl volt az ilyeneken.

- Én húsz év óta nem eszem semmit, - mondta mély meggyőződéssel s szavaiban nem volt sok a túlzás, minthogy reggeltől estig tartó sörözése és estétől reggelig tartó absztinenciája közepette csakugyan alig ért rá egy-egy sóskiflit elfogyasztani.

Igy beszélt Floriche és jobbszemébe nyomva monokliját, bizalmasan a fülembe súgta:

- Miért nem látogatsz meg egyszer a lakásomon, fiam? Mint három erős törzsű ifjú, zömök és kemény datolyapálma, olyan három leánya van a házigazdámnak. Három homéroszi szépség, egészséges, tisztavérű, naiv, ragyogó nő, a legidősebbet neked szántam. Látod, én így járok-kelek ebben az undok városban és mint a rabszolgák Afrika homokjában, gyémántok után keresgélek. Neked keresek, fiam, s ha a nyers, csiszolatlan, foglalatnélkül való gyémántot becsülni tudod, jöjj el a Dembinszki-utca 22. szám alá.

Másnap megismerkedtem Floriche házanépével, Stern bácsival és családjával.

Stern bácsi hatvankétesztendő, szép, kopasz, barnabajúszú zsidóember volt a Dembinszki-utca 22. szám alatt. Aki a ház előtt elment, mindenki tudhatta, hogy a három- vagy négyszáz ember között, akik ott nyüzsögnek az öt emelet keskeny, rácsos folyosóin, Stern bácsi a harmadik emelet 15. ajtó alatt lakik és elvállal mindennemű cipőjavítást, sőt mérték után új cipőt is készít uraságoknak és úrhölgyeknek. Ez az utóbbi, ami az új cipőket illeti, őszintén szólva, csak a régi időkre való emlékeket jelentette, Stern Dávid bácsi ugyanis évek óta nem készített mérték szerint. Részben azért, mert nem rendeltek nála, részben, mert a cipőfelső-részkészítők és zugehörkereskedők nem hiteleztek neki, végül pedig, ha valaha mégis megtörtént, hogy Stern bácsinak elő kellett venni a hosszú, vékony papírszalagot és azon egy lábfej méreteit alkalma volt betépegetni, akkor Stern bácsi elment egy cipőgyárba, vásárolt egy megfelelő cipőt és három nap múlva azt vitte el mondva-csinált gyanánt. Ez nem korrekt dolog, de tiszta négy forint nyereség.

Sajnos, erre a trükkre ritkán nyílt alkalom. A kliensek csaknem kivétel nélkül a Dembinszki-utca 22. szám lakóiból kerültek ki. Szegények voltak ezek valamennyien, s szegény embernek, mint jól tudjuk, nem kell mérték után való cipő. Először, mert drága, másodszor, mert várni kell rá s az, a régi cipők állapotára való tekintettel néha tiszta lehetetlenség, harmadszor pedig, mert a szegény embernek mindnek egyforma lába van úgyis. Jó, nagy, széles, lapos láb, amivel nem érdemes sokat bibelődni, az ember bemegy a Király-utcába, vesz egy »amerikai«-t s jobb, ha nem is gondol többé a lábára.

Igy álltak a dolgok Stern bácsi körül, akit vasárnap délből ismertem meg Ilonkával és Bertával együtt. Délután megismerkedtem Olgával is. Floriche-nak igaza volt. Olga csakugyan hasonlított ama keveretlen vérű, sudár és feketeszemű bibliai nőkre, akikről nem sok jót olvasunk a bírák és próféták könyveiben, Az Énekek-Énekéből kellene venni szép példázatokot, zengő szavakat és muzsikális ritmust, hogy Olga alakját méltó módon lerajzoljuk. Meg kell elégednünk azzal, hogy hivatkozunk Floriche áradó magasztalására, amellyel Olga erős keble, magas, izmos, karcsú és tömött alakja és keskeny, de puhán párnázott gömbölyű lábikrái előtt tömjént és mirhát égetett.

Gyakori vendég voltam Stern bácsi házában. Nagyon megbarátkoztam az öreggel. Közlékeny, nyíltszívű és beszédes ember volt, aki szívesen és ritka élvezettel panaszkolt el élete sokféle nyomorúságát. Ha a felesége túlságosan meggyötörte az öreget, akit minden emberi balsors és szomorúság végső okának tartott, Stern bácsi bekopogtatott hozzám s megkérdezte:

- Nincs kedve, kérem, eljönni a Bécsi sörházba?

Mindig elmentem vele, mert az öreg ilyenkor sokat beszélt a leányairól, akikbe én együttvéve és külön-külön valamennyibe szerelmes voltam. A legkisebbikbe is, akit Bertának hívtak és aki a legszebb tizenötéves leány volt a föld kerekén. Neki, csodálatosképpen kék volt a szeme s kicsi, piros, keskeny az ajka, akárcsak a papájának. A nagyobb lányok nagy, barna szeme és húsos ajka a mamától öröklődött.

- Nem érdekes, - kérdezte Stern bácsi jámbor mosolygással - hogy a gyerekek eleinte nem akartak rám hasonlítani?

A Bécsi sörházban mindig sokan ültek; kereskedők, ügynökök, könyvelők és iparosok, akik magukkal hozták feleségüket is. Szép nem igen akadt az asszonyok között, de többnyire kövérek voltak és testhezálló, könnyű slafrokot viseltek, amelyen feltűnően átrajzolódott húsos, ringó mellük. A férfiak evésüközben mohón és alattomosan bámulták az asszonyokat. A kocsmában nagy volt a füst és a láрма és az ételek roppant nehéz és gyanus szagot gőzölögtek magukból. Nekem mégis kedves volt ez a légkör, miért a szívem tele volt Stern bácsi három leányával.

Tíz óra felé az öreg hangja megmélyült és beszéd közben rá-rátette vállamra a kezét.

- Hej, kedves uram, ha én még egyszer leültethetnék két-három segédet! Tetszik tudni, ezelőtt tizenöt-húsz esztendővel dolgoztam Pincehelyen. Az öreg esperesnek egy évben tíz pár csizmát is csináltam, tizenöt pengőért darabját. Az esperes - Isten nyugosztalja szegényt - roppant finom ember volt és derűre-borúra osztogatta csizmáit a szegények között. Jóformán minden hónapban, elajándékozott egy párt. Hosszú, keskeny lába volt a főtisztelendőnek s a tenyeres-talpas parasztok az ajándékcsizmákat visszahozták hozzám, párját öt pengő forintért. Én kisuvikszoltam, megszögeltem, új gombot meg sujtást tettem a csizmára s ha a főúr újat méretett, mindig ugyanazt a régit vittem el neki - tizenötért. A parasztok gazemberek voltak, de engem élni hagytak a nyolc gyerekekkel. Akkor nyolc volt. Ott született az Ilonka, az Isten adjon neki szerencsét. Olga Tamásiban született, a Berta Szakcson. Összesen tíz gyerek, ha jól emlékezem. De az Isten úgy adjon boldogságot, nem bántam meg soha. Bár élnének! Öt halt meg, uram, kettő Amerikában van. Ez a három lány a nyakamon. Csak Olga keres az istenadta, de amit keres az irodában, - olyan szerencsés legyek - el is költi magára. Roppant finom leány, jól teszi. Azonban már férjhez is mehetne szegény.

A feszes, pongyolás, kövér asszonyok vidáman kacérkodtak a mások urával, a pincérlányok snájdig és undorító kereskedősegédek közé telepedtek s a kocsmáros néhány utazóval leült a sarokba alsózni. Stern bácsi pedig folytatta:

- Tíz éve vagyok Pesten, uram, kerek tíz esztendeje. Eleinte csak ment valahogy a dolgom. De most! Verje meg az Isten a sok orthopéd, meg műcipészt a világon! Ki törődik manapság a régi, becsületes csizmadiáikkal? A Stern Dávidokkal, akiknek egy bolond öregasszony, bocsássa meg az Isten, meg három drága, finom leány lóg a nyakán. Olga tulajdonképpen már férjhez mehetne.

Én, ha rajtam áll a dolog, nyomban megkértem volna Olga kezét, sőt, hogy még előzékenyebb legyek, az Ilonkáét és Bertáét is egyszerre. Stern bácsi azonban lehűtött.

- Hát kérem, nem lehetne Olgával boldog egy bőrkereskedő?

Stern bácsi, úgy látszik, nagy respektussal volt a bőrkereskedelem iránt. Ezt bizonyára a cipőbőrök árának rohamos és állandó emelkedése tette, amit ő kizárólag a kereskedők kapzsiságának tulajdonított. Vőnek pedig Olga számára, aki finom és elegáns és művelt, nem tudott ideálisabb embert elképzelni egy kapzsi pénzeszsáknál.

A pénz! Ez volt szegény Stern Dávid minden ábrándozásának, töprengésének és nyugtalan-ságának egyedüli és állandó oka és végcélja. De nem ám a sok, a nagy, a ragyogó pénz, a gazdagság, a vagyon, a kincs. Nem. Csak két forint naponta. Két forint minden este, hogy legyen másnapra reggeli, ebéd, vacsora.

- Két forint, uram, ez az én kötelességem. A házbért és a lányok ruháját Olga, meg a hónaposszoba hozza. Floriche doktor úr áldott, jó és finom ember, nyolcvan koronát fizet havonta. Az egész házbér nem több száz koronánál. Különben a lakás, az a familia gondja. De

két forint esténként, az az én kötelességem. Két forint nem sok pénz, de ha tudná, milyen keserves kinszenvedés azt minden este összeszededegetni. A suszterájából, verje meg az Isten, egy forintot sem keresek. A többi a dominóból szerzem. Mert dominózni, azt tudok. De ha egyszer, uram, a Salzerbe bejön egy zsidó, aki jobban tud, mint én, akkor el vagyok veszve. Akkor alászolgája, uram.

Valósággal megrendítő volt, amikor Stern bácsi erről az eshetőségről beszélt. Nekem magamnak is meghűlt a vérem, ha arra gondoltam. Álmaimban nem egyszer láttam, hogy a Salzerbe betoppan egy vörösszakállú, óriástermetű, dörgőhangú és kegyetlentekintetű zsidó, aki még Stern bácsinál is jobban ért a dominóhoz. Fel akartam kiáltani, hogy az Istenért, Stern bácsi, ezzel a sipistával le ne üljön dominózni, de a torkom nem adott hangot, a tagjaim nem mozdultak, Stern bácsi megkeverte a dominókat, leült, játszott, veszett, hörgött egyet és meghalt.

Milyen boldog voltam, amikor felébredtem és eszembe jutott, hogy tegnap este Stern bácsi összes partnereit megverte a Salzerben s hogy ezidőszereint hozzáfogható dominójátékos nem akad még egy a hatodik kerületben.

III.

...Floriche és Florichette szívesen látják önt hideg halból, nyúlpástétomból és egy csésze teából álló vacsorájukon a vörös Kerubin bodegájában. Erre a meghívóra léptem be az apró borozóba, amelynek világossárga azsúrfüggönyös ablakai éppen a színházra bámészkodtak. Komoly és áhítatos hangulat ülepedett le mindig a nagy, cifra fotelokra, amelyek a zseniális tollrajzokkal és művészileg erotikus metszetekkel ékesített pirostapétás helyiségben terpeszkedtek, - ha Floriche egyedül, vagy az éppen aktuális Florichette-el együtt ünnepi lakomát rendezett barátainak. Ilyenkor mindig lehúztuk a rollót s szigorú zárkózottságban addig ültünk a sörök, borok, édes és keserű likőrök árnyékában, míg csak - mint Hegedüs, a vasúti titkár mondotta - az isteni Phoebos tüzes paripáival fel nem vágatott a derengő égboltra.

Kevesen voltunk. Váry, aki finoman és érzéssel hegedült, egy kultuszminiszteri számtiszt, aki verseket írt, Hegedüs, a grafikus, egy atyámfia, Kálmán, tartalékos tiszt, senki egyéb. Egy leány, aki fényképésznél dolgozott, egy új Florichette és a vörös Kerubin, a bodega tulajdonosa, a mi drága és hatalmas géniuszunk.

Floriche legendákat tudott beszélni Kerubin férfias jelleméről és szédítő tudományos képzettségéről. Mi magunk sohasem hallottunk a szép vörös asszonytól komoly és pedáns fejtegetéseket, de Floriche - aki mindenkit olyannak látott, amilyennek akart - azt állította, hogy a vörös Kerubin fiziológiai és intellektuális tekintetben egyenes leszármazottja az olasz csinkvecsento virágóinak, akiről tudvalevőleg Bergámói Jakab 1496-ban megjelent munkája számol be.

- Ez az asszony olyan szép, erős és okos, - áradozott Floriche - mint Colonna Vittoria, vagy Sforza Ginevra volt. Filozófiai és teológiai kérdésekben járatosabb, mint Fedeli Cassandra, a híres ferrarai nő. Szónoki tehetsége legalább is akkora, mint aminő a milánói Trivulzióé volt, aki már tizennégyesztendősen korábban lesújtotta hallgatóit szédületes dialektikájával, és Gonzaga Izabella, valamint a szőke Gambara Veronika együttvéve nem értettek annyit a poézishez, mint e vöröshajú, délceg és keménytekintetű démon. Ha harmadfélezer esztendővel ezelőtt születik, bizonyára részt vesz Plátó Szümpozionjain, mert az ő kelleme, esze és szorgalomadta tudása csak a görög kultúra tiszta szellemeinek mértékeivel mérhető.

Pallas Athéné, Kübelé, Diana - ezek között a nevek között válogatott egy ideig Floriche, mígnem, bizonyára isteni sugallat következtében, elrendelte, hogy a bodegásné Kerubin néven kell emlegetnünk.

- A mennyei szférák légkörébe tartozik ő, a Szeráfok, Thronok és Kerubok közé. Még pedig azért, mert ő is, mint égi testvérei, nem nélkül való.

...Csakugyan, ha láttad volna ezt a magas, férfias mozgású, mindig cigarettázó, mélyhangú szépséget, magad is hajlandó volnál őt Kerubnak szólítani és megadni neki az ezzel járó tisztességet. A lábai túlságosan hosszúak voltak és csípői magasan, keményen, de finoman legömbölyítve formálódtak át feszes, síma szoknyáján. A hasa lapos volt, a mellkasa domború és kemény és kis melle lágyan reszketett, amikor Kerubin nevetett, vagy magas, erős csipőin himbálta magát. Nem volt a húsos, puha, asszonyok közül való, testét szigorúan és energikusan hordta, feje büszke és komoly volt állandóan s a tekintetével messze nézett, mintha minket és a körülöttünk levő dolgokat hozzája méltatlan, kicsinyes és nyomorúságos dolgoknak tartotta volna. Lényéből mégis csodálatosan sok bujaság és szinte üvöltő szereleméhség áradt feléd. Sohasem láttam asszonyt, aki tetőtől talpig szigorúan felöltözködve olyan meztelen lett volna, mint ő. Tiszta szerencsétlenség volt vele egy levegőt szívni. Képtelen erőlködéseim dacára vele szemben nem tudtam egyébre gondolni, mint sovány, erős, kihívó mozdulatú testére. Ez sokszor barátságtalan és szégyenteljes hangulatba döntött.

Mindenki szerelmes volt belé, mert jókedvében hasonlíthatatlanul vakmerő, zseniális és frivol volt. De sohasem szeretett senkit és nem volt senki, aki legkisebb botlásáról, vagy asszonyos ellágyulásának egyetlen pillanatáról tudott volna.

Floriche évek óta imádta őt.

Beszélgetésben, komoly, művészi és tréfás elmélkedések alatt a vörös Kerubul Floriche-sal legszédítőbb mélységeibe ereszkedett le az érzéki élet lélektanának; Floriche beszélt, az asszony hallgatta. De a vörös Kerubin mindig hideg és objektív maradt, a szeme sohasem rebtent szenvedélyesebben, sohasem zavarodott meg a látása, sohasem ugrott fel a nyeldek-lője és nem akadt meg a lélekezete, ha szerelemről volt szó közte és a férfiak között.

Férjes asszony volt. Az ura egy gyár külföldi utazója. Három éve keltek egybe, azóta négy hónapot töltöttek együtt.

- Nem bírom a tengert és a déli klímát. Egyáltalán nem tudok máshol élni, csak itt, Pesten. A rumosüvegeim között.

- Nem szereti az urát?

- Hogyne szeretném.

- Nem vágyik utána?

- Gyakran ír.

- De egy csók, asszonyom?...

- Undorodom a csóktól.

Ugy látszott, hogy ezt őszintén, a szíve mélyéből mondja. Többször állította, hogy még sohasem érezte a földi szerelem vérforraló izgalmát. Nem egyszer volt már szerelmes, de a szerelem mindig megcsalta őt. Az ölelésben sohasem találta meg azt, amire a férfiak oly büszkék, amiért oly önfeláldozók és oly ragadozók. Hogy nem képes megérezni azt, amit egyébként nagyon sokra becsül: a szerelem érzéki mámorát és a beteljesülés megrázó misztériumát. Néha kedvet érez magában, hogy valakivel kísérletezzék.

- Egyszer megpróbáltam, - mesélte az ő példátlan hideg nyíltságával. - Az uram öccse tengerészászlós. Kóbor, kalandos, szép és erőszakos fiú volt. Valami katonai kurzus alkalmával két hónapot Budapesten töltött. Belém szeretett. Örjögött. Eleinte haragudtam érte, aztán szánni kezdtem őt, végül kíváncsi lettem és sok önfeláldozással, mondhatom, tisztán tudományos kísérletezésképpen egy este a nyakába borultam.

- Nos? - kérdeztük mohón és szinte durva kíváncsisággal. Nem mertünk egymásra tekinteni, mert féltünk, hogy eliszonyodunk a magunk brutálisan eltorzult arckifejezésétől. Ő, a vörös Kerubin, nyugodtan, tisztán, szinte gyermeki bájjal mosolygott.

- Istenem, milyen romlottak vagytok.

- Nos? - dadogtuk újra, goromba érdeklődéssel.

- Belebetegedtem. Majdnem meghaltam az undortól. Ez a legnagyobb szerencsétlenség a világon.

A vörös Kerubin gyorsan friss sört öntött a poharunkba s a szájában égő cigarettán újat gyújtott meg.

Floriche búsán hajtotta le a fejét és magyarázni kezdte:

- Ez nem ritka dolog s már a szerelem régi szakértői emlegetik a nőket, akik nem bírják el a szerelem atmoszféráját. Vannak nők, akik egész életüket szerelmeskedésben töltik el, a nélkül, hogy a szerelem ízére csak egyetlenegyszer rábukkantak volna. Nekem magamnak is sok asszony megvallotta ezt, de én mindig alaposan gyanakodtam, hogy ez ügyben nem az asszonynál, de nálam van a hiba. Én nem kellettem neki. Mert úgy kell lenni a dolognak, hogy a szerelem nem a szellemi megismerésen, nem az egymásért való kölcsönös rajongáson, nem is a művészi értelemben vett tetszésen alapszik, hanem valami egészen egyszerű animális okon, mondjuk például: a fizikum szimpátiáján. A bőr emanációján.

A vörös Kerubin érdeklődéssel és komolyan leste Floriche szavait.

- Figyeljétek csak meg. Tíz, vagy húsz nővel kezdet fogtok a nélkül, hogy tudomást szereznétek magáról a kézfogás tényéről. Belenéztek az asszony szemébe, megcsodáljátok művészileg elrendezett hajfürtjeit, vagy a felső ajakán elhelyezkedett gyengéd, finom barna pihét. De hogy ezzel egyidejűleg kezdet is fogtatok vele, azt észre sem vettétek. És egyszerre jön egy különben jelentéktelen, fénytelen szemű, együgyű kis fécánjérce és kicsiny markába szorítja kezedet. És megindul köztetek valami titkos, buja, magnétikus áram, egy ellenállhatatlan, az egész testeteken végigömlő forró folyamat, amelyet mind a ketten szépen konstatáltak, helyeseltek, benne kényelmesen elhelyezkedtek és kinyújtózkodtak. Az érzelmek hullámos lávája elborít benneteket s ti meglapultok alatta, észrevétlenül, buján, büntársak módjára, akik boldogak, hogy szert tettek valami titkos módjára a közösen végzett érzéki gyönyörködésnek. A többi már a szerelem gravitációs törvénye alapján jön, mint a végzet.

- Igaz, - suttogott a vörös Kerubin - mintha ilyesmit már én is éreztem volna...

Ezen az estén mindegyikünk fogvacogtató izgalommal figyelte, hogyan szorítja meg kezünket búcsúzáskor a rejtelmes, fenséges, márványból és csiszolt elefántcsontból való asszony, a vörös Kerubin.

Floriche Saint-Saëns kabaréáriáját füttyülte, amelyet Yvette Guilberttől tanult.

IV.

Egyszer, amint egy szokatlanul erős családi vihar elől ismét a Bécsi sörházba menekültünk, Stern bácsi két adag pirított májat és három korsó sört elfogyasztván, így szólt hozzám:

- Mondok egy ujságot, örülni fog neki. Olga menyasszony, adjon az Isten neki szerencsét.

Stern bácsi két percig mereven és gyönyörtől megbénult arcvonásokkal mosolygott. Nekem, mintha izzó tűt szúrtak volna a halántékomba. E pillanatban jöttem rá, hogy minden leány- és asszonyismerősöm között, beleértve a vörös Kerubint, a bodegába járó Florichette-ket, valamint az óbudai fényképészkisasszonyt, Aszpáziát is, - igazán és őszintén csak Olgát, Stern bácsi bibliai szépségű, keveretlen vérű, sudár és feketeszemű leányát szeretem. És egy pillanat alatt elgondoltam, hogy jön a bőrkereskedő, vagy üzletvezetősegéd, a durva barbár s fekete, széleskormú és sevrőszagú ujjával belemélyed Olga rugalmas és villamosszikrákkal teli derekába és elragadja előlem mindörökre.

Stern bácsi tetőtől-talpig mosolygott s e pillanatban meg lehetett volna róla mintázni az öröm és az emberi elégedettség szobrát.

- Hej, ha majd önnek eladó leányai lesznek, - adjon szerencsét nekik az Isten - majd megtudja, mi az, közülök csak egyet is elhelyezni. Különböztettem, hogy Olga szerencsét csinál. Tetszik tudni, hogy milyen finom lány ő és milyen írása van. És micsoda egy fej. Egy nagy, tiszta, okos, zsidó fej. Olga tudja, mit csinál. Rézművesműhelye van a jövődöbelinek. Egy drága, jó, pénzkereső ember, Rónai Manó az illető, - az Isten sokáig éltesse. Egy krajcár nélkül veszi el Olgát, mert éppen egy finom nő kell az üzletben: könyveket vezetni, jó kuncsaftokkal elbeszélgetni. Okos ember az. Mondta nekem: inkább megházasodom, mint-hogy könyvelőt tartsak. Ez beszéd; így már meg lehet gazdagodni. Nem ám a suszterájából, a guta üsse meg. Jövő héten lesz az eljegyzés. Éppen ideje. Látja, már a dominó sem megy úgy, mint azelőtt, romlik az eszem. Nincs szerencsém. Tegnap sem nyertem semmit. De Olga rendbe hoz mindent. Kondícióját átveszi Ilonka s én meg az anyjukom megélünk köztük. Hej, ha ez a Rónai közbe nem jön... úgy adjon az Isten szerencsét, nem bírtam volna tovább.

A Bécsi sörház még nem látott olyan boldog embert, mint amilyen boldog volt az én öreg barátom. De senki sem vette észre sem Stern bácsi boldogságát, sem azt a végtelen bánatot, amely e boldogság árnyékában kisarjadzott. Egy darabig mereven bámultam a szomszéd asztalt, ahol egy öreg fűszeres mohón szűrölte a halpaprikást, a felesége pedig, egy ráncos-szemű, de nagyon pirosajkú asszony alattomosan mutatta felém egy ujság apróhirdetéseit.

Stern bácsi mindebből nem vett észre semmit. Az ő gondolatai egy rézműves boltban kalandoztak, ahová, ha beteszi a lábát, a gazda felesége elébeszalad és megkérdezi: No, papa, hogy megy a dominó? És ha nem megy jól, most már az sem baj. Itt van két forint, - mondja Olga - csókolom a gyerekeket.

Igy ültünk egymás mellett szótlanul, elgondolkozva.

- Hát ez aztán öröm, mi? Jövő héten lesz az eljegyzés. Mi?

Nem jött ki hang a torkomon. Stern bácsi olyan boldog volt, hogy észre sem vette lehangolt-ságomat. Közelebb tolta hozzám a székét s egészen a fülembé súgta:

- Hanem most jön valami, ami aztán diszkrét. Tudja, az ilyen rézművesek nem olyan intelligens emberek ám, mint mi. Pénzkeresők, de különben szamarak. És gyanakodók. Na hát.

Itt Stern bácsi megállt s láthatólag azon gondolkodott, vajjon elegendőképpen leszólta-e a rézművest az én vigasztalásomra. Valószínűleg úgy találta, hogy igen, mert egy nagy lélekzés és két korty sör után már bátrabban folytatta:

- Rónai Manó ezentúl feljár a lakásunkba és ott ül tízig, illetőleg csak háromnegyed tízig, hogy kapupénzt ne kelljen fizetnie. És ha e közben Floriche doktor úr betoppan a lakásunkba, mi lesz?

Kezdtém érteni a dolgot, de nem bántam, hogy Stern bácsi hosszasan magyarázgassa.

- Kedves uram, Rónai Manónak nem szabad tudnia, hogy két szobánk közül az egyiket szobaúrnak adtuk ki. Ezt nem vallottuk be neki. Azt mondtuk, hogy az egész lakást mi lakjuk, mert telik. Ilyet kell mondani egy partinak, hogy megcsípjük. Ezt meg már én tudom, uram. Már most kérem, Isten a tanum, hogy nem szívesen teszem, de mégis meg kell tennem.

- Felmond Floriche-nak? - kérdeztem rezignáltan.

- Mit gondol? Felmondásról szó sincs. Csak egy kérdésünk volna Floriche doktor úrhoz. A doktor úr büszke ember, de a szíve arany. Ha ön szól neki az érdekünkben... csak a lakodalomig tegye meg nekünk, hogy átmenjen Klein sógorék lakásába. Az esküvőig ott lakik s aztán visszajön hozzánk. Mi már nem tudnánk elválni Floriche doktor úrtól. Hogyne! Egy Rónaiért, egy rézművesért, egy műveletlen köpcös zsidóért majd a legjobb barátok elválnak egymástól.

Az öreg gúnyosan és lenézőleg mosolygott.

A vendéglő koránfekvő és koránkelő emberei lassan hazaszállingóztak, csak mi ketten üldögéltünk sokáig halk beszélgetés közben. Úgy képzeltem, mintha az éterben lebegnénk sörgőzben és szivarfüstben, egy elveszett paradicsom fölött, végtelen hideg és szomorú magasságban.

- Úgy-e megkéri helyettem doktor Floriche urat? - ismételte Stern bácsi konokul és mindjobban dadogva a sörtől és a boldogságtól. - Rónai jó pénzkereső ember, de pardon, társadalmilag nem közénk való. Ő nem fog bennünket elválasztani a barátainktól.

Floriche-t másnap kiköltöztettük. Összekötöttük drága nürnbergi bibliáit, Badius Etienne és Didot ösnyomtatványait, a kölni Birckmannokat és Gourmont Gilles héber könyveit, amelyekért Stern bácsi Floriche-t tréfásan bóchernek szokta csúfolni. Felnyaláboltuk derékbeszabott, hosszú, fekete felöltőjét, sötétkék karbonáró köpenyét, rengeteg karimájú selyembolyhos cilinderét. Kosárba raktuk hatalmas rézszamovárját, melyben mint egy éjjel-nappal indulásra kész lokomotívban, mindig égett a tűz és folyton forrt, bugyborékol, zubogott, gőzölgött, sírt és jajgatott a víz. Kegyeletesen és gyengéden, mint ahogy friss rózsához szokás nyúlni, kézbevevők és selyempapírba takargattuk Floriche kiadatlan kéziratait, édesanyjának elfakult, felhólyagosodott, megvékonyult arcképét, táskába gyömöszöltük hosszú, fehér báli kesztyűjét, gallérjait és lakkcipőit, amelyek könnyűek, puhák és kacérak voltak, mint egy nagy kurtizáné, de lyukasak és oldalukon felrepedezettek és panaszkodóak. Szivarszipkáit, botját és Heine büsztjét is kihordtuk a szobából s ezzel a fehérfüggönyös, pirostapétás, csupa ágyból álló szobát egészen megfosztottuk Floriche-től, aki e közben valahol a vörös Kerubinnál itta délutáni abszintját.

- Ebbe a fotelbe ma este már Rónai Manó telepedik bele - jegyezte meg Olga nevetve, de a hangjában egy kis lekicsinylés és magamagával való gúnyolódás volt kiérezhető. Az bizonyos, hogy Olga, aki így, otthoni levetkőzöttségében elragadó volt, nagyon keveset lángolt a vőlegényeért. Ahogy a szobát rendezgette, egyszerre csak megállt előttem és komolyan így szólt hozzám:

- Férjhez megyek, édesem, tudja, mit jelent ez?

- Hogy elszakadunk egymástól.

- Hogy megtaláljuk egymást.

Olga megmagyarázta, hogy a társadalomnak abban a rétegében, amelynek atómjait a Stern bácsik képviselik, így szoktak férjhez menni a lányok. Addig tisztának, jóhírnevűnek és érintetlennek kell lenni, mert a Rónai Manók követelődzők, brutálisak és bosszúállók. Egyszerű emberek és a makulátlanságot megkövetelik. De aztán...

- Aztán majd megtaláljuk egymást.

A szívem hevesen ugrált s egyetlen okos szó nem jött az ajkamra. Olga kezét nyújtotta. Eszembe jutott Floriche teóriája az asszony és férfi kezének szimpátiájáról. Éreztem, hogy Olga az, akit vártam.

- Köszönöm, Olga - talán ezt dadogtam.

- Mindjárt az esküvő után - figyelmeztetett Olga.

V.

Stern bácsi vígan sürgött-forgott a következő napokon. Sokszor találkoztam az öregúrral s ilyenkor mindig a lelkemre kötötte:

- Az Istenre kérem, jöjjön el az eljegyzésre és hozza el Floriche doktor urat is. Tudja, nagyon jó az, ha az ember finom, keresztény ismeretséget tud felmutatni.

Pénteken lelkendezve újságolta:

- Holnap lesz az eljegyzés. Szombat estére tettem az eljegyzést, nagyon természetes. Ez a pénzkereső ember estéje, akkor nemi baj, ha kimaradunk egy kicsit. Másnap, ha úgy tetszik, alhatunk délig. Az eljegyzést vacsora közben kell megülni s azon egy tányért kell összetörni. Floriche doktor urat okvetlen hozza el. Klein sógorék húsz koronát adtak kölcsön a vacsorára. Olga majd visszaadja az esküvő után. Húsz koronából szép kis cécot lehet csinálni, kivált ha a zene nem kerül pénzbe. Szerencsére Klein sógor szabó, ő majd harmonikázik. Kérem, az Istenért, Floriche doktor urat el ne felejtse valahogyan.

Este nyolc órakor állítottunk be Sternékhez. Floriche szobájában volt felterítve, fehérrel. Az asztal közepére virágcsokrot helyeztem el, szép, karcsú, pirosszegélyű söröspohárban. Az asztalfőn hosszúnyakú borosüveg, mellette szódavíz. A mamának a helyén kék csupor, mert ő csak kávé tud vacsorázni.

A három leány felülmúlt minden képzeletet. Három gyönyörű tearózsa, sápadtak egy kissé az izgalomtól, ünnepélyesek a meghatottságtól, ragyogószeműek a büszkeségtől. Eljegyzés.

- Ilyesmi még nem volt a Stern-családban, de - huncutkodott az öreg - most azután egy-kettőre sorba megy ez, az áldóját, jövő ilyenkorra már Bertán is túlunk.

Olga idegesen rendezgette a haját, a ruháját, az asztalt, a képeket s közben, ha mellettem elhaladt, forró, tömött karját az enyémhez nyomta, hozzám dőlt és a szemembe nézett. A levegő tele volt remegéssel, várakozással és sejtelemmel.

Mindenki ott volt már. Floriche csodaszép, drága gyöngyvirágbokrétát hozott és idegesen szívta a szivarját. Közben alaposan megnézte a Stern-leányokat és műértően konstataulta, hogy hibátlan és kemény konstrukciójú, tartós és sokatígérő kis bestiák valamennyien. Elégedetten és vidáman fütyörészte Yvette Guilbert dalát s nem bánta, hogy egy napra elmaradt a vörös Kerubin bodegájából. Ott ültünk már az asztal körül, csak a vőlegény hiányzott. Klein sógor tréfás ember, meg is jegyezte tehát:

- Eljegyzés vőlegény nélkül.

- Legalább több libamáj marad nekünk, - mondta a sógor felesége, aki szemmel láthatólag irigyelte Sternék szerencséjét.

Az idő telt. Már elűtötte a kilencet és a rézműves még mindig nem jelentkezett. Nem jött féltízkor sem, háromnegyedkor hordár kopogtatott a konyhaajtón. Levelet hozott Rónai Manó vőlegénytől, hogy ő az eljegyzésre nem jöhet mindaddig, míg nem biztosítják készfizető kezesekkel, hogy a menyasszony kétezer korona hozományt kap az esküvő előtt és újabb kétezer korona kölcsönt egy új rézvágó- és reszelőgép beszerzésére.

A levél leírhatatlan megdöbbenést keltett. A mama fuldokolt a dühtől és az Eumenidák vérfagyasztó rikácsolásával átkozta Stern bácsit, ennek a rettenetes szégyennek az okozóját. A kislányok szívszaggatóan sírtak és jajgattak, Klein sógor sarokba vágta harmonikáját és nagy vörös zsebkendőjével izzadt homlokát törülgette. Olga lerogyott a dívánra és szégyentől lángvörös arcát ráhajtotta a karfára. Gyönyörű teste vonaglott s kezei görcsösen szorongatták a levelet.

Klein sógor felvette a kalapját és búcsúzott. Senki sem törődött vele. A szabó és hosszú fekete, sovány felesége kinyitotta a konyhaajtót és - jóéjszakát - kisurrantak a folyosóra. Floriche és én halkán, szomorúan, szégyenlősen utánuk.

Még ki sem értünk az előszobából, rettenetes ordítást hallottunk. A szabó volt, aki hosszan hörögve rémülten üvöltött, mintha kést döftek volna a torkába. Utána szaladtunk, gyufát gyújtottunk s ahogy az ajtó mellett lévő cégtáblára esett pillantásunk, nekünk is megállott a szívünk dobogása.

Stern bácsi ott függött a vasrúdon, amely a bádoglemezt tartotta. A bádoglemezt, amire fel volt mázolva: Stern Dávid úri és női cipész.

Floriche levette a kalapját és némán nézte, hogyan ráncigálják le öreg barátomat - az Isten adjon neki pihenést - a vasrúdra hurkolt nadrágszíjáról.

VI.

Másnap szomorúan és keserű embergyűlölettel mentem a vörös Kerubin bodegájába. Az asszonyt egyedül találtam. Mikor kezét fogtunk, úgy éreztem, mintha valami jó puha, meleg, de szoros kesztyűbe dugtam volna az ujjamat. A vörös Kerubinnak párnás, de hosszú és keskeny keze volt és hófehér, hegyes ujjai.

Az asszony megjegyezte:

- Milyen puha keze van magának.

Nem örültem a megjegyzésnek, mert mindig szerettem volna, ha a nők keménykarú, hatalmas atlétának néznek.

- Mint egy asszonyé.

- Elég baj - szóltam s elhúztam a kezemet.

Különben is fájt a szívem. Elmeséltem neki Stern bácsi történetét.

A vörös Kerubin nevetett.

- Ez a rendes pesti nóta a vőlegényről.

- Szegény kis zsidó lányok.

- Szegény Stern bácsik.

- Olga nagyon szép lány, vajjon mi lesz vele! - sóhajtottam keservesen.

A vörös asszony nem sajnálta Olgát, azt mondta, hogy ő is olyan Olga volt; három-négy vőlegénye is becsapta, - ki emlékszik az ilyen ostobaságokra?

Nyolc óra volt, a színházba járó publikum már bizonyára elhelyezkedett kényelmes zsöllyéibe; senki sem jött a boltba virstlít, likőrös cukrot vagy habos süteményt vásárolni. Magunk üldögéltünk a bodegában, előttünk szivárványos melegvízpárák gőzölögtek a teáscsészékből és égett rum- meg sartrőz szaga terjengett a levegőben. A vörös Kerubinnak friss eperszaga volt. Egyszerre megszólalt:

- Emlékszik, mit beszélt Floriche a bőr szimpátiájáról? Azóta mindig és mindenhol azt figyelem. Azt hiszem, Floriche-nak igaza van.

Alig hallottam Kerubin szavait. Éppen aznap készültem el egy kis novellával, amely Floriche-t mértéktelenül elragadta. Amióta megírtam, mindig azon járt az eszem. Reméltem, hogy ezzel egyszerre megalapítom a hírnevemet, elkápráztatom és vonagló elragadtatásba ejtem az emberiséget. Egy szatírából, humorból és lélekanalizisból összetett filozoféma volt a tárca, drámai cselekménnyel, erős szubjektivizmussal, olyanféle stílusban, mint Diderotnak Rameau unokaöccse című szatírája. Biztosra vettem, hogy a kiadók körében általános feltűnést kelt az új hang, a csapongó fantázia, a sok tudás és a fiatalos zsenialitás. Szinte láttam, hogy versengve jönnek hozzám nyájas és hódoló idegenek könyveim megvásárlására téve szédületes ajánlatokat. És láttam a nőket, prémbe és selyembe burkolt nagyvilági dámákat, nagystíliú táncos és színjátszó művésznőket, reszkető ajkú, félénk és elszánt kis szűzeket és szerelmi szenzációkra éhes nagy kokottokat, amint tolongva jönnek az író lakására szépségben, szerelemben és csodálatban elégni és elégetni. Egy idő óta észrevettem magamon, hogy állandóan tervezgetek, sóhajtozom, tétlenkedem és mindig sietek; lopva körülnézek, hogy néz-e engem valaki; lángolóan lelkes, majd rezignált arcot vágok, hogy a gondolkodó, tartalmas, boldogtalan és nagyratörő fiatal lángész benyomását keltsem az emberekben.

Bánat, dicsőség és gazdagság vágya, szerelem és hiúság szagatják folyton a lelkemet és sokszor sírvafakadtam önmagam felett: hogy miért kell szerkesztőségek, sörök és sósperecek, királyutcai zsidólányok és fiatal, borzashajú, félszeg és durva bohémek között a kicsinyesség és nyomorúság sorvasztó légkörében megfulladnom.

Kéziratom mindig kabátom belső zsebében lapult s várta a nagy feltámadás napját. Most, hogy egyedül voltam a vörös Kerubinnal, elhatároztam, hogy fölolvassom neki. Ennyit megérdemel e derék és hűséges lélek - gondoltam, s kivettem a zsebemből kéziratomat.

- Legújabb munkám - dörmögtem tettetett közönnyel, de a szívem kalapált és majdnem elájultam az izgalomtól? - Akarja?

A vörös Kerubin zavartan mosolygott.

- Hogyne... de nem most...

A lélekzetem fennakadt a torkomban.

- Pedig most nincs itt senki.

- Éppen azért. Ezt a drága véletlent okosabb dolgokra is felhasználhatnánk.

Milyen piros volt a szája, milyen lágy rózsaszínnel átlehelte tejfelszínű, gömbölyű és lágyan párnázott volt a nyaka! És milyen meztelen volt! Lehetetlen szebb, hosszabb és nemesebben ívelt alsó lábszárat elképzelni, mint az övét, amely fekete selyemharisnyáján gyengén átvilágított. Sovány volt, nyakig begombolkozott, ám soha életemben ennyire formás és meztelen nőt nem láttam.

De jaj, mélységesen megbántottnak éreztem magamat, amiért nem volt kíváncsi a regényemre.

- Egy kis dolgom van, - nyögtem ki lüktető torkomból - most veszem észre, hogy majdnem ittfelejtettem magamat.

A vörös Kerubin látta, hogy megbántott. Bocsánatot kért.

- Ne haragudjék. Látja, ez az egyetlen alkalom, amikor megmondhatok valamit, amit már régen... szerettem volna megmondani... igen... amióta Floriche a kezek szimpátiájáról beszélt.

Az asszony megfogta, csodálatosan beletemette, begöngyölte, elsüllyesztette tenyerében a kezemet, pedig az enyém kétszerakkora volt, mint az övé. Lágyan, de energikusan megszorította úgy, hogy nekem lassan forni kezdett a vérem.

- Látja, - susogott gyöngyfehér fogain és lángoló ajkain keresztül - nekem kimondhatatlan gyönyörűség, amikor magával kezet fogok.

Egészen közel hajolt hozzám. Szájából forró levegő áradt ki és én a tüdőmbe szívtam azt. Égető és szurkáló bizsergést éreztem az arcom bőrén és majdnem elnevettem magam hidegrázós, beteges izgatottságomban. Az ember néha fázik, ha nagyon ég a szíve. Az asszonynak ebben a pillanatban eszébe jutott, hogy a bolt ajtaja nyitva van. Fölugrott és a kulcsot ráfordította. Aztán a mellemre dobta magát. Úgy éreztem, hogy egy meztelen asszonyt tartok a karjaim között. A vörös Kerubin testének minden izma reszketett, táncolt, vonaglott a síma angol szoknya és ingblúz alatt. Száját az enyémre tapasztotta és megszámlálhatatlan percekig szívta. Közben a fülembé súgta:

- Csoda történt, érzem a szerelem ízét.

Az asszony sírt és mint egy kígyó, rámtapadt, körülfont, szinte egészen eltemetett.

- Rájöttem a szerelem ízére.

Erőtlenül, fájdalmasan és szégyenkezve roskadtam a székbe. Komolyan és szigorúan néztem önmagamba és leírhatatlan nagy bánatot éreztem. Megcsaltam Olgát, megaláztam magamban az író, egy kéjenc asszony kísérletezésének eszközévé süllyedtem alá... óh, ha ezt meg nem történtté tehetném. Húszesztendős voltam és bennem még a lányok szent szemérmességé élt. Gyűlöltem magamat és a vörös Kerubint, aki kivezetett diákos szerelmeim együgyű, naív, kis fehér kalandjainak paradicsomkertjéből. Megfogadtam, hogy ezt a szörnyű emléket kitépem a lelkemből és többé nem teszem be a lábam a vörös Kerubin boltjába.

- Mennem kell, várnak - szóltam félszegen és az órára néztem.

Az asszony szomorúan és érthetetlenül bámult a szemembe.

- Most?

- Oh, már el is késtem, - dadogtam, kegyetlenül.

A Kerubin sírt és a szeme haragosan; szikrázott, tisztán emlékszem, azt mondogatta:

- Itt tud engem hagyni!?... Éppen most...

Aztán hirtelen kinyitotta az ajtót és fejét félrefordítva, kibocsátott.

Másnap őrköngve kértem a Kerubint: adjon nekem tíz percet... ötöt... csak egy pillanatot, hogy megmondhassam, mennyire szeretem. Nagy szemeket meresztve, értetlenül bámult reám. Hivatkoztam a tegnapi elcsattant csókra.

Nem emlékezett semmire.

*

Két éve vagyok már Pesten s még nem jelent meg egyetlen versem nyomtatásban, nem voltam a Nemzeti Múzeum könyvtárában, nem hallottam egyetlen operaelőadást, nem beszéltem egyetlen íróval, akinek saját háztartása volt és nem voltam egyetlen úri háznál, ahol tisztes leány ül a zongora mellett.

VII.

Floriche minden mértéket meghaladólag szerette a mámort és alkohol nélkül egyetlen óráig nem bírta ki.

- Boldogtalan és beteg barom vagyok - mondogatta, amint kijózanodott.

- Istenem, mi lesz ennek a vége? - sóhajtottam kétségbeesve és könyörögtem neki, hogy törődjék az egészségével.

- Miért? - kérdezte rendkívüli csodálkozással.

- Hogy tovább élj és tiszta, szép öregséged legyen.

- Hogy tovább éljek? Milyen ravasz ostobaságokat tudtok ti gyermekek kieszelni. Hogy tovább éljek! Miért? Halála előtt öt perccel úgyis él még minden ember, halála után öt perccel pedig senki sem tudja, mennyit, hogyan és meddig élt és hány éves korában röppent ki belőle a lélek.

- Várjatok csak, mesélek nektek valamit az életről és a halálról. Volt egyszer egy barátom, akinek meghalt az amerikai nagybácsija és húszmillió dollárt hagyott szerencsés unokaöccsére. Róbertnek hívták a fiút, aki szép szál legény volt, s hosszas, szőke hajjal lefedett koponyájában csodálatos eszméket hordott. Végigbarangolta Benvenuto Cellinivel VIII. Károly, XII. Lajos, I. Ferenc és Medici Katalin udvarait, II. Gyula pápa és X. Leó loggiáit, Leonardo da Vinci, Andrea del Sarto és Tiziano műterméit, Lucrécia d'Este és Lucrécia Borgia hálószobáit, az olasz kondottiere-k éjszakai kerti mulatságait. Otthon volt Chigi bankár házában, az Orleansok petit maisonjaiban, a fontaineblau-i erdő pásztorgunyhóiban, Voltaire és Diderot szalónjában, Katalin cárnő rezidenciájában, s látta maga előtt felvonulni a restauráció Párizsának minden nagyszerű orgiáját. A bizánci császárok udvara sem volt előtte ismeretlen és részt vett azokon a lakomákon, amelyeket Tiberius Claudius felesége, Messalina, valamint Commodus, Heliogabalus és Probus rendeztek. Mindent tudott és látott a fiatal milliomos, amit a kortárs szemeivel és a történettudós rekonstruktív fantáziájával látni és élvezni lehet. Testében hasonlíthatatlanul dühös és tobzódó hedonista volt és lelkében halványan illatoztak az aszketizmus virágai. Egyszerre elhatározta, hogy visszatér a görög élet fénykorának, Periklesz klasszikus napjainak természetes és fenséges örömeihez. Ellenállhatatlan vágyat érzett egy darab klasszikus földet varázsolni valahova a modern élet egy elveszett zugába.

Mint a rendezők a színpalak között, vagy mint Probus császár a cirkuszban, egy új világot konstruált magának, híven lemásolva mindent Periklesz egyszerű és fenséges korából. Görög művészet, görög erkölcsök, görög zene, mulatozás, bölcselkedés, fantázia, mithológia, szerelem, bor, dal, tánc, Aszpázia, Phryné, athéni fürdőző leányok - ezek voltak a motívumok, amelyekből ő egy négyzetkilométernyire valót összehordott Thesszáliában, egy német hajósvállalkozó birtokán. Milliókba került ez a kis athéni álom, a maga isten- és hetaira-szobraival, apró haimiküklonjaival, árnyas olajfaligeteivel, amelyek alatt majd szümpozionokat tart művész- és íróbarátjaival. A kert közepére Pallasz Athéne templomát építette, mesterségesen összehordott dombokon apró oltárokat emelt Aphroditénak, Erosznak, Dionüszosznak, Szatyrnak és Pánnak. Apró patakokat vezetett keresztül a ligeteken és szent forrásokat tá-

masztott a sziklák alatt, amelyeket mesterséges víznyomás táplált. A forrás előtt márványpad várta a nimfák és pásztorfiúk légyottját, a földi szerelem szép és esztelen játékait.

A kép nagyszerű volt és minden eleme mintául szolgálhatott volna egy műtörténettudósnak és egy színházi rendezőnek. Férfiak jártak a ligetben, görög tógában, simára borotvált arccal és rózsakoszorús fővel, szép atléták Berlin és Hamburg cirkuszaiból, armeniai és illir nők szalagfűzős saruban, meztelen lábaik fölött fehér vászontunikában. Színészek Homérosz verseit szavalták halk gitárpengés mellett szikomorfák árnyékában és görög színpadon Aischülosz drámáit játszotta egy müncheni társulat. Festők, szobrászok, henye írók és párizsi táncosházak férfisztárjai kosztümösen sétáltak, vagy Dionüszosz-ünnepet játszottak a tereken. A rendezés tökéletes volt, az illúzió teljes, a fű között villamoskészülék apró szentjánosbogarakat imitált, a márványpadokon kokottok klasszikus szépségű teste nyúlt végig. A ifjú milliomos nagy Dionüsziaival avatta fel a szent ligetet, amelyen Arisztophanesz Lizisztratáját játszották a színészek. Ezen a napon Róbert minden barátja megjelent a szent liget fái között és mindenki meghajtotta zászlóját a nagyszerű gondolat és bravúros kivitel fölött.

Egy darab görög paradicsom, a művészi fantázia netovábbja, az emberi boldogság kapuja, az örök szépség, a soha el nem múló kéj, a földre varázsolt mennyország ligete - szavaltak a vendégek és az ifjú milliomos maga is ujjongó elragadtatást érzett a szívében. Az est leereszkedett, a csillagok kibujtak bánatos sötétkék leplük alól, a villamoslámpák holdvilágos fényekbe mártották a ligetet, a bokrok alól halk muzsika akkordjai zendültek fel, az emberek elhelyezkedtek az amfiteátrum márványpadjain, a színpadon megjelentek a görög nők, akik szerelemre ingerlik a harcosokat, de nem elégitik ki vágyaikat, míg azok be nem szüntetik a háborút. Mindenki elhelyezkedett már, csak az ünnep nagy rendezőjét várták, de Róbert ezalatt felakasztotta magát Pallasz Athéné templomának egyik márványoszlopára.

*

A vörös Kerubinnál gyülekeztünk, Floriche barátai. Váry, a muzsikus, karjára vette a fényképező Aszpáziát, Hegedüs hóna alá csapta legújabb grafikai műveit, hogy bemutassa minden fórumok legmagasabb fórumának, Florichenak. Egy kis szőke Florichette. Ez úgy jött a bodegába, mintha a jó Isten küldte volna; az éjszaka Floricheról álmódott. Egy primhegedüs az operából. Hosszúnyakú, lógófejű, sárgabarna, fényesbőrű, potrohos öreg fiú, olyan volt, mint falravetődött, megnyúlt árnyéka egy régi Gvarnérius hegedűnek Cremonából.

Néhány modell. Egy festő. Kórónak hívták, de jobb szerette, ha Corot-nak szólítottuk. Sohasem festett semmit, de erősen hirdette, hogy az utolsó nagy művész Giotto volt, aki a XIV. század első évtizedében mindent elért, befejezett és meghaladott, amit a festés terén emberileg produkálni lehet. Egy orosz származású zongorista, nyelvész és birkózóbajnok, ez volt az utolsó, legszegényebb és leggorombább tagja a társaságnak; rajtunk, közöttünk és általunk élt, a nevét sem tudtuk. Féltünk tőle, mert ő volt az emberiség lelkiismerete: a nagy Anarchia. A fenyegető, igazságot követelő, ordító Nihil. Az izom, az erő, a gyomor, az étvágy, az evés. Ő majdnem megevett bennünket s ezenkívül, azt hiszem, egyetlen életcélja az volt, hogy a vörös Kerubinnal valaha, egyetlenegyszer, öt percre négy szemközt találkozzék. A többi az ő dolga volna.

Ezek gyülekeztek a vörös Kerubinnal, meleg decemberi vasárnap délelőtt. Harangszókor.

Kerubin gyönyörű, alul köröskörül prémesszegélyű, hosszú, sötétkék bundában várt bennünket. A nyakán is keskeny, szoros szkunkszprém feszült, amitől kissé kövérebbnek látszott az arca. Sipkája alatt rozsdavörös haja ragyogott, mint a tüzesen ömlő olvasztott bronz. Az orosz dühösen és éhesen nézte a vörös Kerubint.

- Tehát kimegyünk Floriche-hoz? - kérdezte az asszony.

Csendesen sóhajtottak. Mintha a rumosüvegek háttérében, Hegedűs erotikus metszetei előtt megjelent volna Floriche réveteg, kékszemű, halavány arca. A leányok arca vacogott, Váry, a muzsikus, Saint-Saëns híres áriáját próbálta füttyülni.

- Menjünk, - vezényelte Kerubin, aki csodálatosan elegánsnak, fennköltnek, mennyeknek és meztelennek látszott a prémjei között.

- Félek, hogy ez lesz az utolsó látogatás - hebegte az orosz muzsikussal hosszú ujjával megvakarta ádámcsutkáját, mely erre az érintésre mintha pengő á és d hangot adott volna.

Párosával mentünk, mint temetésre, áldozásra, vagy Tedeumra kirendelt iskolásgyermek. A modellányok feketében voltak, mintha gyászolnának. A kis Florichette, akit álmában maga a jó Isten figyelmeztetett a mai nap jelentőségére, könnyezve susogta:

- Sohasem lesz olyan drága és imádandó barátom, mint Floriche. Rendesen adta a tüpénzemet, jó lakást tartott, szép tiszta fehérneművel látott el, csipkés, puha, frissenmosott, tisztaszagú ágyba fektetett, nem szidott, nem vert meg soha, nem féltékenykedett és ami a fő, sohasem kívánt velem szerelmeskedni.

A modellányok kinevették Florichettét, mire az dühösen rájuk kiáltott:

- Csak röhögjete, ostoba és képmutató libák, mintha nem tudná mindenki, hogy a szerelem csak a férfiaknak kell, mi, lányok, utáljuk a nyalakodást, az ölelgetést, a csókot.

- Ennek a nyavalyás kis patkánynak igaza van - szólt búsan és energikusan a vörös Kerubin; és erősen a szemembe nézett, mintha esetleges ellenvetéseimet pillantásának sujtó villámaival már előre meg akarná semmisíteni.

Lehorgasztottam a fejemet s az elveszett paradicsomra gondoltam.

Levelet vittem Floriche-nak. Lusi írta, Floriche utolsó bolondsága, aki a redakcióval szemben lakott özvegyasszony anyjánál. Lusiéknak kávémérésük volt az Aradi-utcában. Kávémérésük, de rumot s egyéb gyilkos narkotikumot is árultak benne s ennél fogva vetődött egyszer a boltba Floriche.

Lusi mamája alacsony, gömbölyű s kékkötényes néni volt, aki pápaszemet hordott az orrán, de tudja Isten, mindig csak fölötté vagy alatta nézett a világba, az üvegen keresztül soha. A köténye fölött bőrtarsolya lógott, a bőrtarsolyban kulcsok zörögtek, az egyik kulcs a szekrényt nyitotta, azt a szekrényt, amelyben egy régi diófaláda volt. A diófaládjában öt betéti könyvecske szerénykedett, egyenkint hatvanezer koronáról. Kalapot azonban sohasem hordott a néni, részben mert huszonöt év óta nem mozdult ki a kávémérésből, részben mert nem is volt kalapja azóta, amióta egy esperes bátyjától nagyobb summa pénzt örökölt. Akkor jött rá ugyanis, hogy milyen becses dolog a pénz és milyen nevetséges haszontalanság a tollaskalap.

Lusika a kékkötényes néni egyetlen leánya volt, aki - abban az időben, amikor Floriche bebotlott a kávémérésbe - éppen tizenhatodik születésnapját ünnepelte. Lusi is kicsike volt s kövérkés; de arca a leggyönyörűbb, legfehérebb, legbársonyosabb női arcocska volt, aminőt csak el lehet gondolni. Soha, még a legnaivabb praerafaelita sem rajzolt angyalibb arcot s soha, még a legbujább fantáziájú flamand piktor sem festett bujább, kövérkésebb, lustább kis testet, mint amilyen a tizenhatéves kis Lusikáé volt.

Floriche rögtön beleszeretett, azt mondta, hogy Lusi olyan, mint egy ártatlan, kövérkés, rózsaszínű kis malac.

Lusi is szerette Florichet és szerelmüknek alapja valószínűleg abban a nagy ellentétben rejtőzködött, ami a kettőjük egyénisége között tátongott. Floriche ötven esztendő volt, Lusi tizenhat év körül. Floriche az egész világon otthon volt, ismert néhány ezer nőt, nagyot és kicsit, okosat és ostobát, jót, rosszat, de már lemondott róluk. Lusi még nem volt Budapest

határán túl és még nem ismerte a férfi kézszorítását. Florichenak már két felesége volt, az egyiktől elvált, a másiktól is rendesen néhány ezer kilométer választotta el.

Lusi mindezt tudta, de nem értett belőle semmit. Ő, szegényke, állandóan üvegházban élt, mint egy húsos szirmú puha kis virág, mindig könyveket olvasott és zongorázott. Imádta az írókat és a zeneszerzőket. De nem tudta elképzelni, hogy az életben milyen lehet az író, vagy a művész, akinek a nevét országok határán túl is ismerik. Feltette magában, hogy ha egyszer az életben egy ilyen nagyszerű emberrel megismerkedik, abba rögtön szerelmes lesz és szerelmét nem fogja eltitkolni.

És véletlenül Floriche került szeme elé a kis Lusikának.

Lusi nem bírálta, hanem elfogadta őt. Igaz, hogy Floriche szép, magas, előkelő mozgású és elfogulatlan modorú ember volt, aki a nőkkel úgy bánt, mint gyámoltalan, éhes kis bajadérok-kal, de máskülönben mindig tele volt mámorral és kék szeme diabolikus fényben ragyogott, vagy fátyolosan és révedezően nézett a messzeségbe. Lusi azt hitte, hogy az írók, művészek, lángelmék mind ilyenek, boldogan telepedett Floriche mellé és feltette magában, hogy nem tágit tőle ebben az életben.

Lusikától vittem levelet Florichehoz, az elmebetegek kórházába.

VIII.

Floriche sovány volt, sápadt, reszketeg és hebegő. Zavarosan nézett, de fehér, keskeny kezével most is elegáns és beszédes gesztusokat írt le. A társalgóban fogadott bennünket.

Itt akarlak látni benneteket s akarom, hogy ti is itt lássatok engem, a bolondok között.

Floriche a jobbra-balra lézengő betegek felé mutatott. Egy bíró, aki a szanatóriumban állandóan feljelentéseket írt fellebbvalói ellen, hozzánk lépett s titokzatosan és bátorítólag megkérdezte, nincs-e valami panaszunk a koronaügyészségre és az országos közegészségügyi tanácsra. Egy fiatal katona kemény léptékkal járkált fel-alá s időnkint harsány vezényszavakat osztogatott. Egy öregasszony folyvást imádkozott, idült alkoholisták titkolózva, kéjesen ragyogó arccal kukucskáltak hol az ablakon, hol az ajtórepedésen keresztül. Meztelen jelenéseket, perverz erotikumokat, valóságos pornográf színdarabokat mutogattak és magyaráztak egymásnak, amiket csak az ő delíriumos, paralitikus szemük látott. Egy fiatalasszony erősen kacérkodott Hegedüssel, a grafikussal, mígnem egyszerre észrevette bikanyakú orosz anarchista barátunkat. A díjbirkózó rettenetes vörös arca, araszos vállai, domború mellkasa és oszlopos lábai nyomban lángralobbantottak a szerencsétlen teremtség szívét és odaforakodva az orosz mellé, könyörgő szavakat suttogott annak húsos fülébe.

Floriche leült egy magas székre, mi körülálltuk, becézgettük, hízelegtünk neki s titokban megsirattuk. Féltünk, hogy panaszkodni, sírni és átkozódni fog. Hogy szemünkre veti tehetetlenségünket és indolenciákat. Hogy a halál után, kívánczik és megátkoz bennünket.

Floriche nem sírt, nem panaszkodott, nem átkozódott. Vidám és elmés volt, mint mindig, nagyszerűen jellemezte a körülötte lévő embereket és szokása szerint harsogó kacajban tört ki tréfás megjegyzéseinkre.

Áadtam neki Lusi levelét.

- Olvasd fel hangosan, fiam. Szerelmes levelet mindig felolvashatsz nyilvánosan. Abban soha sincsen titok. Amióta szerelem van a világon és írni tudnak az emberek, minden szerelmes levél egyforma. Az van benne, hogy szeretlek. Ha egy szerelmes levélben mellel diszkrét dolgot is találsz, szent bizonyos, hogy az nem vonatkozik szerelemre.

Felolvastam a levelet.

- Kedves Floriche, maga egészen elfelejtette a kis Lusit, de én azért hű maradtam magához és minden este várom az udvari szobámban. Tudja-e, hogy már tizenhét éves vagyok és folyékonyan megtanultam franciául s szívesen mennék Párizsba, ha a maga válópöre már véget ért volna? Tudom, hogy maga beteg, de barátai azt mondják, hogy muló alteráció az egész és két hónap múlva újra egészséges lesz. Nahát? Már elmúlt a két hónap és maga mégsem jön. Talán elfelejtkezett? Ezt nem is csodálom, mert tudom, hogy nem vagyok magához méltó, de azt magának kellene tudni, hogy feleségnek azért jó volnék, mert hűséges és szelid természetű vagyok, szeretem magát és pénzem is van annyi, hogy abból gond, munka és emberek előtt való megalázkodás nélkül megélhetünk. Vagy azt hiszi, hogy nem szeretem? Akkor ne is válaszoljon. Isten vele, mindennap várja és legutolsó levelét, melyben hófehér báránkjának nevez, minden este vánkosa alá teszi... Lusi.

Néma csendben, áhitattal hallgatta mindenki a levelet. Mintha egy hófehér galamb szárnya suhogott volna a báránnyel, kék messzeségekből.

- Szegény kis Lusi - sóhajtott a vörös Kerubin.

Floriche gyengéden legyintett a kezével.

- Kár, hogy elkésett a levél.

- Válaszolsz Lusinak? - kérdeztem halkán és aggódalmasan.

- Nem.

- De Lusi szeret téged és boldogtalan lesz, ha azt hiszi, hogy elfelejtetted.

Floriche szomorúan mosolygott.

- Naiv és szentimentális fiatal barátom, ne féltsd te a gyermekeket. A velük való harcban mindig nekünk, öregeknek vérzik el szívünk. Ne feledd el, amit mondom. A gyermekek mindig önzők és kegyetlenek, mert van egy kimeríthetetlen tartalékuk: a jövő. Az öreg ember önzetlen és jó, ragaszkodó és hű, mert csak jelene van. A gyermekek mindig legyőznek minket a jövőjükkel.

Egyszer csak keményen felvetette a fejét.

- Mit gondoltok, meddig vihetem még?

Egy öreg pap lépett Floriche mellé.

- Barátom, a te korodban nem sokáig birkózik az ember. Én hetvenöt éves vagyok, valószínűleg most már egyáltalán nem is halok meg soha. De te?

Az öreg tisztelendő alaposan végigmérte, majd megtapogatta Floriche fejét, kissé hátrált, félrehúzta a száját, egyik szemét behunyta és a másikkal, miközben alsó ajakát lefeszítette és hegyes állát előretolta, alaposan megmustrálta Floriche-t.

- Két-három hónap legfeljebb.

Kínos csend nehezedett az agyunkra; szerettük volna az öreg papot kidobni az ablakon. Floriche azonban teli torokból hahotázott.

- Ez a legbölcsebb bolond az egész intézetben. Két-három hónap, derék dolog. De ha így áll a dolog, lesz még idő befejezni könyvem, amelyet a nőkről és szerelemről írok a ti okulásotokra.

Szinte nekünk is jókedvünk támadt, amint Floriche nevetve magyarázta.

- Könyvem mindenekelőtt megállapítja, hogy mi férfiak vén számár korunkban is csak inasok vagyunk abban a tudományban, amelynek a tizenöt esztendő lányok már a mesterei. Mégis hasznos dolog, ha legalább tudományosan tisztába jövünk a nők lélektanával és rendszerbe foglaljuk a nők szerelméről szóló ismereteinket. Egész életemben híve voltam az elvont tudományosságnak, ekképpen nem fogtok csodálkozni, ha a nőket aszerint, hogy milyen álláspontot foglalnak el kedveseink szerelmi rohamaival szemben, néhány fő- s aztán több alcsoportba osztottam. Vannak nők mindenekelőtt, akik sohasem adják meg magukat, de mindig elesnek. Ezek nem bocsájtják meg az ellenük elkövetett legkisebb tartózkodást, szemérmességet és tisztességet sem. Ezek az ellenfél utolsó csepp véréig küzdenek s megvetik azt az ellenséget, amely gyáván megfut a győzelem elől.

- Igaz - bólintott Váry, a muzsikus és lassan kihúzta karját az óbudai Aszpázia karjából.

Floriche új barátai, a bíró, a fiatal katona és az öreg pap, lassan közelebb húzódtak hozzájuk. Lógó szájjal hallgatták Floriche tréfás előadásait, gyakran bólogattak és erősen helyeseltek. Floriche rendkívül mulatott a hatáson és gúnyosan folytatta:

- Van, aki úgy tünteti fel a dolgot, mintha az egész csak véletlen műve volna. Ezek a nők elméletben megközelíthetetlenek és erkölcsösek, mint egy márványból való bálvány. Elméletileg soha nem mennek bele egyetlen tisztességtelen ajánlatba sem, de ha megérinted őket, erényük összeomlik, mint egy kártyavár és karodba hullanak, mint lehullik a túlérlett gyümölcs a fákról. Ezek másnap reggel nagyon haragosak és elképedve csodálkoznak, ha netalántán kissé bizalmaskodni akarnál velük. A harmadik rendbe tartozik az a nő, aki így szól a szeretőjéhez: én az égi szerelem szelid galambja vagyok, de te gyalázatos módon Phrynet csináltál belőlem. Utálok az érzéki szerelem szagát, de ha te parancsolod, uram, érted a legborzasztóbb áldozatokra is kész vagyok. Ime.

A főtisztelendő minden eddiginél hevesebben bólogatott.

- Vannak kíváncsi nők, akik úgy babrálnak a szerelemmel, mint a gyerek a szilaj paripával. Bizonyára láttatok már suhancot, aki a lovát simogatja, hátára kúszik, a vékonyát csiklandozza, ütögeti, a száját rángatja és csodálkozik, ha a ló kiugrik, nekiiramodik és elszáguld vele ismeretlen szakadékok felé. Az ilyen nőket sajnálom. De nem sajnálom azokat, akik minden férfiban szilaj szatírt látnak, nem néznek senkinek a szemébe és állandóan olyan szemérmesek, hogy velük szemben sohasem lehet másra gondolni, mint a szemérmetlenségre. Ezek a legnagyobb bűnösök, a legbetegbek és a legparáznábbak. Ezeknél sokkal különb a nyílt, őszinte, becsületes bachanszó, aki olyan hivatással, közönnyel és pontossággal végzi a dolgát, mint amilyen a pap mindennap elolvassa a breviáriumát. Némelyiknél semmi sem használ. Sem szép szó, sem erőszak, sem arany, sem sóhajtozó szenvedély. Náluk, fiam, panaszkodni kell, fejedet hajtsd szenvedően balra, mondd, hogy napjaid meg vannak számlálva, mondd, hogy halálad előtt állasz.

- Akárcsak te, - szólt közbe résztvevően az öreg pap és mi megdermedve néztük, hogy hervadnak le Floriche arcáról a rózsák és ajkán mily hideg és erőtlen lett a mosoly.

Floriche halkan pihegett és szeme révedezve, üveges átlátszósággal bámult a mennyezetre. Őszülő haja csapzottan lógott a homlokába, amelyen árnyék borongott, mint templomfalon a leereszkedő est homálya. Boltozatos homloka csakugyan templom homlokzatához hasonlított. Halkan ismételte szavait.

- Az asszony... a szerelem... hányféle is van a világon és mindegyik azt hiszi, hogy nem olyan, mint a többi! Ez az első közös vonás bennük. Mert csak egyféle nő van a világon, mielőtt mi férfiak megrohanjuk, kiforgatjuk szép ősi szendességéből, naiv romlottságából, odaadó önzéséből és büszke rabszolgaságából. Vagy talán nincs is asszony a világon, csak férfi és a férfiaknak asszonyba vetített illúziója. Azt hiszem, az asszonyt a férfi teremttette egy élehetetlen és unalmas pillanatában, egy finom önzés, egy művészi intuición hangulata alatt, amikor munka, tudomány, művészet, háború, kormányzás, vadászati és vallási szertartások után kimerülve, unatkozva, valami mindennél szebb, zengőbb, tarkább, teljesebb és hozzáférhetőbb örömet akart magának kitalálni, valamit, ami formásabb a paripánál, hímesebb a paradicsommadárnál, zengőbb a hárfánál, hűségesebb az ősök szelleménél, csacsogóbb a patak vizénél, végtelenebb a tengernél, melegebb a déli szélnél és édeesebb a himettoszi méznél... Szerencsés pillanat, nagyszerű invenció...

- Én még láttam szép erkölcsös nőket, olyanokat, akik a házasság tradíciós vágyát fenntartják a férfiakban. Fiaim, ha egyszer egy szent szőke fejre találtok, egy tiszta homlokra, amelyre selyemhajszálok borulnak, egy dobogó kis szívre, amely félénken és halálos vággyal ugrál a fehér ingváll alatt, gondoljátok meg, hogy én már láttam ilyent, fogtam a kezét, símogattam a derekát, amely megrándult az érzéki tapintás borzasztó veszedelme alatt. Ezek a nők jutnak eszünkbe halálunk óráján s elmegy a kedvünk a tréfálkozástól. Ilyen a született anya, gyermekünk anyja, forrása minden vigasztalásnak és elégtételnek, aziluma meghajszolt, ziháló férfienergiánknak, szelid kis oltár, amelyen megsiratjuk bűneinket, megbocsátó, tudatlan, naiv kis papnő, aki előtt lemoszuk gyalázatos vétkeink nyomait tisztátalan kezünkről. Menjetek és keressetek egy házat, fehérre meszelt szobát, csipkefőkötős anyát, aki kézenfogva elétek vezeti az ő hófehér báránkját... Én láttam már ilyent, de a kezem között sáros lett, mint egy nimphenburgi porcellán, amely pocsolóába hull... Hol laknak ezek a nők? Menjetek és keressétek. Én tudom, hogy vannak, de elfelejtettem a hozzájuk vezető utat.

IX.

A halála rettenetes volt. Egy esztendeig tartott a gyilkos tusa és Floriche darabonkint adta oda lelkét a legrútabb, leggonoszabb és legostobább végzetnek. Csaknem egy esztendeig tartott a haldoklása; közben kéthetenkint egy-egy napra kigyúlt benne az öntudat tiszta lángja és ilyenkor magábaroskadtan búsult az élet legvidámabb csavargója. A szomorúság napjai voltak ezek és sok meleg könny buggyant ki a mi szemünkből is, körülállván őt és látván, hogy az embernek milyen rossz, ha nem tud egyszerre, idejében és nyugodtan meghalni.

*

Mindannyian ott voltunk a temetésén. Váry a karján hozta Aszpáziát, végképpen otthagya az ujságírást s előkelő fogadóban kamarazenét csinál. Elsőhegedűse a hosszúnyakú, lógófejű hangversenymester, aki pohos hasával olyan, mint egy régi Gvarnérius hegedű Cremonából. Csak az orosz hiányzott. Ő eltűnt közülünk... ki tudja, miért járt velünk... talán éhenhalt szegény, vagy halálra ette magát. Hegedüs a hóna alatt szorongatta a metszeteit. A vörös Kerubin mély gyászban jött s feketében voltak a modellányok is. Kis virágot hozott mindenki s Floriche koporsóját elborította a rózsák. Eljött Florichette is, akit ismét a jó Isten küldött, álmában figyelmeztetvén őt Floriche régen elfelejtett kékruhás alakjára. A kis Lusi is ott volt, férje karján csüngött és szorgalmasan törölgette a szemét.

Mindenki hozott egy kis rózsát, illatos és színes volt a koporsó, mint Floriche írásai. Alatta mintha láttuk volna barátunk borotvált, hosszas arcát, jobb szemén a monoklit s a libanoni kolostorban nyomtatott ősi szíriai breviáriumot, amelyet a halott összekulcsolt kezeibe tett egy öreg, kopasz, gyóntató szerzetes.

A kántor szép tenorhangon énekelte a Circumdederunt me verseit.

- Elborítanak engem a halál sóhajtásai és az alvilág gyötrelmei.

A szomszéd udvarom elmebajosok ordítottak, énekeltek és rikoltoztak. Egy kis gyermek a földön ült és magasra dobálta magát, hogy csak úgy dongott a mezítelen kis teste. Vér folyt belőle, de ő csak dobálta magát és keservesen jajgatott, hogy nagyon fáj a háta. Egy asszony rettenetes aljasságokat kiabált át a gyászoló gyülekezetnek s egy fa alól, mint éhes és dühöngő fenevadak, szünet nélkül ugattak, vonítottak és üvöltöztek habzósájú eszelősök.

- Ilyen halál, ilyen temetés! - zokogott a vörös Kerubin, aki fekete fátyolában, fekete kalapja alatt röpködő vörös hajával, messzevillogó fehér nyakával mezítelenebb volt, mint valaha.

Ott álltunk a koporsó körül és zokogtunk.

A levegő tele volt tömjénfüsttel, bánattal, zengő énekkel és Floriche-sal. Az örültek zűrzavaros kakofóniáját már egyikünk sem hallotta; meghatottan és gyengéden átsegítettük Floriche lelkét az élet és halál sötét árján, a nagy és titokzatos Stix fekete hullámain. Vele ment sok bájos emlék, leányok sóhajtása, víziók a szerelemtől, a mámor rózsailatú köde... egy ragyogó aranyos felhő kerekedett bánatos fejünk fölött. Floriche álmodozó lelke végre meglelte fehérhabos mennyei paripáját... és eliramlott rajta a Napba.

*

Az ég alján lógott a nap és a budai hegyek taraján fennakadva felénk bámészkodott, mint egy tátottszájú óriási vörösarcú gyerek. Sidi bel Abbesban láttál ilyen lángoló, nagy vörös csodát, Floriche, amikor takarodó után, vékony katonaköpenyre heveredve, Yvette Guilbert pompás dalát füttyörésztetted.

A FANFARE

Gayer János alacsony, zömök emberke volt, vörös haja csapzott fürtökben lógott szüntelenül izzadó homlokára is kicsiny kecskeszakállát villogó fehér fogaival örökösen rágcsálta. Vasárnap reggel, misére menet, szépen kiöltözködött, magas gallérját fekete selyemkendővel duplán körülcsavarta és sárga mellényében, sötétzöld császárkabátjában, pepitakockás bő nadrágjában s máslis félcipőjében oly komolyan és tekintélyesen lépegetett, mint egy városi tanácsos. Bolyhos, terebélyes szélű, csillogó cilindere tiszteletet és jámbor csodálkozást keltett a Gyöngytyúk-utcában s az emberek, akik vele együtt, kilenckor reggel, kivétel nélkül mind a Barátok-templomába siettek, halkan és gyengéden köszöntötték őt:

- Jó reggelt, Herr Gayer!

Gayer példáséletű férfiú volt és sokszor lehetett látni a Kemnitzer-kávéházban egy kis sarokasztalnál, ahol Ridley-Kohne hangversenymester, Reiner Albin klarinétos, Kőszeghy Károly színész, Gönczy Samu és Novák György író urak társaságában átnézte a lapokat, megivott két-három feketekávét és csendesen eldominózott délután kettőtől ötig. Aztán ment a dolgára s komoly kötelességtudással kereste kenyerét a maga, felesége és két gyermeke számára.

Gayer János lelke halk, egykedvű, megelégedett és igénytelen volt, mint egy gyermeké. Kővér kis ujjai, rövid lába, ábrándos, derült és szaporán pislogó kék szeme is hasonlatossá tette őt a gyermekeihez, akik a Gyöngytyúk-utcában bizalmasan körülvették őt, bő pantallonban tipegő, megszakállasodott, öregedő cimborájukat.

Nyájas családi érzések telepedtek Gayer úr lelkébe ezelőtt tizennégy esztendővel, amikor Härtel Ottó könyvkereskedő és zeneműkiadó leányát oltárhoz vezette s azóta, mint meleg pihékkel kipárnázott kis fészekben, boldogan pihentek férfiúi szenvedélyei feleségének lágy és szemérmes szerelmében... Nem zavarta őt meg a színház érzéki légköre, a vendégdívák szédítő varázsa, az esti diadalok tomboló extázisa sem, amelyben, körülötte, szinte tébolyodott dühvel tombolt a pesti publikum. Nem vette észre a táncosnők karcsú bokáját, a fel és alá hullámzó asszonyi kebel szépsége sem csiklandozta a fantáziáját, neki hiába csattogott Rabatinszky Mária, Hollósy Kornélia, Lesniewska kisasszony, vagy akár Lagrange asszony édes koloratúrája. Gayer úr közömbös, hideg és pontos ember volt, mint valami jó hivatalnok, vagy okos kereskedő, pedig első trombitása volt az Erkel Ferenc igazgatása alatt álló pesti magyar színháznak és a zenekarban Ridley-Kohne, Huber Károly, Kirchlehner Ferenc és Nikolits Sándor azt mondták róla, hogy derekasán érti a mesterségét.

Ilyen ember volt Gayer János, és ha a nyári szünet alatt elmehetett Balatonfüredre nyaralni, egy kupa bor mellett gyakran emlegette, hogy nemsokára visszavonul a színháztól, vesz egy kis gazdaságot a Dunántúl és cséplőgépekkel tesz kísérletet, aminőket Felső-Ausztriában látott. Egyik fiát papnak szánta, a másikat gyógyszerésznek, ha az Isten egészséget és tehetőséget ad hozzá...

Csendesen teltek a napok s a hatvanas évek elején elhatározta Gayer, hogy még öt évig dolgozik a zenekarban s aztán egy kis bérlettel kezdi meg régi álmai megvalósítását. Addig azonban néhány nagybbszabású vendégszereplésen kellett átesnie a trombitásnak, aki némi bosszankodással hallotta, hogy az idén, 1863-ban, a nyári szünet ugyancsak későn kezdődik, mert Wagner úr, a Bécs mellett lakó penzingi remete, a nagy komponista, a sokat magasztalt és gúnyolt zenereformátor, június elején hangversenyezni jön Pestre.

- Az embert megöli ez a Radnótfáy - panaszkodott Gayer az intendánsra és sóvárogva gondolt a balatonfüredi nyaralóra, amelyben fiatal kacsát szeretne vacsorázni feleségével és gyermekeivel.

Halkan zugolódva, de lelkiismeretesen járt a próbákra, amelyeken a Tannhäuser, Lohengrin, Tristan és Isolda néhány részletét tanulgatták. Mindenki idegesen várta július 23-át, amikor a száz zenészből álló orkeszter, Stéger, a nagy tenorista és Wagner, a titokzatos, a félelmetes, a csodálatos költő megjelenik a pódiumon. Csak Gayer unta magát e lázas készülődés közepette, amely több ízben megzavarta délutáni dominózása, ujságolvasása és feketézése komoly és ütemes rendjét.

Az első próbát, amelyen Wagner úr is jelen volt, a Nemzeti Színház első emeleti termében tartották. Néhány atlaszcipős, csipkeruhás és selyemharisnyás Wagner-imádó, álmodozó szemű, suttogva beszélő illatos dáma állott sorfalat a belépő mesternek, aki úgy nézett erre a puha, bánatos és exaltált lelkű testőrségre, mint a bajadérokra. Gayer csodálkozva látta az asszonyi szépség, az előkelő és finoman elromlott kedély, az érzéki vívódásban fuldokló zárkózottság e sápadt virágait, akik sehogysem hasonlítottak a színpadok levetkezett testű és mezítelen lelkű hetaeráihoz, de a maguk állig begombolt, selyembe burkolt félénkségével és tartózkodást parancsoló göggyével ezerszer bujábbaknak, kínálkozóbaknak és mezítelebbeknek tunktek fel, mint a balettszerelem rövidszoknyás kis papnői. És ámulva látta, hogy Wagner velük szemben fáradt, leereszkedő és unott s az előkelő dámák félénkek és zavartak, mint a bajadérok.

Mikor belépett a művész, Gayer János, a serény és lelkes mesterember tisztességtudásával F-trombitán C-durban háromszoros fanfare-t fújt. A hangok magasztosan és elemi erővel zengtek a költő felé, szárnyaltak, mint ahogy a budai hegyek felett végigsuhan az odatévedt sasmadár. Viharosan, lelkendezve és győzedelmesen harsant a hang Gayer erős, zömök, domború mellének kilélekzésére és Wagner meglepődve felkapta fejét, mint a hirtelen kicsattanó égzengésre. A felülmulthatatlan nagy és büszke mester odarohant a csapzott hajú, kipirult arcú és szelíd nézésű művészhez és megragadta a kezét:

- Köszönöm... nagyszerű volt... csodálatos volt... - kiáltott és megölelte a kis trombitást Wagner Richard, aki az ajtóban félénken gubbasztó, szerelemtől és entuziazmustól sápadt ragyogó paradicsommadarakat észre sem vette. Aztán elkérte a trombitás kótáját és beleírta:

- A legsodálatosabb trombitásnak, akit valaha életemben hallottam...

Ez történt Gayer Jánossal 1863 július 23-án Pesten, a Nemzeti Színház első emeleti próbatermében.

Gayer János úgy érezte, mintha megnyílt volna előtte a föld és ő édes szédülettel ismeretlen mélységekbe zuhanna. És zuhantában valami megszakadt a szívében. Elszakadt egy húr, amely őt eddigi élete szép és banális rendjéhez hozzáfűzte. Ránézett a sarokban sápadozó hölgyekre és észrevette, hogy a szemükben egy soha nem sejtett titokzatos másvilág fénye ragyog feléje.

- Művész vagyok - érezte Gayer János és szeretett volna ujjongani a testén és lelkén végig ömlő isteni büszkeség kéjében.

- Nagy művész, csodálatos muzsikuss vagyok, akihez hasonlót még Wagner sem hallott sohasem. Nagyszerű és boldog ember vagyok és méltó arra, hogy azok az asszonyok a sarokban, vagy egyéb, a drezdai, lipcei, brüsszeli, vagy párizsi koncerttermekben pompázó zenenimfák kinyujtsák értem ragyogó, fehér, meztelen karjukat... Nem vagyok a Gyöngytyúk-utca szegény, vasárnap templombajáró, gyermekekkel pajtáskodó, falusi nyaralásról és újrendszerű cséplőgépekről álmodozó nyárspolgára... hohó, barátom, emeld fel a fejedet és

nézz bele a napba... bele, bele a nagyság, a dicsőség, a gazdagság, a halhatatlanság aranyos napjába!

Ezt súgta a fülébe egy suttogó, zümmögő, aranyosan ragyogó gyönyörű kis szörnyeteg és Gayer János úgy fújta a trombitát, hogy Ridley-Kohne első hegedűsnek, Reinel Albin klarinétosnak, Erkel Sándornak és Rabatinszky Máriának szíve reszketett a gyönyörűségtől.

A trombitás dicsőségben és elragadtatásban fuldokolva ért haza lakására. Nyakába omlott feleségének és két gyermekének és csaknem agyoncsókolta őket könnyes ellágyulásában. És aznap éjjel a Gyöngytyúk-utca 3. szám alatt négy izgatott és csapkodó lelkű ember nem tudott aludni a boldogságtól.

A Wagner-ünnepélyek nagyszerűek voltak. Coronini gróf estélyt adott a költő tiszteletére és a császárfürdői bálon, Wagner környezetében, bársonyhajtókás frakkban, gyönyörűen felsütött hajjal, hófehér kesztyűben ott tipegett a kis trombitás és boldogan fogadta az emberek irigykedését és bámulatát. Egyelőre természetesnek találta, hogy a mágnásasszonyok Wagner hódító egyéniségével voltak tele és őt alig vették észre a hullámozó tömegben. De égő szemmel bámulták és tisztelettel üdvözölték őt a német Stadttheater tagjai s melegen szorongatták kezét szép és fiatal hölgyek, akiknek hófehér válla most először tűnt fel kíváncsnak és simogatásra csábítónak Gayer János szemében.

A muzsikus boldogan és büszkén fürdött a bókokban s kissé többet ivott a Wagner tiszteletére bontott pezsgőkből, mint amennyit egy tiszta és mértékletes életű polgárnak illik. Reggel felé, amikor az erős borok, a kaotikus zaj, a vígan röpködő táncosnők erős illata, a ragyogó környezet bódító hangulata elernyesztette és érzékennyé tette az idegeit, fáradtan és tünődve roskadt egy székbe.

- Hej, ha én ezt előbb tudtam volna! - gondolta izgatottan és szomorúan.

Eszébe jutott sivár és unalmas ifjúsága, a zenekari élet sok kicsinyes és együgyű gondja, a mindennapi korrepetálás és próba robotja, a kisvárosi élet üres és ernyesztő unalma és sóvárogva gondolt a nagy, szabad, világljáró művészek szenzációs életörömeire.

- Istenem, ha én ezekből az ostoba és gyáva hétköznapiokból kiszakíthatnám magamat! Ha felhasználnám - talán még nem késő? - azt a rendkívüli erőt, amellyel rendelkezem, ha volna bátorságom nekilodulni a világnak... Párizs, London, Amerika... ha egyszer kezembe vehetném a saját sorsomat... ha egy kis önzést, egy kis művészi lelkiismeretlenséget tudnék kicsiholni az én családi kötelekben vergődő, szegény, félénk, puha lelkemből!...

Körülötte frissítőket és virágokat árultak rövid szoknyás, fehérharisnyás, fehér cipős budai cukrászlányok és egy feketeszemű, széparcú és bujamoszduatú táncosnő - balettleány a Stadttheaterben - aki kalandot keresett a nyüzsgő tömegben, kacérul mosolygott a trombitásra. Gayer megragadta a leányt, magához szorította és kivonszolta a sötét folyosóra. Ott megsúgta neki, hogy éppen őt várta, hogy már régóta vágyik rá, hogy kimondhatatlanul szereti és szinte hörögve könyörgött, hogy menjen el vele csónakázni. A leány kacagott, de engedte, hogy Gayer magához ölelje és percekig szíjja erős, piros, egészséges, csókolózó száját.

Az egyik sarokban a Lohengrinből játszottak, a másikban Rózsavölgyi csárdását húzta a cigány. Egy hirtelen csendessé vált, forró, tombolásra kész és örült extázissal fenyegető pillanatban kihallatszott a szomszéd teremből a mester pohárköszöntőjének utolsó felkiáltása:

- Es lebe die göttliche Tonkunst!

- Éljen az egyetlen, a mindenható és isteni művészet! - kiáltotta magánkívül a trombitás és otthagya a leányt, ahol az emberek vad ölelkezésben járták a táncot, nagy és fényes világosságú nyilvánossággal palástolva el azt a titkos bizalmaskodást, amiben a végre-valahára

egymásra talált, vagy a szent és hatalmas véletlen által egymásba sodort, szemérem és gyávaság alól felszabadult párok kéjelegtek.

- Es lebe die göttliche Tonkunst! - hebegte künn a Dunaparton a trombitás és szinte futva rohant haza, mert félt, hogy lelke túlfeszült áradásában idegrohamot kap és bele kell magát vetnie a lomhán, közönyösen, hidegen folydogáló vízbe.

És Gayer János izzadságtól, fáradtságtól és lelkiháborgástól ájultan roskadt felesége és két gyermeke ágya elé és némán reszkető szája hozzájuk imádkozott, hogy segítsék meg őt a szirének énekeivel, a Walkűrök vad, buja, ellenállhatatlan csábításaival szemben.

A következő hetek a nagy kijózanodás, a testi-lelki csömör, a bánat és a jóra való fogadkozás napjai voltak. De amikor eljött a szünidő s a család csomagolni kezdett a balatonfüredi nyaralásra, Gayer kijelentette:

- Az idén magatok mentek nyaralni. Én kissé szétnézek Bécsben vagy Németországban, szerződést keresni.

Felesége meghökkent és szorongva kérte, hogy ne bontsa meg tizennégy esztendő kellemes, megszokott rendjét. Gayer hajthatatlan maradt.

- Az embernek kötelességei vannak önmaga iránt. Nem áldozhatjuk fel jövőnket a polgári kényelem és henyélés együgyű örömeinek... Amit teszek, ne feledd el, Anny, azt nemcsak magamért, hanem értetek is teszem.

Az asszony sírva fakadt és kis lelke borzadva gondolt az ismeretlen veszélyekre, amely a családot fenyegeti. Gayer azonban fölemelte ujját és a magasba mutatott:

- Lelkem, Anny, te megfeledkezel arról, hogy én művész vagyok.

- Művész! - suttogta utána öntudatlanul Gayerné, a könyvkereskedő leánya és bánatosan lehajtotta a fejét. Ezt a szót használják a színháznál az erkölcstelen énekesnők és a léha s hűtelen férjek.

Az asszony reszkető lélekkel, félénken szepegve ment el Balatonfüredre, Gayer János pedig Bécsbe utazott és próbára jelentkezett az udvari színháznál. A C-dur-fanfaret fújta el az F-trombitán s a hatás szinte félelmetes és példátlanul lenyűgöző volt. Óriási fizetéssel szerződtek. Ősszel belépett a zenekarba és családját is Bécsbe vitette. Ott éltek egy esztendeig. Gayert szinte széttépték a színházak, a hangversenyrendező-irodák, a filharmonikusok társasága, és egy alkalommal, amikor a Burg kapujában magát a császárt üdvözlölte a bécsi zeneszövetség élén a soha nem hallott, utánozhatatlan, túlvilági erejű fanfare-ral, egy exaltált lelkű udvarhölgy találkára hívta meg őt a Práterba.

Gayer két hónapig sütkérezett az udvarhölgy kegyeiben, akkor elhívták őt Münchenbe a Lohengrin bemutatójára. Münchenben a fiatal művészbárát király rendjellel tüntette ki Gayert, Wagner Richard barátjának szólította őt, fényképét adta neki és bemutatta előkelő kíséretének, a zene és színpad tündéreinek, a páholyok sápadt és buja nézésű szfinxeinek, a sötét szempillájú, keskenyajjú és hófehér arcú mágnessasszonyoknak, akik ott álltak a pesti színház első emeleti próbatermében és észre sem vették őt, mielőtt a háromszoros fanfare felharsant.

A Neue Berliner Musikalische Zeitung cikket írt róla, arcképét fametszetben hozta a lipcsei színházi újság és Gayer egy ragyogó téli estén a Tannhäuser előadása után megszökött feleségétől, Annytól, Härtl Ottó pesti könyvárus leányától.

Az asszony nem is csodálkozott. Csendesen összecsomagolt és visszament Pestre, ahol két fia már két esztendő óta apátlan-anyátlan kallódott nagypajuk háztartásában. Azon sem csodálkozott, hogy a fiúk nem jártak iskolába, éjjel kiszöktek a házból, rosszhírű kocsmákban

udvaroltak züllött táncosnőknek, facér színészekkel kártyáztak és reggel felé, részegen, apjukkal dicsekedtek.

Gayer János szabad volt és egy illatos, selymes, fehértollú asszonnyal, a gazdag és kalandos Errard Jennyvel kóborolt London utcáin. Errard Jenny egész életét művészek és költők között töltötte és barátját egy ragyogó és romlott, de szédítően és szenzációsan szép környezet közepébe állította be. Lóverseny-szezon után aztán egy-egy hangversenyre elszerződött Gayer valamelyik színházhoz. A Haendel-ünnepeken tenger pénzzel fizették. A Drurylane-ben kezébe adták a karmesteri pálcát és ő vezette Beethoven Fidelio-jának betanítását.

Gayer úgy érezte, hogy mindent elért, amiről valaha a császárfürdői bálon álmodozott, amikor egy fiatal énekes, akinek harminc esztendő sugár és izmos termete London összes zenekedvelő hölgyeit elbájolta, elrabolta tőle Errard Jenny szívét.

A trombitás meggyűlölte Londont és Párizsba vándorolt. Most vette észre, hogy nagyszabású és ragyogó barátnője mennyire betöltötte az ő tágranyilt, szomjas lelkét. Betegnek és élet-untnak képzelte magát s talán ez volt az oka, hogy Párizsban nem ért el olyan sikereket, mint egyebütt. A Conservatoire zenekarában majdnem egészen elveszett. A szenzitív és romantikus francia-olasz zenében nem is érvényesült annyira ércesen szárnyaló kürtje, mint a heroikus és titáni Wagner-muzsikában. Ekkor kezdte fájlalni, hogy hangszere nem arra való, amivel nagy egyéni sikereket lehetne elérni. Az Errard-szalón intim és puha akusztikájában majdnem semmi keresnivalója sem volt. A francia karmesterek hidegen és kicsinylően kezelték, sőt bizonyos helyről egyenesen inzultusok érték, mint Wagner Richard barátját. Milyen más volna, ha az ő technikai virtuozitása zongorán vagy hegedűn érvényesülhetne! Rubinstein, Leschetitzky, Döhler lehetne, Sarasate vagy Joachim dicsősége volna az övé, ha véletlenül nem ezen a szerencsétlen rézkürtön fejlődött volna ki a zsenialitása!

Ez a gondolat mindjobban keserítette. Tudta, hogy aki a zenekari titkok mélyében járatos, még mindig nagy művészek tartja őt, de amióta nem él Wagner környezetében és nem kíséri egy gazdag és ragyogó asszony szőke feje, azóta olyan zenekari tagnak tekintik, mint a többit, akit jól megfizetnek és ezzel el is intéznek.

Gayer egyik színháztól a másikba, egyik koncertterem elől a másikhoz menekült. Keresett valami rendkívüli alkalmat, egyet, amely a Wagnerrel való megismerkedéshez volna hasonló, hogy újra magára vonja a felfedeztetés, a bámulat, az elragadtatás édes, kéjes, részeg szenzációját.

Párizsban egy dalcsarnok bizarr temperamentumú excentrique-jébe botlott. A kicsi, zömök és erősen kopaszodó trombitás csak roppant pénzáldozattal férközhetett az énekesnő közelébe, aki fekete szemével, barna bőrével, karcsú és kígyózó testével, esztelen és beteg szeszélyeivel valósággal hipnotizálta Gayert. A muzsikás fuldoklott az örömben, részegségben és szenvedésben. Szakadatlanul dolgozott, hogy pénzelhessen és magához láncolhassa az asszonyt, aki valahonnan a marokkói gyarmatokból legionárius apának és keverék benszülött anyának volt az ivadéka. Ez az élet teljesen megőrölte és elsorvasztotta a fizikumát és Gayer másfél esztendő alatt tíz évet öregedett. Opium és abszint tartották benne az energiát s erősen asztmásodó, hurutos tüdejéből dehogy tudta volna már, akárcsak egyetlenegyszer is, elfűjni azt a C-dur Fanfare-t, amely egykor Wagnert is elragadtatásba ejtette. Pedig próbák közben, előadások után azt a tragikusan szép hármass hangzatot minduntalan megpróbálta, vajjon ki tudná-e még csalogatni a trombitából. A Rue de Rome egyik lapostetejű háza fedelén gyakran látták őt, amint néhány barátja társaságában szorgalmasan ürítgette karcsú poharát és lelkendezve mesélte nekik a C-dur Fanfare-ral aratott régi diadalait. Ilyenkor lázasan ígérgette, hogy a csodálatos trombitafrázist - várjanak egy cseppet - mindjárt beleharsogja a párizsi éjszakába és - Isten a tanuja - a Boulevard des Italiens legvégéről is riadtan tekintenek majd az égre az éj kóbor hajótöröttjei s a Montmartre ablakai kinyílnak a mennyei harsonára. Tüdeje csaknem

szétpattant, agyára tolult a vér, pupillái ijesztően kitágultak ilyenkor, de az elkeseredett és eszeveszett erőlködésnek alig volt más eredménye, mint a régi nagyszerű bravúrnak valami gyenge és csúfolódó paródiája. Gayer ököllel verte a tüdejét s könnyei úgy potyogtak, mint a gyermeké, aki sötétben ismeretlen veszedelmek félelmében édesapja után kiáltoz.

Barátai megszánták vagy kikacagták s Gayer, mikor magára maradt, borzongva és félősen behúnyta a szemét, mintha ezzel el tudna felejtetni mindent, ami vele néhány esztendő alatt történt. Behúnyta szemét, hogy visszaálmodja magát a Gyöngytyúk-utcába, Härtel Ottó könyvárus leánya mellé, mollfüggönyös, szűnyoghálós, fehérre meszelt kis szobájába, ahová a másik fülkéből áthallatszik a gyerekek egyenletes ütemű, csendes, boldog pihegése. Mily jó lett volna most a Kemnitzer-kávéházban Ridley-Kohne, Reiner Albin és Gönczy Samu urak társaságában ujságot olvasni és pipázgatni, mialatt a szomszédban német katonatisztek billiárdoznak és a városatyák a magyar színház repertoírját ócsárolják. Most Szentendrén vagy Nagykátán kis pusztája volna s a rekkenő meleg elől elbújva, függönyös filegloriettában fogadná a parasztokat, akik egymásután és egymásra licitálva kérik az újfajta cséplőgépet... Oh, Anny, drága, egyszerű, sovány és lesimított hajú kis Härtel Anny, aki két szép gyermekkel ajándékozta meg, bizonyára még mindig szemérmes vagy és hófehér, mint egy bárány, mint egy jó, édes és tiszta kis feleség, a hosszú vászoníngedben és sokfodros hálóköntösödben, hacsak egyetlenegyszer megcsókolhatnám gömbölyű, piruló, párnás kis nyakadat, ott, ahol kebled lágyan eső vonala elkezdődik... te bizonyára még mindig szép és gyengéd és üde vagy és én megroskadtam, kiszáradtam, megöregedtem és rongy, beteg, förtelmes szenvedélyű, vén kéjenc lettem.

Gayer János kisírta magát és ment, hogy a Múzeum-utca környékén, valahol egy barlangban felkeresse a démont, aki elaltatja a lelkiismeretét. A démont azonban nem találta, s csakhamar nem találta a másodikat sem és keservesen összetrombitált pénzén mindig új és új szerelmekre kellett alkudoznia.

Lassankint mindenről lemondott. Ragyogás, dicsőség, hír, gazdagság gondolata - mint hűtlen, gögös szerető - egymásután a mult ködös emlékei, régi kusza vágyak, sutbadobott illúziók lim-lomja közé került. Gayer mindennap elgondolta, hogy most, most, talán még nem volna késő visszafordulni, itthagyni mindent, Pestre sietni, a Barátok-templomában meggyónni és könnyekben és jószándékban megfürödvé, odaborulni Anny áldott, sovány kis térdeihez.

- Holnap! - fogadta Gayer elérzékenyülve. - Holnap! - mondogatta hangosan és kopasz homlokát, amelyről vörösés haját lassan lemarta a gond, a gyönyör, a szenvedés, az idő, örvendezve és megnyugodva törölgette.

Nagyot villant a szeme és erőset kurjantott.

- Igen... a C-dur Fanfare-ral fogok beállítani. Igen, igen, meg kell mutatnom, hogy a régi virtuóz Gayer János vagyok.

A trombitás elővette hangszerét, azzal a diadalmas hittel és meggyőződéssel, hogy a Fanfare-t most, e nagyszerű lelki megrendülésében, újra meg tudja szólaltatni. Fohászkodott egyet, szemét égre emelte, megrázta és magasra tartotta a hangszert és egész égő, viharzó, szárnyaló lelkét összegyűjtve, belefujt. A kürt felharsant és - Istenem, mintha az ég megnyílt volna és tüzes szekerek robognának a felhők között és a szekereken angyalok fujnák a világebresztő riadót - a Fanfare harsogva, zengve, allelujázva ömlött a trombita szájából.

Gayer mennyei örömet érzett a lelkében.

- Ez egy!... - kiáltotta. - Még egyet!

- Ez kettő! - fuldoklott a trombitás. - No most a harmadik!

Gayer agya ködbe borult, ahogy belefújt a trombitába. Egyszerre elvesztette szeme elől a világot, mellében valami édes, meleg láz szétömlését érezte, keze elejtette a trombitát és orrán, száján kibuggyant a vére.

Öt percig hörgött, vonaglott, aztán elfehéredett, elterült és lassan kinyújtózkodott a padlón.

AZ ORVOS FELESÉGE.

Nyolcszáz eleven lélek lakott a faluban, szelid, dombos szőlő vidéken, kis malomárok két partján, kukoricaföldek, búzatáblák és burgonyaültetvények között. Ha este megszólalt a harang, minden teremtet lélek keresztet vetett és belefogott a Miatyánkba. Vasárnaponként senki sem maradt el a tízórai istentiszteletről, amely után a falu vénei, a bíró, az esküdtek és a templomatyák rövid tanácskozássra benéztek a plébánoshoz.

A plébános szép, magas, okos, derült kedélyű és melegszívű fiatalember volt. Esze és összeköttetései szerint már régen benn lehetne valahol a városban, a püspöki udvarban, vagy a káptalannál. De a szíve ott tartotta a falun. A szíve, amely szerette a népet, a rozmaringszagú parasztlányok üde együgyűségét és szemérmes vadságát. A szíve, amely melegen dobogott a kerges tenyerű paraszterért, aki hajnali három órától napestig tudott füttyörészve és verejtékezve dolgozni s vasárnaponként olyan lomhán és bárgyú önfeledtséggel pihenni, akár csak a lova, ökre és szamara. A szíve tartotta a faluban, amely tele volt csalódással és fájdalommal és ifjú korából maradt illúziókkal, amelyek élénkké és habozóvá, szkeptikussá és csaknem hitetlenné tették.

Azért jó és istenes ember volt a pap és breviáriumát egy nap sem mulasztotta el, még búcsúk és reggelig tartó névnapi dáridók után sem. Mindennap reggel hat órakor misézett, mert a hétköznapi templomba járó öreg parasztok így szerették. Aztán a kertjében dolgozgatott, mert csak a testi munkában tudta kipihenni lelki szenvedéseit. Különben is szerette a fákat és a madarakat, amelyek a kuglizó mellett, a mogyoróbokrokban vertek fészket és hajnaltájt vidám nótával ébresztették gazdájukat.

Estefelé társaság jött a paphoz. A jegyző, a postamester, a patikus, a tanító. Mindegyik a feleségével.

Kugliztak. A pap olykor nótába fogott. Gyönyörű tenorhangja volt. A többiek halkan szekundáltak neki. Pompás kvartett volt ez és az asszonyok a könnyeiket törülgették elragadtatásukban.

- Nagyszerű papunk van, - dicsekedtek mindenfelé a hívei. - Úgy éneklei a misét, mint a fülemüle, úgy prédikál a szószéken, mint egy szent, úgy gyóntatja a bűnösöket, mint a mindent megbocsájtó Üdvözítő, éjjel is eljön a beteghez vigasztaló szóra, utolsó kenetre és özvegyek szívének megkönnyítésére. Apja az árvának, mankója a sántának, karja a bénának, szeme a világtalannak... az erszénye mindig nyitva van a szegények, szíve a szomorúak, esze a tanácstalanok számára. Úgy szeretjük a papunkat, mint az édes jó apánkat.

Így éldegélt a faluban a pap és nyolcszáz derék, ragaszkodó és alázatos szívű híve... valóságos paradicsomi békességben, egyetértésben és abban az örömben, amit a mindennapi szívesség, a gondtalan élet, a lélek egyszerű igénytelensége, a falusi levegő, a jól termő föld, az egészség és a normálisan működő idegek biztosítanak.

Mégis, némelyek úgy vették észre, hogy időnkint nagyon elváltozik, szinte önmagának torz árnyéka lesz a pap. Betegségről ilyenkor sem panaszkodik, de arca nyúlik, ónszínű, ráncos, petyhüdt lesz, a szeme zavarosan, félénken és sötétlen tekintget jobbra-balra, szája széle reszket, beszéde nyugtalan, járása tétova, mozdulatai erőtlenek. Vénasszonyok a faluban azt beszélték, hogy a pap holdkóros. A teli hold babonázza meg így s ilyenkor - mondták - nem jó a paplak körül járni, mert a lelkész künn kóborol a kert végén, a templom párkányára felkúszik, felmegy a harangtoronyba, megjelenik a tetőzetén, ég felé tárja a kezét és imádko-

zik, hogy ellen tudjon állni a Sátán kísértésének. Isten őrizzen, hogy valaki ilyenkor rákiáltson, vagy segítségére siessen, mert holt bizonyos, hogy a mélybe hullik, a Sátán karjaiba.

Akik így beszéltek, nem találták el ugyan, de nagyon közel jártak az igazsághoz. A pap betegségének, nem a hold, nem is a Sátán, hanem egy még szebb, kegyetlenebb és pokolibb hatalom volt az oka: az asszony. Az orvos felesége.

Az orvos felesége harmincesztendő volt, fekete, szép, melles, erős, imbolygó járású, délceg, buja vonalú, ruganyos testű asszony, páratlanul elegáns és merész, önálló és szabad, okos és fölényes asszony, aki senkivel sem érintkezett s ezért közös és ösztönös gyűlölet tárgya volt a faluban. Az ura imádta és úgy tartotta, mint drága paradicsommadarat a kalitkában.

A paradicsommadár majd minden hónapban kirepült a kalitkából, eltűnt néhány napra s amikor visszajött, két-három napig minden hajnali misén megjelent és együtt énekelte az öreg parasztokkal a szomorú, legendás, ősi egyházi verseket a templomban. Ilyenkor minden bűnét, minden szépségét és minden büszkeségét megbocsájtották neki az öreg parasztasszonyok s nem vették észre, - hogyan is volna tehetségük nekik ilyen összefüggések megértéséhez? - hogy a papot ilyenkor szállja meg a Sátán.

Az orvos felesége mise előtt, félhat óra tájban, fekete ruhában, kesztyűs kezében kis arany imakönyvet szorongatva, mindig leborult a gyóntatószékben és belebeszélte bűneit a lelkész füleibe. Elmondta, hogy a városban járt s ott a szeretőjével találkozott. Hogy egy csendes kis utca végén apró ablakos szobában van fészke az ő boldog bűneinek. Hogy ott gyötrelmes gyönyörűséggel szeretik egymást és nincs a szerelmi életnek az a szédületes örült mélysége, amelybe le ne süllyednének eszeveszett mámorukban. Két-három napon keresztül élnek ott, mint két vad, kielégíthetetlen, megbomlott agyú és lángoló lelkű elkárhozott angyal, kimeríthetetlen orgiái között a bűnnek, lelkiismeretfurdalásnak és elragadtatásnak.

A pap szívdobogva, élmélygésig felizgatott idegekkel hallgatta ezeket a kegyetlen, szinte tragikus vallomásokat. Az asszony, mintha lelkének sebeit körmeivel akarná felszaggatni, eszeveszett részletességgel vádolta magát olyan bűnökkel, amelyek túlhaladták a pap fantáziáját. Mintha újra végigélné a szerelem minden mártírgyönyörűségét, oly vad gyűlölettel emlegette s átkozta magát, a föld leggyámoltalanabb, legbűnösebb és legszánandóbb teremtmését.

A pap ilyenkor égő agyát lehajtva a gyóntatószék hideg támlájára, kezét tördelve, izgalomtól kiszáradt nyelvvel halkán mormogta az abszolutiót.

- Óh, atyám, szabadíts meg a bűntől! - nyögött az asszony omló könnyei között és a pap semmit sem tudott mondani kétségbeesett fájdalomában.

- Tudom, hogy nem vagyok méltó a bocsánatra... de fogadom az élő Istenre...

Itt a pap mind a két fülét befogta, mert tudta, hogy olyat fogad az asszony, amit nem tud, nem mer és nem akar megtartani soha.

- Könyörület! Könyörület! - jajveszékelt a szerencsétlen teremtés és a pap keservesen sírt együtt a bűnbeesett asszonnyal.

Minden hónapban megismétlődött ez s a pap a maga szent hivatásában lassan-lassan úgy érezte, hogy büntársává lett a szerelmeseknek.

Az orvos derék és kedves lélek volt s a lelkészt érdeme szerint becsülte és szerette. Mind a ketten tudományosan képzett, tiszta logikájú, emelkedett szellemű és jóérkölcű emberek voltak és de szép lett volna, ha meleg baráti rokonszenyben megoszthatják lelki poggyászuk terhét, amit külön-külön cipeltek magukban. De a pap alig mert az orvos szemébe nézni. Ha az asszony távol volt, a pap mindig arra gondolt, hogy most, ezekben a szent és komoly percekben, az aláereszkedő est homályában, most surran az asszony gyalázatos szeretkezése

színhelyére. Most, éppen most csalják ezt a derék, okos és büszke férfit, most veszik el tőle élete legfőbb kincsét, egyetlen vigasztalását és sóvárgásának, becsvágyának, reményének, munkájának, békétűrésének, odaadásának és önfeláldozó szerelmének egyetlen célját és forrását. Elveszik tőle az alfát és az omegát, mindennek az okát és értelmét, ez egész életet, a szépséget, a nagyszerűt, egyetlen lényegét minden földi dolognak...

Úgy érezte a pap, hogy ő is egyike azoknak, akik segítik ezt az embert kirabolni. Ő látja, tudja, hogy gyujtogatják a házát és nem szabad elkiáltania magát, hogy felébressze a nyugodtan alvó házigazdát.

Az asszony pedig visszajött s a pap már hajnali öt órakor a templomba sietett a gyóntatószékbe. Eleinte azzal vigasztalta magát, hogy ezt a sietséget a bűnbocsájtó szent hivatás lázas heve okozza. Röpiülni szeretnék, - gondolta - hogy minél előbb levegyem lelkéről az önvád, a bűnbánat és gyalázat kínszenvedését. Hogy visszavezzessem őt a mennyei tisztasághoz, hogy letépjem testéről a bűn piszkos, nedves, nehéz illatú és ólomsúlyos ruháját és megfürdetve őt az isteni kegyelem illatos olajában, a megtért bűnös hófehér köntösét terítsem megsebzett, roskadozó vállaira.

Így gondolta eleinte a pap, de nemsokára meg kellett vallania, hogy alig várja e szent, de sátáni módon buja találkozás megismétlődését. És ahogy hallgatta az őrzöngő módon őszinte és szent szemérmertlenségükben vérlázító vallomásokat, lassan-lassan együtt gyönyörködött az asszonnyal a bűn szépségében. Ilyenkor testileg és lelkileg kimerült. Valami szörnyű kielégülés rázta meg a szervezetét. Szinte belekergette az asszonyt a bűnök legdurvább részletezésébe. Együtt sírt vele, amikor hallotta, hogy szeretője hűtlen lett hozzá és vele örült, amikor az asszony más karjában vigasztalódott.

- Uram, esküszöm az élő Istenre, csak halálos elkeseredésemben tettem, - panaszkodott az asszony - mert másképp elpusztultam volna a fájdalomtól. Választanom kellett az öngyilkosság, vagy a hűtlenség között.

Ez a probléma aztán mind sűrűbben megismétlődött. Az asszony mindig tele volt jajjal és kétségbeeséssel. Mindig rövidebb ideig tartottak a szerelmei és mindig nagyobb volt a mélység, amelybe ezek a szerelmek lesüllyesztették. De a bánat és az önvád mindig ugyanaz maradt. És a pap most már olyannak látta az asszonyt, mint egy szent és sajnálatra méltó mártírt. A többi nő fonnyadt és érdektelen állatnak tűnt fel előtte, olyannak, aki minden jóra és rosszra képtelen és nem méltó sem a csodálatra, sem a szánalomra.

Az asszonnyal néha másképpen is találkozott, nemcsak a gyóntatószékben. Ilyenkor egyetlen szemvillanásuk sem árulta el borzasztó titkaik hosszú láncolatát. Hidegek, udvariasak és kölcsönösen tisztelettudók voltak egymás irányában. A pap olykor az orvosnál vacsorázott. Ilyenkor az asszony zongorázott és a pap énekelt. Szerelmes szavaknál az asszony lesütötte a szemét és a pap arca elfehéredett. De a férj nem vett észre semmit.

Egyszer az asszony hosszabb időre elutazott. A pap eleinte örült, hogy megszabadul kízó vízióitól, amik gyónás után napokig gyötörték, álmait elrabolták és meghurcolták őt a bűnös fantázia iszapjában. Később unatkozni kezdett és sem virágai, sem hívei, sem könyvei nem érdekelték. Beteg, ingerlékeny, elhagyott és türelmetlen gyermek módjára ténfergett szobáiban és a mezők gyepes útjain. Három hét múlva oly heves vágyakozás fogta el, hogy csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudta magát visszatartani attól, hogy utána menjen bűnös asszonyának. A legforróbb imák, böjtök és önsanyargatások sem segítettek. Szomjúhozta a mások bűnét s a mások meggyalázását. Ő maga sohasem nyult asszonyhoz, mert nem is kívánta meg egy pillanatra sem. Ő az orvos feleségén keresztül vétkezett és a negyedik héten úgy találta, hogy az asszony bűnei nélkül nem bírja tovább az életet.

Végre megjött az orvos felesége.

Beteg volt és kétségbeesett. Négy hétig hajszolta a bűnt, a feledést, a vigasztalódást, a megsemmisülést. Utolsó nagy szerelmében csalódott és irtózatoss bosszút akart állani önmagán, hűtlen szeretőjén, a szerelmen s az életen magán.

- Éjjel-nappal futkároztam a boldogság után, hogy végre találjak egy embert, akiben megnyugodhatok s aki megnyugodjék bennem. Akiben elfelejthetem önmagam és azt a szörnyű végzetet, amelyet a szerelemben mért rám az Isten.

- És nem talált, gyermekem?

- Nem. Mert ilyen nincs is, - nyögte keservesen az asszony, aki megsoványodott, megcsunyult, megöregedett a boldogság után való hajzában. - Nincs másban boldogság, csak a szenvedésben és a halálban.

Az asszony minden héten gyónt, minden héten megismételve, összeszedetve, kitergetve, eltorzítva és borzasztó dühvel százszorosán nagyítva bűneit. A lelkész a beteg ágyán ült és vad gyönyörrel hallgatta a rettenetes megalázkodásokat. Az orvos felesége végigvezette őt a szerelem kertjének labirintusain és megszagoltatta vele a legbujább és legégetőbb szenvedélyek minden lángoló, sóvárgó, buja, émelyítő, kábító és mérgező virágát.

Két hónapig tartott az asszony végső vonaglása. Egy tejfehér, holdvilágos tavaszi estén, már csak a lázas szemével és csonttá soványodott kezének mozdulataival gyónva, mennyei bánattal és megtisztult égi gyönyörűséggel tekintve a pap bűnbocsájtó szemébe, mint egy ártatlan kis gyermek, örökre elaludt az orvos felesége.

Egy hónap múlva a pap leköszönt az állásáról, otthagya híveit, virágos kertjét és a templomot, ahol a gyóntatószékben annyiszor vétkezett az asszony bűneivel. Úgy érezte, hogy minden gyalázatot, fájdalmat, bűnt és bűnhődést magára vett, mialatt az asszony lelke megtisztulva és megdicsőülve, oly könnyedén és büszkén repült az örök élet nyugalmaiba, mint a pacsirta a felhők ragyogó magasságába.

HÁROMEZER DOLLÁR.

I.

Felállt az íróasztala mellől és mialatt a kesztyűjét gombolgatta, ezeket mondta a barátjának:

- Nem lehet élni.
- Öt esztendő óta hallom ezt, Géza. Azért mégis csak valahogy...
- Nem. Elfáradtam. Elég.
- Nono, - csendesítette a szemben álló sörtehajú ember.
- Pontosán kiszámítottam. Háromezer dollárra volna szükségem...
- Őrült vagy, - szidta a zömök, fekete, mosolygós legény.
- Tudom. Rengeteg pénz.
- El sem tudom képzelni...
- Én sem.
- Csodák nincsenek.
- Ez a baj. Pedig e nélkül nem akarok... nem tudok... örültség... meguntam...
- Mit akarsz?
- Lélekzetet akarok venni. Lakás... két szoba... néhány könyv... félévi független élet... Amíg megírom a könyvemet... Emberhez méltó élet... nyugalom... lélekzet.
- Háromezer dollár!
- Kiszámítottam. Egy fillért sem engedek. De több sem kell.
- Borzasztó. Ez már egész rögeszméd lett, Géza.
- A legjózanabb és legrealisabb számvetés eredménye. De persze, nekem, részeg vágy, eszeveszett illúzió, álom, rögeszme, téboly, mánia.
- Ki kell gyógyulnod.
- Inkább elpusztulok. Szervusz.
- És elrohant.
- A másik szánakozva nézett utána.
- Eszelős fantaszta.

Aki elrohant, harminckét esztendőös, szép szőke férfiú volt, múzeumi segédőr, képzett archeológus, nevét az olasz és német szakkörök is gyakran emlegették, - de egy idő óta sokat foglalkozott a halál gondolatával.

Most még habozott. Félt. Attól is félt, hogy az öngyilkosság nem sikerül és sokat kell szenvednie. De a haláltól is félt. Mert tulajdonképpen szerette az életet. Miért ne? Egészséges volt. Csak gyenge és húszéves korában tüdőcsúcshurutot állapítottak meg orvosai. De azóta tíz kilót gyarapodott. Fiatal volt és szerették az asszonyok. És ő is szerette a szerelmet. Nagy

fantáziája volt. Gyönyörű álmokat álmodott és sokszor egész természetesnek találta, hogy ezek egyszer, valamikor, egész bizonyosan meg is valósulnak. Miért vágyott mégis a halálra?

Finnyás, volt, kényes, nagyigényű, könnyelmű, türelmetlen, sóvár és képzelődő. Mindenből csak a finom és drága érdekelt. (Az édesanyjától örökölte, aki a szegénység gyűlölt gondjai mellett morfinista lett; gyönyörű, okos, szent asszony volt és halálba kergette a férjét adósságcsináló, pazar életmódjával.)

Igen, hát ez is egyik oka volt annak, hogy Sámson Géza, az archeológus sokat foglalkozott a halál gondolatával. Húszéves volt, amikor az apja agyonlőtte magát. Az anyja még két évig kínlódott a morfinizmus gyalázatában... Huszonkét éves korában Géza árván maradt és szüleitől igen tekintélyes adósság szakadt a nyakába. Ez volt az öröksége: adósság, morfium, revolvergolyó.

Géza úgy ment neki az életnek, mint ahogy a római arénákban a gladiátorok nekimentek az oroszlánoknak. És becsülettel küzdött. Most már az olasz és német archeológusok is ismerték a nevét.

Nyomorult hónaposszobában lakott, a Pacsirta-utca elején. Jól szabott, finom és divatos ruhájának árával tartozott. Kis kurtakocsmában ebédel. Olcsó, hitvány és piszkos szerelmei voltak. És utálta a hónaposszobát, a kis kocsmát, az adósságot és az apró útszéli kalandokat. Gögös volt és irigy. És gyűlölte az életét. De a revolvertől félt. Ha rágondolt, az apja jutott eszébe, a piros, alvadt véres lyukkal a homlokán. Méreg. Bizonytalan. Dunába ugrani? Csavargók szoktak. Akasztás? Pfuj!

Éjjel dühösen és nyomorúságos fetregései közepette, ocsmány csókok után és hitelezők előtt való szégyenkezésében arra gondolt, hogy... no, ez már valóságos rögeszméjévé vált. Rögeszme. A föld felett két-három méter magasságban, vasállványokon, élével fölfelé néző hét méter hosszú kés. Borzasztó éles, ragyogó, széles penge, fölfelé fordítva. Fölötte torony. A torony húsz méter magas és ott fenn a csúcsán gyűrűhinta áll. Már most ő felkúszik a toronyba, mint a cirkuszi tornászok, a levegőben lógó gyűrűhintához. Belekapaszkodik a gyűrűkbe és lógatja magát. Kinyújtózkodik, a két karján lóg egyenesen, mereven és szétveti a lábát. Lenéz. A nagy éles kés húsz méternyire alatta, felfelé néző éle éppen a teste közepét szelne át, ha most így, szétvetett lábakkal lezuhanna rája. És ő elereszti a gyűrűket...

Tudta, hogy ez kivihetetlen és azt is tudta, hogy aki igazán meg akar szabadulni az élettől, az komolyabb, hozzáférhetőbb és kevésbé komplikált módját választja az öngyilkosságnak. De hogy oly kitartó szerelemmel ábrándozott ezen a gyerekes elképzelésen, nyilvánvalóan valami idegbaj tünete volt.

Mégis csak éldegélt. Arisztokratikus, finom lélek létre összeszorított ajakkal tűrt, szenvedett és várt... Várt. A szerencsére, a csodára, amely őt gazdaggá és boldoggá teszi.

- Nekem ahhoz, hogy boldog legyek, - szokta mondani, - semmi sem hiányzik, csak a pénz. Mert nekem az emberek nem adhatnak semmit. Nincs semmire szükségem, csak amit pénzen meg lehet vásárolni. Kényelem, fényűzés, utazás, könyv - mit nevettek? - a pénz anyagi és erkölcsi szabadságot jelent, tökéletes függetlenséget, zárkózottságot, öntudatot, méltóságérzetet, nekem nem kell karriér, népszerűség, hírnév, dicsőség, hatalom, nekem család sem kell, a barátságot, a szerelmet is nélkülözni tudom, én a világ árva, gazdag, szabad csavargója szeretnék lenni... Vagy legalább is jól szituált, gondtalan agglegény, kétszobás, csendes, tiszta, szőnyeges, függönyös garszonlakásban. De ehhez háromezer dollár kellene... És arra gondolt, hogy kenyérkereset, hivatali főnök, mindennapi robot, hitelezők, adósságcsinálás, kicsinyes gondok, lemondás, aggasztó öregség mind amiatt leselkednek rá a hónaposszobája ajtaja előtt, mert hogy nincsen pénze.

Nos, a hónaposszobája ajtaja előtt valamelyik este, ahogy hazatért, egy borítékot talált. Lehajolt érte és felvette. Benn a szobában, megnézte. Tizenkét millió volt a borítékban. Akkoriban milliókban számlálták a rossz pénzt. Nyomban rájött, hogy került a pénz az ajtaja elé. Szobája felett egy csinos leány lakik. Félvilági nő. Gyakran látta, hogy most egy öreg kereskedő pénzeli. Az öreg úr borítékba tette a havi tiszteletdíjat, pedáns és gondos kereskedő szokása szerint. Nos, a második fordulónál nyilván kivette a felső kabátja zsebéből, megnézte, hogy nem a könyvelő, vagy a boltiszolga fizetését hozta-e? Megtapogatta, helyeslőleg bólintott és szépen visszacsúsztatta a pénzt a kabátzseb mellé... s a kopott, rongyos, szalmából font lábtörlő elnyelte a lehulló papiros gyenge nesztét.

- A pénz az enyém, - határozta el az archeológus és szinte örült, hogy végre valami merényletet van módja elkövetni az erkölcsi, jogi és gazdasági világrenddel szemben. Eljött a csoda. Ez az ördög ujja. Nem nagy összeg, új életet nem lehet vele kezdeni, de jeladás a szerencse részéről.

És elment egy kártyaklubba. És háromezer dollárt nyert vele két óra alatt. Hazament. Lefeküdt.

Lecsavarta a villanyt. Fáradt volt. Szédült az ágyban. Nem tudott semmire gondolni. De igen. A harmadik ütésnél majdnem kihúzták a bankját. Egyesre hetest adott le; neki semmije sem volt; reszketett a keze. A gyomra fölémelyedett. Szinte élettelenül húzta le a harmadik lapot. Kilences volt. Nyert. Akkor már egész természetesnek találta a dolgot. Azt is, hogy hatvan millióval elvonulhatott. Most jut eszébe, hogy kár volt abbahagyni. Új bank, új hatvan, száz, esetleg kétszáz millió. Ez egészen elrontotta az örömét. Szamár volt. Gyáva. Majdnem felugrott az ágyból, hogy felöltözködik és visszamegy a klubba. De nem volt ereje. Aludni nem tudott. Az alváshoz sem volt ereje. Vibráltak az idegei. Ébren álmodott. A múzeumban ült az íróasztal mellett. A barátja írigyen és ellenségesen mondogatta:

- No, most megvan a háromezer dollár.

- Meg.

- Álmodni sem merted.

- Megvan.

- Boldog vagy.

- Az.

- Mi bajod?

- Nem tudok aludni. Pedig álmos vagyok.

Így érte a reggel. Ötöt ütött a dominikánus templom órája. Géza cigarettára gyújtott. Szeretett volna felkelni és kirohanni az utcára. Most kezdett ujjongni a szerencséje felett. Sírt. Nyolc óráig folyton cigarettázott és tervezgetett. Akkor kinyílt az ajtó és furcsa látogató lépett az ágyához. A fölötte lakó félvilági hölgy. És elmondta, hogy tegnap este itt, a második emeleti fordulónál elvesztette a pénzét. Sírt.

Géza a párnája alá nyúlt.

- Mennyi volt?

- Tizenöt millió. Feltettem magamban, hogy hármát a becsületes megtalálónak adok.

- Hazudik, - gondolta magában az archeológus - de ragyogóan szép. Hogy hívják magát, szép asszony? - kérdezte hangosan.

- Margit.

- Kedves Margit, fogadjon el tőlem tizenöt milliót.

A leánynak elállt a szíve dobogása. Ez aztán az úr. A pénzt biztos, hogy nem ő találta meg, mert akkor tiltakozott volna a hozzáhozudott három millió ellen. Nem ő találta meg, tehát vagy mérhetetlenül gazdag, vagy könnyelmű, vagy szerelmes... Istenem...

- Szeretem magát, - csak ennyit tudott mondani és ráborult az archeológusra.

- Nekem nem kell semmi, - szólt keserű mosollyal a férfiú és eltolta magától a leányt.

A leány megcsókolta az archeológus kezét. Géza egészen természetesnek találta ezt és feltette magában, hogy ezentúl bőkezűen segít a szegényeken, árvákon és kárvallottakon. Este különben meglátogatta a leányt és meggyőződött arról, hogy a kifestett arc, léha modor és durva érzékenység mögött meleg és jobb sorsra érdemes szívecske piheg.

Másnap negyven, harmadnap húsz milliót nyert a kártyaklubban. Két hét alatt összenyert kétszázhusz milliót. Beszűntette a szerencsével való vakmerő kísérletezést. A pénzt arra fordította, hogy legbensőbb vágyát megvalósítsa. Garzonlakást vett és bebútorozta.

II.

- Pompás kis lakás ez! - ujjongott magában a fiatal archeológus, Sámson Géza múzeumi segédőr, ahogy új lakásában, Bólyay-utca 12., második emelet 1, többheti rendezkedés, tisztogatás, súrolás, porolás után elhelyezkedett. Két kis szoba, meg egy nagy; a nagy az a könyvtár és dolgozószoba. Az egyik kis szoba a háló, a másik az ebédlő és szalón. Minden nagyszerű. Igaz, hogy tenger pénzbe került az átalakítás, új falikárpít, ablak, ajtó újra festve, padló frissen gyalulva, beeresztve, néhány szép, komoly, régimintás perzsa, nehéz függönyök, két óriási karosszék, falbaépített könyvespolcok, képek... ejnye, valóságos főúri legénylakás ez, délnyugatra néző ablakokkal, hogy mindig besüssön a nap, éppen neki való, gyenge, tüdőcsúcs-hurutos archeológusnak. Géza már arról a finom, illatos, angyali szépségű nőről ábrándozott, aki délutánonként besurran majd e puhán kibélelt fészekbe. A nagy szenvedély temploma lesz ez - gondolta - és az új lakásba pacsirtautcai kis barátnőjét nem engedte be.

Hát ez is megvan most. Egy kis puha, kényelmes, meleg, egészséges fészek. Megvan. De milyen áron! Az egész nyereséget ráköltötte. Egy krajcárja sincs. Sőt adóssága van. A berendezkedés lázában kissé elszaladt vele a fantáziája. Túllőtt a célon. Nagyon is. Most hát van gyönyörű lakása, de van adóssága is és nincs más jövedelme, mint a múzeumi segédőr csekély kis fizetése.

Mindegy. A fő, hogy itt szépen és háborítatlanul lehet dolgozni... A kályhák kitünően fűthetők... pompás meleg van a dolgozóban... csak ide, az ablakhoz kellene valami vastag, finom posztó, szélfogónak, az íróasztal felé, hogy a lábára ne fújjon a délnyugati szél.

Másnap már megvolt a szélfogó.

Géza szöget és kalapácsot vett ki az íróasztal fiókjából és a kampós rézszőget bele akarta verni a falba, másfél méter magasságba, az ablakráma mellé. A szög fejére alighogy ráütött, az máris átcsúszott a vakolaton, mintha vajból volna. Mi ez? Csaknem tövig szaladt bele a vastag, tompa szög s a falban hozzákoppant valamihez, valami kemény és áthatolhatatlan tárgyhoz, ami meg is csörent.

A tudós bosszúsan rázta meg a fejét. Ilyenek ezek a modern épületfalak! Most aztán elrongyolódik a kárpit, le hull a vakolat és keresheti a falban a szilárd, de mégis átfúrható pontot, ahol a szög megkapaszkodik.

Zavartan ütögette meg egy kicsit a szög kampóját. A szög lötyögött, de nem ment beljebb a falba. Ellenben minden ütés után megcsörrent ott benn valami. Valami. Mintha egy vasládika csörögne, vagy mi.

Géza kíváncsivá lett. Fantáziája kigyulladt s most már mindenáron tudni akarta, hogy mi zörög a falban. Óvatosan letépte a tapétát és benyúlt az üregbe. Valami kemény, ércdobozhoz hasonló tárgyat érintett az ujjá. De kihúzni nem tudta, mert a téglák közé volt ékelve, csak ide-oda mozgott, halk csörömpöléssel. A tudós óvatosan kibontotta a falat és kiemelte a dobozt.

Istenem!

Körülnézett, bezárta az ajtót. Leeresztette a függönyöket és felcsavarta a villanylámpákat mind. Húsz centiméter hosszú és fele annyi széles vasszekrényke volt. Sehol semmi zár. Hogy kell ezt kinyitni? Vésővel próbálta. Nem ment. Jaj, ha valaki meghallaná a kopogást! És a doboznak folyton csengett-bongott, csörgött a tartalma, mintha aranypénz vagy ékszerek zörögnének. Félóráig tartott, míg fel tudta feszegetni a tetejét. Akkor aztán megszédült és kiejtette kezéből a dobozt. Sámson Géza múzeumi segédőr mozdulatlanul, halványan, kimeredt szemmel bámulta a földön szétgurult temérdek kincset. Aranypénz, drágakő, ékszer, bankjegyek, gyöngyök... temérdek kincs, roppant vagyon, nem régiség, nem népvándorlás-korabeli lelet, nem archeológia, hanem frank, aranykorona, sterling, pénz, pénz, briliáns-függők, gyöngynyakék... szentséges Isten, álom ez, vagy beteg, neuraszténiás káprázat?

Mit kell most cselekednie?

- A kincs az enyém! - kiáltott fel hangosan és szekrényébe dobálta a drágaságokat.

Túlságosan nem is csodálkozott. Kártyázásai alatt eszejárása tökéletesen felvette a hazardőr lélektani különösségeit. A kártyás egészen természetesnek tartja, ha nyer és csodálkozik, elképed, felháborodik és gonosz szellemek beavatkozásának tartja, ha elveszti a tétet.

Géza nyugodtan lefeküdt és boldogan aludt. Másnap reggel alaposan megvizsgálgatta a szekrénykét s a fenekén kúsza betűkkel írt levelet talált. »Azzal a szándékkal rejtettem ezt ide, hogy aki megtalálja, legyen vele boldog. Senkim sincs. Szeretném, ha szegény, sokat szenvedett embernek juttatná ezt a kincset a Véletlen keze. Aláírás.«

- Ki lakott ebben a lakásban? - kérdezte Géza a házfelügyelőt.

- Hát hiszen tetszik tudni. Egy nyugalmazott ezredestől tetszett venni a lakást.

- Igen, de az ezredes előtt?

- Egy öreg, zsugori ékszerész.

- Agglegény?

- Emberkerülő, rosszlelkű vén uzsorás.

- Gazdag volt?

- Nagyon.

- Végrendelkezett?

- Alapítványokat tett. Senkije se maradt.

Géza megnyugodott. Soha nem fogja senki keresni az ékszereket. A falat kijavíttatta, az egész szobát újra kárpitoztatta s elutazott külföldre. Mire hazajött, már el is felejtette, hogy apránként milyen városokban értékesítette a gyűrűket, a briliánsokat, az aranypénzeket.

- Gazdag ember vagyok, - mondogatta magában elégtelenül s havonta nagyobb összeget küldött borítékban, névtelenül, annak a pacsirtautcai szegény leánynak, aki régebbi hónaposszobája felett lakott a harmadik emeleten.

Nem kártyázott többé. Alkohollal mértékletesen élt. Gazdagságát eleinte titkolta, aztán apránként terjesztette hírét szerény szerencsés véletleneknek. Örökség. Játék a tőzsdén.

- Ez az ember lassacskán, de biztosan gyarapodik, - mondták ismerősei. - Okos, higgadt, számító, mértékletes fickó. Meglátjátok, egyszer csak nagy partit csinál.

Nem csoda, hogy ilyen hírekre kinevezték osztályigazgatónak.

Ettől kezdve Géza csak ritkán nézett feléje az archeológiai múzeum tájának. Minden kedve elment a régiségektől. Sokat utazott, pompás lakást tartott, gyönyörű könyvtárat vásárolt s pénzét nagyszerűen gyümölcsöztette. Ragyogó eleganciával öltözködött s felvettette magát az arisztokraták kaszinójába. Már autót tartott és zöld-livrées vadász ült a sofförje mellett, amikor beválasztották a Tudományok és Művészetek Akadémiájába.

Meg is házasodott. Ez akkor történt, amikor egy új bank megválasztotta alelnökévé. Feleségül az elnök leányát kérte meg és az öreg gróf boldogan fogadta vejévé. Az asszony szép volt és elragadó temperamentumú s még hozzá szerette is őt. Géza még ezt is természetesnek találta. Most már nem tudta elképzelni, hogy van olyan tét is, amit el lehet veszíteni. Nagy és pompázó palotája volt. A bank csak úgy ontotta a pénzt s a kormány kinevezte a Múzeum főigazgatójává. Ettől a naptól fogva többé nem ment a Múzeumba.

Nem szabad azonban azt hinni, hogy Sámson Géza lelketlen és önző pénzemberré vált. Gyönyörűen élt, megvalósította fantáziája minden szeszélyét, gyönyörködött a feleségében, mint egy sugárzó, dús, szenzációs eleven műremekben, az árvák, elesettek, művészek, meg-alázottak, tudósok, félkegyelműek, írók és más szemérmes koldusok tarisznyáját megtömte pénzzel, amikor és ahol egyre-egyre ráakadt. És kis vidéki városban csinos házat, kertet és négy hold szőlőt adva hozományul, férjhez adta egy ügyvédhez azt a szegény leányt, akinek a pénzéből háromezer dollárt csinált.

Néha, nagy vadászat után, vagy párizsi hotelja fényes lakosztályában, mellette pihenő, gyönyörű grófnő-felesége oldalán, eszébe jutott, hogy volt egyszer egy fiatal, életúnt archeológus, aki háromezer dollárról álmodozott, gyötrő, nehéz, örülettel fenyegető, sivár éjszakákon át. Háromezer dollár... Nem több... És igaza volt a szóke, nyurga, sápadt archeológusnak. Lám, mit lehet háromezer dollárból csinálni, ha az embernek...

Bizonyára az következett volna, hogy... ha az embernek melléje szegődik a szerencse, de Sámson Géza, a gondolat befejezése előtt elaludt és aludt, mint a tej. Reggel a felesége csókja alatt ébredt fel és igen természetesnek találta, hogy a világ legszebb asszonya bújik a karjai közé.

*

Géza maga mellé vette titkárnak azt a zömök, fekete, sörtehajú, mosolygós barátját, akivel egy szobában dolgozott a Régiségtani Múzeum hűvös, vastag, fehér falai között.

III.

Sámson Géza akadémikus, múzeumi főigazgató, külföldi tudományos társaságok tagja, számtalan vállalat igazgatója, elnöke, képviselő, a világ legszebb és legjobb asszonyának férje... a miniszterelnök addig könyörgött neki, míg elvállalta a római követség vezetését. Rómában laktak és az érdekes, szóke diplomata miatt egy Orsini hercegnő, egy amerikai

bankvezér leánya és egy operaénekesnő öngyilkossági kísérletet követett el. Itthon pedig a titkáron kívül könyvelő és jogtanácsos tartotta szemmel vagyonának dús szaporodását. Bankja szédületes spekulációkba fogott és Sámson vagyona szinte hétről-hétre megduplázódott. Papíron. A valóságban azonban sötét szakadékok támadtak a Tartozik és Követel rovatai között. Imitt-amott súlyos veszteségek érték. De a vagyon mérhetetlen arányai mellett ez szinte kikerülhetetlen - mondták az üzleti életben jártas emberek.

A diplomata már régen felhagyott a hazardjátékokkal, de idegeiben benne bujkált a játékos furcsa pszichológiája. Bántotta az elvesztett tét, türelmetlenné és izgatottá lett. Felháborodott. Jogtanácsosát elcsapta és ügyeinek vitelével megbízott egy fiatal fiskálist, aki néhány éve került fel vidékről és szédületes karriért csinált börzemanővereivel. Az ügyvéd lelkesen fogott a diplomata ügyeinek rendezéséhez. Nemcsak a honorárium és a jutalék érdekelte, de szubjektív érzelmi motívumok is. Ő volt az a vidéki fiskális, akinek Sámson Géza szerzett feleséget a pacsirtautcai szép leány személyében. Az ügyvéd vagyona a pacsirtautcai leány hozományából, vagyis Géza pénzéből fakadt, mint csodatevő forrásból, amelyet a szerencse áldása tett kiapadhatatlanná.

Eleinte úgy látszott, hogy a lavina megállítható. Néhány vállalatot eladtak, néhány üzlettel felhagytak és új, realisabb alapításokban vállaltak érdekeltséget. Apósa, a gróf, lemondott elnöki tisztről. Utóda Sámson lett, kárpótlás gyanánt az elvesztett milliárdokért. Akkor már milliárdokban számolták a rossz pénzt. A vezérigazgatót elbocsátották - milliárdos áldozatok árán - és a bank ügyvitelét a fiskális kezébe tette le az igazgatóság.

Sámson egy ideig némán, összeszorított ajakkal nézte a dolgokat. De belül reszketett a szíve. Nem tudott aludni. Ébren álmodott. Úgy érezte, hogy kártyaasztal mellett ül, bankot ad és a játékos egyre-másra üt. Tudta, hogy ilyenkor nincs megállás. Ha egyszer kettőt-hármat veszít a bank, pokoli következetességgel üldözi a baj. Legjobb volna felkelni és a maradék pénzzel hazamenekülni. De nem tudott felkelni és sötét, égő daccal verekedett a mindent letipró balszerencse ellen.

Az összeomlás nem soká váratott magára. A vezérigazgató kétségbeesett kísérleteket tett, hogy visszaszerezze az elúszott milliárdokat. Láta, hogy Magyarország kicsiny és szegény az ő merész játéka számára. Külföldön operált. A párizsi, berlini és milánói börzén kísérletezett. De mindenütt vesztett. Aztán egy éjszaka eltűnt Budapestről.

Reggel nyolc órakor értesült erről Sámson Géza, az összeomlott bank kormányzóelnöke. A hírt az ügyvéd felesége hozta. A pacsirtautcai szép leány. Most már tündöklő, káprázatos asszony. Odaborult az elnök ágya elé, úgy, mint egykor a hónaposszobában.

- Hová ment a férje?

- Nem tudom. De nem is szabad tudnom. A rendőrség keresi.

- Lopott?

Az asszony sírva csókolgatta a bankelnök kezét.

- És engem nyomorban hagyott. Elvesztettem mindent.

- Hazudik, - gondolta magában Sámson, aki tudta, hogy az asszonynak pénze van a zürichi bankokban. - Ez az asszony gazdagabb, mint én, de ehhez joga van. Én is az ő pénzén kapaszkodtam fel.

Az asszony könyörgött, hogy az elnök rehabilitálja a vezérigazgatót. Fizesse ki a bank és az ügyvéd tartozásait.

- Miből?

- A magánvagyonából.
- És ha nekem sincs?
- A grófnő még mindig vagyonos...

Sámson felordított.

- A feleségeméből?

A pacsirtautcai szép lány zokogva távozott.

Délre kipattant a botrány. De délben már az is köztudomású lett, hogy Sámson Géza nyugalmazott követ és meghatalmazott miniszter és felesége, a grófnő minden hitelezőt százszázalékban kielégít.

Hogyan történt ez?

A grófnő akarta. Azt mondta az urának:

- Szeretlek. Nekem égen-földön nem kell más, csak te. Lemondok vagyonról, apámról, pompáról, világról, életről, örök üdvösségről, csak rólad nem mondok le, mert nélküled nem tudok élni... szeretlek... És nem az akadémiát, a bankvezért, a minisztert szeretem, hanem Sámson Géza archeológust. Úgy-e, szívem, szegény és borongószívű, életűnt és reménytelen tudós korodban csak finom, halk és szerelmes élet perspektívája után vágyakoztál? Nekem még van egy kis kastélyom, lenn az Adria egyik sziklaszigetén. Azt nem veheti el tőlünk semmi hatalom. Gyere oda velem. Meleg, puha kis fészek lesz. Hozd le a könyveidet. Bejárjuk a tengerpartot és a római sírokat kutatjuk... És este bárkába ülünk és én az öledbe hajtom a fejemet. És pihenünk és csókolózunk. Szeretsz?

- Szeretlek.
- Én elájulok, ha csókodra gondolok.
- Imádlak.
- Tetszem is neked?

Sámson reszketett az elragadtatástól.

Most ismerte meg a feleségét.

*

A botrány elült. A bank likvidált. Sámson a kormány, a társadalom, a közgazdasági fórum egyformán rehabilitálta. A bukott embert kinevezték a felsőház tagjává. Önzetlensége és puritán becsületessége legendás hőssé avatta. Úgy emlegették, mint Európa legnagyobb archeológusát.

E közben titkárja és könyvelője lázasan dolgozott a főrend vagyoni státusának összeállításán. Valamelyik napon aztán sürgönyt kapott Pestről, hogy a mérleg elkészült és rendelkezésre áll.

*

- Nos?
- Semmi baj, - felelte a titkár, még most is zömök és sűrűhajú fekete fickó, éppen olyan, mint mikor a Régiségtani Múzeumban a Sámson asztalával szemben körmölte a katalógust.
- Maradt valami?
- Valami.

- Sejtettem. Éreztem, hogy a bajt túlozták.
 - Túlozták.
 - Hála Isten. Most először is rendezni kell annak a nyomorult földönfutónak a dolgát.
 - Kiét?
 - Az ügyvédét. Illetőleg - feleségéét. Évjáradékot kell neki biztosítani.
 - Nem szorult az arra.
 - De folyton panaszkodik. Tudom, hogy hazudik, de végre is mindent neki köszönhetek. Tehát évjáradék...
 - Nem telik.
 - Hogyan?
- A titkár kínosan vergődött.
- Hát tulajdonképpen úgy áll a dolog...
- Sámson megrémült.
- Beszélj!
 - Ami a szaldót illeti... hát éppen szerencse... igen... szinte csodálatos.
- Sámson üvöltött.
- Beszélj!
 - Hát egy fillér adósságod sincs...
 - Adósságom? És a vagyonom?
 - Odavan.
 - Egészen?
 - Majdnem... Egy csekélyke összeg... Hopp, ez is milyen érdekes véletlen! A csődgondnok kimutatta, hogy számláidon éppen háromezer dollár követelésed van.
 - Háromezer dollár - ordított Sámson és leroskadt egy székre.
 - Háromezer dollár... amennyivel kezdted.
- Sámson sírt, jajgatott, dühöngött.
- Háromezer dollár! Gazemberek vagytok! Tolvajok, latrok, sikkasztók, becstelen, aljas rabló-gyilkosok!
- A titkár vigasztalta:
- Csillapodjál, Géza... Én még erre sem számítottam. Én adósságtól féltem.
 - Háromezer dollár!
 - Háromezer dollár. Nem pénz. Semmi. De neked erre sincs szükséged többé.
 - Háromezer dollár.
 - Miért estél kétségbe? Van szép nyugdíjad, villád a tengerparton, van gyönyörű szerelmes feleséged, tiszta, nagy, dicsőséges neved... Minek neked a pénz!
 - Megőrülök! - hörgött a boldogtalan ember.

- Máris megőrültél.

- Nem. Elfáradtam. Elég.

A titkár legyintett.

- Majd lecsillapodol.

- Háromezer dollár... Gyalázat. Nyomor. Undok, becstelen tengődés. Pénzt nekem! Hova tettétek a vagyonomat?

- Nincs rá szükséged...

- De van. Kiszámítottam. E nélkül nem tudok, nem akarok élni... örültség, megúntam...

- Szent Isten!

- Nem tudok. Adjátok vissza a vagyonomat! Ember, valld be, hogy tréfáltál... Háromezer dollár! Nincs több? Semmivel sincs több? Becsületedre mondod? Esküszöl? Igen?

- Géza, beteg vagy. Ki kell gyógyulnod.

- Nem, inkább elpusztulok.

Sámson Géza felugrott, befutott a szomszéd szobába és főbelötte magát.

A dörrenésre beszaladt a titkár. Géza a földön fetrengett. Halántékából csakúgy dőlt a vér. A szája reszketett.

- Háromezer dollár!

Ez volt az utolsó szava.

A KÉT SZENTTAMÁSY

I.

Sokáig két kövér horvát úr társaságában ült a fiumei gyorsvonalnak egy elsőosztályú fél-fülkéjében. Az étkezőben megreggelizett s amikor visszament a helyére, boldogan állapította meg, hogy a kövér urak valahol Károlyváros körül leszálltak a vonatról. Befüggönyözte az ablakokat, az ajtót lezárta, lefeküdt s egy ideig a kocsi tarka-barka mennyezetére bámulva, élvezte az egyedüllét és a kényelem édes gyönyörűségét. A vonat monoton zakatolása, a lágyan gördülő Pullmann-kocsi ringatása s az elfogyasztott kis üveg sör azonban elálmosította és néhány perc múlva mély álomba sülyedt. Csak Eszéken ébredt fel, kinézett a függönyök mögül és aggodalmasan nézte, nem akar-e valaki betörni az ő puha, kedves, magányos kis fészkébe, ahol olyan pompásan elhelyezkedett. A vonat megindult. Senki sem szállt föl. Milyen szerencse!

Az ablak mellé ült, szivarkára gyújtott és kis barna kezításkájából könyvet vett elő. Halott, aki él - ez volt a könyv címe - írta Szenttamásy György. Szinte szerelmesen simogatta végig a könyv borítéklapját.

Az ablakon beözönlő fény arcának csak egyik oldalát világította meg s profilja élesen rajzolódott ki ebben a műterem-világításban. Szép fiatal hölgy volt. Puha, karcsú, de telt és gyengéd testén könnyű angol utazókosztűm. Az arca kissé sápadt, de üde és érdekes; bronzba játszó haja beárnyékolta tejfehér homlokát, hosszú szempillája úgy, ahogy ráhajolt a könyvre, sátorosan borult tiszta, szürke szeme fölé. A szája gyermekesen ívelt, széles, puha, piros, tömött s nagy kéjjel harapdálta az aranyvégű papírszivarkát. És egyiket a másikra dobva, majdnem térdig látszott a pompás, hosszú, klasszikusan ívelt, selyemharisnyás lábaszára: izgatón szép látványosság volt.

Nem volt több húszesztendősnél. Fiumében szállt föl, Budapestre készült, ahol gyermekkorában, még a háború előtt volt utoljára. Akkor még az édesapja kezébe kapaszkodva járt-kelt a világban az iskolai vakációk boldog heteiben. Anyátlanul nőtt fel, eleinte nevelőnők mellett, majd olasz és német intézetekben. Az anyja magyar asszony volt, tőle tanulta az első szavakat s ez az oka, hogy még most is, amikor leginkább olasz és német nyelven beszél, magyarul gondolkodik és leginkább magyarul szeret olvasni. Az apja Gianone Virgil, a fiumei rizshántológyár igazgatója volt, elegáns világfi, gondos üzletember, gyengéd és melegszívű apa, valósággal pajtása és rabszolgája egyetlen kisleányának, akit Beának becézgetett Beatrice helyett. De már ő is halott. Két évvel ezelőtt halt meg, Bea árva maradt, valahol Nápolyban volt még néhány atyafia, az anyja családját nem ismerte soha, tizennyolcsztendős korában, mint egy szál rózsza a sivatag közepén, olyan egyedül állt az emberek között.

Két esztendeig Fiumében élt, egy öreg házvezetőnő őrizete alatt, öröm és gond nélkül, vagyonát az olasz árvaszék kezelte, társaságba nem járt, csak a dalmát partokon s a görög szigetek körül tett nagyobb utazásokat. Életét könyvek és képek közt töltötte; apja valóságos kis múzeumot hordott össze a Fiumara partjára épített villában, amelynek vörös törperózsákkal befuttatott mohos kőlabait a folyócska hullámai mosták. Majdnem a víz fölött lebegett ez a kis fehér palota s ez volt az egészben a legszebb.

Mikor Bea húszesztendős lett és az olasz hatóságok nagykorúsították, vágya támadt arra, hogy Budapesten töltsen a telet. A házvezetőnője - beteges, kövér olasz öregasszony - kijelentette, hogy ő Fiumében marad.

Akkor egyedül megyek - határozott Bea és a villát a vén Lucia gondjaira bízva, két-három hónapra való ruhát csomagolt össze magának, útlevelet váltott és felült a gyorsvonatra. Nem félt. Életében sokat kószált a világban, anya nélkül, apja oldalán, mint valami hetyke és önálló legényke; most meg egészen szabad, független és elszánt embernek érezte magát, akinek éppen az ad bátorságot s erőt, hogy egyedül van. Budapesten egyelőre szállodába száll, aztán keres magának valami úri penziót, ahol nem kell tartania idegenek tolakodásától és a magányos leány helyzetének fonákságától. Ruháin és útlevelén kívül, nem vitt magával semmit, csak hat kötet könyvet. Hat magyar könyvet, mind a hatot ugyanegy szerzőtől. Esztendőök óta nem volt nap, amikor valamit - ha csak egy-két sort is - nem olvasott volna Szenttamás György könyveiből.

Szerette, csodálta az írókat, rajongott értük. Egyáltalában a sors kegyeltjeinek tartotta őket, hősöknek és az emberiség jóltevőinek s mint embereket is a társadalmi hierarchia legfelső polcára helyezte. Maga is azt szerette volna, ha egykor mint író vagy művész, magára tudja vonni a világ figyelmét. Sokszor meg is próbálta, de éppen abból, hogy nem sikerült, azt állapította meg, hogy ez az emberi élet legnagyobb csodája; a lángész maga is csoda, roppant látványosság és isteni hatalom; az egyetlen gyönyörű dolog a világon és az Isten csak azért teremtette az embert, hogy lángelméket válogathasson ki belőlük és a többit az ő szolgálatára rendelje. Bea ezt őszintén és mélyen érezte, mint ember, mint olvasó, mint műértő és mint nő, igen, úgyis, mint nő, egész az egzaltációig. Szinte vallásos áhítattal vett a kezébe egy-egy Szenttamás-könyvet s nem is gondolt arra, hogy az író eleven és földön járó ember, társaságbeli lény, fiatal vagy öreg férfiú lehet, - személyes viszonyairól nem hallott s nem olvasott semmit, a magyar életet nem ismerte, magyar emberekkel éveken keresztül nem váltott húsz szót, - olyanféle elképzelései voltak csak felőle, mint Balzacról, Flaubertől, Turgenyevről, vagy - a cherubinookról. Vagyis csak név és fogalom és elragadtatás és égi szerelem és vakító fény volt a számára.

Az ő legújabb könyvét, vagy, igazabban szólva, azt a könyvét olvasta most a gyorsvonat félfülkéjében, amelyet legutóbb talált egy fiúmei könyvkereskedés kirakatában.

Esteledett. A villanykörték kigyúltak, a vonat átlépte a magyar határt. Vámvizsgálat, sürgésforgás, új utasok, vízumvizsgálat, - mire a vonat újból megindult. Bea meglepődve és bosszúsan látta, hogy útitársa van. Elegáns, utazódresszes, halvány, magas férfi. Bea csak úgy, szeme egy villanásával nézte meg a férfit, aki fiatal arisztokratának látszott, vadásatról jövet, szörnyűség, ez ugyan nem száll ki Budapest előtt!

Mindegy. Visszaült a helyére és tovább olvasott. Egyszerre csak a vonat nagyot zökkent, nagy csattanás, lárma, sikoltozás, a villanykörte csörömpölve hullott a padlóra s a poggyászhálóból Bea nagy, nehéz fókabőrköfferje az idegen úr fejére esett. A vonat hirtelen megállt.

- Szent Isten, mi történt? - riadt fel Bea megrémülten.

- Valaki bizonyára meghúzta a vészféket - válaszolt mosolyogva amaz és zsebkendőjével vért törölte le a homlokáról.

- Maga vérzik? - sikoltott a leány, - az én táskám... jaj, de rettenetes.

- Semmi, semmi... - vigasztalta az idegen úr - csekélység... Ki tehet róla?

Bea látta, hogy útitársa arcán széles csíkban lehámlott a bőr s a zsebkendője már csupa vér...

- Mit tegyünk? - kérdezte kétségbeesve. - Én vagyok az oka? Istenem, mennyire sajnálom...

Így ismerkedtek meg.

...Kiderült, hogy valaki csakugyan rosszul lett az utasok közül és ijedtében megállította a vonatot. Néhány perc múlva teljes gözzel száguldottak Budapest felé.

Az idegen úr még egy kicsit törölgette az arcát s aztán zavartan mosolygott.

- Megengedi, hogy bemutatkozzam? Szenttamásy György.

Bea arcáról lefutott a vér.

A kezét nyújtotta.

- Bocsásson meg...

- Nincs miért... Boldog vagyok...

Bea nem tudott beszélni. Úgy érezte, hogy egész testében megdermedt. Hát vannak még csodák? Lihegett és emésztő szomjúságot érzett a torkában. Az idegen úr tiszteletteljesen nézte, de le lehetett olvasni az arcáról, hogy a leány nagyon tetszik neki. Kínos csönd. Bea kissé összeszedte magát. Hát igen, az írók is emberek és vonaton utaznak, ha nem mennek autón. És hogy éppen ebbe a fülkébe szállt be? Hát bizonyosan nincsen máshol hely. Mi ebben a csoda? De hogy az első ember, akivel a sors összehozza, az éppen az ő hőse, bálványa, eszményképe, szerelme... ez mégis csak csoda...

Félénken végignézett az útítársán. A hódolat és meghatottság önkívületén keresztül alig tudta megállapítani, hogy harminc-, vagy hatvanesztendő-e Szenttamásy. Mindegy. A cherubinoknak sem koruk, sem nemük. De aztán mégis felülkerekedett benne a nő és észrevette, hogy ez az ember pompás férfipéldány. Finom, érdekes feje sugárzik az okosságtól és a jóságtól és olyan a nézése, mint egy szerelmes asszonynak. Bea szíve hangosan dobogott.

Igen, éppen ilyennek képzelte.

Szerette volna neki rögtön elmondani, hogy négy év óta milyen lázas gyönyörűséggel olvassa minden írását, ha hozzá tud férközni. Szerette volna tőle megkérdezni, hogy mennyit és mit írt még, hogy min dolgozik most, hogy van-e fogalma arról, milyen hatást tesz az emberek lelkére, hogy egyáltalában: kicsoda ő, mint él, hogyan ír, hogyan kell írni, mi a remekművek titka, hogy milyennek látja az életet és az embereket, hogy milyen az élet ott fenn, a lángelmék régióiban, hogy szeret-e utazni, mi a legkedvesebb szórakozása, hogy milyen érzés az: halhatatlannak lenni... hogy...

De aztán elszégyelte magát. Ez az ember ki fogja nevetni és együgyű falusa libának tartja őt, ha nem vigyáz magára. Hirtelen elhatározta, hogy úgy fog viselkedni, mintha egész életét lángelmék között töltene, mint egy világlátott, elfogulatlan és magában biztos nagyvilági dáma. Rágyújtott és arany cigarettatárcájából utitársát is megkínálta. Beszélt, nevetgélt, szót sem ejtett el irodalomról és kínosan erőlködött, hogy léha kis fecsegőnek lássék. Közben pedig állandóan extázisban lihegett és fogalma sem volt arról, mi történik vele.

Mire Pestre értek, kiderült, hogy mind a ketten a Grand-Hotelbe szállnak s hogy együtt költik el vacsorájukat. Szenttamásy György a saját kocsiján vitte be Beát a szállodába s Bea csak ott fenn, a szobájában vette észre, hogy ő már az első nap este megigérte egy idegen embernek, hogy vele vacsorázik. Megrémült és leizent a portásnak: mondják meg Szenttamásy úrnak, hogy a feje fáj, fáradt, sajnálja, ma este nem lehetnek együtt.

*

Másnap azonban a reggelinél már találkoztak. Bea úgy érezte, hogy igazolnia kell magát. Elmondta Szenttamásynak, hogy nézete szerint helytelenül viselkedett, amikor oly hirtelen olyan bizalmas tónusra ragadtatta magát. De ő az írókat emberfeletti lényeknek tartja és Szenttamásy György, az író, neki négy év óta a legjobb barátja. Elmondta, hogy egyedül álló árvaleány, nem fél az élettől, de tiszteli a konvenciókat és utálja a szabadszellemű nők léhaságait, reméli, hogy író nem érti félre őt és hogy atyai jóbarátja lesz...

Bea észrevette, hogy a férfi is zavarban van, a nagy, erős, gyönyörű szál ember elpirul, majd sápadtan hebeg és keresi a szavakat és elcsuklik a hangja...

Ez visszaadta a saját bátorságát. Leült Szenttamásy mellé reggelizni és órákon át beszélt neki irodalomról, szépségről, legújabb élményéről, a »Halott, aki él« című könyvről, a maga terveiről, vágyairól és bánatairól, apjáról és szegény édesanyjáról, akit négyéves korában vesztett el és megkérte Szenttamásyt, hogy írja bele nevét az ő puha bőrbe kötött gyönyörű könyveibe...

Bea úgy látta, hogy egészen felülkerekedett; a férfi szeméből félénk vágy lobog ki és fogai közül alig tud kipréselni néhány zavart szót... s Bea szívét elöntötte a nagy, boldog diadal-érzés hulláma, hogy ilyen könnyen fel tudott repülni a legnagyobb ember magasságába.

Délután a hallban találkoztak. Bea lehozta a Szenttamásy-könyveket és megkérte barátját, hogy írja be a nevét.

- Beírtam? - kérdezte a férfi kissé gyámoltalanul.

- Nem szívesen teszi? - kacérkodott Bea.

- Ahogy parancsolja, - felelt amaz feltűnő és elszánt határozottsággal és megrándult a válla. Tollat fogott és erős vonásokkal odaírta: Szenttamásy György.

Aztán, mintegy varázsütésre, feloldódott a zavara és mosolyogva, bizalmas és protektori hangon így szólt a leányhoz:

- Nem teszi ám jól, ha sokáig marad itt a szállodában. Már ki is szemeltem magának egy jó kis penziót Budán, a Gellérthegy déli lejtőjén. Három szoba, minden kényelemmel. Finom öreg hölgy a tulajdonosa, mindössze még három lakója van. Előkelő, gazdag, úri népség, disztíngvált tónus, pompás miliő, gyönyörű kilátás, egészséges, ragyogó, napsütéses fekvés, éppen magának való...

Két nap múlva Bea már a Gellérthegyen lakott és Szenttamásy György minden délután meglátogatta.

Ez az idill két hónapig tartott. Az első napok félénk zavarai után már reggeltől estig, sőt késő éjjelig egymással voltak. Bea boldogan állapította meg, hogy álmai megvalósultak. Nagy és ragyogó szellem, gyönyörű és erős férfiú, nagyvilági ember, talpig úr, hódító és büszke királya az életnek: ez volt az ő pajtása, testvére, imádója, bálványa, - lehet-e több, nagyobb, fejedelmibb ajándékot kapni az élettől? Mind a ketten gazdagok voltak s függetlenek. György elmondta, hogy csinos birtoka van és még nagyobb örökség vár rá; hatalmas gépkocsiján néha nagy utakat tettek; fényűző, pompázó életük minden napja tele volt szenzációval.

De nem érintkeztek senkivel.

- Te magad vagy nekem az egész világ, - rajongott a férfi és Bea érezte, hogy egy élet rövid lesz, hogy kiismerje és végigélvezze azt a másik világot, amelyet ő megtalált a nagy író lelkében. Nem tudtak betelni egymással és Bea úgy találta, hogy Szenttamásy Györgynek minden műve között az élete a legbámulatosabb. És ennek az életnek ő a királynője: ez több volt, mint amennyire el tudott repülni az ő fantáziája.

December elején megbeszélték, hogy a karácsonyt Rómában töltik s onnan elutaznak Egyiptomba. Bea tett-vett, vásárolt, készülődött, intézkedett s tele volt a szíve boldogsággal.

Az utazás napját december 15-ére tűzték ki s két nappal előbb már készen álltak a bőröndök Bea előszobájában. György megmutatta az okmányait: minden rendben volt, hogy Rómában az olasz állam törvényei szerint összeházassodjanak.

December 10-én reggel, ahogy Bea felébredt s megitta a csésze kakaóját, szokása szerint kezébe vette az ujságokat. Az egyikben, a harmadik oldalon, óriás címbetűk ötlöttek a szemébe: Szenttamásy György tragédiája. Egy nagyszerű karrier összeomlása. Betegség és nyomor. A morphium áldozata. Az orvosok lemondtak az író életéről.

Bea nem hitt a szemének. Mi ez? Hát több Szenttamásy író él Budapesten? Arra, hogy az ő Györgyről van szó, első pillanatban gondolni sem tudott. De az eset, már a névrokonság miatt is, nagyon érdekelte. A tudósítás minden sorát szívdobogva olvasta; egy szerencsétlen emberroncsról volt szó, aki évek óta morphiummal mérgezi magát; legutóbb már lakása és tisztességes ruhája sem volt; két éve nem dolgozik semmit s az emberek elfelejtették... Halott, aki él!

Bea felsikoltott és rémülten dobta el magától a lapot. Fuldoklási rohamában kiugrott az ágyból, a szívéhez kapott és összeesett.

Sikoltozására berohant a szobaleánya, fellármázta a házat, a lakók összeszaladtak. Egyikük a mentőkért telefonált, a másik orvosért szaladt.

Bea, ahogy kissé magához tért, őrjöngve mutatott az ujságlapra.

Odaadták neki.

Még egyszer elolvasta a félbenhagyott mondatot: Az emberek elfelejtették... s itt fel volt sorolva az író majd minden munkája, legvégül a Halott, aki él... Nincs kétség... nincs két Szenttamásy nevű író Budapesten s aki az ő drága, imádott könyveit írta, az most a Rókusban fetreng s a nyomor és betegség vitte be oda.

- Telefón, telefon! - suttogta aléltn.

Odaadták neki. Nem tudott beszélni. Csak rimánkodva nézett a szobaleányra. Az megértette. Felhívta a Rókust. Vártak. A szobában vele reszketett a ház asszonya, egy előkelő dáma, a szobaleány és egy vénkisasszony a földszinti lakásból.

- Kérem, erősen csengetni! - kiabált a telefonba a szobaleány. Nem válaszolt senki.

Bea intett a kezével.

- Elég. Elmegyek magam.

Orvos jött s megvizsgálta Beát. Idegláz. Szanatóriumot ajánlott s egy nagynevű pszichiáter nevét emlegette. Aztán eltávozott.

Megjöttek a mentők. Bea elküldte őket és gépkocsit hozatott. Nem tudott egyetlen gondolatot sem végiggondolni, csak reszketett és ájuldozott és irtózatosan félt valamitől. Valami a torkát szorongatta és a gyomra émelygett. Rettenetes erőlködéssel felöltözött és autóba ült.

- A Rókushoz.

Néhány perc múlva már a kórház kapujában volt. Olyan kétségbeesett hangon kérdezősködött a beteg felől, hogy szó nélkül felvezették a kórterembe.

- Melyik az?

- A harmadik ágy.

Bea egy pillantást vetett a betegre.

- Szenttamásy György?

- Igen. Kár érte. Igazán zseni volt.

- Ő írta a Halott, aki él című regényt?

- Saját magát írta meg benne... Gyönyörű regény... én is olvastam, - jegyezte meg egy fiatal orvos.

Bea megállt az ágy előtt és nézte, nézte az őszhajú, csukottszemű, kicsiny, vézna emberkét, aki a vékony takaró alatt remegve feküdt. Akkor volt, mint egy tizenötéves fiú s olyan az arca, mint egy halotti maszk.

Bea hirtelen arra a másikra gondolt és kiegyenesedett.

- Köszönöm. Jónapot kívánok.

És otthagytá az ámuló orvosokat, akik sokáig találgatták, hogy ki volt ez a szép kis hisztérika?

II.

Szenttamásy György földbirtokos, szolgáltonkívüli huszárcapitány, cs. és kir. kamarás, országgyűlési képviselő is az ágyban szokta átnézni a reggeli lapokat, de negyvenhároméves, kicsit enervált és lelkileg hirtelen megöregedett ember létére már kilenc órákor túl volt ezen a megrögzött, ámbár üres és enyhe szórakozáson. Ez volt az oka, hogy valamivel előbb olvasta a Szenttamásy György író tragédiájáról szóló tudósítást, mint Gianone Bea a Gellért-úti villapenzióban.

Első olvasásra olyan érzése volt, mint annak, aki műtőteremben a kés alá fekszik. Lélekzet-elállító rémület, de egyben valami boldog előérzete a felszabadulásnak. A kocka el van vetve, - nem ő vetette el, de a sorsa most mégis eldől, a hazugságnak vége és ez, még ha halálos lesz is, jobb, mint az a gyáva és gyalázatos boldogság, amelyet az élettől lopott. Már naponta hússzor elhatározta, hogy Beát felvilágosítja; de annyira félt a következményektől, hogy mindig elhalasztotta. Ott volt a baj, hogy Bea, ez a gyönyörű, üde, gyermekes, élettől duzzadó szerelmes kis leány egy ponton határozottan beteg volt: Bea elsősorban az íróat szerette. Vagy legalább is folyton azt hangsúlyozta. Ha ez őszinte volt: akkor neki nincs mit keresnie Bea szívében tovább. Vagy Bea most már nem a költőt, hanem a férfit szereti csupán? Ez sem lehetetlen. De makacsul fenntartja, hogy ő egy négyéves rajongás égi szerelmét folytatja csak, mert ezzel akarja igazolni a maga gyors és könnyed meghódolását. Ez sincs minden logika és valószínűség nélkül. A gyermekek szégyenlik a szenvedélyt s azt romantikus magaslatra kívánják emelni rendkívüli és hősi lelkű motívumokkal. Ez egy neme a csalásnak és kép-mutatásnak; de a szeméremnek és odaadásnak nem ez-e a legszebb és legszentebb és legmeghatóbb önámítása? Ez a mártírok és a szentek és a szerelmes szűzek magasztos és szemérmes csalása, amikor elégnak a máglyán.

Viszont az is gyakori, hogy a túlságosan fiatal lélek visszaborzad attól, aki rászedte az ő gyengéd hiszékenységét. Nem lenne csoda, ha Bea, megtudván a durva és lelkiismeretlen játékot, amit vele űztek, meggyűlölné a csábító férfit. És lélektanilag ebben igaza is volna. Maga is érzi, hogy aljasság volt nem tiltakozni a szegény leányka tévedése ellen. De az első pillanatban nem vette komolyan a dolgot. Vasúti kaland. Egy órai élmény. Férfikomizság, amelybe az alkalom sodorta. Akkor még biztosra vette, hogy a kiszállásnál nevetve bevallja neki a frivol kis tréfát; de mire Pestre értek, úgy érezte, hogy még nincs ereje abbahagyni ezt a lelki flörtöt. És másnap és harmadnap már megremegett arra a gondolatra, hogy elveszítse őt. Egy hét múlva pedig már nem volt ereje...

És így ment ez tovább.

De most vége van. Mindörökre vége. Most már nincs jóvátétel és kiengesztelődés. Bea bizonyára meggyűlölte őt, sőt, ha még szereti is talán, még akkor sem bocsáthat meg neki. A

nagyon fiatal lelkek nem bocsátják meg a hazugságot és a becstelenséget. A fiatal lelkek kegyetlenek és engesztelhetetlenek, még magukkal szemben is, mert tele vannak az igazság és szépség szeretetével és... mert tele vannak életerővel, amely a multat elfelejti és határtalannak látja a jövőt.

Tehát vége.

De mit kell most cselekednie?

Rettenetesen fájt a szíve és csordultig volt a lelke önútálattal és életúntsággal. Tegnap még azt hitte, hogy majd ott lenn, Nápolyban, az esküvő előtt megvallja neki az igazat. Igen. Elmondja, hogy ő, Szenttamás György, sohasem írt könyvet s azt is csak hallomásból tudja, hogy a családnak tönkrement, elszegényedett, majdnem elzüllött ágából valaki, hasonló nevű atyafi, némi hírességre tett szert az írásaival. De ő - bevallja - csak a vasúti utazás után vette meg a Szenttamás-regényeket, amelyeket sebtében elolvasott ugyan, de - azt is bevallja - nem találta éppen elragadóknak. Nem. Ő nem író és nem szerzője a Halott, aki él című regénynek. Ő nem lángész és nem próféta, nem költő és nem bálványszobor, ő csupán csak szerelmes és bűnbánó férfiú, aki Gianone Bea nélkül nem tud élni... nos, akar-e a feleségem lenni?

Ezt képzelte tegnap, de ma már belátja, hogy lehetetlenség.

Kár.

Irtózatosszerűtlenség.

De hiába. Vége.

Csakhogy... ó Istenem... ilyen szörnyű helyzetben mit tesz az ember?

Semmit. Ha eddig a sors és Bea intézte a dolgot, intézze tovább is.

És Szenttamás György négy napig nem hagyta el a szobáját. Várt. Az első nap maga is csodálkozott, hogy ilyen könnyen bírja. A második nap már nyugtalankodott. Délután kiugrott az ágyból és felöltözködött, hogy felkeresi Beát. De meggondolta. Nem. Nincs ereje annak a szegény, megcsúfolt leánykának a szemébe nézni. Harmadnap azonban tombolt a vágytól, dühtől és kétségbeeséstől. Bea nem jelentkezik. Mit tesz ez? Megútálta, meggyűlölte, sőt ami sokkal több, már elfelejtette.

Hirtelen eszébe jutott a beteg rokon.

Úristen, hátha?...

Inasát elküldte a Rókus-kórházba, hogy tudakozódják a beteg író állapota felől. Az inas hírül hozta, hogy a Szenttamás György nevű ápolat három nap óta agonizál. Az orvosok azt mondják, hogy ilyen esetben ritka a gyógyulás. Elenyésző percent.

- És? - kérdezte izgalomtól reszketve az inast - és?...

- Egyebet nem mondtak.

- Ki kezeli a beteget?

- Doktor Wurm... a másik nevét elfelejtettem.

Felhívta a Rókust. Wurm doktort kérte.

Amíg az orvost keresték, hirtelen elhatározta, hogy kerülő úton... hogy először adni fogja az érdeklődő és aggódó rokonnak... hogy tulajdonképpen való szándékát... eh, ostobaság... nem leszek gyáva és különben is a nyugalmam, az életem függ a dologtól...

- Halló, itt doktor Wurm.

- Itt Szenttamásy kamarás.
- Parancsoljon méltóságos uram.
- Az unokatestvérem, Szenttamásy György...
- Ah, igen. Szegény betegünkről nem sok jót mondhatok... Azt hiszem, a méltóságos asszony...
- Kicsoda?
- Egy hölgy, ha nem csalódom, a méltóságos asszony...
- Ott volt? - kérdezte Szenttamásy lihegve és ájuldozva az izgalomtól.
- Igen...
- Köszönöm. Mit tehetnék az érdekében?
- Hát bizony kérem, valami szanatórium... külföld... leszoktatási kúra, alapos regenerálás, négy-öthónapi pihenés, persze... roppant költség...
- Nem tesz semmit. Holnap meglátogatom és akkor megbeszéljük a továbbiakat.

A negyedik nap levelet kapott Beától.

...Három napig vártam. Azt hittem, valaki meg fogja magyarázni, hogy itt csoda történt; hogy az egészet álmodtam, vagy hogy az egész világ megbolondult és összeesküdött ellenem, vagy hogy én vesztettem el az eszemet. De nem. Maga megcsalt és megalázott és elhagyott. Hát jó. Most elmegyek. Csak azt akartam magával tudatni, hogy megvetem és kinevetem és hogy már jól vagyok, elfelejtettem ezt a gyalázatos álmot, felébredtem, megvigasztalódtam és keresem az életet, amely bizonyára szép és tiszta, ha sok gyáva és szennyes ember él is a világon.

Ez volt az egész.

György kiugrott az ágyból. Feljajdult és a fejéhez kapott.

- Hiszen én alávaló gazember vagyok! - ezt ordította magánkívül az első dührohamban.

Úgy érezte, hogy ezt nem lehet túlélni. Bea megveti és kineveti és gyáva és szennyes embernek nevezi őt... és - a legborzasztóbb az, hogy igaza van.

Nem tudja meddig, öt percig vagy két óráig-e, de mozdulatlanul ült az ágya szélén. Felöltöztelen.

Aztán felhívta Bea telefonszámát.

Sokáig senki sem jelentkezett. A harmadik, negyedik ostrom után ismeretlen hang közölte vele, hogy Gianone kisasszony az éjjel elutazott. Nem tudja, hová.

Felöltözött, elment a villába. Beszért a penzió tulajdonosával. Bea csakugyan elment, de nem mondta meg, hova.

György a Rókusba hajtattott.

Nem tudott egyébire gondolni, mint hogy vagy föbelövi magát, vagy visszaszerzi a becsületét. De hogyan? A becsülete Bea kezében van és Bea megveti és kineveti őt... Mit keres hát itt a kórházban? Nem tudja, de érezte, hogy látnia kell azt az embert, aki ott fetreng az ágyon, nyomorban és szenvedésben, vagy aki talán már meg is halt, de aki ezerszer tisztább, gazdagabb, boldogabb és elevenebb, mint ő. Igen, ő az, aki él és én vagyok a halott. Én. Ő talán már meghalt, de most kezd élni dicsőségben és szépségben és örökkévalóságban. Én pedig meghaltam. Én vagyok az a halott, aki él.

A halott, aki él... Ez a pár szó lüktetett, zúgott és kopácsolt a fejében, mint harangok nyelve, amely az agyához ütődik és kong és borzasztó fájdalmat okoz meg nem szűnő, össze-vissza kalimpálásával. A halott, aki él. Ez már a téboly vergődése volt. Most már azon tépelődött, hogy nem valami érzécsalódás, vagy valami misztikus autoszugeszció áldozata-e? Már nem tudta bizonyosan, hogy ő Szenttamás György-e, a kamarás, vagy Szenttamás György, az író, hogy ki robog most autón a Rókus-kórház felé és ki az, aki ott fekszik az ágyon, a halál küszöbén... Az igaz, hogy az éjjel morfiumot vett be, hogy aludni tudjon... lehet, hogy megártott a szervezetének. Lehet, hogy ez már tiszta delirium, lázalom, vagy hallucinálás... szent Isten, nem a téboly kezdete ez?

De mire a kórház kapujába ért, kicsit megnyugodott. Wurm doktor közölte vele, hogy a beteg öntudatnál van s úgy reméli, hogy nagy áldozat árán meg lehet menteni.

- Meg kell menteni! - szólt Szenttamás szinte parancsolólag és ebben a pillanatban érezte, hogy még a saját élete árán is meg kell mentenie azt a szegény embert.

Miért?

Erre nem tudott volna határozott feleletet adni. Csak azt érezte, hogy az a másik élet most fontosabb az övéénél. És azzal kínoztta magát, hogy megmenti s talpraállítja és odaajándékozza Beának jóvátételül, kiengesztelésül... Igen?... Dehogyan is! Dacból, dühből, bosszúból, magamagának büntetésül és Bea megalázására... Vagy nem?

Szegénynek fájt a feje és vére zúgott az agyában. Valamit tennie kell, hogy lecsillapítsa magát.

Felment a beteghez. Úgy lépett hozzá, mint a rokon, aki vezekelni jött. Felajánlotta segítségét, pénzét, szolgálatát és szeretetét. Egyszerre meg is szerette azt a nyomorult páriát, de a következő pillanatban meg is gyűlölte őt. Miért? Azért, mert a világon van, azért, mert ugyanazt a nevet viseli, amelyet ő, azért, mert könyveket írt, azért, hogy... azért, hogy Bea olyan elragadtatással beszélt Szenttamás Györgyről, aki ír és hogy megveti és kineveti azt a másik Szenttamás Györgyöt, aki beszennyezi - és igaza van, csakugyan beszennyezte - ezt a szép világot.

Nahát, ezt a Szenttamás Györgyöt feltámasztja és maga helyett Beának ajándékozza...

A beteg nem mutatott semmi különös meghatottságot.

- Ideje volt, hogy rám gondoljatok. Végre is... a Szenttamás névnek szereztem annyi becsületet, mint pipázó, agarászó, verekedő, asszonyszöktető, kártyás, duhaj őseink, - mondta fennhéjázva.

György összeszorította az ajkait. Asszonyszöktető őseink!... Ezért a típusért nem is kell olyan nagyon visszamenni a család krónikájában.

- Belátom! - dörögte az új rokon felé. - De te is közeledhettél volna atyádfiaihoz.

- Én? - kérdezte keserűen amaz. - Én? Hiszen szégyeltétek, hogy rokonotok vagyok. Alkalomadtán letagadtatok... Hogy is hívnak téged? - kérdezte hirtelen.

- György.

- Akkor mi egy nevet viselünk. Ez is érdekes. Nem esik meg veled, hogy a könyveimmel téged gyanúsítanak?

György hallgatott. A másik keserűen mosolygott.

- Megesett, úgy-e? És te kézzel lábbal tiltakoztál az alaptalan gyanúsítás ellen, mi? Kijelentted, hogy az valami álnév lehet csak és sopánkodtál, hogy a törvények megengedik az ilyen

névbitorlást, mi? Tintásújjú semmiházinak neveztél, mi? És büszkén dicsekedtél vele, hogy te nemcsak írni, de olvasni sem szoktál olyan sületlenségeket, mi? Valld be az igazat. Most már bevallhatod, hiszen jóvátetted, amit ellenem vétkeztél! György! Valld be, hogy provokáltad volna azt a tapintatlan fickót, aki téged összecserél velem!

A kamarás lihegett a dühtől és a fájdalomtól. Dehogy tiltakozott! Hiszen az most a baj, hogy nem tiltakozott.

A beteg ember látható gyönyörűséggel élvezte ezt az ötletet.

- Pedig néha nem vallottad volna kárát annak, hogy magadat átjátszod Szenttamásy Györgyre, az íróra. Szép, erős, egészséges ember vagy, biztosra veszem, hogy az asszonyféléd te is kedveled. Nos, ha tudnád, hogy mennyi szerelmeslevelet kap a magamfajta ember! És ne gondold ám, hogy csak vén hisztérikáktól és kótyagosfejű aggszűzektől. Sokszor nem is képzeled, hogy milyen sok ennivaló, friss halacska akad a horogra. Vidéki ártatlanságok, romantikus fantáziájú gyermekeleányok, diákkisasszonyok és meg nem érett menyecskék egész életüket felteszik arra a lapra, hogy a nagy író kegyeibe beférközzenek. Ezt ti, civilek, nem is értitek meg. Tudod mit, György? Kössünk paktumot. A család talpraállít engem, gyógykezeltet és kifizeti adósságaimat, a szekeremet megindítja és módot ad arra, hogy dolgozzam és új életet kezdjek. Ne félj, nem kerül túlságosan sokba és nem tart sokáig. A ti fogalmatok szerint nevetséges összeggel úrrá tehetnétek. Egy esztendő múlva már a magam lábán járok és olyan jövedelmem lesz, hogy nem cserélek egyikőtökkel sem. Na. Egy kis befektetés az egész, baráti, vagy rokoni kölcsön. Megéri a név és megéri az, hogy egy Szenttamásy ne pusztuljon el a szegényházban. Ez a paktum egyik oldala. A másik? Hát én meg felhatalmazlak, hogy csinos és egzaltált asszonyok előtt kisajátíthasd írói dicsőségemet és sütkérezhess a szerelmük verőfényében, - végezte be hörgő nevetéssel a lázasszemű beteg.

György udvariasan, de fanyarul mosolygott.

- A Szenttamásy-család tudni fogja kötelességét.

- És ha nem?

- Akkor tudni fogom én.

A beteg kimerült, visszahanyatlott vánkosára és lecsukta a szemét.

György megbeszélte az igazgatóval, hogy a beteget szállítsák át egy előkelő szanatóriumba és hazament, mert ő is úgy érezte, hogy teste-lelke fáradt.

Néhány napig küzdött magával. Óráról-órára érezte, hogy ezt az állapotot nem bírja tovább. Életében először érezte ezt. Sok viharos és játszi kalandja után, most végre megtudta, hogy mi az a szenvedély. Bea személyisége - úgylátszik - felszívódott az idegrendszerébe, mindennapi szükségletévé lett, mint az alkoholistának a bor, vagy a morfinistának a méreg. Úgy érezte, hogy ő többet szenved, mint az a másik Szenttamásy, akit most a morfiumról akarnak leszoktatni.

Egy hét múlva meglátogatta rokonát a szanatóriumban. Az író állapota határozottan romlott.

- Ez így szokott lenni. A betegség első napjai aránylag könnyebben elviselhetők, mint az utána következő hetek szenvedései. Még nem is vagyunk a krízis csúcspontján.

- Nálam is így van, - gondolta a kamarás - nálam is napról-napra súlyosabb a baj.

Megkérte az orvosokat, kövessenek el mindent, hogy a beteg meggyógyuljon. Ő most néhány napra, esetleg pár hétre elutazik. Ha magához tér, nyugtassák meg a beteget, hogy amint visszajön, meglátogatja.

Másnap elutazott Fiuméba.

A Fiumara partján épült kis villában, amelynek vörös törperózsákkal befuttatott mohos, kőlabát a hullámok mossák, csak az öreg Luciát találta.

- A kisasszony egy hétig volt itthon.

- Mit csinált?

- Semmit.

- Nem volt beteg?

- Nem.

- Rosszkedvű volt?

- Semmi változást nem vettem rajta észre. A kisasszony nagyon egészséges.

- Hova ment?

- Nápolyba a rokonaihoz. De azt mondta, hogy onnan tovább utazik, Görögország felé. Nagyon szereti a görög szigeteket.

- Ir?

- Minden hétre ígerte. De csak egyszer írt.

- Mikor?

- Amikor Nápolyba ért. Nem csoda. A kisasszony nagyon szép és fiatal és gazdag, bizonyára sokan udvarolnak neki és a fiatal hölgyek akkor megfedkeznek mindenről ezen a kerek világon.

György olyan szívdobogással hallgatta ezeket, hogy maga is elrestelte magát. Mi ez? Tökéletesen elvesztette férfias önuralmát és józan esze végkép cserbenhagyta? Beán meg sem látszik, hogy micsoda tragédián ment át. Bea nyugodtan és derűlten járja a világot, bizonyára térdig gázol a férfiak hódolatában s mint az öreg Lucia mondja, mindenről megfedkeznek ezen a kerek világon. Ő pedig itt dadog, vonaglik, reszket és gyötrődik, mint egy megkergült suhanc. Eh! Ez így nem megy tovább. Holnap visszamegy Pestre és azután... aztán, igen, a példa kitűnő, ez az egyetlen orvosság, ő is elmegy valahová, utazni, szórakozni, térdig gázolni az élet örömeiben és mindenről megfedkezni ezen a kerek világon.

És másnap már Velencében volt, onnan Rómába utazott és harmadnap Nápolyba, felkutatta Bea rokonait s megtudta tőlük, hogy a leány a görög szigetek körül vitorlázik.

- Kivel? - kérdezte György lihegve a féltékenységtől.

- Egyedül. A saját jachtján.

- Személyzet?

- Komorna, gépész, szakács, vitorlás és két matróz, meg egy inasgyerek.

György tébolyultan ismételte: komorna, gépész, szakács... a többi már csak meg-megvonagló ajkai mondták hangtalanul.

- Mikor jön vissza? - kérdezte, ahogy összeszedte magát.

- Még maga sem tudja. Pedig...

- Pedig? - kapott ezen a szón Szenttamásy, mintha ettől várná a megváltást vagy a halált.

- Pedig itten egy előkelő katonatiszt már megkérte a kezét...

Szenttamásy még aznap éjjel elhagyta Nápolyt. Gyűlölte és utálta ezt a várost, gyűlölte Beát is, de legjobban gyűlölte saját magát és maga előtt szeretett volna elmenekülni valahová, ahol mindent el lehet felejteni ezen a kerek világon.

III.

Szenttamásy György, az író, hat hónap alatt tökéletesen felépült. Soha még ilyen, boldog nem volt, mint most. A meggyógyult és lábadozó ember nem cserél az egészséggel. Szíve, lelke, teste minden idegszála ujjongani és dalolni szeretett volna a fölött, hogy él. A legnagyobb boldogság: visszajönni onnan, ahol már minden elveszettnek látszott; kimenekülni az égő házból, amely utána egy másodperccel irtózatossá dőrejjel pozdorjává omlik; megszabadni a kísértés elől, hogy életünket egy revolvergolyóval szétroncsoljuk; megnézni a hőmérőt és látni, hogy a higanyoszlop következetesen harminchét alatt van; megnyerni azt a coup-t, amire nem a pénzünket, hanem a becsületünket tettük; kigyógyulni a szerelemből, amelyben megúttuk magunkat és magát a szerelmet. Ez a legnagyobb boldogság.

Szenttamásy Györgynek a kórház, a morphin, a tragédia nemcsak közérdeklődés, személyének szenzációs beállítása, reklám és érdekesség szempontjából, de lelkileg is nagy hasznára volt. Egyszerre a legnagyobb írók között emlegették s e mellett csakugyan azzá is lett. Betegsége alatt minden könyvét szétkapkodták s új kiadások jelentek meg sokezer példányban; az új kiadások is elfogytak három hét alatt. Mire meggyógyult és a másik Szenttamásy jóvoltából az élet minden kényelmével, sőt fényűzésével vehette magát körül, a könyvei is ontották a pénzt. A kiadók versengve kínáltak szédítő előlegeket. A színházak darabért ostromolták. Egy nagy német cég megvásárolta műveinek fordítási jogát s ezért annyit fizetett, hogy az író gyönyörű kis villát vett a Gellérthegy aljaiban egy gazdag özvegyasszonytól. A villa keskeny, de kétemeletes frontja keletre nézett; minden emeleten három szoba volt; azelőtt penzionnak is használták, előkelő, gazdag úrinép lakta, fiatal házaspárok itt töltötték mézesheteiket, pompás miliő, gyönyörű kilátás, egészséges, ragyogó fekvés, éppen írónak való. György a berendezést is megvette, csupa régi, finom bútor, temérdek perzsa, brokát-függönyök, aranyozott csillárok, szobrok, festett üvegablak: fejedelmi luxus, idillikus fészek.

Szenttamásy György, az író, egyelőre nem dolgozott semmit. Várt. Pihent. Élt. Két hónapig a tengeren járt. Megerősödött, meghízott, szinte megnőtt és megfiatalodott. Ősz haja sűrű lett és az arca finom, fehér, rózsás foltokkal, határozott Szenttamásy-típus, most már megtévesztésig hasonlított ahhoz a másik Szenttamásy Györgyhez. A termete, kicsinysége és karcsúsága folytán, arányos és arisztokratikus; kezei finomak, fehérek, nőiesek. A hangja bársonyos, behízelt, zengő, mély bariton.

A pénz egészségessé, széppé, hódítóvá és boldoggá tette.

A kéthónapi utazás után végleg megtelepedett a kis rezidenciában. Régi tulajdonosa ekkor költözött ki a második emeletről s búcsúzás közben megemléltette:

- Ha jól emlékszem, ide sokat járt egy Szenttamásy György nevű úr.
- Igen? Az unokatestvérem lehetett.
- Lehet.
- Valami kis kaland? - kérdezte nevetve az író.
- Igen. De csak néhány hónapig tartott az egész.
- Természetes. Mindig az a legszebb.

- Na, ezt csak a férfiak mondják.

Többet nem beszéltek a dologról.

Kitavaszkodott. György úgy találta, hogy a Gellérthegy déli oldala a világ legszebb nyaralóhelye. Ott maradt egész nyáron és nem írt egy sort sem. Pedig voltak mély és gyönyörű gondolatai. De ha arra gondolt, hogy azokat le is írja, elment a kedve. Kissé megcsömörlött az irodalomtól. Pedig most abból élt; fényesen, urasan, majdnem pazarlóan. A Szenttamásyakra nem szorult már; több pénze volt, mint akármelyiknek a rokonai közül. Nem írt, hanem élt. Nem is igen olvasott, de annál többet volt emberek között. Most szerette őket, még az együgyűeket és a hitványokat is nagyon szerette. Másképpen látta az egész életet. Nem botlott bele problémákba és nem vérezte meg a szívét mások sebeivel. Úgy találta, hogy az élet sok embernek nehéz, de senkinek sem elviselhetetlen. A szeretők, ha össze is vesznek, azért valahogyan mégis megbékülnek. Éhenhalt embert egyetlen egyet sem látni az utcákon. A gyerekek boldogan játszanak és az öregek örülnek, hogy élnek. Felfedezte, hogy jó ebéd, finom, illatos szivar és mértékkel fogyasztott nemes öreg bor: mennyei élvezet. És az asszonyok! No, értük magukért is érdemes élni. A legrosszabb is angyal, mihelyst szeret. Édes, odaadó, pihegő kis madár valamennyi. És az a legszebb bennük, hogy milyen hódolattal veszik körül azt, akit nagy embernek tartanak. Mintha csak azért jöttek volna a világra, hogy szépségükkel és szerelmükkel megjutalmazzák az írókat és művészeket és a híres embereket. Ez a hódolat idealizmust jelent s manapság már csak az asszonyok idealisták.

Szenttamásy György naponta garmadával kapta a szerelmesleveleket és ez boldoggá tette. Rengeteg kalandja volt és egy sem végződött rosszul: vagyis szerelem egyikből sem lett. Az asszonyok, az más. Azok mind szinte elégték a szerelemben, de amikor szakított velük, mégsem csaptak botrányt, csak szepegve és sírva félreálltak. Szegénykék. Valóságos mártírok, de a mártírpalástot alázattal és mégis méltósággal hordják. Vagy talán hamar megvigasztalódnak? Lehet. De ha így is volna? Ezért sem szabad rájuk haragudni, hiszen ők is élni akarnak, szegények. És ha nem tudnának megvigasztalódni, talán még sem nyugodnának bele a szakításba s ez sok kellemetlenség forrása lehetne. Legjobb úgy, ahogy van. Ők is éljenek, szegény galambcskák.

Mindennel ki tudott békülni. A forró nyári hónapokban mégis elnézett kicsit az északi fürdőkbe, de alig várta, hogy onnan hazamenekülhessen. Az őszi gyönyörű itt, a Gellérthegy alján. És most az írónak különösen szenzációs örömei voltak. Neki volt a legszebb, leg-tisztább, legszerelmesebb kis barátnője Pesten. Úgy éltek ők ketten, mint az antik istenek az Olympus alján és Szenttamásy György, aki egy esztendővel ezelőtt világgyűlölő és életűnt emberroncs gyanánt feküdt a szegények, öngyilkosok, epileptikusok és züllöttek kórházában, most, mint egy fiatal szatir, erdőcsavargó, fuvalás, asszonycsalogató vén Pán egy kamasz tanítványa, vidáman füttyörészve szaladgált a Gellérthegy déli oldalán és emberrel, állattal, fűvel és fákkal, felhőkkel és virágokkal egyformán túlárado szívvel barátkozott.

Még azt a nagy, csontos, komoly, szélespatájú, szomorúan öreg, rezignált lovat is szerette, amelyik a Gellérthegyi lejtős utakon baktatott s hozzátartozott egy rozoga kordéhoz, egy éles-szavú csengetyűhöz és egy ritkabajszú szemeteskocsishoz. Úgy beszélt róla, mint a barátjáról: barátja volt a ló, a csengetyű és a kocsis is és mindenkinek megmutatta a széles mecklen-burgit, aki higgadt volt és erős, mint egy bivaly.

- Kérlek szépen, olyan okos ez a ló, - magyarázta, új barátnőjének - hogy vak létére, biztosabban járja a hegyes-völgyes utakat, vízmosásokat és keskeny pallókat, mint a kecske vagy a szamár.

- Hogyan lehetséges ez?

- Hát a lábával tapogatózik, akárcsak az ember, aki vak. A kapuknál megáll. Az út mélyedéseiről, a kavicsokról pontos topográfiai ismerete van s arról jegyzi meg magának, hogy hol kell megállania. Ezt is a patáival érzi. És a kocsisától hallom, hogy este, mikor a dolgát elvégezte, hazamegy magától. Odaáll az istállóhoz s egyenest a helyére talál.

- Ne mondja!

- De mondom. Húsz ló áll egy sorba és az övé a tizenötödik hely. Azt is kitapogatja a lábával és sohasem véti el a helyét. Csoda-e, hogy úgy szeretem és becsülöm derék, vak, okos, öreg lóismerősemet? Legközelebbi könyvemben megírom az élete történetét.

Szenttamás Györgynek eszébe sem jutott, hogy ezenkívül is van még valami a világon, amiről könyvet, vagy színdarabot írni érdemes volna: nem, asszony, szerelem, élet, ez nem irodalmi téma, hanem leélni való.

Nem dolgozott semmit, de nem is volt szüksége, hogy munkával keresse a pénzt. Egy öreg Szenttamás kisasszony, aki most már felette büszke volt az unokaöccsére, hirtelen meghalt és ráhagyta ezerholdas pompás uradalmát. Az íróból gazdag földbirtokos lett s ezt olyan természetesnek találta, mint hogy március 21-én tavasz jön a télre. Végre is a Szenttamások hatszáz év óta urai jó, kövér magyar földeknek, ezer és ezer holdaknak és őt most csak jogos örökébe ültette bele a sors.

Eljött a tél s Szenttamás egy viharos, éjszaka után egyedül ült a könyvtárában. Most jött ki a langyos fürdőből, most végzett a komornyikja a borotválással. Meleg, pihével bélelt selyemkabátjában félig ült, félig feküdt egy hatalmas karszékben és szórakozottan jártatta szemét a félbörkötéses könyvek aranyfelírásos hátlapjain.

- Istenem, hónapok óta nem is volt a kezemben könyv, - futott keresztül az agyán, de aztán megvigasztalódott. - Majd, ha megöregszem.

Mert olyan fiatalnak érezte magát, mint egy húszesztendős suhanc.

Ekkor az inasa látogatót jelentett. Hölgy. Fiatal és szép.

- Vezesd ide.

Belépett a vendég.

Az ablakon beözönlő fény arcának csak egyik oldalát világította meg s a profilja élesen ki-rajzolódott ebben a műterem-világításban. Szép fiatal hölgy volt. Magas, karcsú, de telt és ruganyos testén könnyű angol utazókosztűm. Az arca kissé sápadt, de üde és érdekes; bronzba játszó haja beárnyékolta a homlokát s hosszú szempillája sátorosan borult tiszta, szürke szeme fölé.

A szája gyermekesen ívelt, széles, puha, piros, tömött száj. S ahogy leült, egyik lábát a másikra dobva, térdig látszott pompás, hosszú, plasztikusan ívelt selyemharisnyás lábszára: izgatón szép látványosság volt.

Nagyon elfogulatlanul és öntudatosan lépett be, de ahogy leült és körülnézett, kissé elfogódott hangon mondta meg a nevét.

- Gianone Beatrice.

- Gyönyörűen zeng ez a név! - kiáltott fel az író azzal az álpáthosszal, amelyet megszokott, mert mindig bevált a hölgyvendégeinél.

- Bocsásson meg, kissé meghatódtam... egy évvel ezelőtt ez az én szobám volt.

- Ah!

- Majdnem hat hónapig.

- Ez érdekes!

- De most alig ismerek rá, ámbar a bútorok között van néhány ismerős.

- Szóval, maga, kedves Beatrice, itt tulajdonképpen jobban otthon van, mint én. De éppen ezért én is jobban szeretem e perctől fogva a szobámat.

Bea kissé gúnyosan nézett az író szemébe. Fülét megcsapta és sértette a hamis hang, komoly maradt és kutatva nézte György arcvonásait. Hiszen egyszer már látta őt, de akkor öreg volt és beteg, igen, akkor más volt egészen, azaz, hogy most más, most nem ahhoz a Szenttamásy Györgyhoz hasonlít, hanem a másikhoz, aki szép volt és jól ápolt és erős.

- Valóban nagy a hasonlatosság, - szaladt ki a száján öntudatlanul.

Az író mosolygott.

- A bátyámról beszél?

- A bátyja?

- Hét évvel idősebb, - válaszolt az író kissé sértődötten. - Ismerte Györgyöt?

- Igen...

- Honnan?

- Csak úgy... a társaságból.

Szerette volna megkérdezni, hogy hol van, merre jár, beszélt-e róla, boldog-e a másik Szenttamásy, de nem bírta rászánni magát. Körülnézett.

- Kié ez a ház?

- Az enyém.

- Az egész?

- Természetesen, - nevetett az író.

- És maga lakja az egészet? Nős? Van családja?

Az író egészségesen és vidáman kacagott.

- Maga kis vizsgálóbíró. Hát olyan benyomást teszek én, mint aki már családot alapított? Kedves Beatrice, maga túlságosan jó, vagy túlságosan rossz véleménnyel van csekélységem felől. Nem gondolja, hogy nagy kár volna értem, ha nős volnék és egy csomó gyereket kellene nevelnem!

- Hány éves maga?

- Harminchat.

Bea oda sem figyelt az író fecsegésére. Arra gondolt, hogy íme, most itt ül előtte az, aki szellemével s érzéseivel, amelyeket kiöntött a regényeibe, a szívét egykor úgy megdobogtatta. Itt van az emberi élet legnagyobb csodája, a lángész, maga is csoda, roppant látványosság és isteni hatalom... itt van az ige, a szobor, a szimbólum, a genius... s emellett szép és fiatal és előkelő s úgy látszik, gazdag és egészséges, mint egy ifjú angol főúr... itt van az ő bálványa és első tiszta, szent szeretője az aetheren keresztül, itt van, szép, finom gavallér, aki semmiségeket fecseg éppúgy, mint ama másik Szenttamásy ott a fiumei gyors elsőosztályú félfülkéjében.

Belenézett a férfi szemébe.

Ugyanaz a gyermekes, tiszta, ártatlan cherubinszem, mint annak a másik Szenttamásynak... és mégis...

De erről hirtelen eszébe jutott, hogy ideje volna már, ha megmondaná, hogy mit is keres itt ebben a villában. Összerázkódott. Elcsuklott a hangja, ahogy megkérdezte:

- És a bátyja?

- György?

- Igen.

Az író arca elszomorodott.

- Beteg.

- Szent Isten, - szisszent fel Bea - komoly, súlyos baj?

Az író lemondóan legyintett:

- Nagyon.

- Mióta? - kérdezte reszketve Bea.

- A baj csaknem egy évvel ezelőtt kezdődött. Valami nagy lelki megrendülés... mit tudom én? Mindegy... azt hiszem, gyógyíthatatlan.

Bea nem tudta tovább fékezni az indulatait.

- Az Istenért, beszéljen!... Hiszen azért jöttem.

- Mit mondjak? György túlságosan megszokta a kábítószereket.

- Morfinista lett? - sikoltott fel Bea.

- Sajnos. Borzasztó tragédia. Teljes anyagi és fizikai leromlás.

- Hol van, hol van, mondja, az Isten szerelmére! - ugrott fel Bea és egész testében reszketett.

- Betettem egy szanatóriumba. De a doktorok azt mondják...

- Melyikbe? - sikoltott Bea és összekapta magán a bundája gallérját.

- A Szent István-szanatóriumba... Ezelőtt egy esztendeje én is ott feküdtem... akkor ő vitetett oda... a sors most kicserélte a szerepeket... borzasztó tragédia...

Bea félőrülten tördelte a kezét.

- Kérem a kocsiját... Meg akarom nézni..

Az író csodálkozva nézett a kétségbeesett leány könnyező szemébe.

- Maga szerette őt?

- Kérem a kocsiját... Meg akarom nézni...

- Azt tanácsolom, hogy ne menjünk oda. Valóságos roncs. Halott, aki él...

- A halott, aki él... - zokogta Bea eszelősen - de én feltámasztom őt...

...Félóra múlva az ágyánál álltak. Bea nézte, nézte az őszhajú, csukottszemű, kicsiny, vézna embert, aki a vékony takaró alatt remegve feküdt. A teste, mintha összezsugorodott volna, akkora volt, mint egy tizenötéves fiúé s olyan volt az arca, mint egy halotti maszk.

Beának eszébe jutott az a másik látogatás, ott a Rókus-kórház betegszobájában...

Igen. Borzasztó ez az élet. A szerepek megcserélődtek.

Bea ránézett a betegre s aztán végigmérte a másik Szenttamásyt, az író, az egészségeset, a fiatal, az élet királyát, a lángészt, a csodát... visszagondolt arra, hogy az, aki itt a betegágyon fekszik, egykor hogy megcsúfolta és megalázta őt. És ahogy mindezt végiggondolta, halkan, odalépett a beteg fejéhez és kis keze közé fogta a halotthalvány arcot.

- György... itt vagyok... szeretlek - suttogta neki szerelmesen és megcsókolta a beteg ajkát...

Az orvosok ámulva nézték a jelenetet és magukban azt találgatták, hogy ki lehet ez a szép kis hisztérika?

SYLVIA

I.

Éppen húsz esztendeje, hogy huszárönkéntes voltam Debrecenben és az előtte való évben megtörtént velem, hogy a pécsi ügyészség rablógyilkosság gyanújába vett. Arról volt szó, hogy a sásdi szőlők között, egy domboldalon épült kis villa magányos úrnőjét négy kés-szúrással megsebesítettem és elraboltam briliánsait, igazgyöngyeit és arany ékszereit.

Két hétig álltam vizsgálat alatt s most, ahogy leírom életemnek ezt a tragikus epizódját, tulajdonképpen nem is tudom, hogy ártatlan voltam-e, vagy sem. Nem öltem embert, annyi bizonyos; de megöltem, és megölhettem volna, ha éppen arra kerül a sor. Lehet, hogy csak most gondolom ezt, most, amikor rájöttem arra, hogy az embert néha csak a véletlen, vagy a gyávaság, vagy egyenesen a bűn menti meg attól, hogy olyan merényletet kövessen el erkölcs, erény, társadalmi rend, vagy maga a szentséges emberélet ellen, amelyre halálbüntetést mér a földi igazságszolgáltatás.

Sokszor írtam már fiatal éveimről. Nem azért, mintha írói babérok után vágynék. Nem. Nyoma sincsen bennem annak a lelki exhibicionizmusnak, amelyből nagy adag szükséges ahhoz, hogy az ember piacra vigye lelke rejtegetnivaló meztelen belsejét. Gyermekkorom óta meggyőződése, hogy az előkelő lélek zárkózott és irtózik a kíváncsi szemektől. Én irtóznék attól, hogy a henye fantáziának együgyű meséivel szórakoztassam a bámmész és ostoba tömeget, de még inkább megvetem azokat, akik a maguk életének kitergetésével izgatják a csöcselék buja képzeletét. Nézetem szerint a hivatásos művész és író sokban hasonlatos ahhoz a szerencsétlen leányhoz, aki testének kíváncsatos formáit éjjeli körútra viszi mutogatni. Író és művész éppen így cselekszik a maga egyetlen lelkével. Ha mégis írtam valaha magamról, az csak fiaim, húgaim és majdnem unokáimnak szól abból a célból, hogy rajtam keresztül ismerjék meg az embert és mindent, ami az ember körül van. Írásaimat úgy tekinthetik, mint egy részét a végrendeletemnek.

Ez okból nem is szépítek semmit sem magamon, sem a személyeken, akik valahogy belejutottak az én életembe. Sem türelmem, sem tehetségem nincs az efféle mesterkedéshez. Csak okmányokat és feljegyzéseket adok: jelentéseket az eseményekről. Régen ezt levél formájában írta volna meg, aki ráért levelezni; ma már lusták vagyunk a levélírásnál, csak táviratokat váltunk vagy telefonon közöljük a legszükségesebbet. Forma dolga az egész. Amit én írok, mondjuk, emlékirat. Mindegy. Az a lényeges, hogy elolvassák azok, akik számára leírom a dolgot.

Tehát arról az időről van szó, amikor én huszonhároméves voltam és elvégeztem egyetemi tanulmányaimat. Kevés kedvvel és folyton csökkenő ambícióval. Városi életet éltem, de folyton falura vágyakoztam. Lehet, hogy ez valami atavisztikus ösztön volt, amelyet sohasem tudtam kielégíteni. De vakációimat Baranyában egy kicsiny faluban töltöttem, Sásdon, Gundy Miklós nagybátyám házában. Minden évben legalább három hónapot töltöttem ott s huszonötéves voltam, amikor Gundy Miklós meghalt. Azóta nem láttam a falut.

Valamit azonban szeretnék erről a faluról mondani. Nemrég - valami ellenállhatatlan vágy hatása alatt - felkerestem ezt a kis fészket.

Vonatra ültem és négy órát utaztam langyos, tavaszi délután. Ezalatt volt időm összeszedni emlékeimet. Zsebemben volt a régi kis füzet, amelybe annak idején feljegyeztem napi élményeimet. Huszonöt oldal a füzetben róla szólt, a titokzatos hölgyről, aki a szőlők között

lakott. Most már el sem tudnám mondani, hogy milyen volt s hogy mennyire szerettem. A naplóból kell idéznem egyes fejezeteket.

Sylviának hívták.

Hogy milyen volt Sylvia?

Ezt jegyeztem fel róla akkoriban:

»...Sápadt, vértelen, kékes árnyékokkal átfestett volt ez az arc, csak a szeme alatt égett a láz: a szenvedés, az álmatlanság és a félelem enyhe pirossága. Sötét haja, hosszú, lágyan ívelt koromfekete szemöldöke, lesütött pillái, amelyek félkörben kékes sátorárnyékokat borítottak erős, sovány arccsontjára, kissé széles, vértelen szája, mintegy szabályosan kimetszett íj, éles kontúrokat rajzoltak az arcába, amely keskeny volt, laposan párnázott és egy keserű vonással tragikussá vált a szája körül. Finoman dekadens, minden hajlásában enyhén megtört, hosszú keskeny paralelogramban felvázolható kissé asszir arc volt ez, semmi nyoma a kerekdedségnek, gömbölyűségnek és egészséges banalitásnak, mintha nem is húsból, hanem porcellánból vagy átvilágított elefántcsontból volna, művészi mesterkedéssel kivájva, híjával minden klasszikus aránnak és megszokott szépségideálnak...«

Valószínűleg gyönyörű teremtés volt, a termete inkább kicsiny, gyermekded, gyengéd, vékony és törékeny, de tökéletes arányai voltak. Fűzöt, halcsontos blúzt, de még fűzővédőt sem viselt s ez a pongyolaság akkoriban mindig arcomba kergette a vért. Oly gyönyörűen rajzolódott át ruháján két gömbölyű, ruganyos, minden légzésnél meg-megrebbenő, magas, teli kúpalakú melle! Ez megfeszíthetetlen kontraszt volt a lényében, ez a mellével szemérmetlenül űzött meztelenkedés, egész egyéniségének diszkrét és finom látványával, szemérmességével és tartózkodásával szemben.

Szomorú s halk volt, mintha a mosolygás is fájdalmat okozna neki, ilyenkor a szemöldökét kissé felhúzta és a bal felső ajkát kissé felgömbölyítette. A szeme csillogott. Égő, fekete, de nedves szeme volt, mintha mindig sírás előtt, vagy sírás után volna.

Ilyen volt Sylvia és én halálosan szerelmes voltam Sylviába.

A vonaton régi naplójegyzeteimet olvastam s az egyik lapon ezt találtam benne:

»...Minden nap meglátogattam őt. Tegnap már délután három órakor türelmetlen voltam a vágyakozástól. Tegnapelőtt kissé gyengélkedett. Fügőágyon feküdt a teraszon és így megpillantottam selyemharisnyás lábát majdnem a térdéig. Egész éjjel nem tudtam emiatt aludni. Gyűlöltem, hogy olyan szemérmetlen volt és imádtam, ha arra gondoltam, hogy talán nem is vette észre, micsoda fogvacogató gyönyörűséget okozott nekem. Kíváncsi voltam, vajjon mi lesz ma? Ha ma is így folytatja!...

Reggelre megnyugodtam; de az ebédet nem ettem végig, nem volt étvágyam. Ebéd után aludni akartam. De nem tudtam lehúyni a szemem.

Négy órakor már elindultam hozzá. Szándékosan lassan lépegettem, hogy ne érjek túlkorán oda.

Öreg paraszt ballagott a kanyargós, kocsikeréktől felvágott, göröngyös úton. Két kutya lihegett előtte egy kődobásnyira, kétfelől sűrű bokrok zörrentek olykor-olykor, messziről a nagy fák homályából élesen kifütyült a rigó, az égen egyetlen felhőcske sem látszott, olyan nyugodt volt a levegő, mintha nem is volna. A szőlőhegyek élesen rárajzolódtak a mélységes, kékszinű égboltozatra, én csak ő rá gondoltam, akiért most ezt a keserves hegyi utat járom.

Az öreg paraszt megállt. Hüvelykujjával megtörölte homlokát, fütttyentett egyet a kutyáknak, pipára gyújtott és kényelmesen tovább ballagott az útján.

Utólértem.

Csendesen köszönt, rászólt a kutyákra, hogy ne szemtelenkedjenek körülöttem és dűnnyögve oldalba rúgta az egyiket, amelyik dühösen viczorította rám villogó fogsorát.

- Hová, hová, öreg? - kérdeztem, hogy elpalástoljam a kutyákkal szemben érzett gyógyíthatatlan gyávaságomat.

Az öreg elmondta, hogy a hegyre igyekszik, még jót kell kapaszkodnia, amíg a prэшázat eléri, pedig túrhetetlen ez a délutáni hőség. Esőt jelent ez, - magyarázta komoly figyelmeztetéssel - estére tele lesz felhővel az ég és éjjel csakúgy szakad. Ő már ismeri az időjárást ezen a vidéken, azért jobb lesz, ha nem maradok künn éjszakára, ha esetleg ez lett volna a szándékom.

Megköszöntem a tanácsot és egy mellékútra vágtam, amely az ő villája felé kanyarodott.

Már láttam a léckerítést, a hosszú, sűrűn beültetett allét s a végében azt a kis házat, piros volt a teteje, barnára festve a faoszlopai, cifrán kifaragva mindegyik, kis fehér filagória volt, éppen asszonynak való, álmodozó, bohó kis asszonynak, virágok, könyv és képek tanyája.

Tudtam, hogy vár engem. Ott fog ülni virágai között, mellette egy öregasszony tipeg, roppant kerti szerszámokkal felfegyverkezve, melyekkel a rózsákat metéli egész nap. Amolyan öreg cselédféle, aki mindenkinek parancsol, még az asszonyának is, csak a fiát elő ne hozza az ember, mert akkor kész a sírás. Azt mondja, jó gyerek volt, szép, nagy, de huszárkorában leesett a lóról és megrepedt a koponyája.

Odaértem... Az asszony zavart volt örömeiben, mint egy kisleány, valósággal leányformája is volt, fehérkalaposan, világos ruhában, kék selyemmel a derekán.

- Vártam, - csak ennyit mondott - már régóta vártam.

Az öregasszony megsímogatta a karomat és elmondta, hogy ilyen magas volt a fia is, éppen ilyen magas, csak erősebb, persze, azt megedzette a munka. Aztán eltipegett, hogy frissítőt hozzon.

Este lett.

A föld elhallgatott, a hegyek barna tömegében nem volt megkülönböztethető kő, hárs, szőlő... a hold a felhők között úszott, mint egy fehér hattyú... a hosszú allén ketten bolyongtunk... ő szebb volt, mint valaha. Minden békés volt, minden csendes. A tücsök szünet nélkül ciripelt, a szunyogok a fülünk mellett dűnnyögtek... távolról kocsizörej hallatszott, azután az is elhallgatott. Mi is alig tudtunk beszélni, féltünk a szűz csendet megzavarni.

Az öreg asszony utánunk sietett. Hogy az ő csöpp asszonya már megint nem vigyáz magára; itt hozza a kabátkát. Felsegítette asszonyára és figyelmeztette, hogy hiába van már most jól felöltözve, a hűvös levegő hosszas belélegzése is megárhathat... ne menjünk messzire.

- Látja, - szólalt meg az asszony - ez a vén csont nagyon szeret engem. És ezzel boldoggá tesz.

- Magát mindenki szereti, - jegyeztem meg gyáván.

- Igen, mindenki szeret. A cselédem, a kutya, a virágaim s szeretnek ezek a vén fák, itt a tó körül, hallom diszkrét köszöntésüket, ha idejövök, suttogó, lágy beszédüket, látom lombjaik ölelgető hajlongását, nekem susognak, nekem illatozzák édes kilégzésüket, nekem állják el a nap izzó sugarait... kizárólag csak nekem... Azért szeretek itt lenni... tolakodó ember ide be nem jön, fárasztó udvariassággal nem kell senkit fogadnom, nem kell a mások ostoba hízeltégeit, konvencionális bókját hallgatnom, élhetek úgy, ahogy nekem tetszik, úgy eszem, úgy alszom, úgy futkározom, ahogy akarok. S félek, mikor eljön a tél, hogy itt kell hagynom ezt a

kis paradicsomot s be kell mennem a városba, ahol a szívem tele van elégedetlenséggel és szomorúsággal!...

Előttünk volt tó, amelyet két hatalmas fűzfa árnyékolt be, két vén öre a kis víznek, melynek hátán kis csónak ringott s partján eperbokrok susogtak, szüntelen hajlongtak, ringtak, beszélgettek és panaszkodtak ők, a természet érzékeny álmodozói, akik minden érintésre meghajolnak és szenvednek.

Olyan jó kedvünk volt! Engem valami édes varázssal font be az asszony jelenléte... Kértem, menjen vissza - ő azt mondta, úgyis sétálni szokott ilyenkor, elkísér a szőlője határáig, itt nem jár senki, aki megbotrálnokná azon, hogy mi olyan jó barátok vagyunk. Számtalanszor megkérdezte, hogy amióta nem látott, hányszor gondoltam reá?

Csak a szeme közé néztem, abba a kék tengerszembe, melyből egy édes, meleg, magasztos lélek fényessége áradt s ő puha, meleg kezével megsímogatta az arcomat s nevetve mondta:

- No, azért nem kell elpirulnia. Tehát még jó barátok vagyunk. Mert higgye el, attól a pillanattól fogva, mikor szerelmes lesz valakibe, akkor elkezdi engem feledni, sőt meg fog gyanúsítani és haragudni fog rám - vége lesz a barátságnak. De azért mégis inkább azt kívánom, hogy boldog legyen, ha ugyan... És itt elgondolkodott egy kissé, belenézett a barna hegytömegbe s kétkedő mosollyal folytatta:

- Ha ugyan a szerelem boldogság...

S azután... még nagyobb csönd után, mialatt én az arcát néztem, amely lassanként mind pirosabbá és pirosabbá vált s a szemeit, melyekből őszinteség s melegség sugárzott, - bátran, reszketés nélkül utána tette:

- Vagy... valljuk meg az igazat, hiszen maga úgyis tudná, ha nem is mondanám... most még ne legyen szerelmes senkibe. Igen, én ezt jobban szeretném. Nem illik hozzánk a hazudozás vagy az érzélgősség...

S amikor már messze jártam a kocsikerekektől felvágott, göröngyös úton s hátranéztem, még mindig ott állt az asszony, kifehérett a sötét lombok közepéből... s láttam, hogy utánam néz, kedvesen, egyszerűen, természetesen, mint ahogy a jó barátunk után szoktunk nézni, mint mikor csak a jó barátunk után nézünk...

És boldog voltam, hogy nem láttam a lábát. Ez az asszony a föld legtisztább, leggyönyörűbb és legszentebb asszonya. Istenem, ha ő is érezne valamit abból az érzésből, amely most kéjbe meríti az egész idegrendszeremet!...«

Nem olvastam tovább.

A vonat Sásdra ért, s kiszálltam a vasúti kocsiból. Egyszerre csak tele lett a lelkem emlékezettel. Megismertem az állomás körül ültetett görcsös, poros, ritkalombú akácfákat, a szomszédban zúgó-zakatoló malmot, a derékszőgben kanyarodó országutat, a falu tornyát s a temető kis román kápolnáját, amelyet bátyám épített és amelynek márványboltozata alatt pihennek porai.

És eszembe jutott a falu minden népe. A kicsik és a nagyok. Urak és parasztok. A gyerekek, akikkel együtt játszottam, a postáskisasszony, akinek jogászkoromban a vakációk alatt udvaroltam, az öreg levélhordó, aki nemcsak kihordta, de fel is olvasta a leveleket és válaszolt is rájuk az írástudatlanok helyett. Eszembe jutott a szép patikusné, aki az egyik ügyvédbe volt szerelmes és ezért egyszer túlságosan sok morfiumot vett be. Tonio, az olasz betonmunkás is eszembe jutott, Tonio, az akasztófára való hazug, ingyenélő, löcslábú, kopasz, nyurgatestű, halszemű, ritkabajszú csavargó, aki egész napját a kanális mellett töltötte, hajadonfőn, nagy vörös orrával szimatolva a nedves levegőt. Tonio! Hogy féltem tőle gyerekkoromban és hogy szerettem, amikor már meg tudtam érteni! Szerettem? Irigyeltem őt! Irigykedve néztem, hogy

térdig gázol a szürke, bűzös, lomha vízben, kezével fogja el az ezüstpikkelyes halat és a barna, lusta rákot, aztán megsüti és gyönyörködik a rőzse lángjában, a pirosuló hús szagában, nagyot csettint a nyelvével és kéjesen eszik. Azt hiszem, ő volt a legboldogabb ember, akit valaha is láttam életemben.

És Tonio körül egyszerre feltámadtak a mult alakjai. Láttam Maricát, a szép libapásztorleányt, akiért egyszer véresre verték egymást Tóth Jóska, a bíró fia és a segédjegyző. Hogy is hívták a segédjegyzőt? Barna Bandinak hívták, mindig rövidnadrágban és zöld harisnyában járt és sohasem tévesztette el a vadkacsát a vízen. A verekedőket Kelemen István, a kocsmáros választotta szét, nagy, kövér, rekedthangú ember, aki három feleséget nyűtt el - vajjon még él-e és hányadik felesége van?

Mindenki eszembe jutott. Kádi néni, a vén bábaasszony és Magda bácsi, a kántortanító, Venczel, az asztalos s Kósa Józsi, a gyujtogató. Szegény Józsi! Süket volt és kissé sántított, vörös volt a haja és egy csepp bajusza sem nőtt. A leányok kicsúfolták és ő szerelmes volt a szép Maricába, akiért Tóth Jóska és a segédjegyző összeverekedtek. Józsi különben jó barátom volt és fűzfából pompás tilinkót tudott faragni. A harangozóra, Ambrusra is emlékszem, aki felakasztotta magát és négy apró gyermekére, akikkel együtt játszottam a szénapadláson. Még a nevüket is el tudnám mondani: Pista, Jancsi, Jóska, Gergő. Igaz, egy kis húgocskájuk is volt, a Katica, de az nem játszott velünk, mert bénán született. Az örökkön-örökké egy teknőben feküdt.

És Vicze Miska, a kocsis? Hát Gyuri, a kisbíró? Vajjon élnek-e még? Hányat vitt el közülök a világháború?

Gyalog mentem a faluba, egyedül, lassan bandukolva és boldogan süttettem a hátamat a nappal. A kastély elé értem. Hát a kastély bizony nagyon megöregedett. A vakolata lehullt és cserepes teteje mintha félrebillent volna. Kerítése sem állt már, pedig emlékszem, szürkésre festett, tömör, magas téglakerítése volt. Ugy látszik, széthordták a véres, zivataros, gazdátlan időkben. Széthordta a nyomor.

Megborzongtam. Ott benn, az ablak mögött, ott volt az én szobám. Ott olvastam először Shakespearet és Miltont. És eszembe jut az Elveszett paradicsom. Miltoné és az enyém...

II.

Ki volt az az asszony?

A szőlőhegyi fehér villa asszonyát nem ismerte senki. A faluban csak úgy emlegették: a grófné. Csak három hónapot töltött ezen a vidéken, júniustól augusztus végéig, akkor azután eltűnt. Nem tudta senki, hogy hová és nem tudta senki, hogy valaha visszajön-e még.

Ha bátyámat kérdeztem a titokzatos hölgy felől, a vállát vonogatta.

- Csakugyan grófné?

- Valami lecsúszott mágnes felesége lehet.

- S az ura?

- Azt még nem látta senki.

- Özvegy?

- Vagy afféle.

- Hogyan?

- Talán elvált. Neked jobban kellene tudnod, te, mindig a szoknyája szélén ülsz.

- Én csak azt tudom, hogy szép. Szomorú és jó. Nem lehet afféle.

- Nem mondom. De nem szeretem a magányos asszonyokat. Nem szeretem a rejtélyes embereket egyáltalában.

Majdnem haragudtam Gundy Miklósról, aki gyengédség és hódolat nélkül beszélt szívem asszonyáról. Máستól azonban nem mertem kérdezősködni felőle. De kitől is? Jegyző, tanító, útmester és postakiadó tekintete úgy sem érhetett fel az ő személye magasságáig. Igen, a postamester egyszer említette:

- Még sohasem kapott levelet a grófné. Miféle ember lehet az, aki sohasem kap levelet, vagy kártyát? Bujkáló ember bizonyára. És aki bujkál, annak oka van bujkálni. Nos? Akinek oka van bujkálni, az nem tetszik nekem.

Ennyi volt az egész, amit tudtam róla. Most sem igen tudnék róla többet mondani. Azon az egy dolgon kívül. De azt majd később. Most, ha visszagondolok rá, feltűnik fiatalságának édes bája s szemeinek villogó acélos tekintete (hogya valami kihozta sodrából, ami igen ritkán történt meg vele), vállának, karjának bársonyos fehérsége és rezgő, ringó, ugráló két melle a vékony selyemszövet alatt. Egész lényének valami eleven, energikus, friss gazdagsága volt és e mellett bágyadt, lusta és szomorú a szája, a beszéde, minden mozdulata. Csupa kontraszt. Úristen, él-e még? Még mindig fiatal lehet és még mindig gyönyörű lehet a férfiak szemében. Igen, olyan férfiszemek számára való szépség volt, ha most visszagondolok rá. Azzal sem voltam soha tisztában, hogy voltaképpen hány éves lehet. Ha néha elnézett a fejem fölött és néhány tömör, kicsiszolt, rövid mondatban megnyilatkozott az élet problémáiról, pillanatnyilag gyanakodni kezdtem, hogy régóta kell gondolkoznia, míg megtanult így fukarkodni a szóval. Sokszor kellett tévednie, amíg ily biztonságra tett szert a kritikájában. Sokat kellett neki sírnia, lázongni, csalódni, amíg ilyen nyugodttá és mosolygóssá lett a fehér, ráncatlan, derült arcocskája. Ez az asszony túl van már az illúziókon - gondoltam, - de még innen a kiábránduláson. Én mindenesetre benne voltam még az illúziók kellős közepében. De ő? Eszembe jutott, hogy ő már többet élt és többet tud, mint én. Erre összeborzongtam és hirtelen meggyölöltem, őt. De ha az arcába néztem, elszégyeltem magam. Nagyon piszkos fantázia kell ahhoz, hogy erről az asszonyról valaki feltételezze a rosszat. De a szenvedést, igen. És az asszonyok miért szenvednek? Nos miért? Mert vétkeztek. Lehetséges, hogy ő is vétkezett?

Ilyenkor megundorodtam önmagamtól és az egész emberi lélettől.

- Mire gondolsz most? - kérdezte egyszer Sylvia, amikor az arcom elkomorodott és fájdalmas ráncokba rángatózott szám körül a bőröm.

Elpirultam.

Úgy látszik, ő megértette. És szomorúan szólt.

- Nincs igaza. Csak sokat szenvedtem.

- És még mindig fáj?

- Fáj, de nem vesztettem el önmagam. - Ismeri Corneillet?

- Igen.

- Corneille Medeját?

- Ó!

- Hát én is azt mondom. Mi maradt meg nekem a balsorsban? Én! Én magam és ez elegendő.

Nem tudtam felelni. Úristen, mit gondoljak róla? Mindenesetre kétségbeejtő, hogy ő már azelőtt is élt, mielőtt én megismertem és megszerettem őt.

Féltékeny voltam és szenvedtem. De ez nagy gyönyörűség volt.

Minden nap meglátogattam. Ő minden nap várt. Keveset beszélgettünk, de boldogok voltunk. Hat hétig naponta három-négy-öt órát voltunk együtt kettesben a szőlőhegyek között, őrizetlenül, nyári, meleg, tikkasztó, édes kánikulában, rajta alig egy szál lenge ruha, sokat heverésztünk a pázsiton, mászkáltunk a néptelen utakon, csavarogtunk a néptelen erdők fái között... és még csak meg se csókoltuk egymást. Pedig, amikor elváltunk, este, langyos nyári estén, sötétlombú fa alatt, fáradtan, éhesen, nem tudtuk egymás kezét elengedni. Görcsösen szorongattuk egymás remegő kezét és lihegve néztünk egymás szemébe. De nem mertem megölelni és ő sem mert erre felbátorítani.

- Majd holnap! - gondoltam magamban és összeszorult szívvel, boldogtalanul és reszkető vággyal néztem tovatűnő alakja után.

Egyszer arról beszéltünk, hogy jó volna az éjszakát künn tölteni a domboldalon. Meleg takarókat vittünk magunkkal és kiszemeltünk egy horpadást, amely puha volt s a fák évről-évre lehulló leveleikkel valóságos ágyat vetettek oda.

Elindultunk.

- Ott a nagy fa alatt, - mutatott a messzeségbe - jó egy óra járás, de valami ház is van ott s talán kapunk egy pohár tejet. Tejet vacsorálunk - nevetett izgatottan és sebes lépésben megindultunk a csőszház irányában. Ha eső lesz - gondoltam - jó lesz a házikó fedele alá menekülni.

Este hét óra volt, amikor a vén fát megközelítettük. Egy keskeny agyagos gyalogút mentén pompás sötétzöld rét közepén állt a furcsa öreg fa. Mintha hét-nyolc vékony sudár csavarodott volna össze, olyan volt a fa törzse. Vastag, csavaros renaissance-oszlop lett belőle, arányos, erős, kigyózó vonalakból összezsavart törzs, amely fölél óriás, sátoros lombkoszorú borul.

- Ejnye, de jó lesz ez alá letelepedni! - mondtuk egyszerre és átkeltünk a rét hullámain, hogy a sátor árnya alól nézhessük a messze elhagyott falut.

E pillanatban azonban egetverő gágogással rohant felénk egy csapat kövér liba. Sylvia elszaladt és valósággal megszeppentem én is. A ludak kinyújtott nyakkal, szárnyaikat csapdosva, harcias elszántsággal, sziszegve, kiabálva, rikoltozva tiltakoztak betolakodó személyem ellen. Nem tángítottam. Botommal védekeztem. A libák visszavonultak. Két másodperc alatt kétannyian jöttek. Világos, hogy az előörsök hátramentek s az ellenséges támadást a kút körül heverő főcsapatnak jelentvén, most megerősített sereggel siettek a veszélyeztetett front védelmére.

- A kapitóliumi ludak! - kiáltott felém nevetve Sylvia.

Vitézül álltam az ostromot. A ludak látták, hogy elszánt és durva ellenséggel állnak szemben. Egyszerre a gunár megfordul és félíg futva, félíg repülve, a házőrző kutyához libeg.

- A kutyát hívja segítségül! - riadtam fel csodálkozásomban és megszaladtam a csata színhelyéről.

A kapitóliumi ludak diadalmasan gágogtak még kicsit s aztán békésen csipkedték a rét kövér, zöld fűvét. De néhány előörs a fa körül maradt s kémlelve nyujtogatta a nyakát, hogy az idegen szörnyeteg, a tolakodó ember, nem próbál-e újabb támadást a kis majorság ellen?

Sylvia néztem. Az arca elborult és szepegve szólalt meg.

- Én babonás vagyok. Menjünk vissza.

- Miért?

- Az Isten sem akarja.

- Sylvia!

- Jöjjön kérem, hogy otthon legyünk, mielőtt egészen besötétedik. Félek.

Keserű és gyűlölködő dac ébredt fel bennem. Ez az asszony megbánta, hogy szeret.

- Menjünk.

És mentünk hazafelé. Útközben Sylvia megállt egy-két bokor előtt, amelyet kecskék harapdáltak. És nekem előadást tartott a kecskékről:

- Látja, a kecskék nem oly ellenségek, mint a kapitóliumi ludak. A kecske naiv és jóhiszemű állat. A szegény emberek tehene ő s mint ilyen, demokratikus érzésű és híján van minden rátarti büszkeségnek. A magántulajdonról olyan nézetei vannak, mint minden szegény ördögnek: minden a másé, ennél fogva természetes, hogy a máséba harapni, a más rétjén legelni, idegen kézből füvet, szénát, fiatal lombot elfogadni, nem jellembe vágó dolog, hanem a lét-fenntartás ösztöne, megszokott módja a kenyérkeresetnek. Majdnem koldus ő, vagy legalább is szegénylegény, aki abból él, amihez hozzájut. Nem válogat. A törvényeken kívül állónak képzei magát s a paupertas audax elve alapján egzisztenciális kérdésekben nem válogat az eszközök között. Otthon van egy nagytőgyű, vörösfoltos, fehér öreg kecském, akinek szívesen tépegetek új hajtasokat és füvet a nedves árok partjáról. Ez a kecske anya; szép kis piros-pettyes gödölyéje van, játszi, pajkos, kedves kis jószág, folyton az anyja tőgye körül ugrál s telhetetlen a szopásban. Amikor az öreget etetem, ő is folyton a lombok után kapkod. Ilyenkor az anya nagyokat dőf rajta és ellódítja a falánk kecskececsemőt. Világos, hogy a kicsikének még csak tejjel és pedig kecsketejjel szabad táplálkoznia - állapítom meg magamban tudományosan. - Vajjon a kecskeanyának is ilyen nézetei vannak-e a csecsemők táplálkozásáról! - ezt egyszer megkérdezem valami tudós állatorvostól. Az azonban bizonyos, hogy, ha a kecske a két hátulsó lábára állva tépegeti a fák, bokrok lombjait, esti szürkületben könnyen táncoló kóbor nimfák után leselkedő kíváncsi, kalandra éhes Pánnak nézi őt az ember. Holdvilág, erdei csalt, ugrándozó kecskék, erdei faunok... ó mily egyszerű, naiv és fenséges primitív az egész görög mithológia!

Sylvia lelkesen, izgatottan, szenvedélyesen beszélt, most már tudom, valószínűleg azért, hogy elpalástolja szörnyű zavarát. Akkor valósággal meggyűlöltem, hogy a kecskéjéről beszél, mialatt én elepedek a vágytól s szerelemtől.

Hazakísértem és éjjel tizenegy órakor majdnem búcsú nélkül hagytam ott a fehér villájában.

III.

Otthon átgondoltam az egészet. Világos, hogy halálosan szerelmes vagyok Sylviába, de nem tudom, hogy mit kell cselekednem. Gyáva voltam, de nem Sylviától féltem, hanem önmagamtól. Magam előtt szégyeltem magam: ami nem ritkaság hiú és szentimentális és nagyon is fiatal uraknál. Én nem tudtam, hogy hová jutok azzal, ha bevallom neki szerelmemet s ha Sylvia is szeret. Mi lehet ebből, édes Istenem? Kaland? Sokkal jobban szerettem Sylviát és érzéseim sokkal szentebbek voltak, semhogy ez a gondolat ki tudott volna elégíteni. Igaz, nagyon fájt, hogy nem maradt velem ott a csőszházban. Pedig az is csak kaland lett volna, vagy legalább is egy olyan viszony kezdete, amilyenben már volt részem Bécsben és London-

ban, egyetemi éveim alatt. Igaz. De akkor ott, a csavarostörzsű vén fa alatt nem gondolkoztam, csak a vérem forrott, csak a fantáziám működött és csak a fiatalságom követelte az ő jogait. Most már tulajdonképpen örülök, hogy ott nem történt semmi. Rettenetes csak elgondolni is, hogy ő ott, a langyos éjszakában, az Isten szabad ege alatt odaadja magát, mint egy eltévedt cigánylány, vagy egy romlott nagyvárosi dáma, aki ilyen romantikus pásztor-idillkeretet ad közönséges szeretkezésének. Hála az Istennek, hogy ez nem történt meg. Dehát akkor minek kell megtörténnie? Kérjem meg a kezét?

Ujra elszégyeltem magam. Mindössze huszonhároméves voltam... és mindig ösztönszerűleg megvettem azokat, akik gyerekfővel elkövették azt a tragikus ostobaságot. Valósággal jellemtelenségnek tartottam volna, hogy én, aki még eddig egy fillért sem kerestem és még kilátásom sem volt arra, hogy a közeljövőben el tudjam tartani magamat, Sylvia egzisztenciáját a magaméhoz kössem. Nevetségesnek és groteszknek találtam az egész gondolatot, de annál jobban kétségbeestem, hogy eszerint sehogy sem tudok kielégítő megoldást találni.

Gyerekes vívódások voltak ezek - most annak látom az egészet, - de akkor valósággal megrázták a lelkemet. A boldogság és boldogtalanság végletei között rángatott ez a szerelem és ahogy ágyamban voltam, sírni tudtam volna elragadtatásomban.

Igy multak a percek, a szervezetem fáradt volt és álmos, de a lelkem izgatott, mintha valami előérzet gyötört volna állandóan.

Természetesen később úgy éreztem, hogy az előérzet nem volt hiábavaló. Az előérzetem nem csalt. Csakugyan történt valami, ami életem legnagyobb szenzációi közé tartozik, akármeddig élek s az életben akármi is történik velem.

Éjfél volt, vagy csak kevéssel múlt éjfél. Álmosan és mégis álmatlanul fetrengtem az ágyban. És egyszerre megkoppant az ablakom zsaluja. Felugrottam.

- Ki az?

- Pszt. Én vagyok.

Kinéztam. Az öregasszony volt. Sylvia dajkája. Besuttogta az ablakon, hogy a grófné küldte, az országúton vár a kocsi, menjek ki azonnal.

Nem tudom, mi történt a következő félóra alatt. Csak arra emlékszem, hogy félóra mulva ott voltam a fehér villában, Sylvia előtt. Sylvia pongyolában állott előttem. Fehér selyemben és csipkében, fehérén maga is, mint egy égi lajtorján földre alászállott angyal; ott állt, sápadtan, szomorúan mosolyogva, csak a fekete szeme ragyogott. Hirtelen eszembe jutott, hogy Sylvia most léphetett ki a fürdőkádból. Olyan volt, mint a tisztaságnak, a jó illatoknak és drága keneteknek alabástrom edénye. Mint egy jelenés, amelyben tulajdonképpen semmit sem tudtam megkülönböztetni: sem a hajának lágy, bársonyos fényét, sem a lassan piruló kis fehér arcának hajnalhasadását, sem kezének karrarai fehérségét, sem vállának harmatos rózsaszínét. Az egész jelenségből túlvilági lehellet áradt: ahogy az Isten az embert megfogalmazta. A tiszta, mocsoktalan, testillatú asszony állt előttem, akihez sem a levegő, sem a föld, sem a nedvesség hátán úszkáló makula még hozzá nem tapadt. Ugy éreztem, hogy az éjszaka is megtisztul és átlátszóvá válik, valami üde, életadó, egészséges, vidámságot lehelő légáramlat nyomul a tudómre, szebbnek láttam a világot, nagy tervek születtek meg az agyamban, egyszerre tíz-húsz-harminc évet felölelő tervek, nótára szerettem volna gyujtani, sírni és kacagni és fontoskodva nagy szavakat kimondani, mert részeg voltam a színek és illatok szimfóniájától, amiben Sylvia gyönyörű tiszta teste kirezdült a csipke és selyemfelhők közül az ő ártatlan és üde meztelenségében.

Még most is, ahogy visszaemlékszem, még most is felbillenti lelkem egyensúlyát ennek az örömnak földöntúli kéje.

Átkaroltam és megcsókoltam.

És ő engedte magát.

Nem tudom leírni, micsoda boldogság hasított bele a szívembe. Még most is reszketek, ahogy rágondolok.

...Reggel volt, azt hiszem, nyolc vagy kilenc óra, amikor szelíden leküldött. Megcsókolt és hosszan nézett a szemembe.

- Örökké?

- Örökké.

Elindultam. Visszahívott.

- Egy pillanatra még. Várjon. Mindjárt jövök.

Visszaszaladt a villába, de nyomban újra megjelent és kezében egy kis ezüstveretes ébenfa-szekrényt hozott.

- Ha nem haragszik, megkérem, vigye ezt magával.

- Mi ez?

- Semmi. Csak jobban szeretem, ha ez magánál van. Majd visszakérem egyszer. Vigyázzon rá, nehogy...

- Nem szabad tudnom, hogy mi van a szekrénykében?

- Ne kérdezze. Apróságok. Semmi az egész. De engem mégis nyugtalanít.

Annyira tiszteltem őt és olyan fogalmaim voltak a lovagiasságról, hogy nem kíváncsiskodtam. Hazavittem a szekrénykét és elzártam egy commode fiókjába. Aztán végignyultam az ágyamon és boldog kimerültséggel rögtön elaludtam.

IV.

Másnap délután öt órakor már a villa kapujában voltam. Mire odaértem, tökéletesen rendbe jöttem magammal és elhatároztam, hogy megkérdem, akar-e a feleségem lenni? A jövő már nem nyugtalanított, úgy gondoltam, hogy Gundy Miklós bátyám egyelőre gondoskodik az egzisztenciámról. Nem fogok a feleségem vagyonából egyetlen fillért sem elfogadni; a legközelebbi tisztújításon megválasztatom magamat szolgabírónak. Az is darab kenyér, ha kicsiny és száraz is, de kenyér. És rang. Szolgabíró. Uri pozíció és ugródeszka a képviselő-séghez. Képviselő előtt pedig nyitva van az út; csak tehetség, jó név, modor és egy kis szerencse kell hozzá. És ambíció. Azt pedig Sylvia iránt való szerelmemből merítem s abból a vágyból, hogy megmutassam: méltó vagyok hozzá.

Méltó leszek hozzá. De tulajdonképpen kicsoda is ő és akar-e a feleségem lenni?

Pillanatokra olyan szívdobogást kaptam, hogy meg kellett állanom. Hátha nem is akar? Vagy nem is lehet? Hiszen azt sem tudom, férjes-e, vagy nem, van-e gyermeke, családja, apja, anyja, aki beleszólhatna az életébe. Gazdag-e, szegény-e, mágnásasszony-e, jaj Istenem, mégis borzasztó, hogy ilyen titokzatosság veszi körül, - eszembe jutott szegény édesanyám, aki sokszor figyelmeztetett:

- Jól nézd meg fiam azt a leányt, de még az apját, az anyját, az egész rokonságát is vedd szemügyre jól, mielőtt valamit kezdenél vele. Még a sírboltban porladó dédanyjáról is tudd meg, micsoda szerzet volt, mert amondó vagyok...

Szegény jó anyám! Furcsa fogalmai voltak neki a szerelemről.

Mindegy. Ma megtudok mindent.

Becsöngettem a villa rácskapuján.

Az öreg dajka jött ki.

- Beteg a grófné - súgta ijedt képpel.

- Szent Isten!

- Fekszik. Láza van. Mindig mondtam: vigyázzon magára. Hiába, az éjszakák hűvösek. És a hideg levegő belélegzése is árt ám az embernek. Nem jó, ha efféle úri nép nyitott ablaknál alszik.

- Hívtak-e orvost?

- Orvost? Kit? A sásdi doktort? Isten ments, hogy a falusi felcser hozzányuljon az ő kényes kis testéhez. Bizza rám úrfi, vagyok én olyan orvos, mint a sásdi kirurgus úr.

- Szeretném látni...

Nem engedett hozzá. Azt mondta, hogy holnap, vagy holnapután nézzek erre, ha éppen kíváncsi vagyok.

Támolyogva mentem le a völgybe.

Mi ez?

Én nem így képzeltem a dolgot. Ha ő beteg, kinek volna több joga az ágya szélén ülni és mellette az éjszakát átvirrasztani, mint nekem, az ő vőlegényének? Micsoda kegyetlen zárkózottság ez?

Mire leértem az országútra, már nem aggódtam, nem féltem, nem is gondoltam a betegségére, csak arra, hogy Sylvia nem engedett magához, hogy vissza kellett fordulnom a kapujából, amelyet én a boldogság, a paradicsom és az élet kapujának láttam szerelmes szememmel.

Otthon már bizonyos voltam abban, hogy Sylvia nem is beteg, csak megundorodott tőlem és önmagától. Hogy megbánta, amit tett. Hogy most lelkiismeretfurdalás gyötri, vagy kiábrándult képzelt szerelméből.

Most már csak szenvedtem és gyűöltem őt. És bosszúra gondoltam. Késő este levelet írtam neki, hogy addig nem keresem, ameddig nem hivat. Legalább is elvártam volna, hogy egy-két szó üzenetet küld, vagy egy-két sornyi levelet ír a megnyugtatómra. Megírtam, hogy feleségül akartam venni, amiről persze szó sem lehet már a történetek után.

Hajnalfelé elnyomott az álom. De csak percekig aludtam s amikor felriadtam, rémülten állapítottam meg, hogy az éjjel írt levél elejétől végig gyerekes butaság és vakmerő és durva gorombaság. Aggódni kezdtem érte és a fogam vacogott a félelemtől, hogy Sylvia komolyan beteg.

Kiugrottam az ágyból, felöltöztem és lihegve vágtam neki a szőlőhegyre vivő útnak. Meg kell tudnom, hogy mi történt vele. Kötelességem, hogy örködjem egészsége és élete felett. Igen. Ez az egyetlen kötelességem, hiszen az enyém ő, a sors rám bízta drága életét és én a férje vagyok neki.

Futottam. Árkokat és túskebokrokat ugráltam át, hegynek föl, hegynek le rohantam, hogy toronyiránt hamarabb érem el a villát.

Huszonöt-harminc perc alatt ott voltam, csuromvizesen, elviselhetetlen szívdobogással. Lélekzetem elállt, kifulladtam és hörögve kapkodtam levegő után.

Meg kell mentenem őt még a saját akarata ellenére is!

Átmásztam a kerítésen, kutyák rohantak felém és a szőlőpásztor lövést tett rám a szürkés-kék hajnali sötétben.

- Megállj gazember! - ordított egy ijedt férfihang.

- Segítség! - sikoltott fel az öreg dajka hangja.

Meghökkenem. Uristen, mit tegyek! Botrány. Még egy lövés. A kutyák elszaladtak. Már megbántam, hogy ide merészkedtem. Magamat nem féltettem, bár fegyvertelen voltam és egy szál bot sem volt a kezem ügyében, nekem már mindegy volt, de hirtelen eszembe jutott, - huszonhárom éves voltam! - hogy Sylviát kompromittálom.

Nem tudom, mi történt velem. Elveszítettem józan eszemet. Csak arra gondoltam, hogy nincs jogom Sylviát rossz hírbe hozni. Úgy képzeltem, hogy mindennél nagyobb baj volna, ha a faluban elterjedne, hogy Gundy Miklós öccse éjjel be akart törni a grófné villájába. Sylvia és Gundy Miklós ezt sohasem bocsájtanák meg nekem, soha, soha, ahogy én ismerem őket. Vagy talán egyszerűen és egész közönségesen gyáva fickó voltam? Lehet. A huszonhárom éves emberek rendesen nagyon vakmerőek testileg - én is számtalan jelét adtam ennek, - de erkölcsi dolgokban vagy nagyon határozatlanok, habozók, félszegek és gyávák, vagy túlságosan könnyelműek és elhamarkodottak. Legyünk őszinték. Huszonhárom éves ember még nem a maga fejével gondolkodik, sőt minden gondolata hamis és affektált. Vére lázong, erős hangulatai vannak: neki-neki lódul és lecsukott szemmel rohan valami veszélynek. De sokszor, éppen a legjelentéktelenebb dolgokban, egyszerre csak elkezd nagyképűsködni és fonák logikájával kis szempontokért feláldozza az élet legnagyobb érdekeit. Azt mondja, hogy úri hölgyet nem lehet kompromittálni és ezen a frázison elcsúszik, mint egy narancshéjon, miután megmászta a Jungfrau hegyormait. Most már én is érthetetlennek találtam, hogy akkor megfutottam onnan. Vagy talán közönséges gyávaság volt? Egyszerre és érthetetlenül felébredt bennem a tacsókó, a kiskorú suhanc, az anyja után rimánkodó kölyök és megijedtem a csősz puskájától és az ugató kutyáktól?

Mindegy. Tény, hogy elináltam és lélekszakadva rohantam haza. Mikor már az ágyban fetrengtem, akkor jutott eszembe, hogy Sylvia hálósobájából világosság szűrődött ki az éjszakába. Sylvia tehát nem aludt. Ébren volt. Miért? Tulajdonképpen nagyon érthető és természetes volna, Sylvia beteg, tehát álmatlanul tölti az éjszakát s a dajka virraszt a lámpája mellett. De a dajka kiáltása! Az öregasszony künn volt, valahol a villa erkélyén, vagy a virágágyak között, mert a sikoltása egész közelről hallatszott. Vagy nem így volt? Lehet. Én tulajdonképpen semmire sem emlékszem tisztán. Csak arra, hogy két lövés dördült el, valószínűleg a szőlőpásztor sütötte el ócska fegyverét, hogy elriassza a tolvajt, akit a kutyák észrevettek. Mégis! Olyan furcsa az egész! Sylvia szobája világos volt, a dajka künn volt a kertben vagy az erkélyen, mintha asszonya szobáját őrizné és a kutyák ijedten elloholtak a puska lövésre. Micsoda kaland! Micsoda botrány! Nem tudtam, mi okon, de ezért is haragudtam Sylviára és ezért is gyűlöltem magamat.

Másnap reggel két csendőr állított be hozzám és megkérdezte tőlem, hogy hol jártam az éjjel?

V.

Az előbbiekből látnivaló, hogy milyen ember voltam huszonhárom éves koromban, egy évvel az önkéntesi szolgálatom előtt. És most két csendőr jött értem, kérdezősködvén, hogy mit műveltem az elmúlt éjszaka? Bátyám, Gundy Miklós, szerencsére künn volt a falu határában, a cséplésnél, amelyet szeretett a saját esze szerint irányítani. A házban csak egy vén gazda-asszony, meg a harangozó volt, Ambrus, aki néhány hétre rá felakasztotta magát a toronyban a harangkötélre. A kastély előtt éppen elhaladt Tonio, a tilinkós és sánta lábával átugrálva az országút víztócsáit, a kanális felé igyekezett hajadonfőn s nagy vörös orrával szimatolta a nedves levegőt.

A csendőrök udvariasan beszélgettek velem. Elmondták, hogy ma hajnalban rablógyilkossági kísérlet történt a hegyen.

Majdnem elájultam.

Négyszer-ötször kellett elmondaniuk az esetet, amíg megértettem. Igen. Sylviáról volt szó. Ma reggel a községházán megjelent a grófné tehenese, hogy az éjjel valaki behatolt a villába és az úrnőt négy késszúrással megsebesítette. Kihallgatták a dajkát és az elmesélte, hogy a rabló észrevétlenül surrant be a házba, elrabolta a grófnő ékszereit és amikor asszonya felébredt, késszúrással kihallgattatta. Aztán menekülni próbált, de a kutyák utánaeredtek. A kutyák ellen a gyilkos revolverlövésekkel védekezett s egérutat vett.

Én e közben folyton csak azt kérdeztem, hogy mi történt a grófnéval s a csendőrök négyszer-ötször elmondták, hogy Sylvia eszméletlenül fekszik a kastélyban és hogy felgyógyulásához nagyon kevés reményt fűz a doktor.

Jó félóra kellett ahhoz, hogy végre meg tudtam kérdezni:

- Dehát mit akarnak tőlem?

Az egyik csendőr végre szégyenlősen, de nagy komolyan így szólt:

- A dajka azt mondta, hogy a grófnőnek az úrfin kívül senki ismerőse nem volt... Talán az úrfi tudna adni felvilágosítást...

Nyomban elmondtam, hogy az éjjel csakugyan a villa körül jártam. A kutyák megtámadtak. Valaki elkiáltotta magát: megállj gazember! És két puskadurranás.

A csendőrök feljegyezték mindent és egymásra pillantva, fontoskodó képpel eltávoztak.

Na, nem bírom tovább ilyen részletesen elmondani, hogy a következő napokon mi történt velem. Másnap már künn volt a faluban a királyi ügyész, a törvényszéki orvos, a vizsgálóbíró és engem mindennap újra és újra kihallgattak. Én csak folyton Sylvia egészsége felől kérdezősködtem s újra és újra azt a választ kaptam, hogy csak pillanatokra kapja vissza eszméletét és hogy eddig még nem volt kihallgatható.

Az ötödik nap közölték velem, hogy a dajka gyanúja én reám irányul. A dajka elmonda, hogy a grófné megmutatta nekem ékszerdobozát, amelyben nagyértékű gyöngygyűrűk és briliánsok voltak. És megkérdezték tőlem, hogy mit tudok az ékszerdobozról?

Sohasem tudom leírni és nincs is az az író, aki helyesen meg tudná rajzolni azt a rémületet, amit a doboz említése keltett meggyötört lelkemben. Egy pillanat alatt átéreztem, hogy ez a legrettenetesebb katasztrófába sodorhat s ebből a szörnyű helyzetből csak Sylvia szabadíthat ki. De mi lesz, ha Sylvia belehal a sebébe?

A fejemhez kaptam.

- Hogy van a grófné?

- Rosszul - felelt a törvényszéki orvos.
- Életben marad?
- Kétséges.

Leroskadtam. Elvesztettem az eszméletemet. Alig tudtak életre locsolni.

- Az ékszerdoboz... az ékszerdoboz... - hebegtem kétségbeesetten, de többet nem tudtam mondani. Belátom, fölötte gyanús volt, de én hirtelen arra gondoltam, hogy meg kell várnom, amíg Sylviát ki tudják hallgatni. Mert ha csak két-három napig is rajtam van a gyanú, az újságok megírják, hogy Gundy Miklósnál a rablógyilkosság ügyében házkutatást tartottak és ott, Gundy Miklós öccsénél megtalálták a grófné ékszereit, akkor mind a ketten, én és a bátyám is, belepusztulunk ebbe a gyalázatba.

Hallgattam. A vizsgálóbíró a vállát vonogatta. Valószínű, hogy csak azért nem tartóztatott le, mert Gundy Miklóst sajnálta s tőle várta a helyzet tisztázását.

Amikor a hatóság emberei elmentek, mindent elmondtam bátyámnak. Gundy Miklós rögtön a vizsgálóbíróhoz sietett és elvitte neki az ékszeres dobozt.

Nem tartóztattak le. De állandóan megfigyelés alatt voltam és őrjöngve vártam, hogy Sylvia felgyógyuljon és vallomást tegyen mellettem.

Ezek voltak életem legszörnyűbb napjai.

VI.

Sylviát csak két hét múlva tudták kihallgatni. Magára a merényletre vonatkozólag megtagadott minden felvilágosítást, de legalább az én fejemről levette a gyanút. Az ügyész és a vizsgálóbíró bocsánatot kértek tőlem és temérdek esetet meséltek el a kriminológiából, amikor látszatok és jelek szerencsétlen összetalálkozása miatt ártatlan emberek a legkínosabb helyzetbe kerültek, sőt évekig szenvedték a börtön vagy a társadalmi megvetés mártíróságát.

Engem a dolognak ez a része egy cseppet sem érdekelt. Tele voltam fájdalommal és aggodalommal. Mi oka van Sylviának titkolódnia a merénylet körül és ki lehetett az, akit Sylvia meg akar menteni a börtöntől? És mi az oka annak, hogy azóta Sylvia engem nem enged a közelébe? Csak levelet kaptam tőle, amelyben bocsánatot kér, hogy olyan sok bajt és bánatot okozott nekem. És megírta, hogy én voltam az első és utolsó, az egyetlen szerelme. És kér, hogy felejtsem el, vagy gondoljak rá szeretettel és szánalommal. Ő most elutazik és nem is jön vissza erre a vidékre soha.

Rövid ideig vergődtem magamban, de az utolsó hetek izgalmai annyira megviseltek, hogy nem erőltettem a vele való találkozást. Bátyám azt az ajánlatot tette, hogy menjek valahová külföldre s pihenjem gyötrelmeimet. Ráálltam, csak azt kértem, hogy ő is jöjjön velem.

Néhány hétig Svájcban csatangoltunk, aztán megnéztük Párizst és Londont. De sem Párizs, sem London nem elégítette ki a fantáziáimat. Olyan titokzatos, rejtelmes, szívdobogtató szenzáció telítette meg a lelkemet, amely nagyobb volt, mint Párizs s nagyobb volt, mint London. Roppant misztikum, sűrű, áttörhetetlen fantasztikus titok gyötörte kíváncsiságomat.

S a titkot úgy hívták: Sylvia.

VII.

A következő évben Debrecenben katonáskodtam. Meglehetősen duhaj és mulatós legény lett belőlem s együtt lumpoltam át az esztendőt egy csomó mánásgyerekkel, akik jól értettek ahhoz, hogy az életet finoman és zabolátlanul kiélvezzék. Minek részletezzem a szemérmetlen és naiv mulatságokat, mindenki ismeri vagy a saját, vagy a barátai ifjúságából. Ez az, amit legényéletnek szokás nevezni s amit a nők néha megirigyelnek a férfiaktól, sőt mintha mostanában olyan idők járnának, hogy a leányok is kikövetelik maguknak a legényélet előjogait. Miattam követelhetik, de nem hallgathatom el, hogy akik kivívták maguknak, azokat őszintén sajnálom, szegényeket. Mert amit a legényélet alatt értünk általában, az nem joga, de szerencsétlensége a férfiaknak. Én legalább így éreztem mindig, már huszonnégyéves fővel is, ámbár lehet, hogy ezt Sylvia emléke okozta. Az első igazi férfias szerelem jó hosszú időre elvette étvágyamat a futó kalandoktól. Az én legényéletemet keserű kiábrándulások és csömörös önútálkozások valósággal elmérgezték, de nem tudtok visszariasztani attól, hogy barátaim suhancos mulatozásaiban újra és újra meg ne ízleljem a mámor illanó kékjét. Tudom, hogy efféle moralizálások alaposan elveszik az olvasók kedvét attól, hogy tovább lapozgassák a magamfajta dörmögő vén medve emlékiratait. Szépirodalmi műben ezt magam sem tartom megengedhetőnek, de én az unokáim számára írok és kérem őket, olvassák el még a következő néhány sort, hiszen már alig van egy jó oldalra való mondanivalóm.

Tehát. Pesten voltunk, a tiszti vizsgák után. Néhány nap választott el bennünket a leszereléstől és az önkéntesek nagy dáridót csaptak a tisztikar számára. Hajnalig tartott a tivornya s akkor K... Lajos gróf főhadnagy meghívott magához, hogy - mint mondotta - bemutassa nekem a világ legromlottabb bestiáját, a legdrágább és legszemérmetlenebb, a legszebb és legzüllöttebb, a legelragadóbb és legperverzebb félvilági asszonyt, aki valaha élt ezen a földön.

- Vigyázz magadra, mert hiába tudod, hogy aljas és gonosz néemberrel van dolgod, egyéniségének kislányos bájával, vagy - ha azt látja jónak - pokoli romlottságával úgy elcsavarja a fejedet, hogy nyomban megkéred a kezét.

Nevettem. A huszonnégyéves fickók hetykén nevetnek az ilyen sületlenségeken.

- Hiába hetvenkedel - intett a főhadnagy, - ilyen asszonyt még nem láttál és nem fogsz látni soha életedben.

- És hogy kerül hozzád? - kérdeztem kíváncsian.

- Úgy, hogy bérbevettem. Már egy hete tartom... Azt hiszem, a jövő héten elúnja a dolgot és megugrik tőlem. Senkit sem szível meg maga mellett két hétnél tovább. Azaz, hogy igen. Az urát. Azt viszont ő tartja vagy két esztendő óta.

- Az urát?

- Egy züllött cigányképű sihedert, aki sikkversenyeken néha derekasan megülte a lovat, de megvesztegettette magát és ezért kitiltották a turfról. Akasztófára való hitvány csirkefogó, elzüllött kölyök, katonának készült, de már a hadapródiskolából kicsapták, mert lopott. Hát ez az ő férje.

- Alávaló dolog.

- Bánom is én - morogta a gróf, - azért olyan asszony, mint ő, még sincs a világon.

És kardját hóna alá csapva, dühösen kiáltott egy bérkocsi után.

Útközben még elmondta, hogy egyáltalán nem csodálkoznék azon, ha az asszonyt már nem találánánk nála.

- Attól függ az egész, hogy az urának nem fogyott-e el még a türelme és - tette hozzá dühös nevetéssel - tart-e még a pénze. Ha elfogyott, akkor ismét megbocsát neki és magához veszi.

- Förtelem.

- Az bizony. De ilyen fertelmekkel még találkozol, ha egy kicsit bekukkantasz a nagyvilági élet rejtelseibe.

- Nincs érzékem a rémregények iránt.

- Hát nekem van? - csattant fel a gróf. - Utálom a ponyvát. De olyan asszony, mint ő, nincs még egy ezen a kerek világon - ismételte a részeg ember csökönyösségével.

Az előszobában egy álmos komornyik fogadott.

- Itthon van? - suttogta a gróf.

- Igenis.

- Mondja meg neki, hogy jöjjön az ebédlőbe. Vendégünk is van.

A komornyik eltűnt és én kiábrándultan, keserűn kérdeztem a gróftól:

- Hát csak így ki lehet rendelni?

A gróf szomorúan legyintett.

- Miért ne? Ez a mestersége.

Most már nem is voltam rá kíváncsi. Közönséges szemét. Jobb lett volna hazamenni, úgyis álmos és fáradt vagyok, mint egy agyonhajszolt agár. De resteltem megugrani a reggeli elől. Barátom finom pálinkát hozott és hatalmasat ittunk; nem telt bele jó negyedóra, a komornyik bekukkantott és súgva jelentette:

- Öméltósága a grófné.

Nevettem.

- Hát a feleség címet és rangot adományoztad a kis fehérnépnek?

Mielőtt választ kaptam volna, kinyílt az ajtó és belépett az asszony. Odapillantottam és egyszerre fogtam át tekintetemmel az egész alak mennyei szépségét, mely kicsiny volt inkább, mint középtermetű, vékony, sugár, leányos, félig meztelen, s a kerek mellei szinte kiugrottak a lágy selymek alól. És az arca... a szeme... Felhördültem. Ő volt. Sylvia volt.

Sylvia mosolygott.

Eh, minek mondjam tovább!

Sylvia minden zavar, minden csodálkozás nélkül a kezét nyújtotta. Leült. Szivarkára gyújtott. Ivott. Nevetett. Beszélgetett. Én nem tudtam szólni. Az ájulás környékezett.

A gróf nem vett észre semmit. Fecsegett, enyelgett, ivott, Sylviát ölelgette és gorombáskodott.

- Nem volt itt az urad?

Sylvia elpirult.

- Nos, nem volt itt? Mi?

Sylvia könnyörögve nézett hol rám, hol a grófra. A gróf ostoba részegségében tovább gyötörte Sylviát.

- Sylvia, drága gyönyörűségem, vallja be nekünk, szereti még azt az éhenkórászt?

Undorító volt ez a jelenet. De a grófot nem lehetett megállítani. Elmondta, hogy Sylvia ura egyszer késszúrásokkal akarta kicsikarni tőle a briliánsait. - Ez ott lenn volt, valahol Baranya megyében... - dadogta a gróf.

Sylvia felugrott, felkapta a pálinkásüveget és a gróf arcába vágta...

Szegény Sylviát én vittem haza a lakására. A kapuban a vállamra borult és keservesen sírt:

- Én vagyok a legszerencsétlenebb teremtség ezen a világon.

Aztán megszorította a kezemet és eltűnt a nagy, rideg, undok bérpalota lépcsőházában...

A KISASSZONY.

- Mari, ma vagyok hatvanöttesztendő. Igen, június 28-án születtem, ma hatvanöt esztendeje. Mari, te hány éves vagy, Mari?

- Karácsony előestéjén leszek ötvenkettő... De már inkább szeretnék meghalni, kisasszony. A csontjaim pihenés után áhítoznak. Koporsó kell nekem, kisasszony, úgyis örökkévaló éjszakában élek.

Mari néhány esztendő óta világtalan. A szeme idegei elsorvadtak. Eleinte hályognak gondolták, folyton jobban és jobban borult előtte a világ. Operálták. Hiába. Egyszerre minden besötétedett. Akkor éjjel-nappal sírt és jajveszékelt és öngyilkosságot emlegetett. Kétségbeesett, dühöngött, minden kis pénzét orvosokra és kuruzslókra költötte. Lesoványodott, megöregedett, elméje meghibbant. Aztán elfáradt, megnyugodott és a halál gondolatával vigasztalta magát. Most már - titokban - reménykedett is, hogy egyszer, reggel, szépen felébred, kinyitja a szemét és lát. És rájön, hogy az egész vakság csak álom volt, odamegy a kisasszonyhoz, megcsókolja a kezét és jóreggelt kíván.

De ezt titkolta és egyre azt emlegette, hogy a csontjai koporsó után kíváncsiak.

- Mari, - szólalt meg a kisasszony - tudod-e, hogy milyen nap lesz holnap?

- A méltóságos úr nevenapja. Szegény méltóságos úr!

- Nagy ünnep lesz holnap, Mari. Reggel templomba megyünk.

- Szegény méltóságos úr, az Isten nyugosztalja. Még javában élhetne a szegény. Hány esztendő volt most, ha élne?

A kisasszony számíthatni kezdett.

- Most tizenkét esztendeje, hogy az Isten elszólította. Akkor a hatvanhatodik esztendejét járta. Hatvanhat meg tizenkettő - Mari, az úr éppen hetvennyolc éves volna, ha akkor el nem szólítja az Isten.

Mari halkán sirdogált.

Este volt. A szomszéd utcában, a Ferencrendiek kis plébánia-templomában nyolcat harangoztak. A két öreg leány keresztet vetett és az Ur Angyalát imádkozta. A kisasszony végezett elébb. Megvárta, amíg Mari reszkető szája széle megnyugodott. Akkor megszólalt:

- Dicsértessék.

- Mindörökké. Jó estét, kisasszony. Meggyújtsam a lámpát?

- Ne bánts, Mari, majd én.

Ez minden este így volt, Mari meg akarta gyújtani a lámpát, a kisasszony nem engedte. Aztán sötétben beszélgettek.

- Hej, haj! - sóhajtott Mari. - Áldott úr volt a megboldogult és mégis mennyit szenvedett.

- Az Ur Isten megpróbálja az ő kiválasztottait - felelte a kisasszony és ő is sóhajtozott.

Mari az ajtóban ült, szalmaszéken. A kisasszony az ablak mellett, nagy, öblös, kékvirágos sárgaselyemmel behúzott öreg kanapé sarkában. Egészen elveszett a kék virágok között. Az arca már csak maroknyi volt, sápadt, sovány, ezer ráncsal át- meg átbarázdált. A fogai sárgák és feltűnően épek; alul-felül hamis volt az egész sor és lazán állt a szájában. A haja sötét-szöke, festett, homlokára apró csigába font tincsek ragasztva, kis kontya a koponyája búbján.

Nyaka száraz, sárga májfoltokkal tele. Ilyen volt a keze is, olyan parányi, mint egy sovány, beteg gyermeké. Fekete selyemruhában volt, a harisnyája is selyem, a cipője is, amely apró lábán feszült. Lába még most is szép volt, keskeny, hosszú, szinte kacér és szerelmes kis láb: az egyetlen, ami ifjúságára emlékeztette. Ahogy az ablak homályában, egymásra vetett lábain az atlaszcipő hegye megvillant, szürke, fehér, fekete Wisthler-kép jutott az ember eszébe.

- Bizony másképp volt ez húsz évvel ezelőtt, Mari. - Emlékszel még, Mari, a mindszeinti kastélyra?

- A toronyban kísértetek jártak.

- Bolond mese.

- De éjfélkor megkínzott gyerekek sírását hallottuk.

- Macskák pázrottak, Mari.

A vak leány hitetlenül bólongatott. A kisasszony mereven nézte a mennyezetet.

- A Grónay-kastély volt a legszebb öreg kúria a vármegyében. Harminc esztendeig én tartottam rendben - mondta ellágyulva és büszkén.

- A legszebb része a kisasszonyé volt.

- A földszintje volt úgy-e a legárnyékosabb? Jaj, az én két fehér, bolthajtásos, selyembútoros, perzsaszőnyeges, csipkefüggönyös két szobám!

- Olyan volt, mint egy kápolna...

Sokáig beszélgettek a mindszeinti kúriáról és Grónay Péterről, a méltóságos úrról, aki a nyolcvanas évek végén költözött be ősi kastélyába. Ugyancsak akkor került a házhoz Tinka kisasszony is, aki fiatal, szőke, törekeny volt és idegen, sem rokona, sem felesége, sem cselédje a földesúrnak, nem is tudta senki a családi nevét, nem is mutatta be senkinek az úr, nem volt más címe, csak kisasszony, de urak és cselédek, szomszédok és falubeliek elfogadták őt a ház mindenható úrnőjének.

Az úr az első emelet két nagy szobáját lakta. Ott volt az ebédlő is, nagy, faragványos, ősi arcképekkel és régi, rozsdás fegyverekkel ékes valóságos lovagterem. Ha nem volt vendég a háznál, a kis asztalon terítették és a kisasszony együtt evett a méltóságos úrral. Ha vendég volt, akár csak egy kolduló barát, vagy átutazó diák, a kisasszony lenn ebédelt a kis szalónjában.

Mindezen senki sem csodálkozott. A cselédség úgy képzelte a dolgokat, hogy azok már öröktől fogva vannak így és nem is lehetnek másként. A vincellér, a kocsis, a tehenes, éppúgy az Isten megmásíthatatlan rendelkezését látták abban, mint az öreg ispán, aki a birtokot kezelte.

- A méltóságos urat is csak az Isten teremtette s a kisasszonyt is - mondta egyszer egy részeges erdőkerülő, kiszolgált csendőr és városi szolga s a cselédség, amikor ezt hallotta, elképedve nézett a hetyke erdőszre. Erre még soha nem gondoltak, s a megdöbbenő kijelentés soká izgatta a fantáziájukat. Vajjon milyen következtetéseket lehet abból levonni, hogy a méltóságos urat is csak az Isten teremtette? - kínlódott az öreg ispán lelkiismerete és néhány nap múlva félrevonta az erdőkerülőt, megpirongatta, jól ellátta tanácsokkal, félévi járandóságát kifizette, megeskette, hogy a Dunántúlra többé nem veszi az útját és elbocsátotta a szolgálatból. Nem tudta, milyen veszedelmet hárított el, de úgy érezte, hogy jól cselekedett és a lelkiismerete megnyugodott.

- Mi lett volna, ha híre megy, hogy a méltóságos urat is csak az Isten teremtette? - gondolta néha megborzongva.

Az erdőkerülő elkotródott a faluból és az uraságot senki sem merte megítélni azért, hogy fiatal és idegen leány vezeti háztartását.

- Olyan volt a méltóságos úr, mint egyetlen, kedves, jó édesapánk - siránkozott Mari.

- Más volt, mint a többi ember - tette hozzá komoly, szelíd, meggyőződéssel a kisasszony és hozzátette, hogy mindenki szerette. Olyan erős volt, mint egy csodatevő szent. Vele szemben az irigység is elszégyelte magát. A férfiak is beleszerettek, ha belenéztek tiszta, jó, okos szemébe, az állatok is utána szaladtak, mert jó volt a közelébe lenni embernek, állatnak, talán még virágoknak és fáknek és tárgyakkal is. Öreg parasztok megcsókolták a kezét, amely megbüntette őket: mindenki az apját érezte benne, a 80 esztendő vak koldusasszony is. És nem volt benne semmi idegen: mégis, félelmetes nagysága és hódító szépsége mellett is olyan volt, mintha édes apja volna az embernek. Mindenki kiöntötte előtte a szívét, mintha ő volna az egyetlen, aki meg tudja érteni minden emberfia baját. Nem volt benne semmi hiúság, semmi gőg, mert egyforma magasságban érezte magát minden ember felett. Mivel nagyon sokat szenvedett és elfáradt a fájdalomban, azért nem volt haragos, sem lelkesedő, sem borongós, sem tréfás, enyelgős, mint szoktak lenni általában az emberek. Ő mindig derült volt és nyájas, békétűrő és türelmes. Ha néha mégis haragudott, mindenki érezte, hogy most a jóságos Uristen is haragra gerjedt volna és reszkette várták az istenítéletet. Ha olykor nevetett, boldogan ujjongott vele együtt az egész kúria és örült, hogy jókedvére lehetett a méltóságos úrnak.

Mari semmit sem értett a kisasszony szavaiból. Ő csak ült és tördelte a kezét, szívét elzibbasztotta a kisasszony monoton beszéde és e közben arra gondolt, hogy szegény gazdája egy napon köhögni kezdett és a hátát fájdtotta.

Tüdőgyulladás! - mondták az orvosok. A nőcselédség sírt, imádkozott, a férfiak káromkodtak. Mert nem hitték volna, hogy az úr is megbetegedhetik. Mari, a szobalány, aki közben megvénült, megtanult főzni és átvette a konyhát, fogadalmat tett, hogy télvíz idején mezítláb elzarándokol a gyüdi kolostorba. A faluban misét mondott a plébános, az országútat a kastély előtt szalmával hintették fel, hogy a kocsizörgés el ne vigye szendergését a nagy betegnek. Pestről orvost hívtak a haldoklóhoz... mindhiába... a méltóságos úr hatnapi szenvedés után meghalt.

- A méltóságos urat is csak az Isten teremtette... - káromkodott dühös fájdalomában az ispán és az öreg arcán végigsorgott a könny.

A temetés után minden helyén maradt, csak a kisasszony és Mari tűntek el hamarosan. A cselédség tétován bámulta a dolgok változását. A kastélyt elfoglalták az örökösök. A kisasszony Pécsre költözött a méltóságos úr városi házacskájába. Ehhez joga volt a végrendelet szerint...

- Minden megváltozik. Egyszer mindennek vége van, elromlanak a dolgok, az Uristen nagyon kegyetlen az ő cselédeihez - mondták a faluban és a méltóságos urat lassan elfelejtették. Csak Pécsen, a kis városi házban, Tinka kisasszony lelkében nem ment feledésbe semmi. Azóta nem volt a testén más, mint fekete ruha, a szívében, mint édes szomorúsága a siratásnak. És Péter-Pál előestéjén minden évben beengedte szobájába a világtalan Marit.

- Mari! - kérdezte tőle könnyes szomorúsággal, tudod-e, hogy milyen nap van máma?

- A kisasszony születése napja...

- És holnap?

Mind a ketten sírtak.

*

A városi ház közel volt a Ferencrendiek templomához, a Klimo püspökről nevezett utcában, amelynek meredek, köves burkolatán szüntelen csobogott a hegyekről aláfutó víz. Ez volt az utca örök monoton zenéje; akik ottlaktak, már nem is hallották, csak öntudatlanul hozzákívánták a csendhez, a tikkadt nyári mozdulatlansághoz, az éjszakák sötét, titokzatos nyugalomához. Távoli források tiszta, hideg cseppjei csillogtak a fehér köveken. Pára szállt fel az ablakok alá, az ember erdei illatokat érzett, benn a házak között. Tinka kisasszony magasföldszintje, kőkerítése, vasas kapuja vadszőlő és koránnyíló krimzon-rózsák alól alig látszott. A kis udvar merő virág. Hús árnyék, jó szagok, csend és szerelmes bánkódás... mint egy kápolna. A két utcai szobában régi bútorok, nehéz szőnyegek, selyemcsipkés függönyök. A régi illat. Öregség csendjébe, vak Mari csoszogásába az oszlopos óra néha belecsendült és a kisasszony ijedten hallgattatta el a megkergült szerkezetet. Vendég sohasem járt a kisasszonyhoz. A ház a méltóságos úr lelkével volt tele. A hálószoba sarkában imazsámoly fölött függött az arcképe. Alatta szentelt barka, örökmécs. Piros üvegben olajon imbolygott egy kis égő fehér kanóc. Este titokzatosan piroslott a lámpa. A bútorok fényén visszaverődött és apró foltokban csillogtak tűzszínű nyelvek. A kép előtt a kisasszony térden állva végezte az imádságot. Amíg Mari látott, sokszor nézte a nyitvafelejtett ajtón keresztül ezt a bálványimádást. De nem csodálkozott. Legjobban szeretett volna a kisasszony háta mögé térdepelni s Miatyánkot mondani a meghalt lelki üdvösségeért. De nem merte. Beláthatatlannak látta azt a távolságot, amely őt a méltóságos úr lelkétől elválasztja. Irigyelte a kisasszonyt, csendes áhítatos, jámbor irigyléssel. Fejében ködös sejtések, félénk elképzelések suhantak át: milyen nagy lehet az ő vesztesége! És már inkább sajnálta, mint irigyelte. Ő is nő volt és érezte a másik nő nagyobb jogát a szenvedéshez.

Nem is állott másból az életük, mint az ő imádásából. Neki és érte és miatta történt most is minden megmozdulásuk. Az egész életet csak azért értették, azért túrték és azért szerették, mert volt kire rágondolniuk és volt kiért szomorkodniuk. Miséket mondtak érte és gyertyákra, perselyekre, alapítványokra költötték pénzüket... azaz a kisasszony pénzét, de Mari úgy érezte, hogy ő is a kisasszonyé, akárcsak a ház, a kert, a takarékpénztári könyv, a fekete macska a konyhában, vagy az oleanderbokor a zöld faládikában, ő maga, egyénileg nem is külön személy, csak a kisasszonyhoz tartozó valami, azelőtt hűséges, dolgos cseléd, szakácsné, ápolóné, öltöztető- és fésülőasszony, most, amióta vak, azóta csak tehetetlen bútordarab. Öreg, kiszáradt bokor a kertben, síró, sóhajtozó, imádkozó szellem, vagy nyöszörgő állat, vagy az Isten tudja, micsoda. Még él, az bizonyos, egy kicsit eszeget, tipeg-tapog, felel, ha kérdik, úgy látszik, mintha mégis szüksége volna rá a kisasszonynak, hogy ő maga is bele ne haljon az élet mozdulatlanságába.

Ilyenkor, Péter-Pál előestéjén, boldog és részeg a büszkeségtől, hogy benn ülhet a kisasszonynál, a szalmaszéken, amelyet erre a célra maga hurcol be a kisszalónba, hogy a drága selyembútorokat meg ne szentségtelenítse. A másik szobában ég az öröklámpa, ezt a vak szemével is érzi, vagy a szagát szagolja, csak bizonyos, hogy ég és fölötte az Ur szelíd, szép arca, amely emlékezetében frissen megmaradt, fiatalosan, sugárzón, emberfeletti ragyogásban, fenségben és gyönyörűségben. A szíve reszket és olvadozik és halkán ujjong most, a maga dicsőségén.

- Holnap eljönnek a szegényeink - szólalt meg a kisasszony.

- Lesz öröm és hálálkodás.

- Szép összeget takarítottunk meg a nyomorult ördögöknek.

A kisasszony az évet Péter-Páltól Péter-Pálig számította és ezalatt félrerakosgatta a kamatok és járadékok feleslegét. A méltóságos úr nevenapján pedig szétosztotta szegényei között.

- Utánam már úgy sem örököl senki - sóhajtott bánatosan.

Mari a vak szemével a homályba nézett. Száraz kezei az ölében lógtak, egyenesen, mereven ült a széken és meghatott arcán boldogság ragyogott. A kisasszony teát főzött és megkínálta öreg cselédjét. Mari boldogan kanalizott a balkezeiben tartott csészéből. Kis rumot is kapott a teába és ez átmelegítette és felizgatta. Örömeiben és testi gyönyörűségében minduntalan sírvafakadt.

A kisasszony is lázasan pihegett. Valami szorongó, fájó, mégis boldog mámor szaladgált apró, száraz, forró testében, homlokától a bokájáig. Most már fájdalom és gyönyör összekeveredett az érzékelésében. Évek óta tartó gyásza egyszersmind egyetlen jelentkezése lett az élet szeretetének. Szerette és kívánta az élet édes nyugalanságát, a szeretet és szomorúság kéjét és azért félt a haláltól, hogy az megfosztja a gyász megszokott, boldog extázisától. Egyedülvalósága néha megrémítette, sokszor furcsa képzelődései és félelmei voltak: hogy vajjon csakugyan él-e még és van-e, aki Grónay Péter emlékét őrizgeti. Ilyenkor Marit megszólította:

- Mari, emlékszel még te a méltóságos úrra?

Mari rendesen sírvafakadt és megcsókolta a kisasszony kezét.

Ma különösen szerette és becézgette Marit. Ő volt az, aki látta, ismerte, hallotta őt és szolgált neki és félt tőle és istenítette. Akivel lehet beszélni róla, ej, de jó, hogy Mari, ha vakon és tehetetlenül is, de itt él mellette és beszívja, belélekzi, visszhangozza az ő rajongását. Mégis csak lelkes élő lény... gondolkodó ember, valaki, aki előtt az úr eleven valóság, élő ember, létező valaki volt.

- Mari, vigyázz, tartsd egyenesen a csészét, töltök még bele egy keveset... így ni... a rumból is... ne félj, ez átmelegíti a csontjaidat.

Mari könnyei belepotyogtak a csészébe és a kisasszony örült, hogy Mari így kitart mellette, segít élni és odatartja neki a lelkét, hogy ráharmatozza szerelmét a halott férfi iránt.

Elérzékenyedett maga is és szívét hatalmas vágy öntötte el, hogy beszéljen a megboldogultról. Kinek? Marinak. Hiába, nincs más, akinek beszélhetne. Mari talán meg sem érti. De nem baj. Valamit érezni fog talán, valamivel jobban fogja szeretni az urat, ha megtud róla olyant, amit addig nem tudott.

- Te Mari... hogyan mondtad előbb? Hogy sokat szenvedett a méltóságos úr? Azt mondtad az előbb?

- Hát hogy olyan sok doktor vesződött körülötte...

- Arra gondoltál Mari?

- Hogy mennyit hörgött és fuldoklott a megboldogult.

- Asztmatikus volt az utolsó években.

Mari mereven bólongatott.

- De a méltóságos úrnak legalább szép volt az élete... Olyan volt, mint a rózsza... Csak kár, hogy nem volt családja.

A kisasszony összerezzen.

- Te Mari! Volt ám a méltóságos úrnak felesége.

A cseléd érzéketlen maradt. Üres, fénytelen vak szemével maga elé meredt.

- Meghalt?

- Nem. Elvált tőle.

- Céda volt?
- Talán. Két évig éltek együtt. Grófnő volt a felesége.
- És mégis? - csodálkozott a vak leány.
- Mit mégis? - riadt fel a kisasszony. - A grófok is emberek.
- Igen.
- És a méltóságos úr kamarás volt. Több volt, mint egy ujdonsült gróf.
- Igen.
- És én mondok neked valamit.

A kisasszony szava elakadt. Egy pillanatra azt gondolta, hogy még nem kellene beszélnie többet. Mi köze ezekhez a dolgokhoz Marinak? Ha eddig nem beszélt senkinek, most már mi értelme? Igaz. De mégis olyan megnyugtató volna. Hiszen Mari úgy sem érti. Őt pedig úgy fojtogatja.

- Te Mari! Te azt hiszed, hogy a grófok nem emberek?
- Igenis.

A kisasszony nem is hallotta. Égett az agya. Mi ez? Izgatott volt, szédült, haragudott, sírni és nevetni tudott volna. Elkiáltotta magát anélkül, hogy számot tudna adni, miért cselekedte.

- Te Mari! Mit szólnál ahhoz, ha azt mondanám, hogy a grófok is emberek!
- Igenis.
- Buta vagy. Hát ha azt mondanám, hogy én... én... is grófnő vagyok. Mari!

Mari lehorgasztotta a fejét és a teáscsészét szagolgatta.

- Igenis.

A kisasszony kipirulva suttogta.

- Nem, Mari. Én nem vagyok grófnő, de egy grófnak a leánya vagyok. Az apám kertész volt a szilvási uradalomban. Az anyám komorna volt a grófnő mellett. Apámat elvitték a boszniai háborúba. Fogságba esett. Mire visszajött, én már a világon voltam. Mindenki tudta az uradalomban.

- Igenis.

Mari a legkisebb meglepetést sem mutatta. Mari úgy gondolkodott, hogy mindnyájunk élete, születése és halála Isten kezében van. A kastély körül a földesúr az Isten helytartója. Mi van ezen csodálkozni való?

- Olyan cseléd volt az anyám, mint te, szegény Mari.
- És a kisasszonyt az Isten megsegítette.
- Meg. A gróf intézetben neveltetett.
- Legyen áldott az emlékezete.

A szoba egészen besötétedett. Mari nem tudta, csak ült a széken, boldogan, mámorosan, a mese hallgatásában egészen megdicsőülve. A kisasszony folytatta.

- Tizennyolcéves koromban hazavittek. A gróf már nem élt.
- Isten nyugsztalja.

- Elfelejtették, hogy én a leánya vagyok.

Mari szíve kissé átfájdult. A mese nagyon tetszett neki, most még jobban, hogy ilyen szomorú.

- Igenis - suttogta meghatottan.

- Odatettek a comtesse mellé komornának. Mint az édesanyámat egykoron.

- Szép volt a comtesse? - kérdezte gyermekes rajongással Mari.

- Szép. Én is az voltam. Egy törül sarjadtunk.

- Én is szép voltam - szólt egyszerűen, csendesen Mari.

- Az igaz - bólintott a kisasszony. - Te voltál a legszebb leány Mindszenten. Nem is tudod, milyen szép voltál, Mari. Megállt rajtad még az asszonyok tekintete is. Nagyon gyönyörű teremtés voltál te is, Mari.

A vak leány hátán édes bizsergés szaladt végig. Eszébe jutott, hogy milyen vad hajszában lihegtek körülötte a férfiak.

- Régen volt - felelte zavartan.

A kisasszony a maga sorsát mesélte tovább.

- Úgy volt az, Mari, hogy aki mellett szolgáltam, a comtesse, az a testvérem volt.

- Jaj! - ujjongott Mariban a gyönyörködés. - Ha én lehettem volna a kisasszony helyében!...

- Nekem meg kinszenvedés volt.

- Kár...

- Különösen, amikor megtudtam, hogy a comtesse menyasszony.

- Fehér atlasz, csipke?... - motyogta Mari öntudatlanul.

- A méltóságos úrnak lett a felesége... Ő volt az... Ő volt...

- Céda volt? - kérdezte Mari közömbösen.

- Az volt, Mari... két esztendő múlva a méltóságos úr otthagya és elment Mindszentre.

- A kisasszony is akkor jött oda...

- Igen...

- Gyönyörű történet... óh, Istenem, óh, én édes Istenem... - szepegett a vak leány és boldogan sírt és zokogva ismételte: - Óh, de szép, tündérszép története van a kisasszonynak.

Mari könnyei szakadatlanul potyogtak, nagyokat nyelt, a szája szélén nyalogatta szét a könnyeit. Szípozott és az orrát törülgette az elérzékenyedettségtől.

A kisasszony hátrahajtotta fejét és nyitott szájával szívta magába a hús esti levegőt. Arra gondolt, hogy Mari gyönyörűnek találja az ő történetét. Hátha még tudná a folytatását! Hogy a mindszei kastélyban milyen mennyei szépségben telt el az a harminc esztendő! Húszéves volt, amikor odakerült. A méltóságos úr talán a grófi család bosszantására vette oda, vagy csak egyszerűen szükségből, mert megbízott benne, vagy mert ő akadt éppen elsőnek a szeme elé... most már meg sem tudja állapítani. De hamarosan észrevették egymást. Ő mindjárt szerelmes lett a daliás, finom, komoly és szomorú férfiúba. Az igaz, hogy minden asszony, fiatal és öreg, úri és paraszt, az is, aki eddig tiszta volt, mint a harmat, hűséges, félénk, hideg és szent, minden teremtet asszonyember úgy járt vele, aki megpillantotta. És mindenki beleszédült volna az ő hatalmas és gyengéd karjai közé, ha úgy akarta volna. De a méltóságos

úr mosolyogva, szeliden tért ki az asszonyok elől és egyedül csak őt, a legigénytelenebbet fogadta magához. Nem is tudja, hogy történt, hogy kezdődött, milyen volt, csak azt tudja, hogy nagyon szerették egymást. És boldogok voltak. Sohasem beszéltek a szerelmükről, sohasem voltak szenvedéseik, haragvásaik, dacos, féltékeny, szeszélyes viaskodások nem tették viharossá a szerelmüket, szép, tiszta, illatos volt ez a szerelem, mint egy falusi kert, vagy mint egy májusi hajnal, ő úgy szerette a méltóságos urat, mint a felette örökdő Gondviselés angyalát, a földi élet minden örömének forrását, aki él és uralkodik, aki lehajol hozzá és megcsókolja, aki a karjaiba zárja és felmagasztalja, testi és lelki mámorba ringatja, az elragadtatás és a kiej önkívületébe meríti, ő ismertette meg vele a gyönyör hatalmas istenadományát, az emberi lét legegyszerűbb csodáját, a legkirályibb érzést és a legédesebb kimerülést. Ő pedig engedelmes, szelid, gondos és buzgó szolgálója volt neki, amilyen szolgálója az anya az ő imádott egyetlen, erős nagy fiának. Sokszor egészen úgy érezte, hogy ennek a beláthatatlan hatalmú, mérhetetlen nagyságú, elgondolhatatlan szépségű óriásnak ő, ő az igazi, valóságos édesanyja.

Soha semmi bánata nem volt harminc esztendő alatt. Csak néha, néha érezte, hogy valami még hiányzik az élet teljességéhez. Néha boldog kimerültségében eszébe jutott, hogy mekkora megdicsőülés volna, ha az úr szerelmét azzal hálálhatná meg, amire az Isten is rendelte: ha gyermeket adhatna neki ajándék és hódolat gyanánt. Ha ő anya lehetne... nem feleség, nem úrnő, nem a Grónay-név, a vagyon, a tekintély részese, csak az ő gyermekének anyja. Jaj, de annak nem volt szabad a világra jönnie.

Olyankor mindig elutazott Pestre... sírva, szégyenlősen, de engedelmesen, mert tudta, hogy ezzel nagy és fájdalmas gondoktól szabadítja meg az urát. Csak ez a három pesti út ne volna az életében!

A kisasszony szeme elhomályosult a könnytől. Az óra halk, bizalmas zizzenéssel kilencet ütött. Mari csendesén szipogott az ajtó mellett a szalmaszéken. Sötét volt; a toronyóra is megszólalt és kínos lassúsággal kiverte a kilencet. A kisasszony hangosan felzokogott.

- Jaj Istenem, jaj Istenem, - felelt rá a vak leány. - Miért hallgat, kisasszony? A kisasszony is sír! Óh, a mi árvaságunk!

- Árvák vagyunk, Mari!

- Hogy miért kellett meghalni a mi drága jó urunknak... Még most is előttem a képe... A drága, szentséges szép arca.

- Emlékszel még rá?

- Hogy emlékszem-e még? Olyan volt, mint egy fiatal fa; mint a Szent Sebestyén a mindszeinti templomban. Olyan deli volt, mint a szarvas a vadaskertben, mint maga Szent Mihály arkangyal.

A konyhából besurrant az öreg fekete macska és a kisasszony ölébe kuporodott. Szőrét felborzolta és hízelegve, lustán, kielégülten dorombolt. Mintha tudta volna, hogy ma szent este van, ma mindenki szelíd és türelmes és elérzékenyedett: ma neki is szabad a szalónban, a kisasszony fekete selyemruhás ölében szundikálni. Mari hangja, mintha a túlvilág feneketlen vak öléből szakadna fel, jajveszékelve sírt át a szobán:

- Jaj de boldog vagyok, hogy a kisasszony elmondta a történetét. Tündérszép történet. De régen hallottam már szép történetet. Édes jó Istenem.

A meredek utcán nehéz kocsi gördült lefelé. A hegyes, vízmosta köveken pokoli zajjal döcögtek a kerekek. A ház minden ablaka reszketett és zörgött.

A vak leány kikanalazta a második csésze rumos teát. Kábult volt és égett az agya. Halántékán kidagadtak az erek. A szíve ugrált. Testében kéjes indulatok futkároztak, a háta bizsergett. Olyan egynek érezte most magát az uraságokkal! Belekerült az életükbe, bizalmasuk lett, felmagasztalva, megdicsőülve hálálkodott az Istennek, hogy ilyen nagy tisztesség érte.

A kisasszony halkán megszólalt.

- Neked tetszik a történetem? Oh, te együgyű Mari.
- Boldog, akinek ilyen története van.
- Mindenkinek van, Mari, mindenkinek. Bizonyosan neked is.
- Nekem nincsen semmi...
- Te szép voltál, Mari.
- Igenis.
- Jártak utánad a férfiak.
- Igenis.
- Szerettél is valakit.
- Az édesanyámat, kisasszony.
- Nem úgy értem, Mari, szeretőd is volt.
- Vagy igen. Több is volt. Csakhogy az nem történet.
- Hát?
- Szokás. Minden lánynak van, amikor eljön az ideje. Én még jó későn is kezdtem.

Mari kínosan fészkelődött a széken. Törte a fejét, hogy mit meséljen el a kisasszonynak, amivel meghálálhatná a szép történetet. Hogy ő is bizalmas legyen és megmutassa szeretetét. Egyszerre boldog örömmel kapta fel a fejét.

- Kisasszony... elhiszi-e nekem, hogy én nagyon későn kezdtem?
- Hogyne, Mari, ha mondod.
- Már elmúltam tizennyolcesztendő.
- No, elég korán.
- Igen ám, de már tizennégyéves koromban kezdődött a hajsza. Nem volt már akkor nyugtom a férfiaktól... Mégis vártam és vártam türelmesen.
- Féltél?
- Nem én. Mitől?
- Szégyelted magad?
- Mitől? Csak nem akartam.
- Miért?
- Csak.

Már koromsötét volt a szalónban. Csend volt, csak az óra ketyegése, a macska dorombolása s a két öreg leány lélegzete neszelt. A kisasszony elhallgatott. Mari egy darabig várt... aztán kitágult a melle, felszaladt a szívéből a vér és száján kibuggyant a maga kis története is.

- Nem tetszettek a falusi legények, a jegyzői írnok, a tanító, a kereskedősegéd és a gyakorlatra beszállásolt katonák. Azt mondták az öreg asszonyok: Mari, te vigyázz és tartogasd magadat. Te igen szép vagy, majd meglátod, hogy nagy szerencsét csinálsz.

- Szegényke, - szánakozott a kisasszony.

Mari felkapta a fejét.

- Én is éreztem, hogy szerencsét csinálok a szépségemmel. És szüntelenül a méltóságos úrra gondoltam, kisasszony.

- Kire? - szisszent fel a másik.

- A méltóságos úrra. Hiszen az olyasmi nem volt ritka dolog. Tamásiban is megesett a Rozgonyi uraságnál, Magyarorszákon is a báró Nyárádyaknál. És nagy szerencse az... tartásdíj, meg...

- Kire gondoltál? - sikoltott fuldokló szívdobogással a kisasszony.

- A méltóságos úrra. Fiatalember volt az úr és erőteljes és nem volt felesége.

- Szegény, szerencsétlen leány.

Mari a fejét rázta csendes büszkeséggel.

- Egyszer, emlékszem, nagy vendégség volt a méltóságos úrnál. Sokáig ittak és kártyáztak az urak. Az inas, a Matyi fegyvergyakorlaton volt Pécsen... Nagy ivás volt és kártya... A kisasszony nem volt otthon, éppen akkor utazott el...

- Hova utaztam el, Mari? - kérdezte a kisasszony és szíve reszketett a borzalomtól és félelemtől.

- Pestre ment a kisasszony. Beteg volt, azt mondták. Csak két hét múlva jött haza.

A kisasszony visszaesett a virágok közé, a kanapé párnázott sarkába. Igen, akkor is baj volt s neki Pestre kellett menni, hogy... Jaj, de szörnyű ez az élet. Nem tudta, mitől, de úgy félt, hogy az egész teste reszketett. Mégis nógatta Marit.

- Beszélj hát, mi történt.

Mari csendes, monoton, sírós hangon mesélte.

- Hajnal felé járt az idő, mikor a vendégek elszéledtek. Az inas nem volt otthon. Én maradtam fenn az uraságokkal. Az úr feküdni készült. A hálószobába is beszivárgott a dohányfüst. Kiszellőztettem. Az úr álmos volt: fáradt, vetkezni kezdett. Én ott álltam és álltam és vártam és arra gondoltam, hogy no, most közel állok a szerencsémhez.

- Mari! - sikoltott a kisasszony eszeveszett fájdalommal - ne locsogj annyit, Mari, Mari, egy szóval felelj: megtörtént?

- Meg, - felelt Mari büszkén és meghatottan.

A kisasszony felugrott a kanapéről, széttárta a karjait és őrjöngve hadonászott.

- Megtörtént? És aztán?

Mari nem látta a vonaglót, majd kövémeredt és halálravált arcot. Nem látta a tébolyult szemekből kilobbanó lángot s a fűriák dühét a reszkető ajkakon. Nem is hallotta a borzasztó rikácsolást, amely a kisasszony torkából felszakadt, annyira oda volt a maga történetétől és a vallomás édes kéjétől.

- És aztán? - lihegte a kisasszony.

Mari elszomorodott.

- Aztán nem történt semmi. Az úr elfeledkezett rólam. Eddig van a történet.

A kisasszony ájultan zuhant a kanapé elé a vastag szőnyegterítőre. Mari csendesen sirdogált. A macska ijedten szökött ki a cselédszobába.

Sok idő telt el, míg a kisasszony felocsudott. Mari azalatt elbóbiskolt. A kisasszony meggyújtotta a lámpát és megnézte az alvó vak leányt. Mari ott ült a széken. Egyenesen, mereven, egészséges mély lélegzettel pihegve, boldog arcán rózsaszínű mámorával a teának, a rumnak és a visszaemlékezés szépségének. A kisasszony egy darabig nézte a leányt s aztán rettentő undort érzett a lelkében.

- Hát mi ketten együtt? Mi voltunk az ő szeretői! Mari és én?...

Most önmagától undorodott. Önmagát még jobban utálta, mint azt a nyomorult, bárgyú, boldogtalan, alvó, öreg cselédleányt.

Újra szédülni kezdett és örült düh rázta meg a lelkét. Rágondolt a férfiúra és egyszerre ocsmány szörnyeteget látott az imádott ember helyén.

- Gazember, aljas, ronda állat, - sikoltott hátborzongató, rémes üvöltéssel, mintha testét gyötörnék, vagdálnák, tüzesvassal sütögetnék. Olyan égbekiáltó állati hörgéssel, mint a vajudó asszonyok az utolsó pillanatokban.

A sikoltozásra Mari is felrezzent és halálra rémülve kiáltotta el magát.

- Mi történt, kisasszony?

Az örvongó kisasszony erre a hangra odaugrott Marihoz és öklével a vak leány arcába sujtott.

A leány hátratántorodott.

- Becstelen, aljas! - ordított a kisasszony és ütötte, verte Marit. Mari végigvágódott a padlón, vak szeme elé tartotta a kezét és ijedten, örök sötétjében tehetetlenül vergődve, értetlen rémülettel fogadta a csapásokat. Az utolsó ítélet napja jutott eszébe s úgy gondolta, hogy az élők haldoklásával s a halottak feltámadásával járó rettenetes forradalom, összevisszaság, téboly és verekedés és tusakodás pillanata jött el. Érezte, hogy valaki tépi, szaggatja, rúgja - ez nem lehet a kisasszony - ez a halállal való viaskodás. Meleg vér csorgott a halántékán, orrán, ellepte a száját, felbugyborékolta a tüdejéből - Istennek ajánlotta magát, belesüllyedt a vaksötétbe és kitérta lelkét a halálnak.

Elvesztette az eszméletét.

A kisasszony akkor fáradt el, amikor észrevette, hogy Mari nem mozdul, nem védekezik és nem fáj neki a rúgás és ütlegelés. Akkor ő is megtorpant, megmerevedett és rémülten nézett maga körül. Egy pillanatig úgy érezte, hogy újra elájul és elvágódik a szőnyegen. De a másik pillanatban eszébe jutott az az éjszaka.

- Én fenn voltam Pesten... Ott feküdtem vérben és fájdalomban és bánatban. Érte, miatta volt ez... És hogy szerettem, imádtam őt... és milyen aljas gazember volt, becstelen lator, undok állat... És abban a pillanatban ez a piszkos szemét, ez az istállószagú nőtény volt a karjai között... Pfuj, hitvány, kamasz, ronda férfi... és még a szemembe tudott nézni, meg tudott csókolni és... csalt és becsapott és meg tudta túrni a háznál ezt a szemetet és aztán még húsz évig voltam az ő szeretője... igen, ez akkor történt, amikor másodszor voltam Pesten, most éppen negyven esztendeje... óh, a gyalázatos állat...

Újra felbőszült, rettentő erő szállt a tagjaiba, a földön heverő Marit kirugdosta a szobából, ki a folyosóra, onnan a lépcsőre vonszolta és lerúgta a nyolc lépcsőfokon az udvarra a hideg, nedves, sötét éjszakába.

Aztán bezárta az ajtót.

- No, az a bestia kinn van, - nyöszörgött elégedetten. - Most gyere, te másik.

Beszaladt a hálósobába, nekiesett a méltóságos úr arcképének és lerántotta a falról. A képpel együtt nagy darab tapéta szakadt ki, mint a leleffent bőr a megtépett sebről. Letépte az örök mécsest és a padlóhoz csapta. A kanóc kialudt, az olaj szétfreccsent a szőnyegen. Sötét lett a hálóban.

A kisasszony rátaposott az arcképre s leköpdöste. Aztán a piros méccsessel együtt kihajította az ajtón. Utánaszaladt, eszébe jutott, hogy nem jó helyre dobta. Felkapta, a folyosóra rohant és ráhajította Mari mozdulatlan testére.

- Nesze, legyetek egymásé!

Most már ő is kimerült és a rombolást ájult gyengeséggel folytatta. Letépett a falról, kiszórt a térdeplő fiókjából, lesodort az asztalokról, kikotort a szekrényekből mindent, ami órá emlékeztette.

A fekete macska nagy ívben ugrott ki az ablakon és felszaladt a háztetőre. Tüzes, zöldfényű világító szemei onnan ragyogtak le, mint egy kísérteté. Az óra a Ferenciek-templomában tizet ütött, halálos lassúsággal. A zenélőóra felrezzent, megcsörrent és édeskés melódiába kezdett.

A kisasszony egy ökölcsapással elhallgattatta. Az óra felfordult, üvege eltörött, hosszan, fájdalmasan zizegett a dróttekeres a szerkezet szívében. Az utcán részeg emberek ordítottak trágár szavakat és a kitört ablaküvegen bekiabáltak a világos szobába.

- Hej babám, eressz be, a teremtésit!

A kisasszony reszketett az undortól és félelemtől.

- Ilyenek vagytok ti mind, komisz, részeg férfiak, disznók, disznók... piszkos, sáros, otromba disznók...

Aztán leroskadott a diványra és nem látta a lámpát, forgott körülötte valami útálatos, nedves, hideg köd, egyre sűrűsödő, zavaros áradata émelyítő szagoknak, színeknek, hangoknak, részeg kurjongatásnak, buja nótáknak, undorító férfiak vonaglásának s ott úszkált az áradatban Marinak s a méltóságos úrnak elmosódó, elnyúló képe, amint ölelkeznek...

*

Reggel nyolc órakor megszólalt a kapu csengője. Jelentkezett a Péter és Pál napjára oda-rendelt első szegény kéregető. Mari magához tért és kábult fővel, tapogatózva a kapuhoz csoszogott. Megnyitotta az ajtót s a szegény ember karján visszavánszorgott a folyosóra. Nem tudott bemenni az előszobába. Várt türelmesen. Újabb szegények jöttek. Az udvar benépesült. Halkan beszélgettek, várakoztak, nevetgéltek, örültek az eljövendő áldásnak.

A nap már magasan állott az égen, amikor kinyílt a folyosó üvegajtaja. Megjelent a kisasszony, sápadtan, dűltan, vérrel aláfutott szemhéja reszketett. Borzas volt, sárga haja lobogott a szélben s feje bőre kilátszott a fakó kóc alól a koponyája búbján. Szájából hiányzott a hamis fogsor, ajkai összeestek, hegyes orra majdnem összeért felkunkorodó állával. Ijesztő volt.

- Takarodjatok innen, tolakodók! - rivalt a szegényekre.

Azok nem ismerték meg a szörnyeteget.

- Mink a kisasszonyt keressük, - kiabáltak felháborodva.

- Én vagyok a kisasszony, ti meg takarodjatok. És te is pusztulj velük! - rikoltotta a reszkető, szenvedő vak Mari felé.

Mari nem látta az arcot, de a hangot jól ismerte. Ő tudta, hogy a kisasszony van itt, habár kikelve önmagából, Isten csodájából szörnyen megváltozva. Összetette kezét és rimáncodva kérte:

- Kisasszony, kisasszony, az Isten irgalmára...

- Nincs Isten... pusztuljatok - süvített a kisasszony hangja és a folyosó öreg ajtaja becsapódott. Egy üvegtábla, csörömpölve hullott a kövezetre.

A szegénység lassan elfáradt és szétszaladt a Klimó-utcában. Mari ült a lépcsőn és jajveszékelt. A szomszédok kíváncsian kukkantottak be a nyitva hagyott kapun. Egyszerre csak látták, hogy a kisasszony felöltözve, kalappal a fején kilép a folyosóról és szilárd, kemény léptekkel elhagyja a házat.

Tinka kisasszony már nem sírt, nem jajveszékelt, nem őrvongott. Hideg volt és merev. Végigsietett a Klimó-utcán, a templom előtt elfordította a fejét. Haragban volt az Úristennel és nem akarta észrevenni őt, hogy kénytelen ne legyen köszönni neki. A rendőrségre sietett. Bejelentette, hogy Mari nevű cselédjét nem hajlandó tovább a házában tartani. Szállítsák a kórházba, vagy a koldusok menhelyére.

Hiába akarták megbékíteni. Nem tágitott, csendes volt, komoly, de engesztelhetetlen.

Marit elszállították a szegényházba. A kisasszony új cselédet fogadott. A régi bútorokat eladta, a lakását kívül, belül újra festtette, újonnan rendezte be lakását azon a pénzen, amelyet a szegényeknek szánt alamizsnául. A macskát cigánynak adta, hogy fojtsa vízbe, vagy ássa el a szemétdombon. Templomba többé nem járt, koldusnak krajcárt nem adott, nem imádkozott és nem járt emberek közé. Egyedül élt gögös merevségben, majdnem némán, csendben, hideg közönyösséget színelve Isten és ember előtt.

A cigány elvitte a macskát, de nem tudta elemészteni. A fekete bestia visszaszökött és a ház tetejére telepedett. Onnan nézte a folyosó üveglakát. Esténként zöld fényben gyulladt ki a szeme és magasra görbült háttal, komoran, kutató pillantással nézett be a kisasszony ablakán. Olyan volt, mint a kísértet, mint az elátkozott lélek, mint a pokol követe. Mozdulatlanul gubbasztott a bádog vízcsatorna fölött és égő, zöld boszorkánysággal kémlelte a házat...

EZ A SZERELEM

Egészen a legutolsó mozzanatig minden a legteljesebb rendben, simán, szépen, lélekemelően folyt le, mint egy alaposan kidolgozott filmszcenárium. Pedig életről, halálról, gyilkosságról és örök gyalázatról volt szó, bírakkal, esküdekkel, ügyvédekkel a királyi törvényszék büntető osztályán, a legszigorúbb főtárgyalási tanács színe előtt. Úgynevezett szenzációs főtárgyalás volt. A karzatok zsúfolva. Előkelő dámák, félvilági hölgyek, jeles büntetőjogászok, rengeteg ujságíró, híres színészek, pszichiáterek, temérdek kíváncsi nép, facér ügyvédek szorongtak a hallgatóság padsoraiban, mint egy premieren, vagy a turf drága tribünjén valamelyik nagydíj alkalmával. Bízvást fel lehetett volna állítani egy kis totalizátor-bódét s néhány bukméker pompás üzletet csinált volna a fogadásokból: felmentik-e, vagy elítélik a bankigazgatót? Az igaz, hogy nem is babra ment a játék. Arról volt szó, hogy, ha az esküdtek a bűnösség kérdésében igen-nel felelnek, a vádlott fejére legalább is húszévi fegyház vár, ha nem akasztófa. A hallgatóság kilentizedrésze felmentésre várt. A vádlott rokonszenves volt s az áldozat annyira nyilvánvalóan bűnös, hogy a közönség szinte csak ellenőrizni jött a bíróságot: vajjon van-e benne elég emberi megértés és bölcsesség az effajta dolgokkal szemben? A közönség a tekintetével szinte végigsimogatta a vádlottat és ugrásra készen állt arra az esetre, ha az esküdtek a formai büntetőjog paragrafusaihoz ragaszkodnának. Annyi bizonyos, hogy az esküdtek a közvélemény terrorja alatt állottak s közvádlónak ritkán akadt olyan nehéz dolga, mint a mai főtárgyaláson.

Miről is volt szó?

Arról, hogy Kund Gábor bankigazgató tettenérte a feleségét s a hűtlen némbert egyetlen revolverlövessel leterítette. Mindennapi eset. A csábító a bankár saját titkára volt, egyben rokona is neki, huszonnyolcéves, szép szál legény, tartalékos huszárfőhadnagy, Demecsery István, monoklis, finom, bájos, léha naplopó, dzsentrí-sarjadék, protekciós szerencsefia, asszonyok bálványa... bizonyára lelketlen szoknyavadász, útálatos fickó, - ez volt a hallgatóság véleménye róla. A csábítónak semmi baja nem történt, csak éppen a bankot kellett elhagynia, de Kund Gábor, a hatalmas, gazdag Kund, a vádlott, a megcsalt férj, a feleséggyilkos Kund, úgy látszik, már megbocsátott neki, mert István most valahol Afrikában tel, vizi-lovakra vagy mire vadásztatva a bank hitellelével. Ez egy kicsit érthetetlen dolog, de így van, nem érdemes rajta törni a fejünket.

A gyilkosság jogos ítékezés volt, - mindennapi eset, Kund Gábort fel kell menteni, annál is inkább, mert feleségét, a gyönyörű, de egyébként jelentéktelen énekesnőt a mélyből emelte magához... ez is banális történet... Bánóczy Magda egy évig a barátnője volt, aztán jött a házasság, a város, sőt az egész ország megdöbbsen az első pillanatban, de aztán mélységes tisztelettel tudomásul vette a negyvenhatéves, nagyszerű és ragyogó nevű ember szerelmi szeszélyét. Annál nagyobb volt az erkölcsi felháborodás, amikor eldőrdült a halálos lövés; tettenérés; házasságtörés; rettenetes hálátlanság; öld meg a bestiát! Mindenki Kund Gábor pártján volt. A lapok hosszú riportokat írtak, regényírók a témát feldolgozták, erkölcsbírák kielégült bosszúvággal tárgyalták a hasonló tragédiákat, az egész világ reszketett Kund Gábor felmentéseért.

A vádlott megtagadott minden vallomást. Még a katasztrófában is nagylelkű és zárkózott maradt. A bűntárs külföldre menekült. A tanúk - cselédek, barátnők, soffőrök, hivatalnokok - semmi lényegeset nem tudtak vallani. Egy dolog volt csak bizonyos: a letagadhatatlan, nyilvánvaló, sőt - a véletlen folytán tanukkal bizonyítható - tettenérés. Vagyis a jogos felháborodás. Az orvosszakértők a vádlottat épelméjűnek állították, de világosan kifejtették a beszámíthatatlanság teljes fennforgását. Az ügyész is csak dadogni tudott, frázisokat puffogatott el

s közben pirulva nézett a főtárgyalási hallgatóság dühtől szikrázó szemébe. A védőügyvédnek játszi dolga volt. Izzé-porrá zúzta a vád minden érvét: a házassági hűség és a férji becsület védelme nevében felmentést kért az esküdt uraktól.

Nos, és az esküdtek?

Egyhangúlag nem-mel feleltek a bűnösség megállapításánál.

A közönség majdnem megéljenezte az esküdteket. Az elnök is kissé elérzékenyedett és látszott rajta, hogy szeretne kezefogni a felmentett vádlottal. Mindenki boldog volt és megelégedett.

Így folyt le a főtárgyalás, vagyis minden úgy ment, mint a karikacsapás, csak akkor történt valami rendkívüli dolog, amikor az elnök megkérdezte a vádlottat, hogy megnyugszik-e a bíróság ítéletében?

A vádlott halálsápadtan és izgalomtól reszkető hangon emelte fel szavát.

- Nem.

A közönség felmorajlott. A fejek izgatottan előrehajoltak. Néhány hölgy felugrott és kiabálni kezdett:

- Nem értette meg, szegény, az ítéletet. Azt hiszi, hogy elítélték. Elnök úr, tegye fel még egyszer a kérdést.

Az elnök is csodálkozott és megismételte.

- Az esküdtek felmentették s a bíróság ezennel szabadlábra helyezi és elbocsátja önt. Érti?

- Értem, - felelt halkan a vádlott.

- Nos, tehát azt kérdezem öntől, hogy megnyugszik-e a bíróság ítéletében?

- Nem! - hangzott el most már szilárdan és dacosan a válasz.

Mindenki megrökönyödött. Mi ez? Ez az ember talán megtébolyodott? Mindenki szívéből szánta a boldogtalant.

Az elnök a fejét csóválta.

- Meg akarja indokolni, hogy miért nem nyugszik bele a felmentésébe?

- Igen, - felelte a bankigazgató. - Kérem is, hogy megindokolhassam.

- Csak röviden! - intette az elnök, aki összenézett a bankár ügyvédjével és az orvosszakértőkkel.

A vádlott pedig elkezdett beszélni.

- Nem fogadom el láz ítéletet. Én bűnös vagyok. És ő, szegényke, ártatlanul halt meg. Én előre megfontolt szándékkal gyilkoltam meg a feleségemet. Nem, ne szakítson félbe, elnök úr, én nem vagyok bolond. Azt hiszik talán az urak, hogy a fájdalom, vagy az öröm elvette az eszemet? Szó sincs róla, csak ebben a pillanatban, amikor a nyakamba szakadt az emberek irgalma, nem tudom ezt a szörnyű tévedést a lelkemre venni. Nem kell a kegyelem, mert nekem nem szabadság, hanem nyugalom kellene s a nyugalmat csak az adhatja meg, ha minden szemérem és szépítés nélkül elmondom az igazat és elégtételt adok annak a drága kis teremtnak, akit... no de, elnök úr, az Isten nevére kérem, adjon tizenöt percet, hogy elmondhassam a dolgot úgy, ahogy történt és szóról-szóra higgye el nekem az egészet, még ha érthetetlennek látszik is a dolog.

A hallgatóság dermedt csöndben, reszkette és ájuldozva figyelt a gyorsan lepergő párbeszédre, amely az elnök és a vádlott között folyt le.

- Elnök úr, én már két-három éve készültem arra, hogy megöljem őt.

- Nem szerette? Megúnta?

- Az volt a baj, hogy kimondhatatlanul szerettem.

- Gyanúja volt? Kacér vagy léha volt az asszony?

- Maga volt a szerelem, a hála, a hűség, a rajongás. Azért vettem el. Vagy mit is beszélek! Elvettem volna akkor is, ha nem szeret, ha csal, ha ő lett volna a világ legcsúnyább és legbecstelenebb asszonya. Elvettem volna, hogy magamhoz láncoljam, hogy a világ előtt is egygyé legyek vele, hogy gyermeket szüljön, hogy felmagasztalhassam. Borzasztó szerelem volt ez, elviselhetetlen, őrzítő, halálos szerelem, igen, én minden pillanatban meg tudtam volna halni érte, illetőleg, egyszerűen, röviden szólva, egy pillanatig sem tudtam élni nélküle. Hogy ez betegség? Lehet. Betegség, amelynek szerelem a neve. Negyvenkétéves koromban tört ki rajtam ez a veszetség. Eleinte csak az érzékeim öröme volt ő, aztán idegéleti szükségesség... egy hosszú, romlott, piszkos legényélet után, amelyben már mindenből, még a szerelemből is kiábrándultam. Nos, elvettem feleségül és egy évig úgy éltem vele, mint a szeretőmmel. Vakon, őrzöngve, gondolkodás nélkül, mámorban, boldogan. Egy pillanatra sem váltunk el egymástól. Gyanakvásra sohasem volt okom. Egész lelke az enyém volt, kedves, szelíd, okos, alázatos, szerelmes, odaadó, lángoló, nagyszerű, szenzációs volt. Tökéletes. Emberfeletti. De...

- De?

- De ő huszonnyolcéves volt, én pedig, akkor már, negyvennégy.

- És?

- Elkezdtem félni. Sokszor eszembe jutott ez a korkülönbség. Hogy mi juttatta eszembe? Hogy is feleljek erre? Nos, észrevettem, hogy engem nem a teste, nem az érzéki örömek, hanem a lelke kezd érdekelni. Hogy a szerelmem lassan átalakul valami lelki rajongássá. Hogy nekem nem a csók a legfontosabb. Hogy én sokkal jobban szeretem őt, mintsem hogy ki tudna elégíteni a szerelem testi gyönyörűsége. Mi volt ez? Az öregedés jele? Vagy egyszerűen az, hogy testileg már beteltem vele és mindenkivel, a szerelemmel általában, az egészséges, természetes, fiatalos szerelmet értem ezalatt. Lehet. A szerelmem őrzöngéssé fajult, lelki orgiákra vágytam, az önfeláldozás, vagy az önmeggyalázás, a kegyetlenség és a lelki egygyé-olvadás egy olyan fokára, amely már nem tudom, állati-e, vagy isteni, de hogy nem emberi, azt pontosan tudom. De ne gondolja, elnök úr, hogy ezt vak szenvedéllyel csináltam, mint egy megdühödött kutya. Nem. A szerelmem nagyon öntudatos volt és roppant higgadtan figyeltem, vajjon az ő szerelme egyensúlyban van-e a magaméval? Kutattam, hogy egyáltalán érdemes-e ő ilyen rajongásra? Minden szavát, tettét, lelke minden megnyilatkozását megmértem és kritizáltam. Kutattam, hogy voltaképpen kicsoda is ő és én nem vagyok-e ostoba tökfilkó, nevetséges, vén számár, hogy ennyire imádom. Hogy ez nem szerelem? Lehet. Én a szavakra semmit sem adok, én csak azt éreztem, hogy nem tudok nélküle élni és hogy állandóan az örület határán állok abbeli elkeseredett dühömben, hogy nélküle nem élet az élet. Mert - és itt kezdődött a baj - eszembe jutott, hogy ez az asszony huszonhatéves volt, amikor megismertem. Énekesnő volt. Egyedül élt. Színház, karmesterek, hódolók, kritikusok... elnök úr már tudja, hogy mire gondolok.

- És ez nem jutott eszébe akkor, amikor feleségül vette?

- Nem. Mert akkor testileg szerettem. Most pedig a lelkemről volt szó. Tehát féltékeny lettem a multjára.

- És kutatni kezdett?

- Nem. Ezt tiltotta a lovagiasságom és a hiúságom. Meg aztán mi hasznom is lett volna belőle?

- Hogy megtudja az ártatlanságát.

- Erre nem gondoltam egy pillanatig sem. Mondom, hogy féltékeny voltam s a féltékeny ember pesszimista. De különben sem az fájt, hogy már előttem is ismerte Magda a szerelmet. Ebbe úgy ahogy még belenyugodtam.

- Hát akkor miért gyötörte magát?

- Mert az asszonynak nincs multja, az asszonynak csak vérmérséklete van, amelyben a mult, jelen és jövő éppúgy benne lappang, mint a puszkaporban a robbanás, vagy a levegőben a villámcsapás. A mult nem véletlen dolog, abban benne van a perspektíva, amely reá, reám és a szerelmünkre vár. Ezért voltam féltékeny a multjára s ezért voltam kíváncsi arra, hogy miféle lélek lakozik ebben a gyönyörű nőben.

- Nos és rájött valamire?

- Ohó, nem oly egyszerű a dolog! Ha én szép csendesen meglapulok és várom az alkalmat, hogy meggyőződjek az ő hűtlenségéről, akkor túlságosan hosszúra nyúlnak a szenvedéseim és én már félőrült voltam a türelmetlenségtől. Nekem sürgős volt a dolog. Magyarán szólva: tudni takartam, milyen lábon áll ökelme jellege, ha egy kis kísértés fenyegeti hitvesi hűségét. És éppen kapóra jött az az észrevételem, hogy unokaöcsém, aki sokat járt a házhoz, szemmel láthatólag fülíg szerelmes a feleségembe. Egy-kettőre készen volt a tervem. Aljas terv volt biz az, most már elismerem, de akkor dühöngő, veszett vággyal siettem megvalósítani. Magdát szándékosan elhanyagoltam. Sokat utaztam, nem vittem magammal sehova. Zsörtölődő, goromba, ideges voltam hozzá, folyton sértegettem és gyanúsítottam. Magda elkecsereedett. Zokogva könyörgött, mondjam meg neki, miért változtam meg, miért nem szeretem, miért gyötöröm ilyen érthetetlen, örült konoksággal? Néha megsajnáltam. De a következő napon újra elborította agyamat a vér és válogatott komiszságokat találtam ki szegényke meggyöttrésére. Névtelen levelet írtam neki, hogy én szeretőket tartok, hogy aljas gazember vagyok, hogy lakásomon orgiákat rendezek, míg ő a pusztán nyaral... Hogy ez eszeveszett dolog? Hát valószínűleg az. De bizonyos, hogy soha olyan égő szerelemmel nem szerettem Magdát, mint akkor és bizonyos, hogy én nagyobb kínokat szenvedtem ezalatt, mint amilyent egy normális ember elviselni képes.

- És mi köze mindehhez Demecserynek?

- Azt is megmondom mindjárt. Említettem, hogy öcsém szerelmes volt a feleségembe. Én hát úgy rendeztem a dolgokat, hogy István majdnem állandóan Magda mellett legyen. Amikor Magda a pusztán nyaralt, István is ott lakott, egy kastélyban vele. Magda utazni kívánt. Vele adtam kísérőnek Istvánt.

- És valakit, úgy-e, aki kémkedett utánuk?

- Isten ments! Nekem nem kellett a bizonyosság.

- Miért?

- Mert úgy éreztem, hogy elpusztulok, ha Magda egyszer megcsal.

- Hát akkor?...

- Úgy-e, érthetetlen? Én sem értem, elnök úr, de így volt. Én csak próbára akartam őt tenni. Mert én imádtam őt és esztelenül félttem, hogy elveszítem.

- És sikerrel járt a kísértés?

- Nem tudom. Nem tudtam észrevenni semmit. Bele is fáradtam az erőlködésbe. És elszántam magam az utolsó lépésre. Beszéltem Istvánnal. Elmondtam neki, hogy Magdát már nem szeretem, el akarok válni. Megkérdeztem tőle, elvonná-e őt feleségül. István igent mondott. Szereted? - kérdeztem tőle közönyösen, de a szívem úgy ugrált s a homlokomon úgy lüktetett az ér, hogy azt hittem, agyvérzést kapok. - Szeretem - felelte az öcsém. Még meg akartam tőle kérdezni, hogy van-e viszonyuk, de ehhez nem volt bátorságom. Miért? Mert ha azt feleli, hogy van, akkor ott nyomban összeesem, ha pedig azt mondja, hogy nincs, akkor úgysem hiszem.

- Hát akkor, miért csinálta ezt a komédiát?

- Azért, hogy megtudjam, hogy Magda hogy reagál erre a dologra.

- Mit remélt?

- Hogy Magda öngyilkos lesz, vagy legalább is belebetegszik.

- Mi történt?

- Magda megkérdezte tőlem, hogy a szándékom mellett megmaradok-e? Azt feleltem: igen. Magda sírt és elhagyta a házat. Elment. Egy penzióba költözött.

- Az Orion-penzióba, ahol a gyilkosság történt?

- Igen. És akkor érkezettnek láttam az időt, hogy egyszer, életemben egyetlenegyszer, először és utóljára, a saját szememmel utána nézzek a dolgoknak és megszerezem a bizonyosságot. Elmentem az Orionba, s benyitottam Magda szobájába. És ott találtam őket összeölkezve. A többi ismeretes.

- De hát, ha az egésznet ön rendezte így, ha ön volt az, aki öccse karjai közé kergette az asszonyt, mégis érthetetlen, hogy revolvért fogott rá.

- Érthetetlen? Hát ön, elnök úr, nem ölné meg azt az asszonyt, akit égbekiáltó, vad, veszett szerelemmel szeret és egy hitvány fickó karjai között lát? Mi?

...Tíz perc alatt folyt le ez a párbeszéd. A hallgatóság homlokát kiverte a veríték, néhány asszony elájult, az orvosszakértők a fejüket csóválták, a védőügyvéd kérelmet intézett az elnökhöz, hogy rendelje el Kund Gábor elméjének megvizsgálását. Az ügyész a vádlott azonnal való letartóztatását indítványozta.

Kund belekapaszkodott az elnöki emelvény korlátjába és rikácsoló hangon kiabált.

- Tartóztassanak le! Nem értik a dolgot? Hát nincs itt egy épeszű ideggyógyász, aki észrevenné, hogy én azért hajszoltam Magdát hűtlenségbe, hogy rettenetes lelki perverzitásomat kielégíthessem? Hogy nekem szükségem volt a szenvedésre, a féltékenység gyilkos gyötrelmeire, hogy valamiképpen kiolthassam iszonyú szomjúságomat a halál, becstelenség, meggyalázottság és bűnhődés véres gyönyöre után? Nincs? Bámulnak és a szájukat tátják rám és nem mernek felakasztani? Hát nem tudják, hogy ez a szerelem? Szégyeljék magukat!

-&-